הוצאת „ספרות״.

הצופה לבית ישראל

ונספחו אליו

מכתבים, אגרות ושירים

מאת

יצחק ערטער.

עם פתח דבר אל הקורא, ותולדות המחבר

מאת

מאיר הלוי לעטערים.

ועתה נ׳וה אליו גם מבוא חדש

מאת

ראובן בריינין.

ורשה. תרס״ח.
בדפוס אלאפין, נלבקי 47.

Гацофе Лейбейтъ Израель

т. е. Обозритель еврейсгва.

Собраніе сатирическихъ очерковъ Д-ра І. Эртера.

ВАРШАВА. 1908.
Въ Типографіи М. Алапинъ, Налевки 47.

ד"ר יצחק ערטער

יִצְחָק עֶרְטֶר.

(צורתו הרוחנית).

יצחק ערטר—

לא את תולדות חייו הנני חפץ לסַפֵּר במקום זה[א], כי אם לתָאֵר את תכונתו הספרותית וצורתו הרוחנית. את תולדות המחבר של „הצופה לבית ישראל" ימצא הקורא בהקדמה לספר זה, שכתב מאיר הלוי לעטערים בשנת תרי"ח.

וצריך להודות שהביוגרפיה האמורה יש בה לקויים ופגימות לאין מספר, וגם השפה שבה היא כתובה כבדה ונלעגה היא, כי לטרים היה עמום בלשונו, אך אחרת עדיין לא כתובה. ועל המו"ל החדש היה להסתפק הפעם במה שמצא מוכן לפניו.

בכתבי את דבָרַי אלה עברו כחמשים ושבע שנה אחרי מות יצחק עֶרטר, והוא, בתור סופר, תופס כיום מקום רק בתולדות ספרותנו ולא בחיה של היום. אולם המקום שהוא תופס בה חשוב הוא עד מאד, כי הוא היה אחד מיוצרי הספרות העברית החדשה, ואחד מיוצרי הסגנון העברי החדש, ואחד היוצרים הראשונים במעלה ובזמן.

פרי כל עבודתו הספרותית של ערטר בכל שנות חייו המה

א) ראשי פרקים מתולדות ימי חיי יצחק ערטער כתבתי במקום אחר ובשפה אחרת (שנת Восходъ № 4 1902). והנני מעיר במקום זה, שעד היום לא נכתב בשום שפה, ואף לא בעברית, כל מאמר מיוחד, ולו גם קצר, על אדות ערטר הסופר והלוחם מלחמת ההשכלה. גם ספרו „הצופה לבית ישראל", שבימי צאתו לאור נחשב למאורע בספרותנו, הנהו עתה יקר המציאות, כי זה חצי יובל שנה לא נדפס במהדורה חדשה. לי ידועות רק שתי מהדורות מהספר הנזכר לעיל: זו שנדפסה לראשונה בווינא בשנת תרכ"ד, וזו שנדפסה בווארשוי בשנת תרמ"ג.

המאמרים, המכתבים והשירים האחדים המתורגמים והמקוריים (שלא היה להם, אגב, כל ערך גם בימי הכתבם) המלוקטים ומסודרים בספרו „הצופה לבית ישראל״ (המחזיק מאה וארבעים ושנים דפים), שנדפס אחרי מותו. אך לא כמות הגליונות הוא העיקר, ולא במספר השורות והדפים כובש לו הסופר מקום בתולדות הספרות, כי אם במדת השפעתו על בני דורו ועל הספרות שבה הוא עובד, ובמדת ערך דבריו בעד הדורות הבאים אחריו. הפתח המוביל אל היכל האל=מות צר הוא מאד, ולא בחבילות עבות, כי אם בצרור=עלים דק יבוא בו הסופר והיוצר. זכרון האנושות עמום הוא יתר מדי בסבל הירושה הרוחנית, על כן גם הסופרים היותר גדולים ימצאו להם זוית פנויה בזכרונה רק במיטב פרי רוחם ובתמצית תמציתם.

ויצחק ערטר לא יחשב על הסופרים מַרְבֵּי=הכתיבה. הספרות לא היתה אומנתו, וכל מה שכתב לא היתה אלא גנובת יום עבודתו, עבודתו להביא לחם בני ביתו, מתחלה בתור מורה, ואחרי כן בתור רופא. ואת „גנבתו״ היחסנית הזאת הביא, ככל טובי הסופרים העברים של הדור ההוא, נדבה לעמו, לשפתו ולספרותו. שכר הסופרים שקבלו לוחמים=מתנדבים כערטר היו — חרפות, גדופים ורדיפות נוראות מצד הקנאים ונוטרי סדרי החיים הישנים.

ואין אני רוצה לתת במאמרי זה שטר=המחאה לערטר על אל=מות. ערכו ההיסטורי לא יְעַוֵּר כיום את עיני המבקר להפריז על מדת תהלתו הראויה לו באמת. אולם חלילה לנו גם למחוק את סאתה.

אם נקרא גם כיום בשים=לב את מאמרי „הצופה״, אז נוכח כי כל מה שכתב בחייו — לא כתב אלא בדמי לבבו ובמוח עצמותיו. פרזה זו (שהשתמש בה לודויג רֶנֶה לראשונה על עצמו) כבר מעוכה ומטושטשת היא בימינו יתר מדי. אולם בנוגע לערטר עלינו לקבלה בכל תקף הוראתה הראשונה ובכל שלמותה.

בכל שורה ושורה ממאמרי ערטר המעטים הננו מרגישים את הלוחם הנמרץ שבו, את אהבתו ואת רעבונו העצום לאור, לאמת ולחפש, ולהפך: — את שנאתו העזה לחשך, לבערות ולעבדות, בכל הוראותיהן, וצללי הוראותיהן, של המלים האלה. והלוחם והזורע=

הקולטורי שבו שעבדו והכניעו לפניהם את האמן שהיה חי בו, ושהיה גם הוא דורש את תפקידו. הוא היה בוחר פעמים רבות לטבול את עטו באבק=שרפה תחת אבק=פרחים, שהיה מצוי אצלו בכל עת. בשביל האמת ההגיונית ובשביל התועלת הלאומית=הצבורית היה נכון בכל עת לְוַתֵּר על היופי האמנותי ועל שכלול הצורה.

* *
*

ואם נשאל כיום מנקודת=ראות ההיסטורית=הספרותית (בנוגע לערטר אי=אפשר להתיחס אליו כיום מנקודת=ראות אחרת): במה היה כחו הספרותי של ערטר גדול ובמה השפיע על הקוראים והסופרים העברים מבני דורו? — ישיבו רבים על זה תשובה קבועה, מוכנה ומזומנה מכבר: יצחק ערטר היה סופר סטירי, שלא קם כמוהו בספרותנו עד הגלותו בה. עוד שד״ל נתן את העטרה של „נעים סַטִירות בישראל״ (בודאי משום שבכתוב נאמר: „נעים זמרות ישראל״) על ראש ערטר. בא גרֶץ והמשיל את זה האחרון להיינריך היינה (לא יותר, אבל גם לא פחות!) והעמידם בשורה אחת. היינה וערטר! תמה אני איך רשאים ואיך יכולים לבטא את שני השמות הללו בנשימה אחת, מבלי לעשות הפסקה ארוכה המרמזת על התהום העמוק המבדיל בין המשורר הגאון, הסופר החריף והיוצר=המהתל, שאין דוגמתו בספרות=העולם, ובין המליץ העברי, שיש ביניהם רק קרבת הגזע=הלאומי, — שהוא שייך, על פי עצם מהות כשרונו הספרותי וצורתו המוסרית, לגזע=רוחני אחר.

על צד האמת אין גם השם „סופר סטירי״ באותו המובן שיש לו בלשונות המערביות, הולם את ערטר כראוי. ערטר לא ידע להשתמש בחצים שנונים הלקוחים מבית=נשקם של המהתל הרומאי יוּבֶנַל או של המהתל האיטלקי אַריאוֹסטוֹ. לא היה לו גם מעוף הדמיון של הסופרים הסטיריים, אשר יצאו מבית מדרשו של המהתל הספרדי סֶרבַנטֶס. ערטר לא היה סופר סטירי או הומרי מטפוסו של גוגול הרוסי; להמהתל העברי היה חסר היסוד הפיוטי והאמנותי. הוא לא ידע גם את הלעג השנון והבריא, העליז והארסי

גם יחד של המהתל הצרפתי רַבְּלֶה ותלמידיו. וזרה לגמרי היתה לו האירוניה הדקה והחדה, אשר חצים משוחי רעל בימינה וברקים, המאירים אופקים חדשים, בשמאלה. אותה האירוניה היהודית, אשר היינה היה יוצרה ומלכה. הסטירה הצבורית האנגלית, מטפוסם של פופ וסביפט, היתה יותר קרובה לרוחו של המהתל העברי. אך גם מאוצרותיה ידע לקחת רק קוצים וברקנים, מסוג המצוי והשכיח, ולא נחשים ושרפים מעופפים. הרֹחב, העֹמק ויחד עם זה הבדיחות העליזה, השאננה, הפקחית והפכחית, המלאה צבעים ואופקים, של הסטירה האנגלית היו זרים לו לגמרי.

יצחק ערטר לא בקש דוגמאות בספרויות העמים. בתור סופר מהתל לא היה מושפע מלועזים. „הסטירה" (גם השם, גם המושג הנכלל בו, היו זרים לרוח העברי הקדמוני) של ערטר היתה מיוחדה במינה. בת הגלות ובת הספרות העברית היא. חסרות לה גם המרירות והעקיצה הארסית של הרחוב היהודי הז'רגוני. היסודות, שמהם הורכבה סטירה=עברית זו המה: דרכי הוכוח, משלים, מליצות, אגדות, מעט פלפול ומעט בטול, רמיזות גלויות ונסתרות. אמצעיה: גסים, ילדותיים ולפעמים גם צריך להודות, פראיים. סמניה: רחבת=פה וקצוצת כנפים.

עם כל זה — ואולי, במדה ידועה, דוקא משום זה — יש לה להסטירה של ערטר כח מיוחד, כח הסערה „העוקר הרים ושובר ארזים", הוא כח האמת היוצאת מלב גדול. כי כל דברי ערטר טבועים בחותם האמת ההגיונית והרגשנית, התבענית שאינה פחדנית. ולמרות כל החסרונות והמגרעות שמניתי ושמצאתי „בהסטירה" של ערטר אין לכחד שבמקומות רבים הוד אצילות רוחנית וחשיבות יחסנית חופף עליה. וגם בצאתה אל שוק החיים לנקר ולחטט ברפש ואשפה אין היא נשקעת בהם, שקיעה כל שהיא, אף לרגע.

עוד זאת: בכל מאמרי ערטר אנו מרגישים היטב, ש„הסטירה" שלו, אינה של איזה מוּקְיוֹן, לץ=מהתל, היוצא בקירקס לבדח את הקהל הגס ולזעזע את שקדי=השחוק שלו. סטירה זו אינה פרי נפתולי העט וכרכוריו המשונים, כי אם כלי=נשק של לוחם השואף להכריע ולהפיל תחת רגליו את אויבי עמו, את צוררי אלהיו, אלהי האמת והצדק. קלות=ראש לא נהג מעולם בכלי נשקו,

והתלוצצות בשביל ליצנות גרידא זרה לרוחו הסוער.

הסטירה של ערטר לא היתה בת=שעשוע לכשרון חפשי, כי אם הכרחית היתה לו בת=אונו זו, כי בשדה מלחמתו התמידית עם הקנאים, רודפי האמת ושונא האור, נולדה לו, על כן גם לא רפרף מעולם על שפתיה בת צחוק עליז ושלו.

* * *

התוכן העקרי והראשי של כל עבודתו הספרותית היתה מלחמתו הנמרצה עם סדרי החיים הנושנים והמקולקלים של היהדות= הגלותית, ושל הקהלות ורבניהן ופרנסיהן. בלעג מר ומלא ארס, שאינו חסר תבלין לפי טעם הקוראים העברים של הדור ההוא, סטר סטירה גסה על פי הרבנים הקנאים והעסקנים הצבוריים „האוכלים את בשר עמם", על פי המוכסים החמסנים, הרביים המתעים את בני עמם בתהו לא דרך והגוזלים ממנו פרוטתו האחרונה, המקובלים שהחשיכו את זהר אמונת=האחדות ועל פי כל חסידי גליציה ומרעילי מקור החיים.

היהדות המופשטה, העבר שלה ועתידותיה הערפליות, קיומה, סודותיה וחידותיה לא היו לו לערטר לפרובלימה, כי הוא ראה וחדר, כרופא בדוק ומנוסה, לתוך נגעי חיי היהודים של בני דורו. „האני=מאמין" של עבודתו הספרותית נכלל בדברים ברורים בתשובת הרוח אליו (בסוף מאמרו „גלגול נפש"): „את כל הדברים, אשר שמעת, כתוב בספר, הדפיסם והפיצם בישראל, והיה כי יקראם איש, אשר כמעשי יעשה ובדרכי ילך, ושב מדרכו הרעה ומאולתו; חסיד כי ישוב משתות את יינו השרף ומעזוב את נפשות ביתו, למען נסוע אל רבו; וחזן כי יעזוב נגינות שותי שכר וזמירות לא סדרים והיו זמירותיו קדש בבית אלהיו; ומוכס מכס הבשר והנרות כי יחמול על עמו ועל עדתו; ומקובל כי ישוב והאמין בה' אלהי ישראל, אֵל אחד אמן, מבלי דמות ומבלי כל תמונה; וקובר מתים כי ישוב ועשה מלאכת קדשו מבלי נטות אחרי הבצע ומבלי חלל כל נפש מת; והמקנא כי יקנא לה' ולעמו וחדל לרדוף את כל סר מדרכו בקנאתו, כי המשפט לאלהים הוא; או כי יתן אחד מרבי

החסידים תודה לה׳ ואמר לעדת חסידיו: סורו, חמורים, ממני, כי נוכל אני; ורופא כי ישוב וחדל לעשות תועה, למען עַוֵר כל עין, על שם חכמתו לא יתגאה ובבן מלאכתו לא תרע עינו...; ואם ישיב אחד ממיוחסי הארץ אל לבבו, כי כל יקר האדם בנפשו הוא ובקרבו, וחכמת לבו וטוב מפעליו וכשרון מעשהו הם המה תפארת גבר ולאיש בער לא יתן ולא יוסיף כל כבוד בית אבותיו... והיה כי יעשה אח מאחד מאלה, אז אעלה מרום, אסק שמים ואנוח לגורלי לקץ הימים״.

המקובל=ההוזה והקברן הרודף בצע— בשניהם ראה את נגעי עמו החי. החזן „שזמירותיו לא סדרים״, והרופא אשר ימית את חוליו בתעתועיו— שניהם היו מטרה לחצי לעגו.

* *
*

מאמרו „מאזני משקל״, פרי עבודתו=הספרותית הראשונה (שנדפס „בבכורי עתים״ שנה א׳), שהיה כתוב לפי טעמו, אף אם לא בסגנונו של הדור ההוא, פרסם את שם ערטר גם מעבר לגבול גליציה. מאמרו הנזכר היה מאורע בספרות העברית. התביעות הספרותיות של בני הדור ההוא, היו אז מצומצמות ומוגבלות מאד. ובאזן קשבת ושים לב בלעו אז הקוראים כל ניב חדש, ביחוד אם נוצר למען היות לחץ שנון נגד משטר החיים הרקובים.

באמץ לב ובעוז רוח קרע ערטר, במאמרו הנזכר, את המסוה מעל פני הרבנים והרביים המחברים ספרים, והציג אותם ערומים כצלם בלהות בבית ישראל, וערטר ברא באמת ניב חדש, שאין כמהו לאמת בדברו על אדות „המחברים״ האלה. והנני מביא דוגמאות אחדות: „ראיתי והשתוממתי, כי ספרי החסידים ורביהם בד בבד המה את ספרי עובדי האלילים וכמריהם. נפשי יצאה בחזותי, ספרי בעלי הקבלה וחכמי האמת האלה שוים בכבד משקלם לספרי נביאי תרמית לבם מוכרי כזב במחיר, מנחילי את העם רשע וכסל, למען מלא אוצרותיהם זהב וכרשם מעדנים. צירים וחבלים אחזוני בראותי ספרי קדושים כאלה... שוים בכבד משקלם

לספרי כהני אָון, עושי כל זמה ונבלה, מנאפי הנשים הצובאות פתח היכלי אליליהם״...

אם ישמיעו כיום דברים כאלה בספרותנו ירעישו עליהם עולמות. כי הזמנים משתנים ואנחנו ודעותינו עמהם. היום היו האמרות והפתגמים, ההארות וההברקות של אותם ספרי החסידים ורביהם, אשר כה לחם נגדם ערטר ועמו כל טובי הסופרים העברים של הדור ההוא — עתה היו למקור פיוט חדש ופלוסופיה הזָיָת=סודית חדשה עם כל „צעצוע״ המסטורין המודרני.

ערטר בעצמו שהיה ממעט לכתוב, כי שקל בפלס את כל דבריו ורק ממקור רוחו שאבם, סננם וצרפם, — הרבה ליסר את הרבנים, המחברים ספרים עבים וגדולים והגונבים את דבריהם זה מזה, ומשלהם, מפרי רוחם, אין באוצרם הרוחני אף רעיון של שוה פרוטה. ומה גלוי הלעג שהוא לועג במאמרו „מאזני משקל״ (הכתוב בצורת חלום=חזיון, צורה ספרותית שהיתה חביבה אז על הקוראים וגם על הסופרים העברים) למין מחברים גנבים כאלה שאחדים מהם היו בין המפורסמים לגדולי ישראל: ומדי העלותי ספר על כף המאזנים, ותבוא יד שלוחה ותקרע בו קרעים ותפצל בו פצלות, ותסר משם כל עשוק וכל גזול וכל דבר אשר גנב המחבר מספרי עמיתו ויביאם אל ספרו פנימה, מבלי הגיד מפי מי יצאו הדברים... ממשלחת היד הזאת שבו רבבות ספרים עבים וגסים למחברות דקות, שדופות וצנומות. ומדי הוסיפי לשקול ולפלס ולהתענג על מראה עיני, העליתי ספר רב דפים ועב כרש על כף המאזנים. כמעט העלמתי בו, והנה שֻׁלַּח רזון במשמניו — היד השלוחה קרעה אותו קרעים ותחלקם בין ספרי מחברים שונים, רק שער הספר והקדמתו, רק המה לבדם על הכף נשארו[א].

ובסטירה יותר חריפה ויותר מקורית יסר את הרופאים=הבורים

א) הדברים האחרונים היו מכונים אז לנגד הספר „ישועת יעקב״ של רב וגאון נודע בלבוב, והסבו רעש גדול במחנה מעריציו הרבים. המלחמה אז בין ערטער וחבריו לנגד רודפיהם עברה כל חק וגבול, והלוחמים משני הצדדים דשו כל נמוס ספרותי ותרבותי בעקבם.

ד. ב.

המוסמכים, אשר לא בחכמתם, כי אם בסוסיהם יקנו את לב ההמון העברי, ובמקום אהבה לבני־אדם ויושר לבב נתנה להם הטבע חוצפה יתרה, והתרבות חלקה להם – מדות מגונות.

בקראנו היום את הסטירה של ערטר על הרופאים, אין היא עושה עלינו רושם מיוחד בתכנה, כי הדברים כבר „ידועים ועתיקים", ומרוב פרסומם קהה הרגש המתקומם לנגד „בעלי הדפלומים" הנבלים המנולים האלה. אולם בימי ערטר היו הרופאים העברים המוסמכים באוניברסיטאות חזיון חדש בישראל, ואם היו לרופאי־אליל כאלה סוסים ומרכבות אז עשו שמות בקרב ההמון העברי, ובקרב עשירי העיר שכרעו ברך לפניהם, ולגלוגו המר של המהתל העברי „החיה נפשות" רבות בישראל.

רבים מן הקוראים העברים של הדור ההוא ידעו על פה את המליצות היותר מצוינות של המאמר „גלגול נפש"[א], שהיו נעימות ומתוקות לחכם, שבהן שפך המחבר את לעגו על ראש הרופאים, כמו: „רופא אני, ומלאכת ידי חבוש מחץ והעלות ארוכה למחלה. ואם חכמי הרפואה, קרואי שם רבי, יתנשאו עלי ונגדי יעדו גאון וגבה... בכל זאת רפא ארפא כמוהם, ומַתַי בל יחיו, כאשר לא יקומו רפאיהם. ואם יחדו נמתיק סוד והחכמים האלה ישיתו עצות בנפשי, אז מרוב חכמתם חולַי לנצח יאבדו, ואין מציל. ואך בזאת הפלה ה' ביני וביניהם, כי אני רק ברגלי אעבודה, והמה בסוסים ורכב ברחובות ישתקשקון. כי ברוב סוסים רב חכמה, וכי יוסיף רופא חכם על סוסיו אחד, יאמר ישראל, כי הוסיף על חכמתו שבע".

הבאתי בכונה מיוחדה „מראה־מקום" זה „מגלגול נפש" להראות להקורא כיום, כי למרות שהתכן של הדברים המובאים ישן נושן הוא עודנה השפה יפה וסגנונם העברי הדור.

א) המאמר „גלגול נפש". יצא בחוברת מיוחדה מנוקדה ומוגהה על ידי חברת הוכבי שפת עבר בפטרבורג עם תולדות המחבר (מעובד ומקוצר על פי התולדות אשר כתב מאיר הלוי לטרים ושנדפסו במבוא ל„הצופה לבית ישראל", אשר בידי הקורא) מאת ד"ר י. ל. קצנלסון בשנת תרס"ג בפ"ב.

* * *

מאמרו „התשליך" מלא מרירות אין קץ בתארו בציורים מבהילים את חטאות הרבנים: „וארא והנה מתחת שמלות הרבנים יוצאים: סמל הקנאה: בוז משפחות, בוז חכמי לב, הבוז לכל אדם: מצה ומריבה, מצודות וחרמים, לב אבן קשה מצור, וקסת סופרים, וצלם מרבה ידים, וחזיר מיער ופיו מגואל בגללי צאת אדם מאסף לכל המחנה".

התמונה שתאר ערטר ב„התשליך" (שהטריח בשבילו בדמיונו את השטן, בכור השעירים, וכל ה„שעירונים" הקטנים עם הגדולים, עם כל מלאכי חבלה) מחטאות בית ישראל, על פי סדר האלפא־ביתא, מבהילה בהפרזותיה ובצבעיה השחורים, אולם גם בתמונה איומה כזו הביע את אהבתו, אהבת אין קץ, לנפשות אחיו העלובים והשדודים בידי תקיפים מהם.

במאמרו „החסידות והחכמה" מתאר ערטר בציורים גסים ובולטים (באופן אחר לא היו פועלים אז על נפשות הקוראים העברים) את קלות דעתם של המון החסידים, אשר „כבהמה בבקעה" ילכו וימשכו אחרי מורים מתעים ומכַזבים, ואת כל ערמומיותיהם ונבלותיהם של „הרביים" „והצדיקים". ואת התרופה למחלה זו הוא מבקש בחכמה ומדעים. ולתכלית זו חבר פרוגרמא שלמה של סדר הלמודים הדרושים לאיש, למען יחכם וירפא ממחלות הכסילות הדבוקות בנפשו. ופרוגרמא זו, שהיתה דרושה, בשביל תכליתה, להיות ברורה ופשוטה, מלאה מליצות קשות ומסובכות מאד, שערטר היה, ביתר מאמריו, מתרחק מעליהן על פי רוב.

דוגמא קטנה:

„ואנכי אשכילך ואורך וידעת מצוא חשבון ספורות סתרים וערך כל מספר עד תכלית גדול וקטן. מעט אותות יורוך חוק אין די באר ברוב מלתם, ועל לוח תתוה תו יכיל את העשוי לבלי הכיל תמודד ארץ ומרחבי תבל במדוד שלש הצלע והעגול, ואאלפך תכונות הקוים המטים עקלקלות. בדעתך תבנה היכלי תפארת ומבצרי מגדלים ולמחות צרים תשלח ברקים כשדי ובקול כמוהו תרעם...

מבינתך ישית הנהר בגאון גליו למרום ושבולת מים מוגרים במורד תהלך השמימה״...

ובסגנון חרטומים כזה מאריך המחבר למנות ולספור את שמות המדעים. (שבכל זאת ראה נחיצות לסמנם בשמות פשוטים, אם גם לא מדויקים כל צרכם, כמו „חכמת החשבון, „חכמת הבנין״, „חכמת הגרת המים״ וכדומה).

דור דור וטעמו. היו ימים שכתבו גם את חכמת החשבון במליצות ובחרוזים.

* *
*

ערטר אהב והוקיר בכל נפשו את ספרותנו העתיקה, שהיה בקי בה, ואת קדמוניות עמנו, אך חזק מכל היה בו חוש המציאות, חוש־ההוה, חוש החיים. ונמלצים דבריו: „את שטותיהם (של הקדמונים) יהרוסו, ועל עוז שכלם ותעצומות בינתם יתפלאו. את המגדל יתוצו, ואת הבונה יפארו, וכבודו לא ידל בעיניהם״. ועל הרבנים הוא אומר: „בדורות שכבר תמו לגוע את ימיהם יבלו, ואת בני דורם לא ידעו, ואת צרכיהם ומחסורם לא יכירו, נוע תנוע הארץ, תשנה פניה, והמה לא ינועו, ולא ישנו כל מאומה, את מעשה אבותיהם אוחזים בידיהם בכל מאמצי כחם, לא ירפו מכל סיגיהם, תקנותיהם ומנהגיהם, מבלי דרוש וחקור אם יכונו עוד היום הזה כמלפנים לצרכי עמי ומחסוריו, אם רוב הצבור יכולים לעמוד בם היום כמקדם״.

הדברים האלה יכולים להשמע ולהקרא גם כיום, מבלי אשר יפסידו מכחם הראשון מאומה.

* *
*

ערטר אהב את השפה העברית בכל נפשו ומאדו, אהבה אשר לא ידעה גבול. במאמרו „תולדות החלוץ״ הוא שופך שיחו לפני השפה העברית, שנגלתה לו בחזיונו בדמות אשה זקנה. והשתפכות נפשו לפני זקנה זו מלאה געגועים של בן על אמו, ונשמע בהם הד קול „שיר השירים״, שישיר סופר עברי נאמן לעמו

על שפתו הלאומית, פליטת ירושת קדם שהיא גם מבשרת את תחית האומה בעתיד.

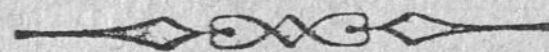
ערטר כתב את מאמריו בסגנון התנ״ך, והיה זהיר מאד בטהרת השפה ונקיונה מכל סיגים, אך הוא היה גם אחד מן הראשונים שדרש את הרחבת הלשון העברית בדברים ברורים ויפים (במאמרו „תולדות החלוץ״) מאד.

ערטר נכשל במאמריו בשגיאות ידועות, שֶׁהֵנָּה לא רבות, בסגנונו העברי, ובשפתו – בשגיאות דקדוקיות ובאי־דיקנות במה שנוגע לדרכי שמוש הלשון העברית. אך למרות חסרונותיו המנוים האלה, ולמרות שלא היה נזהר במליצות יתרות ומכבידות, במקומות ידועים, את ההבנה, יתפוס בספרותנו מקום חשוב ורב הערך, במה שנוגע להתפתחות הסגנון העברי ועבוד שפתנו הלאומית.

ודבר טוב עושה המו״ל הפעם בהדפיסו את הספר „הצופה לבית ישראל״ במהדורה חדשה, כי אחד מסופרי־המופת הוא מחזיר לקהל הקוראים העברים.

וורשוי ט״ז אייר תרס״ח.

ר. בריינין.

פתח דבר להוצאה ראשונה עם תולדות המחבר

מאת דחכם המליץ המפואר מאיר הלוי לעטעריס.

נדרשתי לאשר שאלוני חכמי לב, אוהבים נאמנים להמחבר היקר השוכן בצל שדי, ובראשם גם בתו יהידתו, להיות קובץ על יד מעשי ידי החכם הזה ותבונות כפיו, אשר הוציא לאור בחייו בספרי אוסף הנה והנה גם במחברות מיוחדות, ואשר השאיר אחריו ברכה ועודנו בכתובים, ולסדר אותם אל נכון להיות צמדים יחד, דבר דבור על אפניו, ולהביאם יחד בחוברת בתוך קהל ועדה.

מה מאד ישמח לבי ויגל כבודי, כי נכבדתי במלאכת עבודתי זאת, כי האיש הזה אשר מעשי ידיו להתפאר אוציא כיום לאור לעיני כל ישראל, מלבד כי היה אחד מן השרידים אשר ה' קורא להיות מושך בשבט סופר לבות משכילי עם בצחות לשונו ברב כח, לתהלה ולתפארת; כי עוד כרע כאח לי דבקה נפשו אחרי, וכאיש אחד חברים הלכנו יחד באורח החיים, קשורים בחבלי אדם בעבותות אהבה כל הימים, וחוב הוא עלי לכונן אבן חן למבנה ציון תפארתו לדור יבוא, כאשר לאל ידי.

כי הנה לא כאחד הסופרים בימינו היה ידידי המחבר נ"ע. לא לבד בדיו כתב מחשבות לבו והגיון רוחו על הספר, כי אם בדם לבבו ומוח עצמותיו ישוקה כל אומר וכל מלה אשר כתב על הלוח בעט סופר מהיר. מדי ישחק אף ילעג לכל מורדי אור בהשכל יתהלכו וברוב אולתם ישגו, ובתרמית לבם יוליכו עם ה' בתוהו לא דרך, הנה כאבו נעכר בקרבו ומעיו כחלילים יהמו, כי גם הוא היה נצב למטרה לקשת רמיה ביד אוילים נלוזי לב כל ימי חייו. אהבתו אל עמו וחמלתו על אחיו היושבים עוד בשפל המדרגה בארץ מולדתו, היא שמה דברו בפיו ומלתו על לשונו—וכה ידבר.

לכן ידידי הקורא! בהתהלכך להשתעשע בין ערוגות מטעיו להתענג על חכמת לבו כי רבה וצחות לשונו כי נעמה, גם מערכי לבו פנימה וילדי יומו בין שורותיו יצהירו לעיניך. כי אשר ראה וידע אף שקל במאזני משפט בתבל ארצה, וחלקו בחיים אשר נפל בגורלו, בעמלו ויגיע כפיו, בתוחלתו ושברו, אותו תמצא כתוב בספר בכל אשר פעל ועשה. אין אומר ואין דברים בלי נשמע במו המית הד קירות לבו בקרבו כי פועל כפיו כתובת קעקע הוא

אשר חרת וחקק העני בשבט עברתו על לוח לבבו הטהור, והמכתב הזה — מכתב אלהים בחיי אנוש — לא במהרה יִמָּחֶה.

אחרי פתח דברי זה אנהגך אביאך קורא אהוב! אל עירו ואל ארצו אל ביתו ונות צדקו, ואספרה לך תולדות יצחק וקורות חייו, מה היה לו, מה משפטו ומעשהו. אחרי כן תבוא אל בתי נפשו פנימה לקרוא מאמריו ומכתביו, אז עין בעין תראה בכל תבונות כפיו מְחֻקֶּה צלם דמות רוחו היקר לכבוד ולתפארת.

* *

בשנת ה' תקנ"ב נולד יצחק בכפר קטן קאניעשאק במחוז פרעמסלא במדינת גאליציא. במסכנות ברגזה ובדאגה אכל לחמו על שלחן אביו, איש ישר נאמן רוח ושמו שלמה, שוכר מלון אורחים ואחוזת ארץ לעבדה ולשמרה. — אין אור ונוגה מסביב לו להאיר נתיב אל העלם זך הרעיון ושכל טוב; כי איה מלמד להועיל, אשר יובילוהו רגליו מרחוק לנוד אל ארץ ערבה ושוחה כזאת להורות שמה לנערי בני ישראל איזה דרך ישכון אור? — ובכל זאת המעט אשר ידע מורה כזה, עשה פרי בלב יצחק, ובהיותו בן שלש עשרה שנה ידע כבר להגות ולפלפל בעניני איסור והיתר, ניזק ומזיק, הלכות אישות ויבמות, כאחד מבני עליה המעטים הלומדים דברי חכמינו הראשונים והאחרונים יומם ולילה. אמנם ספרי תורת אל חי ביד משה עבדו ודברי נביאיו וחוזיו היו לו אז כדברי הספר החתום ויהי „כאיש לקנות חצר ידהו מטה, אל החצר יציב דלת ושער", כאשר נשא משלו המליץ היקר ר"ד חפשי ז"ל בחן שפתיו. כי בבוא המורה להורותו תורת ה' תמימה אזי להג לשונו וערב-סרעפיו בקרבו שמו לו בבלי דעת המישור לעקוב ודרכי נעם לדרך לא סלולה, עד כמעט לא נכרו עוד פעולות ה', ולא נודע עוד כי רוח אלהים חיים מרחפת על תורתו ומשפטי צדקו בדברי נביאו נאמן ביתו. סגור בית ה' ואוצרו הטוב ליצחק בימים ההם כי מלמדו ללא הועיל היה כעור אין עינים לו, אשר העמידוהו על מגדל הצופים למשמרת! תוחלת אין אונים כזאת אשר ייחלו לאיש מוכה בעורון — כה זה עושה? איך יבוא נער ורך למחוז חפצו אם מנהלו ומחזיק בידו יגשש כעורים קיר ויאבד דרך?

בשנת התקס"ה והנער נער בן שלש עשרה שנה, שם אביו רחים על צוארו כי נתן לו ילדה אחת בת הרב מריבעטיטש לאשה.

בן משפט הצעירים לימים בארץ ההיא לעת כזאת, לקחת אשה ולבוא בברית חברת האדם בטרם ידעו בין ימינם לשמאלם בדרך כל הארץ ובטרם ידעו להחיות את האשה וצאצאיהם אשר הוכיח ה' להם ולהטריפם לחם חקם דבר יום ביומו. בארץ צרה הזאת לא ישימו לב אל דברי החכם מכל אדם אשר נשא משלו בטוב טעם ודעת ומליו ירמזון חכמה רבתי לוטה במליצה רבת חן, לאמר: „הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך, אחר ובנית ביתך"! (משלי כ"ד כ"ז) למען הורות לבני אדם את המעשה אשר יעשון: להכין להם עסק פרנסה או נחלת שדה וכרם למצוא טרף לביתם, ואחרי כן יעשו להם בתים: יקחו אשה ויולידו בנים (כאשר בארו החכמים הקדמונים את דברי המלך שלמה) כי אם אל כל מקרה ירוצון ויכוננו ויעבטון ארחותם, ואל כל פגע יתיצבו כמטרה לחץ, וזה דרכם כסל למו, להתפאר עוד כי בזאת ישליכו על ה' יהבם, באמרם: אם אנחנו לא נדע מה נעשה, מאין נחיה, הלא ה' אלהי כל הארץ ממכון שבתו ישגיח עלינו וישלח עזרו מקדש! לו חכמו ישכילו לדעת, כי אי חפץ לה' באיש כסיל מתעבר ובוטח, טומן ידו בצלחת בעצלתים, כי מאנו ידיו לעשות תושיה, ואמר: הלא לה' התשועה! ונמשלו אנשים כאלה לאיש משוגע מתמהון לבב, אשר ירוץ לצלול במים אדירים וירם כשופר קולו אל ההמון הגדול אשר סביבותיו לאמר: „אני בוטח באלהים, ואם חפץ בי ה' ימשני ממים רבים ויוציאני „רוחה ממצולות ים, ויקימני ואחיה לפניו"! הלא איש כזה איננו בוטח בה', כי אם מנסה את ה' ונגד רוב חסדיו יחטא חטאה גדולה! כה אמר ה': „בטח בה' ועשה טוב"! אם ידיך לא אסורות, ויגיע כפיך באמונה, אזי קרובה ישועתי לבוא וחסדי להגלות, אמנם לא בבחורי ישראל האשם, אלה הצאן, מה עשו? המה לא יקחו להם נשים מכל אשר בחרו לעת כזאת בימי נעוריהם בנפש חפצה ושום שכל, כי אם אבותיהם חטאו לעמוס משא כבד על צוארם בטרם ידעו מאוס ברע ובחור בטוב! אבל נודה לה' הסדו, כי גם התלאה והרעה הזאת — מקור משחת לרעות רבות אין מספר — תלכנה הלוך וחסור יום יום גם בארצות האל. כן יוסיף ה' לתת לנו בחסדו לב בשר תחת לב אבן, להרים כל מכשול מדרך עמי, ותהי הסכלות נעדרת ותכחד מן הארץ.

ידידי הקורא! לא יכולתי התאפק מלשנות פה הדברים והאמת האלה, אשר אחת דברתי בעת כתבי תולדות אנוש כערכו, הוא מורי ורעי היקר הרב החכם הגדול צבי תפארת ישראל מוהר"ר נחמן

הכהן קראחמאל זצ"ל 1), כי דבר בעתו מה טוב, וגם אל הענין המדובר בו כעת יכונו אמרי אלה, ולא למותר המה.

עתה אשובה לי אל קורות חיי יצחק. — הנה לא ארכו הימים ותמת אשתו, אחרי חלפו ששה חדשים מיום התונתם. אולם אביו לא שם אל לבו כי אולי אצבע אלהים הוא, ליסרו על כי חטא נגד חקי הטבע ותהלוכותיה, בבואו לעמוס בחזקה על פרח רך וענוג המשא לתת פריו בלא-עתו בעודו באבו — ולא חכה עד יגדל יצחק בנו ויהי לאיש יודע ללכת בארחות החיים בלי עזר זולתו, כי אם מהר לתת לו אשה שנית מעיר מצער וויעלקאָטש, בת נדיבים טובת שכל מרת חיה שרה. אמנם הפעם תקן המקרה את אשר שחת אביו בחפזו כי היא האשה אשר ראה חיים עמה יצחק באהבת דודים כל ימי היותו על האדמה; היא חברתו ואשת נעוריו, אשר נפשה בנפשו קשורה ולוקחת חלק כחלק בכל אשר יאונה לו תחת השמש, רע או טוב. בשמחתו תתערב נפשה, וביום רעת היא תשיחהו בְּנֹחַם אהבתה, אף תמכה ידו כי מטה, ותהי לו משענה כל ימי חלדה. — מדי דברי בה ידוה לבי, כי גם היא הלכה לבית עולמה זה חדש ימים פה קרית מלך רב. ויהיו ימי חיה שרה חמש וששים שנה ותמות. ובהתאסף ראשי עם עת לקברות תובל בא גם הגבר הוקם על החכם המליץ המפואר מוה' נח יצחק מאנהיימער לספוד לשרה ולבכותה ולספר תהלת אלוף נעוריה בקהל רב בצוף דבש אמרי נועם. — בימים ההם כרת יצחק ברית ויעש חוזה עם איש משכיל וחרוץ אשר אסף דעת בבתי מדרש החכמה היושב לבטח אתו בעיר הזאת. הוא ראה וידע את תכונת נפש הנער העלם, טוהר שכלו וישר לבבו, ויחמול עליו וילמדהו דעת בחכמות ולשונות שונות, לא בכסף ולא במחיר, כי אם בחמלתו עליו ובאהבתו אותו כנפשו. וביתר שאת ויתר עז הורהו דרכי לשוננו הקדושה, תורת אל חי ודברי נביאיו. ויזרע זרע אור על תלמי לבבו, וימצא מאה שערים, כי גדל יצחק ויעש פרי ויהי לשם ולתהלה בכל הארץ. נפשו הרכה והענוגה בכל הליכותיה היתה קשורה בנפש מורו ומלמדו ברב תודה כל הימים. גם אחרי הפרדו ממנו ויסתרו איש מרעהו, עוד למרחוק עיניו תצפינה אל ידידו זה — כיורדי הים באניות עיניהם נשואות אל מגדל המנורה המאיר ארחות ימים באישון לילה — וכלו אומר כבוד ותודה לעת מצוא

1 S. meine Hebräische Beilage zu „Weltheimers Jahrbuch für Israeliten 1854".

לאביו זה ילדו שנית, כי הוא היה הראשון אשר נתן לו חיים, חיי רוח והגות לב, ויקרא דרור לנפשו לנחותו בטח בדרך תבונה. 1)

בשנת ה' תקע"ו החל יצחק לפרוש כנפי רוחו להשכיל להיטב גם לזולתו בחכמת לבו ולהעניק לבני השכל צעירים ממנו לימים מאשר אסף וקבץ בעיר מצער לו לבדו. כי בימים ההם ירד לגור בעיר לבוב, עיר מלאה חכמים וסופרים, להורות דעת לדורשי חכמה באמת ובתמים. כי הימים ההם ימי בכורי השכל ודעת היו לנערי בני ישראל בעיר הזאת. שם החל אז הרב הגדול מוהר"ר שי"ר להראות כחו ועוצם ידו במחקרי תושיה בקדמוניות ישורון, אשר עשו לו שם עולם על פני חוץ אחרי ימים ושנים. שם היה המשכיל ואיש חמודות טוב לבב ויקר רוח, מוה' יהודה ליב מיזים, בעל ס' קנאת האמת, למשען עוז לכל הבאים לשקוד על דלתות בית החכמה; כי אהבתו העזה לדורשי חכמה לא נשארה עצורה בלבו, כי אם יצאה לפעולת אדם בדבר שפתיו ותבונות כפיו, באומר ובפועל, בכל מאמצי כחו ידיו עשו תושיה אף העיר לב נדיבי עם לתמוך משכילים הלומדים במדרשי החכמה; הוא לחם כל ימי היותו על האדמה עם בוזי חכמה, ויוכל. רופאים משכילים, נבונים וידועים בבית המשפט, אשר למדו במדרשי החכמה בלבוב, פראג, בערלין, וויען, ויצליחו בלמודם ויציבו להם יד לשם ולתהלה — מידו זאת להם, כי הוא היה להם למשען על ימים רבים, לבצע את אשר יזמו לעשות. ויאהב יהודה את יצחק אהבה עזה ונאמנה, ויהי הקשר אמיץ בנפשותם כל ימי שבתם כשבת אחים יחדו.

אז יצא פתאום לפתע קול פחדים, קול אויב ומתנקם בקהל לבוב כקול רעם בגלגל עת טהרו פני רקיע. כי יצא הקצף מאת שונאי החכמה ושוחריה לפרוש מצודים וחרמים לרגלי כל משכיל בעיר הזאת. ויכתבו כתבי שטנה ויצמדו אותם לדלתות בתי התפלה. ויכו חרם את ארבעה טובי העיר, הלא המה הרב שי"ר, ר' בנימין צבי נאמקיש, ר"י ערטער ור' יהודה ליב פאסטאַר, כי ארבעתם למדו דעת לצעירים לימים אשר סביבותם יתהלכון ולתורתם ייחלון (ובתוכם שי"ר הפיץ מעינותיו חוצה בלי כסף ובלי מחיר אך מאהבת התורה והחכמה). על חרמים האלה — אשר בשם הרב מלבוב, הגאון מוה' יעקב ארנשטיין, פרשו בני בלי שם לרגלי האנשים

1) ראה בספר הזה מאמר חכמה וחסידות והמכתב בדף 105

האנשים היקרים אשר הזכרתי — נשא המליץ ר' שמשון בלאָך הלוי נ"ע משלו במכתבו אל שי"ר בראש ספרו שבילי עולם חלק שני לאמר: — „ואם עודך באבך גם על ימינך פרחה קמו, אשר חשבו מזמות לנאץ שמך ולנבל בעברת זדון שושנה יפיפיה עוד טרם התפתחו עליה ופרחיה הנצו, ולמען תפוש השומעים בלבם ולהונותם, כזבו בלשונם לקרוא שמות הגדולים על נבלותם לאמר: כי בעצתם עשו כל רעתם וכו'" — גם החכם שי"ר גלה את אזן א' מתלמידיו במכתב כתוב אליו על דבר הנבלה והתועבה הזאת, באומץ מלים לאמר:" — לו ידעת, מה עשו לי אנשי ריבי הצוררים לכבודי תמיד כנודע לך, מעת עזבת את ביתך, כמה שקרים וכמה כזבים בדאו עלי להכלימני ולהבזותני בעיני עם הארץ, הכבירו עלי מאמרים אשר לא דברתי ולא עלו על לבי וספרו ממני במקהלות עם מעשים ומפעלות לא ידעתי ולא שמעתי מהם: ובכל זאת לא שב אפם ועוד לא שקטו ולא נחו עד אשר הסיתו את אנשי בליעל הסרי לב לפרוש במסתרים חרמים ומצודים לנפשי. ברוך הגומל עלי! אשר שם מצחי כנחושה וכל חציהם לא מחצו את גוי ולא השחו את רוחי, וגם עד מטרת נכליהם לא הגיעו, כי אין גם אחד מאנשי העיר הטה אוזן לדבריהם וכו'." 1)

השערוריה הזאת אשר נהיתה בעיר לבוב, נגעה כחרב עד נפש ידידנו יצחק, כי בגללה, רבים נסוגו אחור משמוע עוד תורת פיהו, מפחד משפחתם ומגרי ביתם, ומטה לחמו נשבר, כי לא מצא עוד כלפנים תלמידים מקשיבים לקולו, ונגרע מספרם מהיות די לתת טרף לביתו. לכן נפשו ירעה לו והיטיב חרה לו כי הציבו אותו למטרה אנשי מצותו, וגם על הרב בלבוב — אשר בשמו כלתה אליו הרעה הזאת — התקצף בזעם לשונו במאמריו מאזני משקל ותשליך, בם ירה גם אליו חץ שנון, כי נשען יצחק על מאמר קדמונינו ז"ל: „אין אדם נחשד וכו'", והמשכיל יבין את אשר ירמזון מליו, כי לא הואיל באר היטיב את מחשבות לבו, למען אך המבינים כל דבר לאשורו ישכילו לדעת אל מי יורה חצו דבר מר, ולא הזכיר בשם את מי ישקה זה לענו בעט כופרים חדה כחרב.

אז נודע יצחק לתהלה אל השר החכם מוה' יוסף פערל ז"ל ויכתוב

1) המכתב הזה נדפס במכתבי העתי: [וויענער פיערטעל יאהר שריפט פט העברעישע ביילאגע]? אבל כוונתי לאמר בשנת תקצ"ג פה וויען. קחנו משם, קורא אהוב! ודעת לנפשך ינעם.

ויכתוב אליו כי נפשו אותה להקימו למורה בבית הספר אשר יסד לתפארת בעיר מולדתו טארנאָפאָל; אמנם לא השלים חפצו, כי לב יצחק לא היה שלם עם החכם מוה׳ בצלאל שטערן, מורה הראשון בבית החנוך ההוא, ולא קבל משמרת זאת, מדאגה מדבר פן תגבר המשטמה בין המורים ברבות הימים, ועל בית הספר יצא הקצף:

ויעזוב יצחק את קרית לבוב וילך לגור בעיר בראדי. העיר הזאת מאוד נעלה אז על כל ערי גאליציא בהון ועושר, בחכמה וכשרון מעשה, כי שמה נאספו כל תושיה ומזמה בלבב כנעני נכבדי ארץ. הטיבו אשר דברו בעלי אסופות מאז לספר תהלתה בקהל רב, ובתוכם החכם בעל שבילי עולם באגרתו אשר רחש לכבוד הרב החוקר הגדול, ידיד נפשי ועטרת ראשי, מוהר״ן קראחמאל נ״ע בזכרו זאת העצה היעוצה ממנו להכין מושבו בעיר הזאת, לאמר: — „הופעת עלי גם עצתך, תמכתני בתנחומותיך לאמר: ראה אנכי אבקש לך מנוח, בזרוע לא עז אושיעך ובידי הרפות אחזיק ימינך לעשות מקנה וקנין בעיר מולדתי בראדי. שמה תראה על דברתי את אשר לא האמנת לזולתי, כי כארזים במדבר ואפיקים בנגב תמצא בתהו יליל ישימון עיר מושב וכלילת יופי. שמה לא ישבו התורה והחכמה פרודות כנשים צרורות באהל ומשכן, כי אם כתאמי צביה יחדו אשה את אחותה משיקות בבתי ארזים תשכונה; שמה לא באמת בצע ימודו כבוד איש ויתרונו, רק על פי דרכו ושאר רוחו יערך גם כבודו גם קלונו, כי היא עיר שחברה לה יחדו חכמה עם נחלה, תורה ותבונה, מסחר ואמונה, עיר צדק ילין בה ולא תחסר כל בה״.

ויהי כבוא יצחק שמה וישמחו זקני העיר ונדיבי העם לקראתו, ויתנו לו כבוד ויקר כגודל ערכו ורוחב בינתו. גם התהלה אשר שמו בו שוטניו ומקנאיו בעיר לבוב, מלבד כי לא עשתה רושם במקום הזה, כי עוד נהפכה לו לתהלה; כי זבובי מות בגשתם להבאיש יין הרקח, לא ישחיתוהו כי ברכה בו, ועמד טעמו בו וריחו לא נמר; הנה כן האמת בל נעדרת, אם בני בליעל ישפכו בוז על כבודה וכבוד המחזיקים בה.

ויחי יצחק בקהלם בשלום ושלות השקט ימים רבים, ויורה דעת לשון וספר וידיעות שונות לצעירי בני ישראל, גם לאנשים אשר כבר גדלו והצליחו בשדה החכמה, ויהי לברכה בקרב הארץ. — ואני מדי דברי בו, זכור אזכור כי כימי הצלחתו לא אחת ולא שתים

קרא, כהתל באיש חרמו בלבוב, לאמר: עתה לכה נא ארה לי, יעקב! הלא תיגע לריק, כי עיניך הרואות כי „יהפוך אלהי חסדי את הקללה לברכה! —

כבן משק וליד בית היה יוצא ובא בתוך העם בבתי הגבירים חכמי לב, אשר ידעו מאד לערוך חין ערכו ותכונת נפשו. ובראש מאהביו ומכבדיו תומכי ידו לעת מצוא היו בני קאַלליר היקרים ובפרט הגבירים המשכילים מו״ה מאיר ואחיו מו״ה משה קאַלליר, האחים האהובים הערצענשטיין ומשפחת נאטהאנזאָהן, הגביר מוהר״מ נירענשטיין ובניו יקרי רוח, וסוכן בית מסחרו המשכיל ונבון ר׳ מרדכי אוישפיץ ז״ל, והאחים הגבירים טראכטענבערג היושבים כעת בעיר אָדעססא, והחכם המפואר מוה׳ ליביש לאנדא. המה או בניהם היו תלמידיו ושמעו לקחו ימים ושנים. הנה כן דבקה נפשו באמונת אומן גם אחרי אוהביו הנכבדים מו״ה של״ש ומהרי״מ פינקעלשטיין נ״י ואחרי החכם היקר וסופר מהיר מו״ה יעקב שמואל ביק נ״ע, ותתנו איש חמודות יקר ונכבד בלב ונפש גם יחד, הגביר הנעלה מו״ה אייזק עוזר ראַפּאַפּאָרט? ראַטטענבערג נ״י, ועוד רבים ונכבדים אשר לא אזכיר בשם כי ילאו ספורות למו. קנצי למלין, אין איש מורם מעם מודע לבינה בעיר הזאת, אשר לא בא בברית אהבה עם ידידנו יצחק, כי בכל דרכיו מצא חן בעיני אלהים ואדם.

בשנת ה׳ תקפ״ג נוסד בעיר בראדי בית ספר לנערי בני ישראל אשר עתדו לבוא אחרי כן לבית מדרש הסוחרים [רעאלשולע] שמה. ויקראו ראשי המיסדים ליצחק, להיות לא לבד מורה בבית הספר הלזה, כי אם גם אלוף לראש, להשגיח על המורים בענינים שונים, ולהביא ערך וסדר בעניני הלמוד ומנהגי מוסר התלמידים. גם כתב למענם בל״א צח וקל למודי דקדוק לשון עבר ולשון אשכנז (אכן לא השלים מלאכתו, והמה עוד בכתובים עד היום הזה). ויהי כבוד הבית הזה הלוך וגדל כל הימים אשר עמד יצחק על משמרתו.

בימים ההם בא המליץ המפואר החכם מו״ה שלום בר״י הכהן מבערלין והאַמבורג, לגור בקרית מלך רב וויען המעטירה, כי נקרא שמה מאת המדפיס ספרים הנודע אנטאָן די שמיד ז״ל להיות סופר ומחבר ספרים המוכנים לצאת אורה בבית דפוסו ותהי ראשית מלאכתו, לטעת נטעי נעמנים עושי פרי תאר למעלה למשכיל אשר כח בהם להעיר לב בני ישראל ללמוד לשון וספר. הנה כן יסד את מחברות השנה בכורי העתים, אשר עשו להם שם בכל הארץ

ברבות הימים. אל הכהן הגדול מאחיו הלזה פנה ידידנו יצחק ראשונה, לשאול את פיהו מה יענה ומה ישפוט על תבונות כפיו. וימצא פעלו חן בעיניו עד מאד ויתן למאמרו מ א ז נ י מ ש ק ל מקום בבכורי העתים. אז נודע שמו בקהל רב ויהי שמעו בכל הארץ.

בשנת ה׳ תקפ״ה, ויצחק בן שלשים ושלש שנה בא מורך בלבבו ולמרחוק עיניו תצפינה אל עתידות ימים יבואו, וידאג לאחרית הימים, מה יהי גורלו, בראותו כי משען לחמו אשר בחר בו עד כה, להיות נשען עליו הוא וביתו, נקל להשבר, כי תוחלת מורים בבית הספר משענת קנה רצוץ בארץ ההיא. אזי זמם וחשב מחשבות להיטיב מצבו לארך ימים ויגזור אומר לעמוס על שכמו משא גדול מנשוא אשר רק גבר חכם בעוז, כביר כח לב כמוהו ישאהו אף יסבלהו ברוח נכון: כי בעוז תוחלתו ורצונו — אשר לא יחת מפני כל מונע ומחריד — המורה נהפך לתלמיד בחצי ימיו, ויחל לשקוד על דלתות מדרש החכמה בעיר פעסט ללמוד שמה מלאכת הרפואה, למען יעצור כח בבוא היום להחיות את נפשות ביתו בהשקט] ובטחה, אם את אשר הוא עושה ה׳ יצליח בידו.

הדבר הקשה הזה אשר בכח רצונו העז היה ליתד תקוע במקום נאמן חזק ואמיץ בקרבו, פי שנים יכבד עליו בראשית החלו מעשהו. ראשונה: כי בלי כסף ובלי מחזיק בידו היה מֵהֵל פועל כבד כזה בארץ נכריה. וזאת שנית: כי הניח את אשתו ובניו נעדרי כל עזר בחוסר לחם, כי אין האיש בביתו, שבטם ומשענתם כל הימים. ועוד בה שלישיה: כי נטל עליו להאבק עם קשי יומו, לזכור תמיד מאין הפוגות בדאבון לבו את צר מעונו ועני ביתו, ולהתגבר ברב כח על כל אלה, בלי תת לעצבו ורגזו להפריעו מלמודיו.

אמנם אלהי אביו ופחד יצחק היה בעזרו ויחזק את לבבו, ומעל כח אנוש הוציא מגמת לבו לפעולת אדם. בעוצב הֶחֵל ובגילה כִּלָּה. ויהיו חמש שנים, אשר למד בם מלאכת הרפואה בשקידה נפלאה, בעיניו כימים אחדים באהבתו את אשתו ובניו. ויהי כי ארכו לו הימים בטרם כלותו למודיו, וימצא חית ידו בכבוד בהורותו דעת לתלמידיו מקשיבים לקולו, ותהי לפלא כי גם בעניני הכמת הרפואה למד דעת את חבריו, וישנן למו את דברי מוריו. — ־ם אחיו ומיודעיו בביתו לא עזבוהו ומרחוק היו לו עזר כמעט

 ויחמלו

ויחמלו גם על נפשות ביתו לתת לחם חקם דבר יום ביומו, עד שובו לנות צדקו להכין אותה ולסעדה כקדם:

בשנת ה׳ תקפ״ט שב יצחק אל ביתו, מלא רוח חכמה ודעת במלאכת הרפואה ותהי ראשית דרכו בעיר ראווא כי ידידו היקר ר׳ אברהם גאָלדבערג דבר על לבו מאהבתו אותו לבחור עיר מגוריו לשבתו.

בעת ההיא שוד פתאום בא על הארץ, הוא החולי לא ידעו שחרו, הנקרא בשם חלי-רע, ובפקודת ממשלת הקיסר יר״ה במדינת גאליציא, גם יצחק הוקם עָל על משמרת משא פקודתו, להיות נוסע אל עיר ועיר, אשר התפשטה שמה המחלה הנוראה הזאת, להיות נמצא עזר בצרתה. וילך למסעיו לרפאות שבר עם הארץ באשר הוא שם, ויבוא גם לבובה, מקום שם הרווהו לענה בשנים עברו, להשקות כוס ישועות ורפואות תעלה לכל חולה.

בעיר הזאת נגע בו יד ה׳ לרעה עוד הפעם, כי בעצם יום בואו שמה חלה ידיד נפשו ר״י מיזים את חלי המר והנמהר הלזה, ועיניו ראו ולא זר איך המות הולך וקרוב אליו, מבלי יכולת להצילהו מידו; ראש מטתו ישב יצחק בלב דוי לסעדהו בחליו, עד עת בא מדר המות ויישנהו על ברכיו. — גם בבואו אחרי כן בשערי עיר בראדי, היה הראשון אשר חלה חלי כבד ומיד יצחק ביקש עזר, אחד מידידיו מאז, הוא הגביר ד״מ נירענשטיין, אולם הפעם האל הטוב הצליח דרכו, ויקם מערש דוי ויחי. אמנם בכל זאת ברך את בן הגביר הזה הנכבד מו״ה יהושע נירענשטיין נ״י ביום התונתו ושמחת לבו: כי הרופאים לא ידרכו על מפתן ביתו עד עולם. 1)

ויהי יצחק מן הוא והלאה בעיר חפצו בה בראדי, ויטע שם אהלו, אהל בל יצען עוד כל ימי חייו, לטוב לו ולעזר לבני עמו ועם אחר. וביתר שאת וביתר עז היה תומך ידי עניים ואביונים, כי מי כמוהו יודע את נפש עני וכואב כל הימים? אך בצר לו ידע אנוש ויחוש את צרת אחיו; אך עת ישח אדם וישפל איש, יתבונן ויכיר את נפש אחיו האביון כי מטה ידו; הנה כן חזה יצחק מבשרו וקורות חייו את מצב עניי עירו, ויכר את אחיו ויתערב ביגונם ויעזרם ויפלטם כאשר לאל ידו. לא לבד ברפואת תעלה, כי

1) רה״ס הגביר הנ״ל כתב לכבוד׳ בספר הזה.

כי אם גם בעצתו ובאמרי נעם התאמץ לנחמם מיגונם ולתמכם במעט נדבת כספו לעת מצוא. ואם חכמי הרפואה הנקראים בשם „רבי" התנשאו עליו בגאוה ובגודל לבב כפעם בפעם, הנה הוא בטוב לבו גבר עליהם, אף הכה אותם בשבט פיו, וילעג למו. מהתלותיו אלה אשר התל במו וזה לעגו הלא הם כתובים במאמרו גלגול נפש. — 1) גם פקודות ממשלת הקיסר יר"ה כבדוהו מאד ויהללו מעשיו; כי תבונות כפיו נגלו למו גם במכתביו אשר הודיע במו מטעם המלך קורות כל מחלה וכל מדוה אשר חלה ה' ביושבי הארץ, כפעם בפעם.

והנה אף כי כל היום סבב בשוקים ורחובות מבית לבית, לבקר החולים השוכבים על ערש דוי, ועתותיו לא בידו הנה, בכל זאת בשובו לעת ערב הביתה לנוח מעמלו, עוד לא נתן מרגוע לנפשו. כי אחרי התעלסו באהבים עם אשת נעוריו וילדיו, לקח מועד לשוב אל אילת אהבים אשר ארש לו לעולם, היא בת יהודה השפה העבריה. ואם מסך במרורים שקויו כל היום להעלות ארוכה לחולים מבקשי עזר, לעת ערב עשה מטעמים וממתקים בלשון עבר לכל מבין יודע אשר חך נועם יטעם לו. מבחר מאמריו גלגול נפש, תשליך, סני וסנסני וסמנגלוף, חכמה וחסידות וכהמה, המה פרי עתותי מרגעה אלה. וכאשר נבעו מפעלותיו מקרב לבו, כן כח יצוק בהן להעיר לב כל קורא עד היסוד בו. כל אוהביו ומיודעיו ידעו נאמנה, כי לא כאחד הסופרים אחינו יצחק. הוא לא השליך תבונות כפיו בחפזון על הלוח, כרגע עלה על לבו, כי אם שקל ובחן, אזן ותקן כל אומר וכל מלה בטרם מצא אותו ראוי ונכון לבוא בקהל רב. הוחדו וגם מורטו כל דבריו למען היות להם ברק. לכן לפי מדת ימיו ומספר שניו אך מעט בכמות פעל ועשה בעט סופר מהיר. והמשכיל היורד חדרי לשוננו ומצפוניה, היודע לגלות תעלומותיה, הוא יודע ויבין כי המליץ היקר הזה מעודו לא מחה זעת אפיו מני פעלו — כאשר נשא משלו החכם לעסינג על משפט הסופרים אשר יקשו בלדתם ילדי רוחם וינהגו בכבדות בכתבם מחשבות לבם והגות רוחם על ספר. — ואף גם זאת, מה נמרצו אמרי יושר אשר כתב! שקול ישקלו בפלס מאזני זהב מופז, לא נעדר דבר אשר הוד והדר ישוה על תבונות כפיו, לא יחסר כל בם, כי מעשי ידי אמן מעשהו, שלם

בענינו

1) ראה בספר הזה.

בענינו וכליל יופי, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע. ונכון לבי בטוח כי כל חכם, יודע פשר דבר דבור על אפניו, יעידני כי משפט אמת חרצתי.

ואני מדי דברי מתבונות כפיו מה טוב ומה נעים להעתיק לפניך שתי אגרות מידידי החכם הגדול המליץ המפואר, אשר לא לפניו חנף יבוא, מו"ה שד"ל נ"י, אשר כתב אל יצחק בבוא לידו מאמר תשליך וגלגול נפש. ואלה דברי שתי האגרות אשר נמסרו לידי מעזבון המנוח ז"ל בב"י שד"ל.

A

„לכבוד ידידי המליץ המרומם, החכם הרופא, הר"ר יצחק ערטער, שלום עד העולם.

מליצתך הנחמדת (תשליך) אשר שלחת אלי מצאה חן בעיני מאד, ושמחתי ושמחתי בה כל ידידי ותלמידי, ובנפש חפצה הייתי מרבה לספר תהלתך, ומעלת לשונך הטהור והמפואר בעדי עדים, אין ערוך אליו, לולא כי אין זה תחלת מעשיך, ולמפורסמות אין צריך ראיה, ודבר שפתי אך למחסור, וכבר הגדתי פעם אחרת מה יקרו חזיוניך בעיני. ועתה ידידי היקר! קח נא תודתי ותהלתי המובאת לך גם היום ממעמקי לבבי. כן יוסיף ה' לך כח לעמוד על מצפה ה' לרוב ימים ושנים, להגיד ליעקב פשעו בחכמה ובגבורה, אולי ישובו מדרכם, והלובשים אדרת שער כתנת בד קדש ילבשו. ואנשי הנהרה ישליכו קרחם הנורא, תבער בלבם אש ה'.

אתה עתה ברוך ה', אתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום, כנפשך וכנפש הכו"ח פה פאדובה בעשרים לחדש, לשונך עט סופר מהיר לפ"ק, ידידך מכבדך שד"ל".

B.

לכבוד ידידי המליץ המופלא נעים סמירות ישראל, החכם הרופא ר' יצחק ערטער נ"י, שלום עם העולם.

אלף תודות אליך ידידי היקר על ספרך גלגול נפש אשר שלחת אלי, אשר התענגתי בדבשו, ושתיתי ומציתי צוף מליצתך ושבעתי נעימות, וכן חבירי ותלמידי כלם התענגו בו, ושמך בפי

כלנו

כלנו מְהַלֵל ברוב התשבחות. מי מלל ללה"ק כי אחרי זקנתה תהיה לה עדנה, ובדור סורר ומורה הפונה אליה ערף ולא פנים, יקום איש אשר ילבישנה שני עם עדנים, אשר לא לבשה בימים הראשונים, ויקוים בה מקרא שכתוב: עוד אבנך ונבנית בתולת ישראל, עוד תעדי תפיך ויצאת במחול משחקים.

חזק אפוא ידידי, חזק ואמץ, עֲדִי נא גאון וגבה והוד והדר תלבש ימלא שחוק פיך ושפתיך לעג וקלס, וראה כל גאה והכניעהו והדוך רשעים תחתם, והלבש מחלצות את לשון יהודה, אשר הפשיטוה כבודה והורידו מעליה הדרה והודה, והיא שכולה וגלמודה, אין מחזיק בידה, והיא עתה ששה ומתפארת בגוונים אשר הלבשתה, והיא בשמחתה מסירה צעיפה מעליה ואומרת ראו שדים הללו שצמקו טעמו חלבי כי מתוק הוא.

אתה עתה ברוך ה', אתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום, כנפשך וכנפש הכו"ח פה פאדובה היום ד' טבת תר"ו, ידידך מכבדך ועבדך שד"ל.

בשנת ה' תר"ז נסע יצחק לעיר שדה לבן (ביאליא צערקווא) במדינת רוסיא לראות את פני בתו מ' רבקה אשת המשכיל הרופא ה' יוסף הילבערג, אשר נטה שם אהלו. וישמחו לקראתו וישב אתם ששה חדשים, וינח יצחק בצל קורת בניו מעצבו ומרגזו ומהעבודה הקשה אשר כתרוהו ימים רבים על משמרת פקודתו. וינפש מכל מלאכתו בחברת בניו ונכדיו אשר אהב כנפשו. גם רפא שמה חולים ורבים השיב ממות, והשכר אשר נתנו לו הניח לחתנו בנפש חפצה. לימים האלה קרא עונג, כי מלבד אהבת צאצאיו ראש שמחתו, עוד משכילי עם היודעים רב ערכו באו מרחוק ומקרוב לבקרו ולשמוע ממנו חכמתו. גם בנסעו דרך בערדיטשוב, גם בקומו לשוב לעיר מגורו בראדי רבים ונכבדים הלכו עמו לשלחו ולברכהו.

בימים ההם נראה אליו עוד הפעם העני בשבט עברתו, כי חלתה בתו הבכירה מרת צביה, אשת המשכיל ויקר רוח ה' צבי טויפשטיין, חלי כבד, הוא צלי השחפת (הידראפס) ויעזוב יצחק באהבתו אותה את ביתו ואת עירו ואת חית ידו, ויסע עמה לעיר קארלסבאד, כי כלה משקה ממעין מלא ברכת ה'. להמציא לה שמה כוס ישועות ורפאות למחלתה מדיבת נפשה. אמנם תוחלתו נשארה מעל, כי לא עלתה לה ארוכה, ותרד מטה מטה בחליה יום יום ועיניו רואות. וידום יצחק וכאבו נעכר בקרבו. כי הסכן

הסכין

הסכין מנוער לשאת ברוח נכון ואמיץ את קשי יומו אשר נטל עליו, — ומה גם אחרי מות בנו יחידו משה שלמה שאהבה נפשו, אשר הלך לפני אחותו בדרך עולם. אמנם קצר רואי הוא אנוש מן הארץ. יצחק שת ינון בלבבו על חלי חמדת לבבו בתו אהובתו ודאג לה, ולא ידע כי נגזר עליו למות לפניה, בטרם תבוא עִתָּה, כי שני הדשים אחרי מותו חלפו בטרם שלח המות מגלו ויכריתנה מארץ החיים, לשוב אל אביה אשר הלך לפניה השמימה להורות לה אי זה דרך ישכון אור, כי ביום כ"א לחודש סיון ה' תרי"א נאספה א' עמה ואל אלהיה.

לרגל הצרה הזאת מצאתהו עוד תלאה אחרת, כי משכורתו אשר מצא תמיד במלאכתו מלאכת הרפואה, נגרעה ותלך הלוך ותסור למיום הלך למסעיו. כי ימים רבים לא היה בביתו, הלך בדרך למרחוק, וחוליו אשר חכו לעצתו נפלו בידי רופאים אחרים, כי כל נפשו היתה קשורה בנפש בתו כל ימי חליה, וכל מעיניה בה. — אכן אוהביו גמודעיו, אשר תמכו ידיו תמיד לעתות בצרה, גם אז לא בגדו בו ולא עזבוהו, ובאהבה עזה ונאמנה אשר לא תמוט במסבות הזמן, היו לו עזר לא מעט עת שבתו בעיר קארלסבאד, ואחרי שובו אל ביתו לכונן מצבו כבתחלה 1)

אז ירה אבן פִּנה למבנה גדול למראה אשר עשה לו שם בכל הארץ במשך הימים, אם להימין או להשמאיל! כי בעת ההיא החל יצחק ליסד מכתב עתי, הנקרא בשם החלוץ. מה משפט הספר הזה ומעשהו, ומה סבב את פני הדבר להוציאו לאור, הלא היא כתובה על המכתב אשר כתב בשובו מקארלסבאד 2). קחנו משם, קורא יקר! כי דברי בזה אך למותר

עד הנה ספרתי בקהל רב ילדי ימיו וקורותיו מלבד אלה דרשו משכילי עם! וקראו במאמריו ומכתביו מה אנה לו בתבל ארצה, כי בין שורותיו נטמנו תולדותיו, אשר ספר הוא לבדו בתוך קהל ועדה.

ויקרבו ימי יצחק למות והנה זה מלאך נוגע בו בלי שום עליו כל חולי וכל מדוה, כי פתאום לפתע בא בצל קורתו המות הבורת ובחצי הלילה אחזהו השבץ וימת ביום ב' דחה"מ פסח ה' תאי"ר לב"ע, וגויתו שבה אל האדמה למחרתו לעת ערב. — כל העם למגדול ועד קטן הלכו אחר המטה לשלחו אל ארץ החיים,

ויספדו

---

1) ראה המכתב בספר הזה. 2) המאמר הזה נדפס בספר זה דף 6, ובראש הגליון חוברת הראשונה עם נוספות מהחכם החוקר מוה' יר"ש.

ויספרו לו: הו אדון והו הודו! — וכאשר הסכין יצחק כל ימיו להשכיל ולהיטיב על פי דרכו בכל אשר יפנה, כן גם ביום האחרון אשר חזה שמש בתבל הלזו עשה טוב, להיות חותם אמת לכל פעולותיו בחיים. כי עוד ביום א' דחה"מ יגע ועמל לדבר טוב על החכם מו"ה דוב בער בלומענפעלד באזני ראשי ומנהיגי העדה לספחהו אל אחת הכהונות בתוך הקהל להקימו לסופר ומשגיח על עניני העדה, ותוחלתו זאת לא נשארה מעל, כי כאשר דבר כן היה. הנה כן כלו ימי חייו בפעולה טובה, כאור שמש בשובו האהלה לעת ערב, עוד נוגה מסביב לו בקצה השמים.

ויהי אחרי מות יצחק ויאספו נדיבי העם בקהל בראדי ויתנדבו איש איש כאשר ידבנו לבו לתת לכסף מוצא להדפסת כל חבורי החכם המנוח ז"ל ויתנו קבוצת הכסף למשמרת בבית מסחר נודע לכבוד ולתפארת עד עת בוא דבר היורשים להוציא המחשבה למעשה. ובראש הנדיבים, אשר התאמצו בכל עז לבצע הדבר הטוב הזה, היה החכם היקר החרוץ ואיש תבונות הנגיד מו"ה ישעיה מאיר פינקעלשטיין ומשפחת בית קאלליר המפוארה ועוד משכילים אחרים, אשר שגבה ממני לקרוא כלם בשם יזכרם האלהים לטובה וישיב להם כגמול ידיהם שבעתים אל חיקם!

על מצבת קבורתו חרותים הטורים האלה:

„של נעלך בן אדם כי אדמת קדש הוא!
הצופה לבית ישראל פה יישן ינוח,
מרחם הקדישו אל, צופה נתנהו
ויגע אל פיו ותנח עליו הרוח."

כלו תולדות יצחק. תהי נפשו צרורה בצרור החיים, וכבודו לא יאה מלב כל דורשי חכמה באמת ובתמים, ועד דור אחרון ינון שמו. דברי הדורש טוב לעמו הכותב ברגש נפש לכבוד דודו ורעו.

ויען, ח"י ימים לחדש אדר ה' תרי"ח לב"ע

מה"ל

תכונת הצופה

בן אדם צופה נתתיך לבית ישראל ושמעת מפי דבר והזהרת אותם ממני (יחזקאל ג' י"ז).

מעת שם אלהים חק ומשפט לישראל ביד אבי כל נביא, משה נאמן ביתו, הקים ה' רועים בעמו, חוזים בעדתו; המה ראו מראות אלהים, ומחזה שדי חזו; בפיהם שם את דברו, ומלתו על לשונם, להטיף על בית יעקב, להביע אֹמֶר לבית ישראל. דלתי שמיו פתח להם אל ממעל, ויראם את כל כבודו, וישביעם בהקיץ את תמונתו. כספר נגלו לפניהם מסבות הימים, ושפוני טמוני העתות נגלו לעיניהם. עזה היתה אהבת עם ה' בלבם, המה היו מורי העם הזה ומאשריו, מיסריו ומנחמיו. באש דת צרפו כליות ולב מסעפים ושטי כזב, ורוח שפתיהם רוח בער היתה לכל רשע וכסל, שבט פיהם הכה הארץ בְּהִשָּׁחֵת יושביה ומשוט לשונם לא חָבאו שרים, כהנים ואילי הארץ. ולעתות בצרה דברו על לב עמם, וינחמום, עתידות המודות בשרו, ויכוננו לב הדלי תקוה.

רב מאלפים שנה נסתם החזון, ומראות אלהים לא תחז עוד עין אנוש מתהלך בתבל ארצה. ממלכת ישראל מטה על בלי שמעה לקול חוזיה, נירם אבד, חדל להיות ליעקב מושל ומלך. תלאות אין מספר יצוק שנות מאות רבות עוד לא כפרו על חטאת בית ישראל ועל מְרִיָּם אשר מרו את פי נביאי ה'. עתה גרסה נפש העם לאשמו אשר אשם, ובלב נדכא יִנָּחֵם על פשעיו מקדם, אך חלוני רקיע לא יִקָּרְעוּ עוד, וארבות השמים סֻגרו לבלתי הִפָּתֵחַ.

ובכל זאת רבים היום הרואים בעם, האומרים חלוני רקיע אטומים ושקופים הם, ומבעד להם נחזה מחזה עליון. האנשים האלה רפה ידם מעשות כל חפץ, וזרוע כאל למו לברוא בני אלים ומלאכי יה. בנוע שפה יבראו מלאך ובהרוץ לשון שרף. פלגי מים לב ה' בידם, אל כל אשר יחפצו יטוהו, המה במועל כפיהם יַחַיוּ וברוח שפתים ימיתו, ואל אלהים לא ישים מבלעדם משטרו בארץ. את

המשרה הסירו מעל שכמו, ולשעשועים בכל עת הציבו שגל לימינו אשה ופלגש. דברי תועה ובלע כאלה ידברו הרואים אף יכתבו בספר, ועם בני ישראל עם למוד שמוע קול חוזים מאז, באזנים פתוחות יקשב וישמע.

ואנכי לא אשים פני כהלמיש, לאמר לעמי, גם אנכי בנביאים, ולשוות הוד חוזי עליון עלי. קדש הוא לי שם אלהי, מדבר דבר בשם ה׳ אשר לא צוה. לא רואה אנכי, לא חוזה אנכי, אולם צופה הנני לך בית ישראל. — עין בעין לא נראה אלי האלהים מעולם, אולי מדי אחזה תבל ומלואה וחקות צבא חליפותיה, תמונת ה׳ לנגד עיני. מדי ישוטטון עיני על פני תבל הזאת, מדי אתבונן לחיל תמורות וסדרים אשר שם יוצרה בה מעת הבראה, אז הגות לבי תבונות על חסד אלהים. גדלו, טובו וחכמתו: אז תאחז לקסת ידי, ואת אשר הומה לי בקרב לבי יעבור פי עטי, להעיר גם אזן עמי בלמודים האלה.

1

מאזני משקל

לפלס יקר כל דבר וכבודו פנימה. *)

חזון — ליל

פַּלֵּס מַעְגַּל רַגְלֶךָ. וְכָל דְּרָכֶיךָ יִכֹּנוּ׃

(משלי ד כ״ו).

בבואי בערב הביתה, ונפשי עיפה מרוב עמלה כל היום, אז תתהלך רוחי, להבליג ולהרגיע מתלאותיה, בין משוררי קדם ומליצי דור ודור, אשר שפתם ידעתי. — הן אמנם רב עונג ונחת תשבע לה נפש יודעת לשון וספר! — ספרי המשוררים, מחברות מושלי משל גנות עדן לה הנה. לאט לאט תתהלך בין שורותיהן, ועל כל מטע חמד, ציץ תפארה תשים לב ועין. פה יְהֻדָּה אזרח רענן מִתְעָרֶה, משלח פארותיו השמיכה; שם תתענג עלי צמח

מובא

*) יצא בראשונה לאור בס׳ בכורי העתים לשנת תקפ״ג.

מובא מארץ נכריה ובחכמת לב הנוטע יך שרשיו באדמת לא לו, ויהי מטע להתפאר. פה עצי תנובה עושי מגד; שם פרחים ושושנים מפיקי ריח. — ומדי קראה בספרי חמד אלה תבין, גם הֶגְוֹת מתי תבל ותהלוכות שעיפיהם, תראה כי כרחוק הארצות, כן רחקו מחשבות שוכניהן, ולפי חליפות העתים תתחלפנה עשתונות כל בני חֲלוף,

ברוב שרעפים כאלה תשתעשע נפשי טרם אשכב על מטתי, ומהדרי משכיותיה יגורשו כל דאגה ועצב על ילדי יום ויום, אכן יתר עז ירהיבו בנפשי רעיונות בני קדם הנשגבות והנשאות, משוריהם ירכיבוני עלי כרוב רוחם, אשר יפרוש כנפיו, ומעפרות תבל ישאני אל מרומי שחקים. — כן התעדנה רוחי אמש בעז הגיון נביא קדשנו ישעיהו בן אמוץ. יפתח שפתיו, וכעוד לא חוללה תבל נראה את אלהי צבאות קורא מתהו ארץ וצאצאיה, ובידו קני מדה וכפות משקל, בם ימודד ארץ, יְתַכֵּן שמים, ישקול הרים, יפלס גבעות. יתהלך נפשו בעמק המחשבה הזאת עלו על לבי עוד רבות מדברי נביאנו ויתר אנשי הרוח, אשר בדברי פיהם יפתחו לנו ארבות השמים, ואנחנו רואים את האל הנורא אוחז בידו מאזני משפט, עלילות בני האדם ומעשיהם בכף האחת, וגמולם אשר ישיב להם בכף השנית. ברעיונות האלה השתעשעתי עדי נפלה תמונת נחת על עפעפי, ואישן.

ובתנומות עלי המשכב מחשבותי עוד לא נחו, ותהיינה לחלום זר מתמיה כל לב. בחלומי, והנני יושב עוד על כסאי לפני שלחני, ונרי יהל לפני. פתאום נגלו לעיני מאזני זהב מצמדות ברתוקות זהב מעל השלחן. והנה יד שלוחה משלכת חמרים משקלות מצדי המאזנים, מזה ומזה. ואתבונן להן וארא והנה הן מְפֻתָּחוֹת פתוחי חותם חרותה עליהן תכונות בני איש, הטובות והרעות, שמות כל יקר וכל סגלה רב ערכן בין בני האדם; אף כל מקיה וכל פגע כל טוב וכל רע, אשר תקרינה את מתי חלד בתבל ארצה. רגע הכינותי לכו, וָאָחֵל לנסות את משקלן, ותהי ראשית נסותי חכמה ועושר. את החכמה הניחותי על הכף האחת והון ועושר על הכף השנית, כמעט בא אל תוך הכפות. ותעף כף ההון למעלה, ותך במוט המאזנים. וארא כי נכבדה חכמה מעושר, וכל הון לא ישוה בה. המשקלות האלה לא נכרו ביד הכבדות או קלות הֵנה. רבות מהנה כבדו על כפות היד וקלו על כפות המאזנים; ומהנה קלו בהניף אותן ביד, ובבואן בפלס עד למאוד כבדו. כזאת ראו עיני, בשאתי

חיי

חיי-חלד וחיי-נצח יחדיו במאזנים. על חיי החלד הוספתי שלות השקט, עושר וכבוד והצלחה בכל פעל כפים, הרביתי עליהם רגזה ודאגה, ריש וקלון ומארה בכל משלח יד — ועוד משקלות רבות מספור, אשר כמטיל מתכת רב כבדו עלי כפות ידי, צברתי יחד על הכף האחת; אולם בגל כל אבני משקל האלה לא היה די כבד להגביה אך כמעט קט את משקלות חיי הנצח, העמוסה לבדה על הכף השנית. וארא כי לא תעלה מכבד כל; ולוּ צבור תצבור ידי עוד על חיי החלד משקל הארץ וכבד שמש וירח ונטל כל כוכבי מעל.

אחרי הריקי את כפות הזהב, שמתי שנית על הכף האחת כל הון כל עושר וכל יקר, כל כבוד, אוצרות זהב וכסף וסגלות מלכים, לבושי מכלול ועדיי תפארת, חדרי משכית והיכלי עונג, מעדני מלך ויינות מבושמים, עם כל תפנוקים, עם כל עדנים. ומדי יפוזו זרועי הלוך והלום, ואוחזה צרור קטן בידי. וארא כי לא מראה ולא הדר לו, ואשליכהו אל הכף השנית, משתאה הייתי למראה עיני, בהיות הצרור המצער הזה בד בבד את נטל משקלי כבד רב, אשר בכף מנגדי. — חיש הרימותיו מתוך הכף ואשים עיני עליו ואתבונן בו, וארא חרות על שפתו סביב **שמחת איש בחלקו.** ומדי הוסיפי לשקול ולפלס, ראיתי עוד חליפות משקלות שָׁוֵי־כֹבֶד. כן חזיתי כי **כילות וחסר־כל** משקל אחד להנה.

ובסך האבנים חזיתי משקלות דומות למראה עינים ונבדלות בכפות מאזנים תאר ותמונה אחת להנה וכבד משקלן ישונה. במספר צבאם היו יראת אלהים והתחסד — אמונת אֹמֶן ואמונת-הבלי-תעתועים, ומשקלות כהנה עוד לאין ספורות למו.

ואפן וארא משקלת כתובה משני עבריה, ואתפוש אותה בכף ידי ואקרא את הרשום והנה כתובה על עבר מזה ממעל: בשפת האנוש, ותחתיה: מצור ומצוק; ולעבר מזה, ממעל: בשפת האלהים, ותחתיה: מוסר ותוכחת להיטיב באחרית. המשקלת הזאת היתה רבת כבד עד למאד: כי לא ערכו ולא שוו אליה בריאות בשר, רוב עושר והצלחת כל מעשה. ועוד משקלות רבות, אשר כבדו מאד עלי כפות ידי וכולן קלו כמוץ נגדה. — —

אף המון ספרים אין קץ ראיתי בחלומי לפני, אשר חִברו מדור דור מאז החלו בני אדם לחוק מחשבות לבם על ספר, למען תעמוד תפארת חכמתם או חרפת סכלותם ימים רבים למשמרת לדור אחרון. — בהמון הרב הזה ראיתי ספרי גדולים ואנשי שם, אשר

הדריכו

הדריכו את העם בנתיבות צדק ומשפט, ובעמוד אש שלּלם הלכו לפניהם להאיר להם את הלילה; וספרי מְתֵי אָוֶן ומרמה, אשר התעו את בני דורם בארחות עקלקלות, ובעמוד ענן סכלותם הקדירו עליהם את השמש בצהרים. — גם את הספרים שקלתי במאזנים, ספר מול ספר, מחברת מול מחברת, אולם אשר ראו עיני אטמון בְּחֻבִּי, למען לא תעלה עלי חמת המחברים, אשר בחיים עוד הֵנָּם, בְּהִגָּלוֹת חרפת מחברותיהם בקהל. — לבד זאת אגידה, כי פעמים רבות כבדה משאת ספר קטן ככף איש, ומחברת עפה לה אמה אורך עלתה כאבק נגדה.

ומדי העלותי ספר על כף המאזנים, ותבוא יד שלוחה ותקרע בו קרעים ותפצל בו פצלות, ותסר משם כל עשוק וכל גזול וכל דבר אשר גנב המחבר מספרי עמיתו ויביאם אל ספרו פנימה, מבלי הגיד מפי מי יצאו הדברים, ואיזה יד חקם ראשונה על ספר. ממשלחת היד הזאת שבו רבבות ספרים עבים וגסים למחברות דקות שדופות וצנומות. — ומדי הוסיפי לשקול ולפלס ולהתענג על מראה עיני, העליתי ספר רב דפים ועב-כֶּרֶשׂ על כף המאזנים. כמעט העלמתי בו, והנה שְׁלַח רזון במשמניו — היד השלוחה קרעה אותו קרעים קרעים ותהלקם בין ספרי מחברים שונים, רק שער הספר והקדמתו, רק המה לבדם על הכף נשארו. את התו אשר על השער קראתי וארא והנה הוא מחברת גבר הוקם על **לישועת יעקב** בעיר וָאֵם בישראל, ספר איש יושב על כסא הרבנות, ישבו עליו מחוקקים גדולים ואנשי שם, אשר מפיהם יצאה תורה לכל עדת בני ישראל.

עוד דבר זר ונפלא. פלא לא יאומן כי יסופר בל אוכל הכחיד תחת לשוני. במשקול הספרים ראיתי — ראיתי והשתוממתי — כי ספרי החסידים ורביהם בד בבד המה את ספרי עובדי האלילים וכמריהם. נפשי יצאה בחזותי, ספרי בעלי הקבלה וחכמי האמת האלה שוים בכבד משקלם לספרי נביאי תרמית לבם מוכרי כזב במהיר, מנחילי את העם רשע וכסל, למען מלא אוצרותיהם זהב וכרשם מעדנים. צירים וחבלים אחזוני בראותי ספרי קדושים כאלה, אשר בידם מפתחות שערי הרחמים לפתוח כל רחם סגור, לתת לה הֵרָיון ופרי בטן, שוים בכבד משקלם לספרי כהני אָוֶן, עושי כל זמה ונבלה, מנאפי הנשים הצובאות פתח היכלי אליליהם. מעי המו בהביטי ספרי תמימים כאלה, שותי יין שרף, למען ברוא מלאך ושרף, ולכבוד שם אלהים חיים, איש אל רעהו יקראו **לחיים**! רוקדים עלי כסאות, מכרכרים עלי שלחנות בימי מועד וחג, שוים בכבד משקלם

לספרי

לספרי כמרי אליל היין, אשר בימי אידיהם וחגם כשעירים רקדו על פני חוצות, שתו שכרו ולעו, ויהיו לזועה בעיני כל רואיהם, — פלצות כסתני בראותי זאת בחלומי וכל עצמותי רחפו ומרוב חרדת לבי נדדה שנתי מעיני ואיקץ.

עיני בשרי נפקחו ועיני רוחי סֻגרו, החזיונות חלפו למו, ובנדוד השֵׁנה מראות הלילה הלכו נדדו ותפעם רוחי, עגמה עלי נפשי כי נעלמו מנגד עיני כפות הזהב, מאזני הצדק והמשפט, לבחון טוב ורע, שקר ודבר צדק סלה. — אך זאת שמתי אל לבי, והתנחמתי: מאזני שכל נתן אלהים לבני אדם, פלס הדעת והתבונה, בם יפלס גבר מעגל רגליו, ישקול כל מחשבותיו, אף יבין כל דבר לאשורו.

2

תולדות החלוץ

בשובי מקארלסבאד הביתה, אחרי שבתי שם כשלושת ירחים את בתי הבכירה (יְחַיֶּהָ האל בחסדו) אשר הבאתי שמה לרפא את תחלואיה, ויבואו אלי אחי ורעי החכמים הנכבדים אשר בעירי.. לבקרני באהלי ולשאול לי לשלום. ומדי שבתנו כה מתעלסים יחד, ונדבר על דברי ימינו וקורות עתותינו ועל החליפות והתמורות אשר תצמחנה יום יום חדשים לבקרים בארצותינו, ועל הגורל אשר הפיל ה׳ בחסדו לנו עם בית ישראל, אחרי המהפכה אשר הפך בשלשת השנים החולפות ארצות וסדרי ממשלתן, ומדינות ומערכת מלכותן. ותהי דברנו, כי מן היום אשר השגנו משפטי תורת האדם וחוקי הממשלה ודתיה לא יבדילו בינינו ובין שאר יושבי הארץ, מן היום ההוא אפסה כל סבה לסוכ־נו, ותחדל כל תואנה לתופשי עט בעמנו, להלחם מלחמת חוץ נגד אויבים אשר מסביב לנו, לא תשאר רק לזנב את הנחשלים אחריהם, להשיב לפעמים חרפת מחרף אל חיקו, ולמלא פי מגדף חצץ. עתה יפנו כל תופשי נוצה כותבת אל הקודש פנימה, להלחם מלחמת בית נגד אויבים אשר בקרבנו, מלחמת הדעת נגד הבערות אשר לא תדע את לשונה, ולא תבין כתבי

קדשנו לפי עומק פשוטם אשר לא תדע את קורות עם ה׳ ותולדות סופריו תנאיו ואמוראיו, ולא תראה באור הבוקע וזורח מתולדותיהם להאיר את מאמריהם, מלחמת החכמה נגד הסכלות, המאפלת אש דת לבלי האִיר, והמגברת חמתה ליקוד אש שורפת. ותָעור רוח האנשים כדברם, ויאמרו: הבה נִתְחַזֵּק גם אנחנו, נאספה נא אלינו כל איש חיל וכל איש יודע אשר ידו תכון עמו לכתוב עברית, ונוציא לאור לעתים מזומנים וקבועים מחברת בשפת קדשנו. ואען: רואה אני, ידידי, כי רב הכסף בכליכם, וכיסכם מלא וגדוש, עובר על כל גדותיו, כי כלתה נפשכם היום לפזר הון מבלי תוחלת לשוב אסוף אותו עוד. כי לא ככתבי העתים אשר ליתר העמים כתבי העתים לבית ישראל. כתבי העתים אשר עשו להם שם בין יתר העמים ללשונותם רחבו ונסבו למעלה אחרי הוָּסְדָם, עתקו גם גברו חיל, וישלמו מחיר רב לסופריהם, אף גדלו ויעשירו את מיסדיהם, אשר הנחילום במותם מורשה לבניהם אחריהם. ויהיו למחיה לאלפי נפש עושי מלאכה ועובדי עבודה הנספחים אליהם. ואולם כותבי העתים אשר צמחו ועלו זה כשבעים שנה על אדמת קדשנו, שפתנו העברית, סופריהם חנם יכתובו בלא מחיר, ואמתחת מיסדיהם ריקה אין כסף. גם תרומת הכסף אשר ירימו למען הדפיסם לא תשוב אל כיסם. על כן כחציר מהרה ימלו וכירק דשא יבולו. כי אם אפס הכסף ספרי העתים יסופו גם המה. אין גם אחד אשר האריך ימים על הארץ כל ימי חיי מיסדו. — ויחשו האנשים, לא ענו אותי דבר, כי רפתה רוחם מגשת עוד אל המלאכה, וישבו אתי עוד כרגע, ואחר קמו וילכו.

ואנכי לא אדע מה לי, לא אדע מה הנשמה הזאת אשר נפח ה׳ באפי, כי אם יעבור עלי מה אשר יעיר את רוחי, או אז בהקיץ או בחלום חזון נראה אלי. האם נשמת רבי תְחַיָּנִי? נשמת אחד התוזים החדשים אשר יקומו בינינו גם היום אחרי אשר נסתם החזון? — אם כן איפוא מדוע לא יביאו אלי העם נדבות כסף כאשר יביאון לכל קדוש על חלומותיו ועל דבריו? — נשים בואנה, בואנה בנות בוטחות! בואי עקרה וכל אשה קשת רוח! בואי כלה בואי כלה! הנה כפי פרושות לברך — ולקחת מנחה. — אתיו סוחרי ארץ! גשו הלום נוסעי למרחקים! התירו מותרות כיסכם, פַּתְּחוּ אוצרותיכם, והבו פריון! הון עתק! אלפי זהב וכסף! כי הנה צדיק חפץ קנות בפרים, חפץ קנות עירות, למען תִוָּשעו, למען תצליחו בדרכיכם. אם לא תאמינו בי, שמעו נא את החלום הזה אשר חלמתי בנשף

בערב היום ההוא אשר התעלסתי את רֵעַי , ואני שכַבתי ואישנה . וארא בחלומי והנה אשת שיבה נצבה למולי , שערותיה ככסף הלבינו מזוקן , ולחייה קומטו מרוב שנים , אך מבין קמטי אפיה עוד נשקפו יפיה מקדם וחמודותיה . וכפתחה את פיה ותשא קולה לדבר, והנה קולה עָרֵב כקול כנור ועוגב . כקול פעמוני הזהב על שולי מעיל הכהן בבואו אל הקדש . ותען ותאמר : העצבתני היום בני בדבריך , אף הרעות עשות לי באמרי פיך . וכראותה כי משתאה אני על דבריה , ותוסף : אנכי בת יהודה , רוחו ושפת קדשו העבריה, הנה אחיך התנדבו היום לבוא אל מקדשי ולכַהן לי , ואתה נסוגות אחור , ותִּכְלָא גם את רעיך מִבוא בהיכלי לשרת לי בקודש . ואען : שמעתי את תוכחתֵךְ אמי , שא נא אם גם אנכי אשמיע את תלונותי באזניך . הנה הפצת, כי נעבדך ונכהן לך , ומדוע לא תדאגי לכהנַיִךְ? מדוע לא תעשירי את סופריך , כאשר תעשרנה שפתות העמים את סופריהן , כותבי תפארת בשפת צרפת ואנגלית כרוזנים יחיו , ושריהם כשׂרים ארמונות משכנותם , מעדנים מאכלם . ויין משתיהם . בגדי חופש לבושם , ומרכבה וסוסים יעבירום בחוצות . כי שפעת ברכה תכסם . מְאַת אלפי כסף יקחו מחיר כתב היד , ובעלי השיר שקל זהב בעד הטור האחד . וקוניהם עוד ישתכרו , יעשירו גם המה . וסופריך , אמי , ימוכו וְיִוָּרֵשׁוּ אם לך יקדישו עתותיהם . ואם לא ממלאכה אחרת יביאו לחמם ריש ומחסור במגורם , כי אם יתן איש את כל כתבי ידו למדפים חנם , לא יאבה הדפיסם . וכי יִתן מחיר לסופר אשר שמעו הולך בכל הארץ , והיה שכרו מחברות נדפסות מכתב ידו ולא כסף . והגבול אשר לא יעברנהו המדפים בקנותו הוא מאה נדפסות מחיר כתב היד . ותענני הזקנה ותאמר . קשות דברת אתי , בני , בהראותך לי גורל סופרַי וגורל סופרֵי שפת צרפית ואנגלית . ואני לא אשיבך : אל תדַמיני אל אחת השפחות האלה , כי חיות הנה , ואני שפה מתה , כי חדלתי זה אלפי שנים מהיות שפה מדוברת בפי עמי ; כי אם כה אמר אליך , ואמרת : אם כן איפוא , מה העבודה הזאת אשר תחפוצי , אמי , כי נעבדך ? אם הבנים כי תמות , בניה יובילוה לקברות ויעזבוה . — אך לא כן הדבר . אם אינני חיה עוד בפי עמי , לא נשכחתי כמת מלבבם , עוד אני חיה בנפשם ובסתר כליותיהם , עוד יהגו עמי בתורתי , אף ישגו באהבתי . ואשמת סופרי היא אם למפריהם יפנו עורף . כי לא ידעו עשות מטעמים לעמי כאשר אהב , ואשר יטעם לחכו , ישימו לפניו יום יום , לא יחליפו רק את הקערה , עד

אשר

אשר יהיה באפיו לזרא . כי לא ידעו ברוא חדשות בשפת קדשו ולשית חליפות במעדניו . ואקרא : אמי , אל תתהללי ! כי עמך חיק קדשה סרת טעם יחבק תחתך , המתקדשת בטומאת שפתיה , אשר דבריה עלגים ונלוזים מליצותיה , אשר שיריה פיוטים , ופזמונים מזמוריה , ולחכו יטעם פיוט אך קוצץ בן קוצץ קצוצי לקצץ מכל שירי תפארתך . זה עמֵך ונחלתֵך , אשר תתפארי , כי המה רעבי טובך צמאי חסדֵךְ , יכירו וידעו רק רחמים ומחלות ויוצרות וסליחות , ואלה המה המטעמים אשר יאהבו . ותענני אשת השבה ותאמר : ברוב שיח וכעם בלעגי שפה תדבר , אף כי נפשך יודעת מאד , כי אין דבריך כֵּנים ונכוחים . הן אמת הדבר , כי העמיקו שחתו בני , אשר בארצות אשכנז ופולין , ימים רבים את שפתם . אך זה כשבעים שנה קמו בעמי אנשי רוח , תופשי עט סופר מהיר . אשר מסכו רוח חן בקרבו , וילמדוהו טוב טעם ודעת , לפלם מעגל לשונו , וכל דבריו היום יכונו . שעשועיהם המה לו היום דברי תפארת , ועל חמודות שפתו יתענג . באשמת סופריו , המה פיטניו , החל העם להשמיע לפני אלהיו שירים בקול סירים תחת הסיר , ובאשמת סופריו , המה רבניו , עוד לא הסיר את הפיוטים עלגי השפה מבתי תפלתו , אף כי נפשו בחלה בם , כי מי כעמי ישראל גוי אחד בארץ אשר יכבד את סופריו כמוהו ? כל גויי הארץ יקר וגדולה יתנו לגבוריהם , לוחמי מלחמותיהם , מכניעי אויביהם , מרחיבי גבול ארצותם , המה שריהם ומושליהם , המה אציליהם ומשפחת יחוסם ; ועמי עם בית ישראל את כל הכבוד הזה יתן לסופריו ; המה מושליו אשר ירדו בו , והמה מיוחסיו אשר יתחתנו בהם עשיריו בעלי כספו . כי האלהים הוא ראש סופריו , אשר כתב באצבעו עשרת דבריו על לוחות האבן וספר תורתו ביד משה . על כן גם יתר סופריו כאלהים נתשבו לו , לא יאמין כי כמקרה כל האדם יקר גם להם , לשנות בדבריהם , ולנטות בשגגה ובבלי דעת מנתיב האמת , וכבוד אלהים יכבדם . — ואקרא : הייטב בעיניך , כי יתנו בנַיִךְ כבוד אלהים לבן אדם תולעה ? — ותענני העבריה : את כל הדברים האלה דברתי באזניך רק למען הוכיח ולהורות , כי לא מחוסר טעם , כי אם מכל הכבוד הזה אשר יכבד את סופריו לא הסיר עמי עד כה את הפיוטים עמקי השפה מבתי תפלתו . אך לא אמרתי כי הטיבו עמי את אשר עשו להפריז על המדה בכבוד סופריהם . ונהפוך הוא , רע עלי המעשה בי תת כבוד אלהים לאשר לא אלהים עבודת אלילים היא . וזאת

בני

בני , אהה זאת היא חטאת בית ישראל מיום היותו לעם . הסכן הסכין עמי מנוער לעבוד אלילים , משוש נפשו הוא , עד היום לא שורשה התועבה הזאת מקרב לבו . טרם גלותו ראשונה מעל ארמתו עץ ואבן היו אליליו , ואחרי גלותו אליליו המה אדם כוזב , אנוש שוגה ומשגה . איש כי יחטא יתענג בחטאו , ועמי יחטאו , ויענו את נפשם בחטאם , וימררו את חייהם בעונם ; על כן לא ידע עמי כי יפשע , ואת אשמו לא יכיר . לפנים כרעו על ברכיהם לאליליהם , ועתה יכניעו לפניהם את תבונתם . כי כל אסר אשר אסרו סופריהם , המה רבניהם , על נפשם קימו וקבלו עליהם היהודים . לא יבטלום גם אחרי אשר נגה עליהם אור החכמה והדעת , ומופתים אשר אין להשיב עליהם יוכיחו כי לא דברו נכונה סופריהם , ומבלי דעת האמת שגו בדבריהם , כי לא לאיש לדעת את כל , ולהבין כל דבר לאשורו . והמה אומרים יראי אלהים אנחנו , ולא ידעו ולא יבינו , כי יראת אלהים כי תעבור את הגבול אשר גבלו לה האמת והצדק תהי ליראת אלילים . כי האלהים אמת , ודברו אמת , ודבר שקר מוצא שפתי אדם הוא , אמרי פי אנוש קצר דעת , והמכבד את דבריו כדבר אלהים אמת , נותן כבוד אלהים לאשר לא אלהים , עבודת אלילים הוא עובד . ואשאל : ואיככה יבטלו רבני הדור הזה האחרון את דברי קדמוניהם ? הלא חוק לישראל הוא , משפט כתוב במשנתו : „אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין ." הנמצא בימינו אלה ב"ד גדול בחכמה מבתי הדין אשר היו לפנים בישראל ? הלא נודע מאמר חכמינו ז"ל : „אם הראשונים כבני אדם אנו כחמורים" .

ותענני הזקנה ותאמר : מאמר חכמיך זה ישמע באזני , כאשר יאמר איש : חכמת האדם בימי נעוריו גדולה מחכמתו לעת זקנתו . התחשוב את המאמר הזה לאמת כי תשמענו ? וכי תשמענו מפי איש נשוא פנים וירא אלהים , השאתו תבעתך ומוראו יעצרך להכחישו ? היעצרך מוראו אף כי יום יום יענה כחשו אל פניו ? כי האדם למראה עיניו , למשמע אזניו ולרגשות כל יתר חושיו , ומפי הוריו ומוריו , יודעו לו יום יום אחרי הולדו דברים אשר לא ידע מלפנים , ומוריו ועמיתיו אשר עמהם יתהלך , ופגעי התבל ותלאותיה אשר יתאמץ להמלט מהם בשכלו ובתבונתו , יחזקו את ידי שכלו ויוסיפו אומץ לתבונתו , וכה יוסיף דעת יום יום , וכרבות שנותיו כן תרב חכמתו ,

וכמשפט האדם לאישיו כן משפט האדם למינו . מיום ברוא אלהים אדם על הארץ , משפחת האדם תוסיף דעת מיום ליום עד היום הזה ועד עת קץ . הדורות הראשונים ינחילו את הנגלות להם לדורות הבאים אחריהם . והמה יוסיפו לחקור ולדרוש ולגלות נסתרות אשר לא שערון קדמוניהם , וינחילו את חקרי לבם ותחבולותיהם ואת הנחלה אשר ירשו מאבותיהם מורשה לזרעם אחריהם , וכה תרבה דעת האדם למינו יום יום , ותרב חכמתו כרבות שנות עולם . ימי הדורות הראשונים המה ימי נעורי האדם למינו , וימי הדורות האחרונים המה ימי זקנתו . וחכמת הדור האחרון גדולה מחכמת הדור הראשון כחכמת הזקן מחכמת הנער , בני הדורות הקדמונים המה העוללים , היונקים , הנערים , ובני הדורות האחרונים המה הזקנים אנשי השיבה והישישים , ואין לנער לתת חוקים ומשפטים מבלי אשר יוכל זקן חכם ממנו לבטלם ; וחובה על הזקן לבטל את החוקים ואת המשפטים אשר שם לו בהיותו נער בבלי דעת ובעבור היות האמת עוד נעדרת ספונה וטמונה בימי נעוריו . וחוקים כאלה רבים לישראל כמשפט הזה אשר יוסיף ימים על ימי מועדי ה' בעבור אשר לא הטיבו הקדמונים לדעת חשבון המולדות והקביעות , והאחרונים אשר הבינו את הדבר לאשורו קמו ויעשו חשבון קבוע לדורות , והימים הנוספים האלה עוד לא נפלו , קימים ועומדים הם כמקדם , ומפריעים את העם ממעשיו , ואין מתעורר ברבני הדור הזה אשר בארצך לבטלם . עונם ישאו הרבנים האלה ! וכאסרים האלה אשר אסרו הקדמונים על נפש העם מטעמים ונמוקים אשר חשבום לאמת בדורותם , ואחר זרחה עליהם שמש החכמה , ויכירו חכמי הטבע והרפואה במסות באותות ובמופתים שאין להשיב עליהם כי שוא המה , ועוד האסרים האלה עומדים בתקפם , ואין פוצה פה ברבני הדור הזה אשר בארצך לבטלם , ואינם חסים על ממונם של ישראל , ומפסידים את הונם חנם , ומיקרים לעניי בית יעקב את מאכלם ומזונם , ואביוני עמי רעבים , ואין חומל ומושיע , וכל זה מפני כבוד קדמוניהם ! אשר ימירו את כבודם בכבוד אלהים אמת ! האין זאת עבודת אלילים ? עתידים המה ובני ארצך ליתן את הדין !

ואומר אל הזקנה : הן הוריתני היום , אמי , כי ימצא בדורנו זה ובכל דור ודור ב"ד גדול בחכמה מב"ד חברו אשר היה לפנים בישראל

בישראל, ואת לא הודעתני עוד, במה יִוָדַע כי גם מנין הב"ד אחרון גדול הוא מן הראשון? הלא חכמינו ז"ל לא העלו מנין כל ב"ד וב"ד לזכרון על ספר. ותענני אשת השיבה: לו חפצתי, כי אתה השיבותיך כדברים האלה: אם הקדמונים שמו לחוק, אשר לא בטל ב"ד את דברי ב"ד חברו כי אם בהיותו גדול ממנו בחכמה במנין, והם לא העלו מנין כל ב"ד וב"ד לזכרון על ספר, אם בעקבה ובזדון או בשגגה ומבלי שום על לב, הרי החוק הזה בטל ומבוטל מאליו. כי חוק עליון ממנו עומד לנגדו, חוק אשר לא שם לו אנוש אֱנוש בקוצר שכלו, כי אם חוק אשר חקקו אלהים בדעת האדם, וכל מתי תבל ושוכני ארץ יסכימו עליו, והוא: אין ביד הנער לתת חוק ומשפט מבלי אשר יוכל זקן חכם ממנו לבטלו. ודבר החוק הזה אין להשיב בכל התנאים ובכל התחבולות שבעולם. כי החכמה היא העקר, והמנין הוא תפל לה, ואין בכח התפל לעקור את העקר. וזה לך האות והמופת, כי בהבטל החוק הזה, הזקנים והישישים החכמים והנבונים נתונים הם אסורי יד ורגל, ביד ילדים ונערים לעשות בהם כחפץ רוחם. הלא יצדקו האחרונים בריבם, אם יאמרו: קדמונינו אשמו אשר לא העלו מנין בתי הדין על ספר, ואנחנו נשא את עונם? אשמם בראשם ואנחנו נקיים! — כה יכולתי השיב לך. אך מה לי לכל הדברים האלה? הן לא דברתי עד כה כי אם מגזרות ואסרים אשר גזרו ואסרו הקדמונים על העם, בעבור אשר לא נודע האמת בדורותם, כי אם בדורות הבאים אחריהם, ועתה בדור הזה, אשר האמת גלויה וידועה לכל, אם ישבו עתה לב"ד כל חכמי הדור אשר על פני כל הארץ, כלם יבטלו פה אחד את הגזרות והאסרים האלה (כי אין להנית שלא יודו חכמי ישראל על האמת שהוא חותמו של הקב"ה) ואם יקומו היום גוזרי הגזרה או אוסרי האסור בעצמם מקבריהם, ונוכיח להם במסות באותות ובמופתים, כי אין להם על מה שיסמוכו, הם בפיהם יענו אחרינו אמן, ויבטלו את דבריהם. והרי מנינו גדול ממנינם, אף אם הנאספים בפועל לב"ד מתי כספר המה, כי רק בדברים אשר אין להוכיחם במופתים חותכים אשר אין להשיב עליהם גומרים על פי המנין ולפי רוב הדעות, אבל בדברים אשר הם קימים ועומדים חזקים כראי מוצק בכח מופתיהם, אין חוששים למנין. וכל ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו. אם האמת חולקת עליו; כי שקולה האמת בנגד כל העולם כולו.

ואשוב

ואשוב ואשאל את הזקנה ואומר: אם אין לב"ד להשגיח על מנינו, בהיות האמת עומדת לימינו במסות מכריעות ובמופתים חותכים, הנה השער פתוח לכל בתי הדין שבערי יהודה לבטל כל אחד ואחד במקומו גזרות ואסרים אשר פשטו בכל תפוצות ישראל, ועל ידי זה ישוב ויהי מותר במקום אחד דבר אשר לא פסק עוד אסורו במקום אחר, ונמצא בית יעקב מתפלג לאגודות אגודות, הללו אוסרין והללו מתירין, החבילה תתפרד, ולא יוסיף עוד ישראל להיות עם אחד?

ותענני העבריה ותאמר: האין זאת בישראל מיום היותו שנית לעם עד היום הזה? מיום שובו אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו בעלותו מבבל עד הדור הזה אשר אתה חי בו? אחרי עלות הגולה מבבל אל אדמת הקודש ואחרי הִבָּנות המקדש בירושלים, בנו להם היהודים אשר באו מצרימה היכל לה' בעיר החרם. אלה דברו ארמית ואלה דברו יונית, וַיִּקָּרְאו בשמותם היהודים היונים, אך לא חדלו מהיות עם אחד עם אחיהם אשר בירושלים. ובעת צוה קאליגולא להעמיד צלמו בהיכל ה' באו עם אחיהם יושבי ירושלים רומה להתנפל לפניו ולהתחנן לו, להשיב את דבר מצותו אשר צוה. — ובאדמת הקודש, ביהודה וארץ הגליל והגבלים ובעבר הירדן מזרחה (כי משומרון אשמרה לפי מחסום לבלתי העלותו על שפתי) לא סרו עוד כל העם כמונו היום למשמעת הרבנים, כי נפלגו בני ישראל כל ימי הבית האחרון בדעותיהם, במנהגיהם, ובפירושי כתבי קדשם, ויחלק העם למחלקות ומפלגות, אשר קראו להם כתות, ויהיו הרבנים רק אחת הכתות האלה אשר קראוה בשם כת הפרושים, בעבור אשר נפרשו ונבדלו מיתר העם, וכתות הצדוקים והביתוסים עמדו לנגדם, ויכחישו את דעותיהם, ולא אבו ללכת בחקותיהם. הבעבור זה חדל ישראל להיות עם אחד? כל הכתות האלה היו גוי אחד עובד את ה' לבדו ושומר תורתו, אף כי לא הבינוה ויבארוה בני הכת האחת כאשר הבינוה ויבארוה אנשי הכת האחרת. ובימים אשר נחו כתר הכהונה וכתר המלכות גם שניהם על ראש אחד על ראש הכהן הגדול מבית החשמונאים, הכהן הגדול הזה הבא מידי שנה בשנה אל קודש הקדשים לעבוד עבודת יום הכפורים היה לא אחת ולא שתים צדוקי. — ואחרי כן נפלגה גם כת הפרושים והרבנים, ותעש בתים, בית שמאי ובית הלל, ויהי האסור בבית האחד מותר בבית השני, והעריות האסורות בבית שמאי היו מותרות

בבית

בבית הלל. הבעבור זה חדל ישראל להיות עם אחד? יען אשר עבדו הבתים האלה גם שניהם את ה' וישמרו את תורתו, אף כי לא הבינוה, ויבארוה בני הבית האחד כאשר הבינוה ויבארוה בני הבית האחר, אמרו אליהם: „הללו אוסרין והללו מתירין, אלו ואלו דברי אלהים חיים". — ובני עירו של ר' יוסי הגלילי היו אוכלים בשר עוף בחלב מבלי אשר חדלו היות עם אחד עם היהודים אשר כבר קבלו עליהם אסורו בכל יתר ערי הארץ. — ובימיך אלה בדור הזה, היהודים הספרדים והיהודים האשכנזים מתפללים לפי נסחאות שונות; ובני ישראל היושבים בארצות איברופא אסור להם בגזרת ר' גרשון מאור הגולה לקחת נשים כי אם אחת, ובארצות המזרח והנגב, אזיא ואפריקא, ירבו להם היהודים נשים; ובפסח הקטניות אסורות בארצותיך ומותרות בארצות ישמעאל ותוגרמה ובבדיקת הריאה יחליטו רבני ארצות אברופה ויאמרו בקיאים בני הדורות האלה במעוך ובמשמוש, ויתירו את האסור בארצות המזרח והנגב בעבור אשר יאמרו רבניהם אין בני הדורות האלה בקיאים במעוך ובמשמוש; ובעירך אשר אתה גר בה יחמירו בטרפות הריאה ויאסרו את המותר בערים הרחוקות פרסאות מספר ממקום מושבך; החדל בעבור זה ישראל להיות עם אחד? ואם ייראו הרבנים להתיר במקומם את האסור בכל תפוצות ישראל, לבלתי עשות בית יעקב אגודות אגודות, מדוע לא יפחדו בגלל הדבר הזה לאסור במקומם את המותר בכל יתר ערי ישראל? אם בני עירך לא יחטאו כי יאכלו בבואם לבובה את האסור להם במקום מושבם, לא יחשוב ה' לכל בית יהודה לעון, ונסלח לכל עדת בני ישראל, באכלם את האסור במקום מושבותם באחת הקהלות אשר בטל בית דינה שם את אסורה. — אתם הרבנים החפצים להתיר! מעשות בית יעקב אגודות אגודות אל תֵּחָתּו, כי לא יחתו גם האוסרים מהמה. ובית יעקב לא יוסף להיות עם אחד כל הימים אשר לא יוסף לעבוד את ה' האל האחד היחיד והמיוחד לבדו, ולעשות חסד צדקה ומשפט לכל האדם אשר בארץ. ובאחרית הימים, אם כמאמר אחד חכמי ישראל יבוטלו כל המצות, עוד לא יטוף בית יעקב להיות עם אחד, בעבור עבודתו את ה' האל האחד ובעבור אהבתו את כל האדם. ואם יכירו וידעו כל גויי הארץ את ה' וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות ולא ישא גוי אל גוי חרב, כי עולם חסד יבנה אז ילוו כל הגוים על בית יעקב עמי, ועמי לא יעבור עליהם.

ואוסיף ואשאל: ומה נעשה לסופרינו? אשר הראו כל תוקף שכלם ועוצם בינתם בהלכות האלה אשר גבלום? ארזי לבנון אדירי התורה ישובו אזובי קיר! הנשכין בידינו לעפר את כבוד ישראל? וספרינו מה תהי עליהם? אם נבטל כל האסרים אשר טעמם ונמוקם שוא המה, הלכות גדולות ועצומות תפולנה מתוך ספרי דינינו ופוסקינו, וספרים גבוהי הקומה ישפלו ויקטנו. זה הגדול קטן יהיה. הספר הגדול בענקים יהי לננס.

ותענני השיבה: לך חפצתי, כי עתה השיבותיך: הזאת כבוד ישראל לבלתי הודות על האמת? ואם יסולאו הספרים לפי גבה קומתם ועבי כרסם? הלא תורת אל חי היא הקטנה בכל ספרי ישראל, ומה ידמה לה ומה ישוה לה, ואיזה ספר יערוך לה? אך תשובתי זאת חוסמת היא לבד פי שואל, מבלי היות לרוחו הנבוכה גואל. למען האיר איפוא את הלילה ולהנים את הצללים ומחיתותיהם, אף אני אשאלך: מה יעשה בכל החכמות והמדעים לסופרים הקדמונים אשר סתרו האחרונים במסות באותות ובמופתים את דעותיהם וסברותיהם? הבעבור זה כעוף התעופף כבודם? מה יֵעָשה היום לתלמי התוכן הקדמוני, אשר ערו התוכנים האחרונים את בנינו עד היסוד, את גלגליו ואת גלגלי גלגליו הרסו, את האבן אשר שם לו לראש פנה הסיעו, ותפול כל שִׁטתו תחתיה? הלא יתפלאו גם היום על תוקף שכלו ותעצומות בינתו, אשר בנה לו בהם בנין עולמו ותכונת שָׁמָיו, ויבאר על פיהם את כל מחזות השמים אשר נראו לחוזים בכוכבים עד ימיו? הנקלה בעבור זה כבודו בעיניהם אשר לא ידע עוד את ההשקפות אשר השקיפו ראשונה התוכנים הבאים אחריו, השקפות חדשות נלאו לבארן על פי שיטתו? היחשבו לו לעון או האם ישימו לו מגרעת אשר נעלמו ממנו הנגלות לאחרוני התוכנים בכח כלי המחזה, אשר המציאו חכמי הטבע האחרונים, אחרי אשר חדלה הזכוכית להיות — יקרה כאבני סגולה כאשר היתה בימיו; אשר העלימו בני צור לכל יתר העמים סוד מלאכת העשותה? — וכמשפט הזה יעשה לכל חוקרי האמת ודורשיה. קדמונים ואחרונים, אשר סתרו הבאים אחריהם את דעותיהם וסברותיהם. את שטותיהם יהרוסו, ועל עוז שכלם ותעצומות בינתם יתפלאו. את המגדל יתוצו, ואת הבונה יפארו, וכבודו לא ידל בעיניהם. וספריהם המה נפשותם ומצבותם אשר יזכירו לדור אחרון את שם תפארתם. ונקראים הם מבעלי החכמה והמדע החפצים לדעת את חכמתם ומדעם ואת צבא

כל חליפותיה מיום הוסדה ועד ימי דורותם. ואסופים הם באוצרות דספרים אשר למלכי העמים ורוזניהם, ובגנזי בתי מדרש החכמות והמדעים אשר בכל מדינה ומדינה, ובבתי העקד אשר יקימו להם נדיבי העם ועשיריו; אין נגרע מהם דבר. וכן לא יפול דבר מתוך הספרים אשר יבוטלו הלכותיהם, כאשר לא נפל דבר מתוך ששת סדרי המשנה אף כי ההלכות השנויות בסדרי זרעים קדשים וטהרות רובן בלתי נהוגות עוד בישראל מיום גלותו מעל אדמתו, והם נדפסים פעם אחר פעם בעצם תומם ונקנים מכל העם, כי אוהב עמי את שפת קדשו ואת הספרים הכתובים בם ומאסף אותם הביתה, ונגידי עמי ועשיריו יקימו להם ארונות ספרים לתפארת בבתי משכנותם, כי כל איש את אמו את לאומו ואת לשון עמו יאהב.

ואקרא: שאי נא אמי, כי לא אכלא משחוק את שפתי! כי נלאיתי התאפק בשמעי כי גם בת אלהים אשה היא כאחת בנות האדם. אשה ואשה אומרת בלבבה, כי כל רואיה יאהבוה, ובאהבתה ישגו כל המביטים אל פניה, אך אל נא תקצופי אמי אם דבר אמת אגיד אשר לא יערב לאזניך מרבית בני עמך לא ידעוך ואשר ידעוך לא יבינו את יפיך, ואשר יבינו את יפיך אגורת כסף נחמדה היא להם מכל צבי תפארתך. מחברת חדשה כתובה עברית כי תצא לאור, אחד בעיר יקננה, ומאתים ישאלוה ויקראוה חנם אין כסף, ונגידי עמך ועשיריו לא יעשו היום את אשר עשו לפנים בישראל. לפנים בהיות מלאכת הדפוס עוד נעדרת, והספרים יקרים ככלי הפז ואבני סגולה, הקימו להם עשירי העם ארונות ספרים כאשר הציבו להם ארונות כלי כסף בבתי משכנותם לכבוד ולתפארת. ואולם בימינו היום אין ספר נחשב בעיני נגידי עמך, וספריהם אשר הנחילום אבותיהם לא יקימו בבתי משכנותם כי אם אל ירכתי חניותיהם יורידום, ובבתי מסכנות מערביהם וסחורותם יטמינום לא תשורם עין, לא ימכרו את הישנים ואת החדשים לא יקנו, ולגוי אשר כזה נוציא לאור לעתים מזומנים וקבועים מחברת כתובה עברית?

ותענני העבריה: אל נא בני! אל נא תשת על כל העם חטאת אשר נואלו ואשר חטאו מתי מספר בקרבו! ידעתיך כי אוהב עמך הנך, אל נא תהי איפוא כאחד אויבי עמי, השמים עון האחד חטאת הקהל כלו, ובתי הדפוס אשר לא סוגרו עוד בישראל יתנו

עידיהם

עידיהם נגדך. כי מלבד סדרי התפלה וספרי תורת י"י ונביאיו ידפסו שם סדרי המשנה וספרי התלמוד והפוסקים ומפרשיהם, ועוד ישנים גם חדשים לרוב. והמדפיסים המה ידעו את אשר יקן העם ואת אשר יחדל מקנות. כי לא ידפיסו אם לא ירויחו ובעד מכבשיהם יעצורו אם לא ישתכרו.

ואקרא התלחשי לי אמי כי ימעטו יום יום בישראל יודעי שפת קדשו? האם תכזיביני ותאמרי, כי לא יגרע יום יום מספר קוראי ספריך?

ותענני העבריה: אני אף את זאת ידעתי, כי מעולם לא חדל עמי מאהוב את שפת קדשו, ואף גם זאת ידעתי, כי גם היום רבים המה יודעי וקוראי ספרי לאלפים ולרבבות, ואם לפנים רבו יום יום, והיום ימעטו יום יום ומספרם יגרע, אשמת מאשרי עמי היא, אשמת רבניו אשמת נבוניו ואשמת סופריו. — רבני ארצך, והרבנים הדומים להם בארצות אחרות, יהגו כל היום רק בספריהם, ואל פועל י"י באדם ובישראל לא הביטו, ואת מעשה ידיו במסבות התבל הזאת לא יראו, ואת רעם קול דברו בתהפוכותיה לא יקשיבו. ע"כ לא ידעו את חליפות עמי ואת תמורות עשתונותיו וצרכיו לפי חליפות העתים ותמורותיהם. את המתים יתהלכו, ועל החיים לא ישגיחו, בלתי אם אל עשירי העם עיניהם למען התחתן בם. בדורות שכבר תמו לגוע את ימיהם יבלו, ואת בני דורם לא ידעו, ואת צרכיהם ומחסורם לא יכירו, נוע תנוע הארץ, תשנה פניה, והמה לא ינועו, ולא ישנו כל מאומה, את מעשה אבותיהם אוחזים בידיהם בכל מאמצי כחם, לא ירפו מכל סיגיהם, תקנותיהם ומנהגיהם, מבלי דרוש וחקור אם יכונו עוד היום הזה כמלפנים לצרכי עמי ומחסוריו, אם רוב הצבור יכולים לעמוד בם היום כמקדם. לא ידעו, כי עת להחמיר ולאסור ועת להקל ולהתיר, כר' יהודא נשיאה שהתיר שמנן של עכו"ם, אף כי אמרו שדניאל איש חמודות אסרהו, ועת לעשות לי"י ולתקן אפילו תקנות כפרוזבלו של הלל, וכעירובי חצרות ותחומים שתקנו קדמוניו וכהיתר עסקא שתקן אחד מטובי האחרונים, כל אלה לולא תקנו אותם הקדמונים, ואחד מבני הדור הזה יקום לתקנם היום, יקדשו עליו הרבנים מלחמה, ותקעו עליו בשופרות, או ירגמוהו באבנים. כי מפני כל הכבוד הזה אשר יכבדו את קדמוניהם רוח הקדמונים לא תנוח עליהם. ואם בעבור זה אמרו, אם הראשונים כבני אדם אנו כחמורים, אגיע להם בראשי

ואומר

ואומר כנים דבריכם, אך אמת יהגה פיכם. כי כגבוה שמים מעל הארץ גבהו מחשבות הקדמונים ממחשבות הרבנים האלה האחרונים. הקדמונים קראו מועד ויום משתה בהרחיב י"י לעמו ויוציאם ממצוקותיו; ורבני הדור הזה במסתרים תבכה נפשם על דתי המלך הקוראים דרור לעמו, ומשברים את עול השעבוד מעל צואריו. ולולא יבושו, ולולא ידעו כי ימאן העם לשמוע בקולם, כי עתה יקראו צום ובכי ומספד על הסיגים ועל הגדרים הנאהבים והנעימים אשר ילאה העם לקימם מן הוא והלאה בענפי מחיתו החרשים, כי כל הנוגע בהם כנוגע בבבת עינם. כי בעבור אשר רוח הקדמונים לא תנוח עליהם, לא ידעו מה לעשות בהם. לכן זאת העצה אשר ייעצו וזאת התורה אשר יורו לעם: המלך הסיר את עול סבלו מעל שכמכם, ואתם לכו ושובו ותנו בידכם את העול על צואריכם. המלך אמר, שבו בארץ והאחזו בה ככל האזרח אשר בארץ, ואתם אחוזת שדה וכרמים קנה לא תקנו, ואת אשר קניתם שובו ומכרו לנכרי, ואת כספכם הלוו בנשך. — בעלות הגולה מבבל, ויבנו את המקדש בירושלים, באו העם אל זכריהו, וישאלו את פיהו לאמור: האבכה בחודש החמישי הנזר כאשר עשיתי זה כמה שנים? וישב להם הנביא בשם י"י צבאות: כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי, וזה שבעים שנה, הצום צמתוני אני? וכי תאכלו וכי תשתו הלא אתם האוכלים ואתם השותים. — — כה אמר י"י צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו. כה היה דבר י"י ביד נביאו. ואולם לו שאול שאל העם את פי רבנים, פי רבנים כאלה אשר בארצך, כי עתה השיבוהו כדברים האלה: לכו שובו גולה ובבלה, והדלו לכם מבנות את היכל הקודש, כי דברי הצומות ווערקתם אין להשיב. — כה היו מורים לעם, והכהנים והעם לא היו שומעים לקולם, כאשר לא ישמעו גם היום לקולם, לבלתי קנות נחלת שדה וכרם, ובעלי הפדיונות, אשר יחשבום המון העם לקדושים ואנשי מופת ובעלי נסים כחוני המעגל, יקנו למרות פי בעלי ההוראה האלה עירות וכפרים, אף כי הם אנוסים ונלחצים בעבור זה לתת לפועליהם הנכרים לעבוד עבודת שדותיהם ביום השבת. כי אין בכחם וביכלתם לשבות מעבודת אדמתם יומים בכל שבוע ושבוע, ביום השבת, וביום האחד בשבת (שהוא יום שבותם של פועליהם בני הכפרים אשר לא מבני ישראל המה) מבלי הפסיד את ממונם, ומבלי

אשר

אשר יאבד הונם וחילם. והרבנים בעלי ההוראה רואים את כל אלה, רואים כי קדושים עושי נפלאות ממרים את פיהם, ולא יבינו את אותות העת הזאת וסמניה, ולא ידעו מה העת הזאת להם, כי עת להקל היא, ועת להשליך ולבטל את החומרות אשר החמירו עד הנה על העם. והם יושבים שלוים ושקטים על כסאותם, ואינם דואגים לגורל העם החולף חוק, פן תמצאנו הרעה ואבד. כי אחת משתים גורל האיש החולף חוק, והוא ידע ואשם; אם רוחו תפעם ולבו יכנו ויסרוהו כליותיו על מריו, הנה נגזלה מנוחתו ומרגוע נפשו; ואם את לבו יקשיח לבלי הרגיש חטא ואשמה, תביאנו זאת לחטוא באמת לעשות תועבות אשר שנא י"י, לעבור עבירות שבין אדם לחבירו. אך רבני ארצך לא יחושו לכל זה, ובעבור כי רוח הקדמונים לא תנוח עליהם יאמרו: יאבד עם ולא תאבד תורה! וכל סיג וכל גדר, וכל תקנה וכל מנהג ישן נושן תורה היא להם. — וכן היא בעיניהם גם הדרך אשר יורו וילמדו לעמי את שפת קדשו וספרי אבותיו בחדרי מלמדיו ובבתי תלמוד תורתו. מנהג ישן נושן הוא, לכן אף כי בשגעון ינהג, לא יחליפוהו ולא ימירו אותו רע בטוב, כי חוק הוא להם לבלתי הקל. זה דרכם בהורות לעמי את חוקי תורתו ומשפטיה, וזה דרכם בהורות לבני עמי את שפת קדשו וספריה. כי מבלי סדרים ומבלי חנוך לנער ע"פ דרכו יורו וילמדו בבתי ספריהם; והנער מיום היותו בן ג' שנים עד יום היותו בן כ' שנה ומעלה יהגה כל היום בספרי מבלי דעת חוקי שפת אבותיו ומשפטיה וכליה; ואך בעבור הגותו בם עשרים שנה מבוקר ועד ערב כל הימים מבלי פנות ללמוד עוד שפה אחרת או חכמה או כל מלאכה, יעלה ויבוא ויגיע להבין את אשר יקרא. ומי חכם ויבן את החדשות אשר תצמחנה ומי האיש אשר עינים בראשו לראות את הנולד, יסגיר בימים האלה ובזמן הזה את בנו עשרים שנה בחדרי מלמדיו, מבלי הורות לו עוד שפה אחרת חכמה ומלאכה? בימים האלה אשר יעבורו סוחרי ארץ ברכב וסוסי אש על מסלות ברזל בסערה גבולות עמים רבים, ומחשבות אדם ודבריו יעופו על כנפי ברקים כרגע מקצה ארץ ועד קצהו; בימים האלה אשר הרחיבו המדעים את גבולם וירחיבום עוד יום יום, והמלאכות רהבו ונסבו למעלה על ידיהם, וישתלמו מיום האחד למהרתו, ואין מלאכה ואין עסק אשר יכונו בה דרכי איש מבלי דעת יסודי חכמות רבות מלבד פרטי מעשיה ותחבולותיה; בימים האלה ובזמן הזה לא יצלח גבר במלאכתו

ובמסחרו

ובמסחרו ובכל אשר יעסוק, אם לא ילמדוהו אבותיו בימי נעוריו שפת עם לועז, אחת וגם שתים, ויסודי חכמות ומדעים שונים. ואיככה לא יגרע איפוא יום יום מספר קוראי ומביני ספרי? — ולמי האשם? — אשמת הרועים הוא אשר ידעו את עמי! אשמת רבניו ויראיו היא אשר לא יאבו לתקן כל מעות בישראל! — אך נבוני עמי גם המה לא ינקו. המה ראו את האותות לפנים, ויחזו את העתידות טרם תבואנה, ויסדו בתי ספר להורות לבני עמי ספרי תורת ה׳ ונביאיו וחוקי שפת קדשו ומשפטיה, על פי פקודת חכמת החנוך וסדריה; חכמה אשר תבור דרך ישרה למורי הנערים ומלמדיהם, ותורם ללכת נכוחה עם תלמידיהם, לשום לפניהם עקוב למישור, והדורים לישר. ושעה אחת תעש פרי להולכים בדרכיה כיום תמים לנלוזים מארחותיה ויותר למורי בתי הספר האלה, המתנהלים לרגל המלאכה הזאת מועד ומועדים ללמד לנערי בני ישראל, מלבד שפת אבותם וספרי קדשם, גם את לשון העם אשר הם יושבים בארצו, ולשון המלך וסריסיו העומדים על משמרותיו, וכל דעת וכל תבונה וכל כשרון וכל תחבולה הנחוצות לנער בימים האלה לקנותם בהיותו עוד צעיר לימים. רב טוב עשו לישראל מיסדי בתי הספר האלה, פעולתם אתם, ומשכורתם שלמה מאת י״י, ושמם וזכרם חרות על לוחות דברי ימי עמם. אך זה החלם לעשות, וכן התמו, ולא יספו. בתי ספריהם וחדריהם לכל מחלקותם תחתיים הם כלם, וגבוהים עליהם אין. ואין בתי ספר שניים ושלישים ואין בתי תלמוד רמים ונשאים. ונערי בני ישראל היוצאים מבתי ספר הם התחתיים ובאים אל בתי ספר הבינים אשר ליתר העמים בארצותם, להבין את נפשם אם למסחר ולאחת המלאכות או לשמוע את החכמות והמדעים בבתי ספריהם הרמים והנשאים. ילמדו בהם שפת צרפת איטלקית ואנגלית, או לשון רומית ויונית, ויוסיפו אומץ בשפת הממלכה ובלשון העם אשר בקרבם הם יושבים, בעבור ישמעו בהן את הלמודים אשר ילמדום מוריהם, ולשונם תמהר לדבר צחות בהן, וידם תכון עמם לתפוש עט סופר; ואת שפת אבותם יטשו, ואת ספריה לא יקראו, ואת אשר למדו בה מלפנים ישכחו, כי ימים רבים ללא תורה וללא כהן לי מורה לבני עמי בבתי ספר אלה התיכונים.

ואקרא: הלא תדעי אמי, כי על בתי ספריך התחתיים הקימו נבוני עמך בתי מדרש רבנים, ללמד בהם כל בחור בישראל, אשר נשאו לבו להיות רב ומורה הוראה ודורש טוב לעמו?

ותענני

ותענני העבריה: האם כל העדה כלם רבנים? האין סוחרים בישראל? הלא תחיה כל חכמה ומלאכה בבית יהודה את בעליה? או האם יפנו כל אלה עורף לשפת קדשם? היטשו כל אלה את נחלת אבותיהם עד לבלי הבין את ספרי גדוליהם וחכמיהם? ארזי הלבנון אדירי חכמי הגוים בראותם כי סמני המספרים ומערכותיהם אשר המציאו הערביים למושגיהם ולא למלותיהם, מובנים הם לכל העמים אשר על פני כל האדמה, ועם ועם יקראם ללשונו ולשפתו, חתרו ויעמולו, למצוא סמנים ומערכות אלה לכל מושגי האדם ורעיוניו, אשר יקראם איש איש בלשון עמו ושפת ארצו, עד אשר יבין יושב ארץ הסינים בקצה אזיא מזרחה את אשר יכתוב אליו האנגלי היושב בקצוי אירופא ימה. ימים רבים חתרו ויעמולו למצוא את מלאכת הכתיבה הזאת אשר קראוה בשם פסיגרפיא וילאו למצוא אותה, ולא יכולו עד היום הזה. ובכל זאת עוד ייגעו כל מבקשיה, ולא ייעפו לדרוש אחריה. ובני עמי שפת קדשם פסיגרפיא היא להם, כי יבינוה בני ישראל בכל תפוצות מושבותם על פני כל הארץ, היהודי הדובר אשכנזית כיהודי הדובר ספרדית היהודי האיטלקי כיהודי הדני, והיהודי הדובר שפת ארץ הסינים בקצה אזיא קדמה מזרחה יבין את אשר יכתוב אליו היהודי האנגלי בשפת קדשו מקצוי אירופא ימה. הפסיגרפיא הזאת אין להם לדרוש אחריה עוד, כי כבר היא בידם מורשה מאבותיהם. והמה יטשוה ויעזבוה? ולא ייגעו ולא יעמולו לבלתי ישכחוה? — האם היטיבו איפוא נבוני עמי את אשר עשו ביסדם בתי מדרש לרבנים, ולנערי בני ישראל היוצאים מבתי ספר התחתיים לא הקימו בית אשר יוסיפו לשמוע שם תורה חכמה ומוסר ומשל ומליצה בשפת קדשם? גדול עונם! ואשמם זה שבעתים יוקש בבתי המדרש אשר יסדו. כי בעון הדבר הזה המה מגדלים הפורחים באויר. ודלגו בני ישראל אל המגדלים האלה, ובמעלות לא יעלו אליהם. ואולם האנשים אשר כח בהם ואשר יערבו את לבם לדלג אל המגדלים מתי מספר המה ומרבית העם ייראו לנפשם, ואם ידלגו, ונפלו ונשברה רגלם או מפרקתם. — כי למען העביר מעל עמי חרפת רבניו אשר לא ידעו כל מאומה בלתי אם ספריהם, ולבער את הרעה אשר תמצאנו בגלל הדבר הזה, שם המלך בעצת נבוני עמי חוק ומשפט לישראל, אשר לא יושיבו על כסאות הרבנים לקהלותיהם כי אם אנשים אשר שקדו על דלתות בתי ספר התיכונים ללמוד בהם חכמה ודעת.

ונערי

ונערי בני ישראל יבלו את ימיהם שמונה שנים בבתי ספר הבינים האלה מבלי שום עין על שפת קדשם ומבלי קרוא את ספריה כל הימים ההם. על כן מתי מספר המה הגברים היוצאים מבתי ספר התיכונים אשר כח בהם לבוא אל בתי מדרש הרבנים, ועל כן מעט מזעיר המה תלמידי החכמים היוצאים מקץ שלש שנים מבתי מדרש הרבנים האלה אשר כח בהם ללחום מלחמתה של תורה את הרבנים אשר יהגו כל ימיהם לבד בספריהם; ובעבור זה לא תיקר נפש הרבנים החדשים בעיני הרבנים הישנים והנושנים ובעיני הלומדים ובעיני העם. — ומלבד כל זה לא שמו על לבם, כי לא ירבו בישראל החפצים לבוא אל בתי מדרש הרבנים אחרי צאתם מבתי ספר הבינים, בעבור אשר בתי החכמה הרמים והנשאים פתוחים אז לפניהם, לבוא וללמוד בהם חכמות המעשירות את בעליהן, כחכמת הרפואה וחכמת הדין והמשפט, תחת אשר משכורת הרבנים ברוב קהלות ישראל לא תספיק כי אם להחיות במצוק את נפשם.

ואען! אהה אמי דרך נשים זקנות לך אשר לא תיטב בעיניהן כל מאומה, כי מרות נפש הנה. את אשר יעשו רבניך לא תיטב בעיניך, ומעשי נבוניך גם המה לא ישאו חן וחסד לפניך. הואילי נא איפוא! עוצי נא את עצה! דברי נא את דבר! קל כל חסרון להגלות וכבד הוא להמנות. קל למצא מעות וקשה להוציא את המתוקן.

ותשיבני הזקנה: הלא תבין מכל הדברים אשר השמעתיך את העצה היועצה לעמי? — בתי ספר שנים נחוצים הם לנערי ב"י הבאים אל בתי ספר התיכונים אחרי צאתם מבתי ספר התחתיים. הבית האחד לנערי בני ישראל החפצים ללמוד את מלאכת המסחר או אחת החכמות ויתר המלאכות המחיות את בעליהן; והבית השני לנערי בני עמי אשר ישאם לבם להיות רבנים בישראל. ובעצם הימים ההם ובמשך כל השנים האלה אשר הם שוקדים על דלתות בתי ספר התיכונים, לשמוע שם חכמה ודעת, יבואו לשעות קבועות ולעתים מזומנים גם אל בתי ספ..יהם ההם. החפצים להיות רבנים יבואו ללמוד את ספרי התלמוד וארבע השלחנות ואת כל הנחוץ להיות רב ומורה הוראה ודורש טוב ומוסר באחת הקהלות הקטנות בישראל; ויתר נערי בית יהודה לשמוע לקח ואמרי חכמה ומוסר

ויסודות

ויסודות דתם ואמונתם על פי התורה אשר יורו ויוכיחו להם מוריהם במאמרים רחבים מספרי חכמיהם וסופריהם ובספורי קורות גדוליהם ומעשיהם הכתובים בשפת קדשם. וזרחה שמש צדקת אבותם על למודי המוסר אשר ישימו לפניהם, ובשפת קודש ישמעום; ואם באור אש דתם ועמם יראו את חובות האדם, והיה נוגה קודש להם מסביב, ואם משפת ציון תצא תורה ודבר מוסר מלשון ירושלים, והיו קודש, כי כל טוב וכל ישר אשר דרך חול לו בלשון נכר על שפתי יקדש, כי קודש אני. — ואולם הגברים אשר יאבו לשבת על כסא הרבנות באחת הקהלות הגדולות אשר בישראל, אשר משכורת רבניהם רבה, יעלו מבתי ספר התיכונים אל השלישים, אל בתי התלמוד העליונים אשר לבית יהודה להקימם וליסדם בערים אשר בתי חכמה שם רמים ונשאים, שם ילמדו את תורת ישראל לכל ענפיה ומרחביה, ומשם יצאו בעלי התריסין היודעים ללחום מלחמתה של תורה, אשר תנוח עליהם רוח הקדמונים, ואשר ידעו מה להשיב לאפיקורוס ומה להשיב לאורתודוקס ואולם עד היום אין בתי ספר כאלה בישראל. ואיככה לא יגרע איפוא מספר יודעי וקוראי ספרי? — ולמי האשם? — אשמת נבוני עמי היא, אשר החלו לבנות בית לי"י ויבנו את תחתיו ואת השניים לא בנו. אשמת משכיליו היא, אשר שמו מגדל על הבית מבלי עשות מעלות לעלות עליו בהן. — וסופרי עמי גם המה יאשמו —

כשמעי כי תשית את פניה שנית אל סופריה, ואמהר ואחלט את דבריה משפתיה, ואומר: את אשמת סופריך, אמי, השמעת מראש באזני, לאמור כי לא ידעו ברוא חדשות לעמי בשפת קדשו ולשית חליפות במעדניו. אך שאי נא, אמי, מה יעשו סופריך ואת עניה? ומליך מעט המה כבספיך.

ותענני העבריה: האין גם זאת אשמת סופרי? עון חוברי חבורי האחרונים? כי כל שפה וכל לשון, סופריה הם המה אשר יחלצוה מעניה ויעשירוה, הם המה אשר ימלאו את אוצרה מלים יגדילוה ויאדירוה. בהודע להם רעיון אשר לא נודע להם מלפנים, או בהגלות להם חדשה בארץ, יוסיפו על אחת המלות את הוראותיה, או יעשו תיבה חדשה אשר יגזרוה ויבנוה ממלה אחרת בשפתם, או אשר יביאוה ממרחק מלשון עם נכר ויטעוה על אדמת לשונם. ובעלי החכמות והמדעים דורשי רשומות למושגים חדשים אשר יעלו בשכלם ובתבונתם, יבחרו רק במלות נכריות הבלתי נשמעות ומובנות

לקוראיהן

לקוראיהן בעצם הוראתיהן ויפנו עורף ללשונם, ויהרלו מבנות את תיבותיהם החדשות ממלותיה המובנות לבלתי יתערב מושג זר במושגיהם. ורק אחרי היות מושגיהם החדשים נכרים ונתפשים מכל העם יתאמצו כפעם בפעם למצוא להם תיבות נגזרות ממלות נמצאות בלשון עמם ושפתם. וכאלה עשו גם סופרי הקדמונים, ויוסיפו מלים על כלי, ויעשירוני גם אחרי אשר חדלתי מהיות שפה מדוברת בפי עמי. אך סופרי האחרונים לבבם לא כן יחשוב, וספוני טמוני חקרי לב ומחקרי ארץ יגלו לעיניהם חדשים לבקרים מבלי אשר ייגעו ויעמולו לעשות להם תיבות או להביא את מלותיהם הנכריות אל אוצרותי. והרעה הגדולה מזאת כי גם את המלים הזרים אשר כבר נאחזו על אדמתי בספרי המשנה והתלמוד והמדרשים ובספרי הרבנים ובעלי המחקר הבאים אחריהם, מלים המובנים לכל קוראי ספרי, גם את אלה יגרשו מהסתפח בנחלתי.

ואקרא: הזאת התורה אמי אשר תתני למטיביך? המקנאים ליפיך, הדואגים לתפארתך? אשר הגו סגים ממך ויטהרוך מחלאה, וישימוך ברה כחמה, ויראו לעין כל את חמודותיך? — השמיעי דבריך אלה על פני חוצות, ובא כל נלעג לשון וכל איש חסר טעם, וישובו וישחיתו את הודך, ויתעיבו את יפעתך, והיית נתעבה ונאלחה, אין דורש ואין מבקש לך.

ותענני הזקנה: לכל קצב, ומדה לכל מעשה וחפץ תחת השמים וכל טוב יהיה לרע בעדפו על המדה. ומליצי רעי המקנאים לתפארתי גבול פרצו ויעבורו בקנאתם. ואם היטיבו עשה להסיר ממני עקשות פה וערל שפתים שוגים מחוקי ומשפטי אשר שמתי לאמרי פי, הרעו לעשות בהוציאם גם את המלות הנכריות אשר נאחזו על אדמתי, כי גרים ותושבים הם עמדי. ויורשוני בקנאתם מבלי אשר חדלו עשה סטים גם המה. כי יזנו מעלי אחרי לשון עם הארץ אשר הם דוברים בה, ואל דרכיה ישט לבם, ואם היטיב ייטיבו לדעת את מלי וחוקות תהפוכותיהם לגזרותיהם משקליהם ובניניהם. לא ידעו ולא יבינו לערוך את מלי על פי דרכי, ולבנות את מאמרי כמשפטי, ולהריח את אמרי פיהם ברוחי, ומליצי ארצך ידברו אשכנזית במלות עבריות.

ואען: הגידי נא לי איפוא אמי איה סופר, איה מליץ, ואיה ער בשירים מאז חדלת מהיות שפה מדוברת בפי עמך, אשר לא תן

וחסר

וחסד לפניך? היש בכל תפוצות ישראל מליץ אחד מני אלף אשר לא תתנכר במליצותיו ושיריו העברים שפת העם אשר הוא דובר בה? — אהה אמי, מלים זרים תאספי הביתה, ושירי חמד תוציאי חוצה. בעד אגורת כסף תעצורי ושקלי זהב תזרי הלאה.

ותשיבני הזקנה: אל תבוז למלים, כי מבלעדם אין אומר ואין דברים, ובלתם לא תשיר את שיריך. ומלה זרה ערוכה על פי דרכי בין אחיותיה העבריות לא תשחית את תפארת מליצותי. אכן שיר אשר לא הריחו יוצרו ועושהו ברוחי, ומלותיו העבריות ערוכות וקצובות לא כמשפטי, זר יחשב לי, נכרי היא באזני. ואולם כן דברת, לשון העם אשר ידברו בה מליצי ושרי תתנכר גם במבחר שיריהם. אך לא תשתרר בם עלי. כי נפתולי אלהים נפתלו אנשי הרוח באחיותי, לשונות העמים, גם יכולו, ויכניעון לחוקי ולמשפטי, ישיתו עלי את עדין, וישימו את חרוזיהן לחליפות משקליהן על צוארי, וינחי לוני את בתיהן, ותהיינה שפחות לי, ואני גברת הבית. שפת עם לא ידעתי תעבדני בשיריהם, רוחה ורוחי יתלכדו במליצותיהם, ואני עליה שלטת. כי מליצי ושרי אנשי הרוח את חוקותי ישמורו, גבר במסלתי ילכון, ולא יעבטון ארחותי במבחר שיריהם ומליצותיהם כי אם זעיר שם וזעיר שם.

ואען: זה דרכך בקודש, אשר לפיה שמת את דבריך בפי נביאיך, כבר סרו מעליה קדמוני סופריך ובעלי המשנה והבריתות ויטו אחרי שפתם הארמית, לדבר ולערוך את מליך על פי חוקיה ומשפטיה, ודבריהם ערבים לאזניך, כי כמוהם תדברי גם את, ותדברי אלי היום הזה כדבריהם. ומדוע לא תיטיב בעיניך בנטות אחד מסופריך גם בנו היום מדרכך, לערוך את מליך כשפת ארצו?

ותשב העבריה: ארם מכורתי ומולדותי, כי על כן קראו את שמי עבריה כי מעבר לנהר פרת מארץ ארם נהרים באתי ארצה כנען. ארמי אובד אבי, אברהם העברי מאור כשדים. על כן שפת ארמית דרכיה לא זרו ממני, כדרכי יחשבו לי. ובהיותי עוד שפה חיה בפי עמי שגבו ורמו דבריה באזני שרי וחוזי, ויפארו את שיריהם ומשאות חזון לבם במליה. על כן לא ירע בעיני כי ילכו סופרי בדרכיה, כי יצר להם דרכי בקודש לבאר בה היטב את חקרי לבם ומחשבותיהם.

ואען

ואען: אם כן איפוא, מה נעשה לימים יבואו אשר לא יוסיפו בני עמך מלבד רבניך להגות בספרי המשנה והתלמוד והמדרשים (כאשר השמעת היום באזני) ולא ידעו ולא יבינו את כל מליך ודרכיך בספריך אלה? אם דרכך ומליך בספרי נביאיך לא ימצא לסופריך לבאר בם היטב את חקרי לבם ומחשבותיהם, מרבית בני עמך לא יבינו את ספרי סופריך אשר יכתבו להם. מה בצע איפוא כי נעבדך? ומה נועיל כי נכהן לך?

ותענני הזקנה: אם יבואו ימים כאלה אשר אין לי בהם חפץ, ימים אשר לא יבינו מרבית בני עמי את ספרי סופרי, באשמת סופרי יבואו והמה ישאו את עונם. כי לא ידאגו לי, לבלתי ימושו מפי עמי עד העולם רוחי ודברי אשר שמתי בפיהם. הרבו עשות ספרי תורת לשון עברית ללמד בהם לבני יהודה דרכי ומשפטי בספרי תורתי ונביאי וכתובי ואת דרכי ומשפטי בספרי תנאי אמוראי ורבני, ובספרי חוקרי וחכמי לא העלו על ספר להורותם לבני עמי. הרבו עשות ספרי תורת לשון עברית ללמד בהם לבני יהודה דרכי ומשפטי בספרי תורתי ונביאי וכתובי ואת דרכי ומשפטי בספרי תנאי אמוראי ורבני, ובספרי חוקרי וחכמי לא העלו על ספר להורותם לבני עמי. הרבו עשות ספרי שרשים ומערכות מלים לבאר כל מלה הכתובה בספרי קדשי לכל הוראותיה ודרכי קשוריה, ולא הרחיבו את גבולם לאסוף אל אוצרם גם את כל המלים הנמצאים בכל יתר ספרי. וספרי מערכות מלים אשר נעשו לבאר מלים כאלה ערוכים ומסודרים המה על דרך אשר ילאה הקורא לחפש אחרי מלה אשר לא יבין את הוראתה באחד ספרי; מלבד אשר לא יכילו את כל המון מלי אלה למחצבתם ולכל הוראותיהם ודרכי שמושיהם. — סופרי לאסוף הון יחפוצו, להעשיר כסופרי שפת צרפת ואנגלית יתאוו תאוה, ולעבוד עבודה כמוהם לא יאבו, יד לא יניפו לעשות כמעשיהם. אדמת האדמה לא תחיה את בעליה. כי אם אחרי אשר תעבד ימים רבים, ואדמת שפת עם ועם לא תחיה את סופריה כי אם אחרי אשר עמלו בה בוניה ימים ושנים, ובוניה המה לא לבד מליציה ושריה ויתר סופריה כי אם גם דורשי תהלוכותיה וחוקרי כלליה וכותבי מערכות מליה. וימי העמים ללשונותם לא יספרו לתקופות הארץ סביב קטביה, ושנותיהם לא ימנו למספר תשובותיה תחת אחת מזרות השמים, כי ימיהם שנות עשר ושנותיהם שנים מאה. — ועתה סופרי שפת צרפת ואנגלית עמל שפתימו תחימו; כי מני אז ומקדם יעמולו להגביר לשונם להגדילה ולהאדירה

ולהאדירה; ומלבד בתי הספר אשר נוסדו מאז בארצותם ללמד לעם, לילדיו, נעריו, ובחוריו שפת סופריו וספריו (כי בלשון אחרת יכתבו הסופרים את ספריהם ובלשון אחרת ידבר העם איש אל רעהו, ויבלע ויפלג עוד את לשונו לשבטיו) הקימו ויסדו בתי ועד ומקהלות לכבוד ולתפארת לסופרי תפארתם, המה חוקרי תהלוכות לשונם ומחוקקיה, והמה אוספי מליה וסוכני אוצריה. ספרי מערכות מליהם אוצרות חמדה המה, בתי מסכנות ללשונותם, שמה נקבצו באו יחדיו כל מלה נכתבת וכל תיבה מחוברת באר היטב לחליפות הוראותיה ודרכי קשוריה ואופני שמושיה ספרי תורת לשונם בתי אוסף המה לכל משפטיה וחקיה, כי חקרו ובאו עד נבכי תהלוכותיה וקשורי מלותיה ומבנה מאמריה. במערכות מלותיהן המשותפות ילבנו ויצרפו, במה ישותפו ובמה יובדלו התיבות האלה בהוראותיהן לבלתי החליפן ולבלתי המיר אותן אשה באחותה. הכל כאשר לכל למען הקל על העם, לקרוא את ספריו ולהקל לאנשי הרוח לאחוז נוצה כותבת ותפוש עט סופר, על כן פשתה דעת השפתות האלה בעמם אף פרצו ויעבורו גבול ארצותם. מרבית בני עמיהם ידעו קרוא ספר והבין את אשר יקראו, אמונים ומגודלים המה מנוער על מקרא ספריהם, אם לדעת להשכיל ולהיטיב או להתענג על דברי שעשועים, ונפשם שוקקה לדברי סופריהם כאשר ירעבו ללחם, לכן יעשירו את אופיהם ואת סופריהם *) וסופרי לא כן ידמו ולבבם לא כן יחשוב, לא ידאגו לי ליסד ולכונן בתי ועד ומקהלות להרים קרני בכבוד ולא ישיתו את לבם להגביר לשונם ולהקל על העם לקרוא את ספריו, ורק מעמם היא נסבה אם מאהבי ימעטו יום יום ומשחרי מחשך!

ואען: אל תרבי תדברי עתק על סופריך ואל תשת עליהם חטאת אשר לא חטאו. הטרם תדעי כי לא כשפת צרפת ואנגלית השפה העבריה? שפת צרפת ואנגלית חיות הנה בפי עמים גדולים ורמים

*) עד כאן דברי ידידי החכם הנכבד הנופה לבית ישראל כאשר יצאו מפי עטו עט סופר מהיר, והבל כי נתבקש בישיבה של מעלה, ולא הספיק לגמור את מאמרו היקר הזה: ואנכי נדרשתי לבקשת רעי ומיודעי, מאוהבי המת ומכבדיו, והשלמתיו עד תומו לא בלשון הנופה ואין מליצתו המזוקקת שבעתים, כי אם ברוחו, כאשר גלה את אזני איזה ימים קודם מותו בהשתלשלות רעיוניו עד כלות המאמר, והיתה נפש הנופה צרורה בצרור החיים ומזכרתו לברכה: י. ה. ש.

ורמים. ומלכים ורוזנים אדירים ישימו לבם להרחיב גבולותיהן ולהרבות כבוד עשרן, כי ברבות כבוד הלשון ירב כבוד העם הדובר בה, ועל כן כסף לא יחשובו ויזילו זהב מאוצרותם להקים וליסד בתי ועד, וינהרו אליהם בעלי אסופות לחקור בתהלוכות לשונם לחקוק חקקי יפיה ותפארתה ולהגדיל על גבולה; ועמך אמי! עם ישראל, עם מפוזר ומפורד, עם עני ודל, מי יעמוד לימינם ויתמוך בידם, ומי יבנה בית זבול לך? — ומה יעשו איפוא סופריך?

ותשב הזקנה: אמנם צדקת הפעם! כנים דבריך אשר דברת להצדיק את סופרי! קצרה יד עמי, עם בזוי ושסוי זה מאות בשנים, מבנות בית לשמי, וסופרי מבלתי יכולת לא עצרו כח להחיש עזרתה. אבל לא כימים הראשונים הימים האלה, ימי רצון וישע, כי חמל המלך בחסדו על עניה סוערה לא רוחמה, פדות שלח לעמי, והנחה עשה להקל עלם מעליהם; ועל כן עתה באתי להשמיעך את דברי, בני! ולהעיר על פיך את לבב נבוני וסופרי לקנא את קנאתי ולהרים את נסי, נס להתנוסס. ושמתם רוחי לקו וכבוד עמי למשקלת, להכין ולבצע זעיר שם זעיר שם את מחשבותי, כאשר הוריתיך היום הזה. ונספחו עליכם נדיבי עמי, עם תורתי בלבם, ויהי המלך למשען לכם וזרועו היא תתמככם, וירום שמי בכבוד ותפארתי ההיתה לי מימי קדם תאיר כאור שבעת הימים.

ואומר: טוב דברת אמי. אך הואילי נא והודיעיני את דרכי. הנה אנכי יושב בקצה ארץ אסטריאה ואיך אעורר את לבב נבוניך וסופריך הנפוצים הנה והנה צפונה נגבה, קדמה וימה? הברגלי אלכה אליהם הלוך ונסוע מעיר אל עיר בכל מקומות מושבותם?! ומה תועילי איפוא כי תדברי אלי? —

ותשב העבריה: שבה תחתך בני, אל תירא, כי לא אשאל מאתך ללכת לבוא פתחי נבוני וסופרי ולדרוש אותם בעדי; שאלתי ובקשתי לבל תרך את לבב האנשים הנאורים הנעורים להקדיש עתותם לי. הנה רעיך אשר אתך בני אשר אהבוני, נדבה רוחם אותם לכהן לי ויועצו לעות את עמי לעתים מזומנים דברי חן ותושיה, ותחת אשר עמדת לשטן לי, לבלע עצתם ולרפות את ידם בדבריך, עורה נא לחזק את לבבם, והיית להם מעיר לעזור לבצע את מחשבתם אשר חשבו עלי לטובה.

ואקרא לאמר: מי יתן ידעתי מה יהיה משפט המכתב העתי

הזה

הזה ותכונתו, ולא יהיה גורלו כגורל כל עלי העת בתוכנו מני אז ועד עתה אשר כמעט צמחו נבלו, יבשו וקמלו! — אמנה רבות הן החברות אשר תצאנה לאור בשפת עם ועם מדי שנה בשנה, מדי חדש בחדשו, מדי שבת בשבתו ומדי יום ביומו, ודרכיהן שונות אשה מרעותה. יש אשר יספרו הקורות המוצאות יום יום את העמים לארצותיהם, ויש יודיעו הנסתרות אשר נגלו לרוח האדם בכל חכמה או מלאכת מחשבת; יש אשר ישימו מטרתם להפיץ חכמה ודעת בעם ולשרש הבלי שוא ומדות רעות, ויש יביאו דברי מליצה וזמירות בעלי השיר שעשועים לנפש הקורא; יש אשר יקראו הדורות מראש וישאלו האותיות לפנים לגלות שפוני טמוני קדמוניות, ויש יבקרו הספרים אשר יצמחו חדשים לבקרים הטובים הם אם רעים! — ואף אם שונים המה כתבי עת האלה למיניהם תנאי אחד לכלמו, אשר מבלעדו לא יראו אור. שפה חיה בפי עם האוהב את שפתו; ועמך אמי...

עוד לא כליתי לדבר ותמהר הזקנה ותאמר: אל נא בני, אל תכאיבה את רוחי בדברי בלע, מהתלות וכעש. הן מראש הראתי לדעת כי אף אם חדלתי היות לשון מדוברת, לא נשכחתי מעמי, ועודני חיה בקרבם ובחדרי לבותם. ואם לא שמעת לקול האותות הראשונים הלא תשמע לקול האות האחרון. זכור ימות עולם בינה שנות דור ודור, גם אז שטו סופרי תחתי לחבק חיק זרה ויכתבו ספריהם בשפת ערב או ספרד, שפה חיה בפי עם האוהב את שפתו כאשר אמרת בזה. ומה היתה אחרית הספרים האלה? יש אשר כמעט נשכחו כמת מלב. לולא התעוררו חכמי ונבוני לחמלה על יפים וטובם הפנימי ויעתיקום לשפתי, וישימו אדרתי עליהם, רוחי הפחתי בם וחייתים עד העולם; ויש אשר זכרם אבד מני ארץ, לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב. ואם בעיניך יפלא הדבר הזה, בעיני לא יפלא. כי שה נרחה עמי וילכו מדחי אל דחי, מגוי אל גוי וממטלכה אל עם אחר ויתערבו בגוים וילמדו לשונם אשר תהלך בארצותם, ושפת הארץ אשר גלו ממנה נשכחה מפיהם כמעט קט, ויהיו להם הספרים הכתובים בה כספר החתום. אבל אנכי בתוך עמי הנפוצים בכל כנפות הארץ הנני יושבת, קרב רוח ולב עמוק, לא יעזבוני ולא יטשוני עד בלתי שמים! בני כי יבגדו בי באחת ארצות פזוריהם ואסירה עינ מהם ונטשתים, עוד מעט וישובו אלי ואנכי אשובה אליהם. רבות שפות עשו חיל ויתיחשו לתכונותיהן,

ואנכי

ואנכי סגלה לעם סגלה, אחת אני לעמי ברה לבית יהודה! —

ואען: מישרים דברת אמי, נחלת שפרה לך בעמך, נעלית לו על לשון עם ועם, ולך משפט הבכורה! — אולם הלא מראש הגדת כי לא ידעו סופריך ברוא חדשות בשפת קדשם, ולעשות מטעמים לעמי!! היי את איפוא לנו לאלהים להורני את משפט המכתב העתי הזה ותכונתו, ועצתך תנחנו! —

ותענני העבריה: אם כן תאמר בני, ברוך ה' ואעשיר! — ראה הנה אנכי נותן מהודי עליך ועל רעיך, אאמיצכם במו פי ומעשה ידכם אכונן. שמע נא עצה וחכם! הלא לב נבון חננך האלהים, בין תבין את הדברים אשר דברתי באזניך וידעת כי לא טובה הדרך אשר ילכו בה גם רבני גם נבוני גם סופרי. רבה השערורה בקרב בית יהודה ובכל מקום מוקטר מֻגש לעגל ומסכה, מוקירי אדם כאלהים עגלים ישקון, ומסכה נסוכה על עמי ולא רוחי. — באשמת רבני פשתה המספחת הזאת, נבוני מנגד נגעי יעמודו, וסופרי המה בעוכרי. רבני עינים להם לאחור לראות את המורשה מקדם קדמתה להקדישה ולהעריצה, ולא לפנים להתבונן לדעת, כי צבא והליפות לדתי כל עם ועם, כל ימי צבאן תתחזקנה במעוזן, עד בוא חליפתן, בהמיר הזמן ובשנותו את טעמו. — נבוני כלם לדרכם יפנו, לא יחושו לטובת עמי, ולבם לא ירע ברעתו, וסופרי בשתים יעמיקו ישחיתו, יש, אשר יזידו ויעריצו למלאות אחרי רבני ולעשות חזוק לדבריהם, ויש אשר יבערו ויכסלו לישן את עמי בשירי לא טעם ומליצות אין רוח בהן. ורבני יורו ללא תורה וללא חכמת בינה, נבוני ישעו לבּ ויסירו עין, וסופרי איש לעברו יתעו, אין מושיעו אין חולה עלי! ויהיו מאשרי עמי מתעים ומאושריו מבולעים! על כן תפוג תורה, אזלת יד האמונה הָשְׁבַּךְ נזרי מראשי וידל כבוד יעקב! —

ואמהר ואומר: אמת נכון הדבר אשר דברת, אך שאי נא אמי כי אשאלך מה לתלונתיך אלה ולמשפט המכתב העתי ותכונתו אשר עליהם נדברנו?!

ותענני אשת השיבה: הניחה לי עד אשר כליתי לדבר ולא תחלט את דברי מפי, שמע ואחר תשאל! — שא נא מסביב עיניך וראה, המדעים ירחיבו את גבולם יום יום, והחכמות תשתלמנה מיום האחד למחרתו. ובהתרחב גבול המדעים וברבות שלמות החכמות, תרב ותגדל שלמות האדם לתורה ולתעודה, לאמת לתושיה,

ונר

ונר י"י, אורו ואמתו, חופש כל הדרי דת ודין, חק ומשפט, וכל אשר מגרעת בו, מום בו, פגול הוא לא ירצה. ורוח אלהים זו המרחפת על פני העת, רוח העת תקרא, והיא המושלת בכל, תשתרר על נבוני עמי ועל המונו גם יחד. והמון עמי, האספסוף אשר בקרבו באותם ללכת בשרירות לבם, יעבטון ארחותם על נקלה, ותט אשורם מני דרך הישר, והיה אם לא יתעוררו מנהלי העם לעמוד בראשם להיות להם לעינים, להורותם מאוס ברע ובחור בטוב, גם את הרע גם את הטוב ישליכו אחרי גיום, האמונה תרד פלאים, ושמי וזכרי יכרת מפי עמי. מנהלי עמי ומדריכיו בדרך ילך, המה רבניו וסופריו, מוצא שפתם ישמר, ודבר פיהם חקו, ואם רבני הכו בסנורים טחו עיניהם מראות, לבותם מהשכיל כי רעה נגד פניהם, הלא עליכם סופרי המשא הזה להזהיר את הרבנים ולהעד בעם! וזאת העצה היעוצה מאתי לך ולרעיך; הרימו נס לרוח העת, שאו דגל לעמי, והחלצו לצאת לפניהם ללחום נגד כל תקנה וכל דין וכל מנהג אשר לא בצדק נתישנו. סולו סולו ישרו מסלה לעמי, פנו דרך הדת ויבא כבוד ישראל וישועתו לא תאחר, והיה מכתבכם העתי לאבן חן מוסד האושר והתושיה ובעמוד אש הבקורת תאירו הדרך להם, הבקורת בספרי תורתי נביאי וכתובי, הבקורת בספרי תלמודי ומדרשי, הבקירת בספרי רבני קדמוני ואחרוני, אש הבקורת תציתו בשדה נחלת ישראל ואכלה שיתה ושמירה, ובאור אשכם ילכו עמי ובזיקות בערתם! ותהי לכם האמת לצור מעוז, פנת יקרת, בה תאחזו ונשגבתם! אך אם תאחזו בבקורת ספרי גם מתולדות הזמן וחקירות מני קדם, משפוני טמוני אוצרות כ"י ודברי מליצה ושיר אל תניחו ידכם, והיה כל הבא הבא אל מכתבכם העתי פנימה ימצא שעשועים לנפשו ותועלת לרוחו. אך השמרו לכם בני! מאסוף אליכם כל הבא בידכם, וצרפתם כצרוף כסף כל המובא לפניכם, ונשמרתם ברוחכם, רוח משפט ורוח בער! ולקחתם לכם חקירות מני קדם אשר יסודתן בקדש, בדברי ימי עמי, ושפוני טמוני כ"י אשר יפיצו אור על תולדותיו, ודברי שיר ומליצה אשר רוחי תנוסס בם, ורוחי היא קבצתם! והיו כל המאמרים אשר תאספו אליכם הביתה כתובים וערוכים מאת סופרים אנשי הרוח, אשר ידעו ויבינו לערוך את מלי על פי דרכי, ולבנות את מאמרי כמשפטי, ולהריח את אמרי פיהם ברוחי, סוף דבר כמעיל תעטו קנאה לקנא את קנאתי, האמת תהי נר לרגלכם, והבקורת אור לנתיבתכם, ושויתם לנגדכם תמיד להעלות

עמי

עַמִּי בישועתי! — כזה וכזה תעשו אתה ורעיך אשר עמך, ונלוו עליכם כל אנשי החיל לעבוד עבודת הקדש ועזרו אתכם אלה בכספם ואלה בתבונתם לבנות בית לשמי במכתבכם העתי, וזה שמו אשר תקראו לו: החלוץ, להתודע ולהגלות כי חלוצים תעברו לפני אחיכם!— וגם את כל הדברים האלה אשר דברתי אליך היום, תשים בראש המחברת הראשונה, למען העד בבת עמי, רבניה ונבוניה סופריה והמונה. את אשר אנכי מבקש! —

ואקרא ואומר: אהה אמי. ואיככה אשים דבריך אלה לעיני עמך, ורבניך יקומו ויתגודדו עלי להשכן כבודי לעפר ולדכא לארץ חיתי! הלא אז בלמדי לתלמידי את חקי לשונך וספרי תבונתך בטוב טעם ודעת קללוני קללה נמרצת וישברו לי מטה לחם, ואף כי אהיה לך לפה ואשמיעם הדברים אשר השמעת היום באזני, הלוא יכוני בשבט פיהם. יקראו אחרי מלא ויתקעו בשופרות! —

ותענני הזקנה: אל יפול לבבך בני, אל תירא מפניהם ושאתם אל תבעתך הכי קרא שמך יצחק, המה יקללו ואתה תצחק, וכי יתקעו בשופרות, אתה תמכור מחברותיך, ואם תקיעה גדולה יתקעו, ונהרו אליך כל העם. —

וכדבריה והנה קול שאון באזני, קול מתחסדים המונים המונים, קול שופר חזק מאוד, קול המון אדם רבה, קול רעש גדול, ואיקץ.

3

גלגול נפש

הִנֵּה יְיָ מְטַלְטֶלְךָ טַלְטֵלָה גָּבֶר וְעֹטְךָ עָטֹה:

(ישעיה כ"ב י"ז)

רופא אני, ומלאכת ידי חבוש מחץ והעלות ארוכה למחלה. ואם חכמי הרפואה קרואי שם רבי *) יתנשאו עלי, ונגדי יעדו

*) שם רבי בלשון רבנן כשם דאָקטאר בלועזית, הוראת שניהם, איש אשר סמכוהו רבותיו להורות וללמד.

גאון וגובה, (כי להם המשפט לעלות הבמה ולדבר על כל מבלי הבין מה הוא), בכל זאת רפוא ארפא כמוהם, ומתי בל יחיו כאשר לא יקומו רפאיהם. ואם יחדיו נמתיק סוד, והחכמים האלה ישיתו עצות בנפשי, אז מרוב חכמתם חולי לנצח יאבדו, ואין מציל. ואף בזאת הפלה ה' ביני וביניהם, כי אני רק ברגלי אעבורה, והמה בסוסים ורכב ברחובות ישתקשקון. כי ברוב סוסים רוב חכמה. וכי יוסיף רופא חכם על סוסיו אחד, יאמר ישראל, כי הוסיף על חכמתו שבע. המה יבואו פתחי נדיבים, וימלאו זהב כפיהם במותם, (כי יקר המותה לעשירי עם), ואנכי בבתי אביוני אדם אציג כף רגלי, וכי ימות אביון, וגויתו לקברות כי תובל, ויצאה חנם אין כסף. — לפני חלון בית אשר שם מת עברתי. לא בפתע פתאום מת האיש, כי חלה את חליו, ואני נקראתי לבוא אליו, להעלות לו מרפא. זה האיש עשיר היה, ובגשתי יום או יומים אל מטתו, ותבואנה הנשים השכנות, והנשים הצדקניות, וכל שארות בשרו, וכל חכמות העיר, ותבואנה ותתלונה עליו (כי עשיר היה) ותאמרנה: עודנו שוכב על ערש דוי? עוד לא קם ממשכבו? ואתם מחשים? — הזה ירפא לו? ואיה סוסיו? ואיה רכבו? — קראו לחכמים ויבואו, ויתנו לכם עצה הלום. — החכמים באו, ראו, שמעו, התבוננו, הניעו ראש, ויכתבו תרופה על לוח. ויאמרו: שלחו בית המרקחת והביאו, ותנו לו, וישתה. וישלחו בית המרקחת, ויביאו, ויתנו לו, וישת, וַיֵּאָסֶף אל עמיו. — לפני חלון בית האיש ההוא עברתי אחרי בואו אל קבר. וארא והנה נר דולק עומד בחלון הבית, ועליו צנצנת מים, ומטפחת קשורה בחלון, והנה נשמת המת רוחצת במים את בשרה. את בשרה? לא טוב הדבר אשר דברתי, כי את נפשה רחצה במים. — ותעבר את המטפחה על בשרה — על בשרה? מה זה אשוב לחטוא בלשוני, ולבטא בשפתי דברים אשר לא כן? לא — על בשרה, כי אם על נפשה העבירה את המטפחת, עד יבושת המים מעל הנפש. — ואקרב אל הרוח ואומר אליה: שמח לבי ויגל כבודי, כי אשוב אחזה את תמונתך! כי ראה פניך בעודני חי לא פללתי עוד. ועתה הנה לפניך נגלו כיום כל תעלומות, הגד נא לי איפוא, הידעת כי לא בי האשם, כי גועת ותרד בור? — ותענני הרוח ותאמר: למה זה תשאל? אם ידעתי, האצדיק במקהלות עם את נפשך? או האם פי ירשיעך כי לא ארע? הן מֵתי עולם אלמים הם, וסגור שפתיהם לא יִקָּרֵעַ, כי אם להשמיע קול

אל גלוי עינים וגלוי אזנים כמוך. לא המתים יהללוך, ולא כל יורדי דומה יתרפוך, כי אם נשמת כל חי תברך את שמך או תקלל את זכרך, ומדוע איפוא הנך דורש אל המתים? — אל החיים שים לבך! וכי יאמינו המה, כי אין בך חטא משפט מותי, ואני ידעתי, כי מידך נגזרתי, הנה אנכי מת, ואתה את נפשך הצלת. כרפאי לישראל, לא מת גם אחד, אשר אמרו עליו, כי בעוני גוע. ואשתומם ואקרא: כרפאך לישראל? לא ידעתי את מי רפאת בהתהלכך פה אתנו בין החיים, אם לא רפאת את המים אשר שתית, בתתך בם דבש או יין להיטיב טעם. הלא סוחר היית, וכאחד כנעני הארץ קנית מכרת, נשית, אף נשו בך, וכאספך הון דיך, ותאמר, הצרור נקוב ושלומים אין. — וגם את השבר הזה לא רפאת כי עזבת את הארץ מבלי שלם לנושיך אחת תחת מאה. — ותען הרוח ותאמר: אם חקרתני ותדע ארחי וכל דרכי, הגד נא לי, כמה ימי שני חיי? — ואתפלא ואשיב: הזאת לא אדע? הלא אתה בפיך ובשפתיך אמרת לי בחליך, כי ימי שנותיך שבעים שנה: — ותענני הרוח ותאמר: זה שבתי מעט בית חומר זה, אשר שב האדם לעפרו. ומבלעדו ימי שנותי מאות. — ואקרא: מה זאת? הכימי אנוש ימיך, ושנותיך כימי מתושלח? ואיככה התהלכת מבלעדי גוף וגויה, רוח לא בשר, על פני הארץ הזאת ותרפא את נגעי בני אדם, ותהי להפך בחכמי רופאינו, כי בשר המה וכל רוח אין בקרבם? — ותענני הרוח ותאמר לי: אל תתמה חנם! כי שנות מאות התהלכתי על פני האדמה הזאת רות ובשר יחד. כי טלטלוני טלטלה צבא המרום במדום מבשר לבשר. ויעטוני עטה כמעיל גויות רבות, עד בואי אל גוית האיש הזה, אשר מצאה לה היום קבר. — ואען ואומר: אם כן איפוא, מה רבה חכמתך; כי אספת כחול ימים דעת אנשים ודעת התבל הזאת, לא למראה עינים תשפוט, כי ידעת קרב לב עמוק, תכנית איש ואיש. ועתה הלא אמצא חן בעיניך, ואצלת גם עלי מרוחך, בהגדך לי את המוצאות אותך בימי חלדך? — ותען הרוח ותאמר: הנה נשאתי פניך, כי רפאתני, ותוציאני מבית הסורים, בית חומר זה, בתבונות כפיך. שבה עמדי, הסכת ושמע. — ותספר הרוח את צבא חליפותיה ותאמר:

ראשון אדם טרם אֻוָּלֵד, אבותי ימים רבים ערירים הלכו. ותרא האשה כי לא ילדה, ותאמר אלכה לי אל הקדושים אשר בארץ,

ויושיעוני

ויושיעוני מעוצר רחמי. והבעל לא אבה ללכת אתה, כי לא האמין. ותלך האשה, ויברכה אחד קדוש, ותחדל מהיות עקרה, ותהר. והבעל איש לא אמון בו, עקר היה כל ימי חייו. — בן קדושים הייתי, יליד מעשה נפלאותיהם, על כן אהבתי את משאת כפיהם. ואהי איש חסיד, איש שותה כמים יין שרף, איש עוזב את אביו ואת אמו, אשת נעוריו וצאצאי מעיו, ונוסע אל רבו, לשמוע בחושך תורתו, ולחטוף כל נותר מקערתו, ויאהבני רבי, איש כלבבו הייתי, כי נקיון מעי גבר בעדתי, ומרוב רחצי במקוה המים עלתה צחנתי, וסרח עודף היה לי על כל סרוחי טבולים שעלו מן הרחצה. ואגעה כשור בתפלתי, ובתהלות אלי השמעתי קול כל חיתו יער. ואקפץ בתפלה, ואדלג שור, ואמחא כף, וארוץ רצוא ושוב כאיש משתגע. ובזמירות השבת והמועד, כל שומעי לי נשבעו, כי גם קאת וגם קפוד בכפתורי ילינו, עד השמים עלתה צוחתי, ועל כסא ועל שלחן רקדתי כאיל. ואם נחר גרוני, ולשוני נשתה, ויבוא יין שרף כמים בקרבי, וכנחל שוטף בתוך מעי. ויהי היום, בספות הרוה את הצמאה, ואגיח ירדן אל פי. וידליקני היין, השרף היה לשרפה במעי, לאש מתלקחת בחדרי בטני. עלה עשן באפי, ולהב מפי יצא, להב אש אוכלה. ויסובוני כל אנשי עדתי, כל איש משתין בקיר, ויריקו את כליהם אל תוך פי, כל גלי ים המלח 1). אך מים רבים לא יוכלו לכבות את התבערה. ואעל על מוקדה, ואהי למאכולת אש, אשה ריח לא ניחוח. וכל בית ישראל בכו את השרפה, אשר שרף היין השרף, ויספדו לי מספד גדול וכבד מאוד. וכצאת הנפש, ויהי החסיד לצפרדע, צפרדע אשר לה כרעים לנתר כמוהו, ובמוהו היא הומיה וזועקת. אך יין ושכר לא תשת, כי אם מים.

גמר חסיד, פס איש שותה יין, ואני הנני צפרדע, שוכנת אגמי מים. הלוך וטפוף הלכתי ביבשת, ואפרש ידי ורגלי לשחות במים. צללו שפתי ותנד לשוני אל חכי, ותצלנה אזנים לקול אנקותי, בהרניני מוצאי ערב עם רעיותי. ונהמה כלנו כל ימי האביב, ותעל שועתנו כל הלילה, עד מרום הגיעה, עד צמרת עצי היער, אשר שם צפרים יקננו, עד החסידה ברושים ביתה. ותשמע החסידה את נאקתנו, ותעף ותתצב על הבִּצה. ותהום כל הברֵכה, ויאמרו: לכו

חזו

---

1) זאת היא רפואת העם בארץ פולין כי יקרה לפניו המקרה הזה.

חזו צפור שמים אדמוני ויפה עינים! רגליו ובדי חוטמו יאריכו וכתולע יאדימו, מוטות כנפיו משחור חשכו, והוד צוארו ושאר נוצתו כשלג ילבינו. ויהרסו כלם לראות, ויעפילו לעלות ותחטפם החסידה בבדי חוטמה, ותבלעם ואהי טרף לה גם אני. וכבלוע טרפה, ותשא מרום פה ועין 1) כחסיד מברך את הזבח. ומרוב חסידות צפור הבולע, ותעל נפש הצפרדע, ותהי אדם 2). ותהי מְיֻמֶּרֶת האגמים חזן נותן זמירות בארץ פולין.

צפרדע כי תֵּהָפֵךְ ותהי לחזן, חבלים נפלו לה בנעימים. כי צפרדע מים תשתה, ועפר תאכל, וחזן יין רקח ירוה, ומעדנים ישבע, על כל כָּבוד חופה, ובהמול בשר ערלה. צפרדע חנם תריע, וחזן מבלי כסף קולו לא ישמיע. שכיר יום או שכיר שנה עברתי לפני התיבה. על ימין פרחח כחלילים יהמה, ומשמאל איש שאגה לו כלביא ואשא כפי אל לחיי, ובהונות ידי תמכו את קנה צוארי. ואהללה את ה' בנגינות שותי שכר, ואחלה פניו בזמירות הנשים המשחקות. וגם ערב רב עלה מגרוני, קול המולה לא סדרים. וַיִּמָּלֵא בית הכנסת אדם פה לפה, ושאר אנשי העיר נסבו על הבית מחוץ. ויהי בית התפלה כעיר נצורה, רבבות עם סביב שתו עליו, כלם צמאים לדברי לקולי ולמלאכת גרוני. ואם בא ועמד איש מבין ויודע, וימהר ויחלוף, ויאמר אל כל אח ורע, אל איש חסר טעם אך חסר טעם שומע, הן ניבו נבזה ושירו כשיר הצפרדע, עור התוף באוזן קורע — אך הצפרדע מים תשתה, ועפר תאכל, ואני ביום משוש חתן, בצאתו מחופתו, ביום חתונתו, שתיתי ממתקים, ואוכלה למעדנים, ואוכל כבקר רב מכדי שבעי, ואפול למשכב כי החליתי. ובתת לי הרופא סמים למען הקיא, ואמאן הוציא בלעי מכרסי. ויגוע החזן וימת. ותהי משכורתי חלף עבודתי, לחלל את הקודש בנגינתי, כי במעי דגה באתי, ואהי דג בלתי נותן קול, ותֵאָלמנה שפתים, ואשוב ואשת מים.

ואשאל את הרוח ואומר: מדוע לא תדברי כאחד האדם ממנו?

ולמה

---

1) החסידה אחרי אשר החטוף את מזונה בחוטמה הארוך תהפכהו למעלה, למען הוריד את המזון מקצה החוטם אל בית הבליעה.

2) נשמת אדם אשר ירדה בהמלאה לבוא אחרי מותו בגוית חיה, תעל משפל מדרגתה בהעשות דבר קודש במות החיה (או בהעשות דבר קודש בעורה או בבשרה אחרי מותה) כידוע ליודעי חן.

ולמה תלאי גרונך וצוארך בחרוזים? — ותענני הרוח ותאמר: הלא הוגד לך ושמעת, כי חזן הייתי, ואקרא ואשמע חרוזים אין מספ־, הרוזי היוצרות, חרוזי הסליחות, וחרוזי האויל המתלוצץ לשמח חתן וכלה, ותלמד לשוני גם אני דבר חרוזים. אם לא ייטיבו בעיניך, שא נא, כאשר נשאת לפיטנים אלה עד הנה. — אולם מדוע תדבר אתה אלי כדבר אל אשה? ואני בהיותי חזן גבר הייתי, ואברך את ה' יום יום שלא עשני אשה, אף אם אהבתי את הנשים בכל מאודי, ותאהבנה אותי גם הנה. — ותוסף הרוח לספר את קורותיה.

החזן גוע ויהי דג, אין קנה בצואר, ואין ריאה בקרב. כי תחת המפוח, לשאוף רוח, למען האדים ליח, לקחתי מיד ה' את הלחיים, שואבי מים, להיטיב דמי 1). ואלבש קשקשים כשריון, ויהי לי סנפיר תחת יד, ובוהן תומך קנה אין, ותהי זאת נחמתי, כי שני לא נתעו, ואהי דג טורף, זאב מים 2), חרבות שניו. ואבלע את הרמש, ואבלע את שרץ המים, ואבלע גם את הדגים בני עמי, ואבלע גם כל דל וכל צעיר במשפחתי. ויהי היום ואבלע תולעת. התולעת ירדה אל מעי והוח עלה באפי ויקוב את לחיי. ואמהר רדת תהומות מגודל כאבי, אך למרות חפצי ומאויי עליתי מרום. וארא והנה צוד צדני איש משליך ביאור חכה. וישאני האיש ויבאני הביתה. ויתנני אל אחת הטבחות העושות מאכלו. ותתקע האשה שכין בראשי לשסעני, ויצא קול מלועי. ותחרד הטבחת ותִּלָּפֵת, ותצעק ותקרא: אהה! אוי! אבוי! דג אלם בחייו נותן קול במותו! אין זה כי אם נשמת אדם בו! חי אני! כי „שְׁמַע" קרא באזני. פלצות אחזה את כל אנשי הבית, חרדו וישתערו, וישלחו אל הרב, וישאלו את פיהו לאמר: מה לעשות לדג מת קורא שמע באוזן? ויחקור הרב — הגה ברוחו — דרש — התבונן — פתח ספרים — חפש בכתובים — ויגזור אומ־ כטבחת. ויצו לעשות למת כמשפט, ולהורידו שחת. וילכו וילבישו את הדג תכריך

בוץ

---

1) בעלי חיים השואפים רוח יאדימו את דמם בשאפם את יסוד המחמיץ (זויערשטאף) אשר באויר אל תוך הריאה, והדגים אשר אין להם ריאה ובלתי שואפים רוח יאדימו את דמם בשאבם את המים ואת יסוד המחמיץ אשר בהם אל תחת לחייהם (קיעמען).

2) הדג הנקרא באשכנזית העכט שמו ברומית זאב

בוץ, ויובילוהו לקברות, וכבוא הרג אל קבר , ותעל נשמתו , ותשב ותהי אדם . ותהי איש מוכס מכס הבשר והנרות , איש בולע כדג אחיו ובני עמו .

מכס הבשר והנרות פרי אדמתנו הוא , וארצנו תתן את יבולה זה . איש ישראל בארץ הולידו , חשב מחשבתו , אף שם לו חוק ומשפט ; ואיש ישראל בארץ ישלמנו , ישלמגו עד כי יהיה אביון בארץ . חכם היה האיש משלמה . כי שלמה המלך דבר על העצים ועל הבהמה ועל העוף ועל הרמש ועל הדגים , ויהי שירו חמשה ואלף ; וזה שלמה האיש דבר רק על הנרות ועל הבשר , ויהי כספו מאת אלפי שקל . — ובניו , מוכס הבשר ומוכס הנרות , (בניו המה אף אם מחלציו לא יצאו) , בניו אלה שני עמודי בית ישראל המה . טובים המה המוכסים האלה מרבני הארץ . כי אלה יחרימו כל לובש מלבוש נכרי , וינידו כל חולף חוק מקהל ועדה ; והמה יחשבו מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח . שלם ישלם כלובש כבלתי לובש , חולף חוק כעושהו . שאול ישאלו את האיש : אי מזה עם אתה ? ואם אמור יאמר : עברי אנכי , ואמרו : שלם ! ורק אם הטף הטיפו הכמרים נטפי מים על ראש גבר , או אז לא יבוא עוד בקהל , כי עזב את נחלת אלהיו ואת נחלת אבותיו , אך בשרם עליהם יכאב , ונפשם (נר נשמתם) עליהם תאבל . — אולם העמוד הימיני , יכין , הוא מוכס הנרות , ומוכס הבשר איננו כי אם העמוד השמאלי , בועז שמו . — כי מוכס הבשר רק בבית איש אשר לא יאכל בשר פגולים אחר כל בשר ידרוש , וכי ימצא כי שחט זר את אוזו , ושלם האיש אותו בראשו , וענשו יוסיף עליו ; ואיש ישראל אשר יאכל כל טרפה , ומלק ידו את ראש תרנגלו , הוא את הטרפה לא ישלם , כי כנכרי יחשבנו המוכס , ובביתו לא יבקר . אכן מוכס הנרות לא יבדיל , שלם ישלם לו כל הנקרא בשם ישראל , כאוכל טרפה כאשר איננו אוכל . אם דל הוא ישלם שנים , ואם עשיר ויסף כפי אשר תשיג ידו , ואם ימאן להוסיף , ושם לו עלילות דברים . ונתן עונש עליו , ואם בחיר העדה הוא ונתן עשרת מונים , והאיש אשר יבחר בו , ישלם שבעתים . — מכס הבשר ישלם איש כאכלו בשר , וכי יקנהו ונתן מחירו ומכסו יחד ; ומכס הנרות ישלם לבד ממחירו וכי יעל איש נרות בערב השבת ישלם ; ואם לא יעל , ישלם שנים , ואם לא יקן כל נר , מכס שתים ישלם ; ואם אין כסף לקנות נר , את המכס ישלם ; ואם אין לו , חבול יחבלנו המוכס ; ואם אין כל כלי בבית ,

ולקח משכבו מתחתיו ; ואם לא יגאל , ונמכר , משפט אחד לו לגר ליתום ולאלמנה . — וככל מעשה המוכס וככל משפטו עשיתי גם אני .

ואשאל : האם הוציא אחיך האביון את העבוט אליך החוצה ? — ותענני הרוח ותאמר : מאוד חכמת ! לו חכיתי עד הוציאו , כי עתה הוחלתי עד בוא השמש , ויהי ערב ויהי בוקר יום שני , ובידי אין כל מאומה . בחזקה באו מרימי מכסי אל תוך ביתו , ואיש לחם לימין עוזר , ואת כל הבא בידם לקחו . — ואניד בראשי ואומר : למרות פי אלהיך עשית זאת ! אך אולי השיבות את העבוט לאחיך העני כבוא השמש , כאשר צוה ה׳ נותן תורתך . — ותענני הרוח : לא השיבותי ! כי יראתי לכספי . — ואשיב : לכספך יראת ומאלהיך לא יראת ?! האם לא היית עברי בהיותך מוכס ? — ותענני הרוח : איש יהודי הייתי ככל מוכסי הבשר והנרות . — „היש לאנשים האלה פאות ראש ? היש להם זקן ?" — ותען הרוח : יש פאה , ויש זקן , ולב אין . — ואקרא : אל תכזב ! מבלי לב לא יחיה אדם . — ותשיבני הרוח : זאת ידעתי , כי לב בשר כאחר האדם להם אין , אין זה כי אם לב אבן בקרבם . — ואען : אדאג לאחריתך מוכס ! ספר קורותיך ואשמענה . — ותשב הרוח ותספר :

וכל הנשים אשר לא ידעו הטף דמע בבית הכנסת , הורידו כנחל דמעה , תחת ממשלתי , כי נשי האביונים אשר לא הבינו קרוא סדר תפלה בכו הרבה בָּכֹה בשומי עליהן עונש , ובעבוט אותן כאחרן לשלם . ותלמדנה את ילדיהן צום וענות נפש , כי לקחתי מכיסן את כל הכסף הנמצא , עד לבלי השאיר פרוטה — שָׂמֵחַ וטוב לב על חלקי , הלכתי פעם ברחובות . ותקח אזני , כי מחשבת המלך להעביר המכס מעל הארץ . ותהי לי השמועה ככדור עופרת אשר ירה יֹרֶה אל לבי , ואפול מלוא קומתי ארצה , כי אחזני השבץ , ואמות . — ואנכי , עמוד בית ישראל , הובלתי לקבר מבלי משוך אדם אחרי . לא קראו לי מספד , ומקוננות לא באו לספר תהלתי , כי הנשים הבוכות בחיי שחקו במותי , ששו כי מצאתי קבר . — ויגמלני ה׳ כצדקי , ויורידני תפתה . אך אין מלה בלשוני להבינך את כל הנעשה עמי שם . כי משכורת הרוחות , ויד ה׳ הנוגעת בהן , נשגבה מדעת אנוש , לא יוכל לה אדם חי על הארץ . זאת לבדה אוכל הגיד , כי לכלות ימי מרודי שבתי על האדמה הזאת .

ואתגלגל

ואתגלגל בינשוף, עוף בל חזה שמש אור יומם, אוכל בשר השקץ והעכבר.

המוכם חלף ואיננו ויבוא ינשוף תחתיו, צפור מלא נוצה ומלא שער ופני אדם פניו. דמות אזנים לנוצותיו, העולות מראשו לשתי פאותיו, וחוטמו על פניו יחלוף כאף גבר, ומשני העברים מלואת נוצה כמראה לחיים, וידים לוקחות מכם נהפכו והיו לכנפים. ואשב במחשכים, במשואות ארמון נטש, ובמקום שם שמתי קני עלטה היה. ותכהינה עיני מראות אור שמש בגבורתו, והיום חשך לי בצאתו. ואדום כל היום, לא אצא פתח, ואצום מן הבוקר ועד הערב, ובטרם בוא החרסה ללחם נודד לא הייתי. ויהי לי הנשף ליום, ולילה אור בעדני. ואצא בערב לטרף, ואבקש אוכל באישון ליל. ואילילה על טרפי, ואתן קול בוכים כשסעי את העכבר. ויִנָבאו הקדושים לקול יללתי, והקוסמות הגידו עתידות. ויאמרו הנה אנכי קורא למות, ואנקותי נאקות חלל. ואתן קול נהי גם במותי, כצאת נפשי. וישמע אחד קדוש את בכי תמרורי, ויקם ויברך: ברוך דין האמת! ויאמר לעדת חסידיו: ראו הנה מת איש מצתי, ירד לשחת מתקוממי. אך הצדיק שגה ברואה, וכהִתָעות שכור תעה הקדוש בחזיונו, כי לא אויבו גוע, כי אם הינשוף אני. ויהי כי באה עלי ברכת הצדיק, ותגביה עוף נשמת הצפור, ותבוא בגוית אדם. ויהי הינשוף למקובל, איש חשכה לו אורה, ואור בהיר בשחקים לא יראה.

למקובל היום יִקרא לפנים בישראל מין, והיונים קראו לו יודע 1) לאמור איש יודע דעת עליון, וישימו ללמודיו ותורותיו את שם הדעת 2). ואתה ישראל הדעת הזאת מאסת בימי קדם, ותופשי תורתך הרחיקוך מעליה, מסעפיה ושטי כזביה. ויהי כי קראו היודעים לנפשם מאמינים, ויתנכלו חכמינו התנאים להמיר כבודם בקלון, ויחצו את השם לשנים, ויסירו את ראשו מעליו, והיו המאמינים למינים. — זאת היהודית, אמונת בית ישראל, בעלוה זרים, פרס יון ומצרים, תבל עשו, ויטמאו אותה בתזנותם, ותהר לזנונים, ותלד את הדעת הזאת, ממזר לא יבוא בקהל ה'. — כי אחרי שוב ה' את שיבת ציון בימי מלכי פרס, ותִבָנה ותכונן עיר אלהים ומקדש, עלו צבאות יון ומקדון, ויירשו את ארץ פרס ומצרים בחרבם, בהכניע אלכסנדר מושל בגבורתו, אחשדרפנים ומלך.

ותבנה

1) (גנאָסטיקעָס). 2) (גנאָזיס).

ותִבָנה על אדמת מוף אלכסנדריאה קרית עוזו, עיר מוכרת לדור דורים שמו, וישב שם עם מאוכף מגוים רבים עושה מקנה וקנין. ובצוק העתים, ובהֵחָלק מלכותו לשרי צבאותיו במותו, ויכוננו ממלכות, ויגורו כל היום מלחמות, וירד גם ישראל מצרימה, ותִוָסד בעיר החרס היכל לה', ויכהן בו חוניו. — ותהי אדמת מצרים ליונים, ומלכיהם תלמי ישבו על כס פרעה. ויקימו באלכסנדריאה בית מועד לחכמיהם, להועד שמה, לחשוב מחשבות ולחקור, וייסדו בתי מדרש ללמד ולהורות, ויעשו בית אסופים שמה אָספו אספה ספרים אין קץ, ויֵאָסף הביתה גם ספר קדשנו מתורגם יונית. ותהי חלק בית יעקב, אמונת אל אחד, גם לחכמי אלכסנדריאה למנה; כי לפנים לא נגה אור ה' כי אם על יחידי חכמי יון, פיתגורס, סוקרט, ופלטו, על כן קראו לחכמי אלכסנדריאה תלמידי פלטו. — אך לחכמי יון גדולים חקרי לב, ויחפש רוחם איפוא לדעת דרך ה', איכה ישלים חוקו, אם בריאה יברא. ויהי כי נועדו כיום בית המועד, ויקם יודע חשבון, ויוכיח בדברים, ויערוך לעין, כי מאין לא יצא כל מאומה. ויאמר: אם אוסיף אחד על אחד, והיה המספר שנים, אך היהיה כל מאומה בידי אם אחבירה אפס על אפס? וכי יִגָרע אחד משלשה, והיה הנשאר שנים, אך האוכל קחתו מאפס! וכל כפל אין ישוב ויהי לאין. ואין כי יֵחָלק או כי יְחַלק והיה חלקו כמוהו אפס ואין. — אם יקשה מכם הדבר, הנה אנכי נותן לכם מופת. ראו, הנה כיסי רֵק, וכל כסף בו אין, וצרור כספכם, רעי, גם הוא נקוב, וכל מאומה אין בו, ועתה הננו כלנו היום חברים כאיש אחד, הנוכל שלם כיום את משאת ידינו? וכי יחננו מלך ונתן לנו בחסדו די מחסורנו אשר יחסר לנו, לשלם לנושים בנו, אז ישוב כספנו זה ויהי גם הוא לאין. כי יש יהי לאין, ומאין לא יצא כל מאומה. הנה הגדתי לכם את כל ונוכחת. — חכמי לב התבוננו, דרשו, חקרו ויאמרו באנו בסוד אלוה, ואת דרכו מצאנו. לא מאפס מעשהו, ופעלו לא מאפע, כי אם מרוחו ומקרבו הוציא את יצוריו, ויאצל מרוחו צחצחות נפשו, כהקיר ביר שפעת מימיה, ויעש רוחות, אופנים, חיות, ואצילי ידיו אצלו את אציליהם, שניים, שלישים, רביעים, עד אלפי אלפים, ועד תחתיים, כל אשר תרחק הרוח ממקבת בורה ומקורה היא נעכרת, ועבטים עפרות תבל נאצל מהתחתונות. וכרוח העצמים בבטן המלאה תבנה לה גויתה מכון לשבת, כן עשה לו אין סוף רוח האלהים בית כתפארת אדם לשבת שמה. ויקראו לו המקבלים

שמות

שמות. הכפה ראש הגלגולת היא הכתר, ומוח הגדול חכמה, והקטן בינה, ומוח היורד אל תוך המפרקת הוא הדעת. זרוע ימינו חסד, וגבורה שמאלו, ועמוד התוך הוא התפארת. שוק הימין נצח, ושמאלו הוד, ויסוד ומלכות תחתית זכר ונקבה. כי זכר ונקבה עשו להם המקובלים, אשה ופלגש. ולהן אורח כנשים, אב ואם וזעיר אפים, את קדוש ישראל התוו, ויתארוהו במחוגה, וימודו את זקנו, ועשו את שפמו. — ומפרס, מאמיני אלים שנים, יוצר אור ובורא חושך, עושה שלום ובורא רע, מפרס הביאו את אהרימן רוח הטומאה, ויסבו את שמו סמאל, ויעשוהו אויב ה' ומתקוממו, יעוז עליו כל היום בגבורתו, ויעשו לו עזר כנגדו לילית שוכבת חיקו, ומשרתיו שדים אלפי אלף. — וישיתו בשמים פיהם, וידברו מליצה סורית חדות, רמזים וסודות, ויבדו מלבם ספרי קדמונים, ומעשי אצבעות אדם כוזב היו לכתבי יד קדושי עליון, וכהרבותם כזבים אין חקר, ויִקָּראו בשמותם חכמי האמת. ומאלה יצאו כל נביא שקר, כל משיח כזב ומתעתע, כל דורך על במתי עב ומשתגע, כל עושה רמיה בזדון ובשגגה, כל משגה עם עברי בתוהו לא דרך, למען הביא תחת גאולה עול כפלים, לכוף ראש פי שנים: — ובגוית האר"י דבש מצאתי, והיה טעמו כשאור מחמצת, ומשפטו לבלי הקטיר ממנו אשה לה', וארדהו אל כפי. ואעש ממנו כונים למלאכת השמים, כי כל מעשי מצות ה' היו קסמים בידי, נחש ביעקב, קסם בישראל, לא מזכרת קודש, כי יש אלהים בארץ, שופט ודורש משפט עושה נפלאות גדולות לבדו בישראל ובאדם, כי אם מעשה חובר חברים, לעשות שלום במרומים, למען תבעל האשה כי יבוא אליה אישה, ונזרעה זרע, רוח יזרעו רוח חן ומושך חסד, כנחל שוטף שפעת מימיו. קסם היה על שפתי כל שם אלהים וצבא חליפות אותיותיו, ופקודיו במספר שמות שונים למלאותיו 1). — וארכב על כרוב דמיוני, ואעוף ואדא על כנפי רוח תעתועיו, וכגבר עברו יין ראו עיני זרות מלאכים ורוחות, ידועים לי לשבטיהם ונקובים בשמותם, איש על דגלו לצבאותם. ומלאך בעל כנפים מגיד לי דבר, גולה את אזני ואין זולתי שומע. ואעורר לי רפאים בחלומי (פקח עינים חלמתי)

וישני

1) המקובלים ימלאו אותיות השם הוי"ה על אופנים שונים ויעשו ממנו ד' שמות מגמטריאות שונות.

וישני עפר הקיצו נדברו בי. ולא ארכו לי הימים על הארץ, כי עתה מרום שמתי קני, ואומר בן עליון אני, משיח אלהי יעקב 1). ומי יודע אם לא משכתי אדם אחרי, כי יראוני העם, יראו מגשת אלי כגשת אל הקודש, ויאמרו: הנה זה אדם שליט ברוח! אך טרם נעשתה התועבה, בא הקץ, קץ הפלאות, קץ שני חיי, כי החלותי אז נסות כחי ועוצם ידי לעשות נפלאות באדם. ותהי ראשית דרכי קדם מפעלי, הפלא פלא לראות מבלי הֵרָאות. עניתי בצום נפשי, וארד המימה, ואהי טובל בשרי וכל גוי, הלוך וטבול עד מספר שלש מאות ועשר כמשפט. וארב תפלה וארב השביע בשם. ובהשלימי חוקי ואצא הוצה, ואומר: עתה הנני גבר אשר דרכו נסתרה. כי לא יראני אדם. והנה איש נכרי עובר על פני, נכרי אשר לא מבני ישראל, וארים יד ואכהו על הלחי, ויפן אלי האיש בזעף אפו, ויכני מכת הרג הכה ופצוע. שלח ידו במשיח, וישליכהו ארצה (השליך משמים ארץ תפארת ישראל!) וירמסהו ברגל. וממחץ מכתו ומרמס רגליו נהייתי ונחליתי ואגוע. — ויהי כי רכב המקובל בגאותו שחקים, ותחז עינו מחזה שוא, ותרד פלאים רוחו במותו, חפורפרת באה נפשו, חית ארץ אין עינים, שוכנת עמקי תחתיה במעבה האדמה.

החפורפרת חפורפרת! את חלקי מכל עמלי שעמלתי לרוח! הלא תדעי ידוע כי רוח אפך משיח? גבהי שמים מדוע לא תפעל.? מדוע תעפרי בעפר ותגמאי ארץ? ופי חזיר היה לך למען חפור, ואיה פי קדשי אשר השבעתי בו בשם? אם און פעלתי? ואשא לשוא שם אלהי על שפתי? ואני עוררתי אהבה בין צבאות מעל, עוררתי לויתן, ואומר לדבק טוב הוא, ואת שנאת גם רגבים כי ידובקו, ותפרפרם כי יתלכדו? ואנכי מגדל בבל בניתי לי, ראשו בשמים, ואת תבני לך גב, גלים נצים על תלמי שדה? תאוה לעינים התאויתי, לראות מבלי הֵרָאות ואת עֶוֶרֶת תֵּרָאי מבלי ראות את האורב אשר לך לחטף יארוב? הנה הוא מגיח ממקומו זה גואלי, זה דודי הנה בא, שלח ידו אל תוך החור למען תפוש אותך בכף, אף נמצאת וגם נתפשת. — ותלכד החפורפרת, ותנתן אל כלי, ויביאה האיש חדריו, וירא לעין כל את מראיה, ראוה נעריו וישחקו, וצעיריו השמיעו קול ששון, אך אשת חיקו תחיל תזעק חתה נסוגה אחור. —

מה

1) כסבתי לבי.

מה תחילין אשת חן? מה לך כי תנוסי! מדוע יצפצף כעוף קולך יורד חדרי אוזן? אל תיראיני שהרחורת עינים! הן אני פרשתי עליך כפי בהִמָנַע ממך פרי בטן, ואפליא לך תשועה, ואפתח את רחמך! — אך אילת אהבים רכה וענוגה, תחיל תזעק ממראה עיניה, לבה יתנודד רוחה תִפָעם, וקולה לא יסוף. — וימהר אישה הפיק זממו אשר זמם, לקסום בי קסם, להניב חילו בדמי. ויקח אדרכמון זהב, וישם על צוארי וישחטני בו שחוט 1), ושפתיו מקראי קודש מללו, בימינו היה הקסם, ובפיו שם אלהי יעקב. ויעלני האיש וישאני בשיחו, ויביאני חדרי בטן אשה הרה. וכמלאות ימיה ואפָרֵד ממעיה, ותוָלֵד התפורפרת אדם. ויגדל הילד, ויהי איש חופר גומץ. אך אל נא יהגה לבך, כי אכר הייתי, איש עודר במעדר להצמיח כל זרע אשר יִזָרע. חלילה! מזאת יבוש יעקב שוכן ארץ פולין, ופניו יחורו. לא אכר הייתי. איש עובד אדמתו, כי אם כורה שחת הייתי, קובר מתים.

היכל ה' מעונה אלהי קדם, גם אחרי היותו מעי מפלה, וכבוד ה' נעלה מעליו, עוד ירצו עבדיו את אבניו, ואת עפרו יחוננו; וכי ירים איש פעמיו למשואות מקדשי אל, בבית אלהים מלפנים יהלך ברגש קודש, ומעל רגלו ישל הנעל. וגוית אדם משכן נשמת שדי היא, אשר תחיהו, בית זבול לנפש, טמון בחובה חוק יקרה דת מוסר, וכי יגוע אנוש. והרוח תשוב אל האלהים, עוד יקר יתנו למפלת האדם, הוד והדר ישוו עליה, לא יזילוה לתתה כנבלת כל חיה, כי קללת אלהים היא. חבר קודש בישראל, אגודתו על ארץ יסדה יראת ה', בעלי בריתו יבואו על כל נפשות מת, ירחצוהו למשעי, יקראו עליו מקראי קודש, ילבישוהו מחלצות, ישאוהו בכתף, ובחיק האדמה הרת עולם ישכיבו את הבן היוצא ממעיה, גֻו אנוש מן הארץ. ושדה הקבורה משמרת פקודתם. פריץ חיות בל יעלנו להניד שוכני עפר ממשכנות מבטחם, כי לעשירי עם ימכרו נחלת שדה לאחוזת קבר, ומאת כל נדיב לב יקחו נדבות כסף, לגדור גדר ולבנות חיץ סביב, ולהציב ציונים על קברי אביוני אדם, להקים שם המת על נחלת קבורתו, ולא יִמָחה שמו מישראל. — ואבוא גם אני בברית הזאת, ותחד אף כבודי בקהל העדה הקדושה, ואקבור

———

1) אנשי פולין יאמינו, כי בשחוט איש הפורפרת לו עטלף באדרכמון זהב יעשיר עושר רב.

ואקבור את מתי, ואעש, ואשא, ואסבול, וברבות הימים, וישימוני אנשי עדתי לראש, ואהי להם לגזבר. ולבוא הכסף תחת ידי, ואחכם מכל אשר היה לפני. ואומר: למה זה ניגע לריק? זה עני קרא כל ימי חייו ללחם ואין מושיע, הלסעד לב תשימו כיום אבן מראשותיו? אם לחמו בחייו לא נִתַּן לו, הנפש לא תִמָּלא במותו ממצבת קבורתו.

ואשאל את הרוח ואומר אליה: ומה יעצת ללא חכמה? האם לתת מחיר מצבת כל עני לבניו וביתו אשר השאיר אחריו? — ותענני הרוח: מה לנו ולחיים? הן אנחנו כרתנו ברית את מות. הלמען תמוך דלים היינו כלנו חברים? — „ומה היתה איפוא עצתך יועץ נשוא פנים?" — ותען הרוח: להשיב נפשנו מעצבון ידינו, ולעשות לנו למועד מועדים משתה ולחם. — ואקרא: עצת קודש יעצת בעל ברית קודש! — ותשב הרוח ותספר:

וייטב הדבר בעיני קהל עדתי, ואכרה להם כרה גדולה לעתים מזומנים, ונאכל זבחי מתים. ולמען לא יחסר צרור הכסף לעשות משתה תמיד, ואוקיר קבר מפז, ואציק למשפחת כל מת, ואתנכל אערים ערום, ואתחבא בסתר אהלי כמות גבר, ויבקשוני בני ביתי ולא מצאוני עד נטות היום. ויהי כי אצו האנשים לקבור את מתם טרם בוא השמש ויתנו כופר כאשר הושת עליהם. ויהיו לי המתים כדגים שנאחזים במצודה, למען קחת מחירם כסף. וכמות עשיר, ואקרא שמח: לויתן הועלה בחכה! ואם עני גוע, ואריד בשיחי ואהימה: שרץ מים נלכד, אהה רק שרץ מים! ותקטן בעיני כל עמלי שעמלתי להרבות כסף הקדשים. ואקנא גם קנאת ה' צבאות. ואם רחצתי במים והזכותי גופות אנשים קצוצי פאה ומגולחי זקן, ואכה את נבלתם מכה בלתי סרה. ויהי היום, ותכבד ידי על איש לובש בחייו מלבוש נכרי, ואכהו שת בכל תוקף כפי, וישָמע צליל קול המכה על פני כל הבית. כמעט הלמה ידי את אחוריו, ויתנודד המת — וילטוש עיניו לי — וינָשא בעברתו, ויקם על רגליו. — ימת לבי בקרבי — בלהות צלמות השיגוני — ואבקש לנוס ולא יכולתי, כי עזבני כחי — ואשאג, ואשוע ואצעק מרה מנהמת לבי — ואחלש, ואתעלף, ואפול ארצה, ואגוע, ואמות. רוח המת שבה אל קרבו ויחי, ונשמת מכהו אוכל זבחי מתים יצאה, ותבוא בגוית כלב, אוכל כל נבלה, נגוע ומוכה כל היום.

הכלבים שונים הם למטה ושבט. יש כלב שערת בשרו בצמר

בצמר, קווצותיו תלתלים, ובדל אזנו תלויה לפאת ראשו, וכי יגוזו אותו מן החזה ועד קצה זנבו, והיה מראהו כארי וכלביא. השבט הזה עם בינות הוא, כל אשר יורו לכלב יבין לעשות, יעמוד נצב ויפרש כפיו כאיש מתחנן, ידלג מעל למקל, ישא משא במו פיהו, ואחר כל אשר יִזָרֶה הלאה ירוץ, יחפש, אף ימצא, אף יביאהו לבעליו, וגם את מוצא פי האדם יבין. — בשבט הזה לא נפל גורלי, כלב נבון לא הייתי. — — ויש כלב עקוד וטלוא, וכי יצא את הצידים השדה, ומרחוק יריח בסבך עץ חיה או עוף, יקרב בלאט, יהלך אט, וכאלם לא יפצה פיהו, ואם בא הרחק כמטחוי קשת, ועמד, לאמר: ירה, כי פה הציד. — נחלת המטה הזה לא היתה נחלתי, כלב שקט שאנן אשר ישכיל וידום לא הייתי. — — ויש כלב רחב חזה וצר בטן, ומראה מתניו כמראה קשת, וכי יצא לצוד ציד, ידלג על ההרים, יקפץ על הגבעות, קל ברגליו הוא כרוח נושבת. — זרזיר מתנים זה מוזר היה לי, כלב מטיב לכת לא הייתי. — — ויש כלבים קטני קומה, יפי מראה ויפי תואר, ובנות ישראל העושות גאוה כשרות הגוים, ובאולת דרכן בחרו, תשאינה אותם בחיק, תישננה אותם על ברכים, ותאכלנה אותם מעדנים מארוחת שלחנם, מבלי פרום לעני רעב אף פת לחם. — חבלים כאלה בנעימים לי לא נפלו. משפחתי לא היתה הצעירה, כלב צעיר רודם נחמד למראה לא הייתי. —

ואקרא אל הרוח ואומר: שים קץ למליך, איש שפתים! עד מתי תספור ותמנה את משפחות הכלבים למעשיהם, למען הודיעני את אשר לא היית? הגד נא לי, מה הכלב הזה אשר היית?

ותענני הרוח ותאמר: כלב דל ונקלה הייתי, דל מכל החי הנובח, כלב מכלבי האכרים עובדי האדמה; כלב גדול ונבזה, לא תואר לו ולא הדר, כלב בער ולא ידע כלב רע ובליעל, כלב חובק אשפתות, שוכב במו מדמנה, אשר בחצר הבית. ואם קרב איש אל הבית, ואנער ואקום על רגלי, וארים קולי לנבוח, קול גדול לא יסוף. וכל הכלבים אחי ושכני נבחו לקולי גם המה. ואם קרב איש, ובידו אין מקל, ואשכהו. ואם נטה מעלי, סר מדרכי וינוס, וארדפהו, ואשיגהו, ואטרפהו. ואם קם לנגדי, ויראני את מטהו, ואתיצב מרחוק, ואוסיף לנבוח, אך זחלתי ואירא מגשת אליו, כי מפני מקל יראתי. ואם הכני או ירה אבן בי, ואבך ואילילה, וצמת את זנבי בבין רגלי, ואמהר לנוס ולברוח לְהִמָּלֵט על נפשי, ואתחבא בסתר,

ואשכב

ואשכב לארץ, ואקפוץ פי, ואדום, אולם כלות כאבי, ואשוב לנבוח. וגם על הארי ועל הדוב פציתי את פי בפגעי בם, אך מאחת ממהלומות כף כפיר שתים משני נתעו. ויהי כי גדל למאוד הכאב בנתוץ את מלתעותי, ותבוא חכמה בלבי, ואתנכל מן הוא והלאה, וכגשת איש אל הבית לא חרצתי עוד את לשוני, כי אם אט הלכתי, ואבוא אליו בלאט, ואוחזהו ברגל, ואשכהו עקב, אז אז קדמתי לברוח, ואחר החלותי לנבוח. ואעלע דם. ואלעיט את קרבי מן האדום האדום הזה, וימתק כדבש לחכי ובאפס דמים, ואם תם הבשר, ואוכל את העצם, ואגרם בגרם שני. — ובעיר מושבי אחד קדוש. ויאספו אליו חסידיו לאכול מזבחו ביום השבת כעלות המנחה למועד ארוחת שלהנו השלישית. ואבוא גם אני -תוך הבאים, לבקש עצם תחת השלחן. וכבואי, והנה כלה הקדוש לאכול, ויוָתר על קערתו עצם. ועליו שארית בשר. ואקפץ ואחטוף את הנותר. חסידיו ראו זאת ויקומו, נבהלו נחפזו ויסובוני, הכוני, הלמוני, ויחתרו לגזול מפי את אשר חטפתי, ולחלק שלל את נותר הקודש. ואחוש לאכול, ואמהר לבלוע את טרפי, ויתָקע העצם בלועי, ואֵחָנק, ואפול ארצה ואאריך צוארי, ואפער פי, ואוציא לשוני, וארחיב נחירי, ואשלח מעלי ידי ורגלי, וארים ואניד הלום והנה את זנבי רחפו כל עצמותי, כי אחזוני השבץ, ואמות. — ויהי כי גוע הכלב באכלו את הקודש, כבלוע את הנותר מבשר מאכל הצדיק, ותצא רוחו ותעל, ותשב לגוית אדם. — והכלב הזה, כלב דל ונקלד, דל מכל החי הנובח, כלב גדול ונבזה, לא תואר לו ולא הדר, כלב בער ולא ידע, כלב רע ובליעל כלב חובק אשפתות, כלב שותה דם, הכלב הזה לכל משפטו ומעשהו ויהי הכלב הזה — איש מקנא קנאת אש דת. רודף כל סר מדרכו וחורץ לו לשונו ככלב רע נובח.

קנאת דת, קנאת עם, שתים היא, טובה ורעה. האחת תדבר על לב, תשמיע בנחת דבריה, ותלמד תועים בינה השנית תרדוף באף תשנא את אחיה בלבבה, ותנידהו מקהל ועדה, אם לא מהשבותיו כמחשבותיה. האחת אם כל גבורי חיל, הלוחמים בחרב ברזל, כשבת עם ה' על אדמתו, ובחרבות שפתותיהם בהִזָרותם בארצות; המורים בחצים אשר ביד בימות קדם, ובחץ לשונם בימי חיינו היום; דורשי משפט עמם להוציאו ממצוקותיו, להרים קרנו מעפר. הבונים חומה סביב למשכן אל, משגב לעתות בצרה, אם רבבות קמים סביב שתו עליו, וסוגרו דלתים, לבל ירע אויב בקודש;

וכעבור

וכעבור ימי הזעם, יפתחו שער, לאמור לאסורים צאו, התענגו על טוב ה' כי עתה הרחיב ה' לנו, ופרינו בארץ, וקרע לו חלוני, לאמר לשמש שלח אורך, ולרוח בואי ופחי, למען תחיינה עצמות יבשות, מזי רעב ולחומי רשף. המה הגבורים אשר מעולם אנשי שם. השנית אם כל חשוכים, הרת כל מורדי אור, האומרים כל שער יסגר לנצח, וכל חלון יסכר לדור ודור, השמש לא תאיר לנו, והירח לא יגיה נגהו, כי ה' אמר לשכון בערפל. הבונים בחומות ציון מגדלים כל היום, ראשם בשמים, לעשות להם שם, ולא יראו ולא יבינו, כי קיר החומה נטוי, והגדר דחויה, החומה תפול תחתיה, כי כבד עליה משאה, ובנפול מגדלים, והכו את בית ה' בקיעים. על הצר הצורר לא יעלו למלחמה, כי אם בשער בת עמם ירבו ריב לה', מבחר גבוריה ימיתו, חרב נקמתם תבוא בלבם. — כוס מיד ה' דת אל, ממנו ישתה כל בית יעקב מני שנות אלף, וזהמתו מגע כל יד, ואם אמור תאמר האחת, תנוהו לצורף, ויסר חלאתו מעל פניו, ונשוב נחזה הודו והדרו, השנית תרעם בקולה לאמור, סורו אל תגעו, כי גם חלאתו קודש. — רוח הקנאה הזאת כי תנוח על איש עושה גאוה, כי תנוח על איש מתנכל להנשא מרבבות עם, להרבות יקר תפארתו, להרבות כבוד שמו, רוח קנאה ורוח גאוה יחדיו כי יתלכדו והיו לרוח רעה אין על עפר כמוה. הרוח הזאת אין אלהים בלבבה, ושמו תשא על שפתיה, קנאתה קנאת איש מרעהו, ויראת שדי תשים על פניה מסוה. דת אל חרב נוקמת היא בידה להנקם מכל שנואי נפשה. ושנואי נפשה מי המה? כל איש אשר רוח בו, כל איש אשר יעלה עליה מעלה מעלה, כל איש שונא שפת חלקות ובפיו אין רמיה. הרוחות הרעות תבנית כל חית להן, זאת חקרוה המקובלים, ורוח גאה וגאון וקנאת דת, חוברות אשה אל אחותה, דמות כלב להנה, זאת מבשרי חזיתי, כי כלב הייתי, ואהי איש מקנא בגובה אפו קנאת אש דת. — ומשפט האיש ומעשהו כמשפט החיה ומעשיה. — לפנים אשפתות חבקתי, ערמת זבל זבול לי שמתי, ועתה סעפים אהבתי, שטי כזב משכנות מבטחי היו. ואם קרב איש אל בית החכמה, ואנער כמלפנים, ואתמרמר כמקדם, וכימי היותי כלב הרימותי קולי קול גדול ולא יסף. וכל קהל המקנאים, אחי ושכני, אמצוני במו פיהם, וישאו קול במוני. — ואם רב איש אין אונים וחדל כח, ואדריטהו. ואם נטה מעלי, סר מדרכי וילך לו, וארדפהו, ואתקפהו, וארד לחייהו.

ואם נצב לריב, ויראני כי לכח אמיץ הנה, ואוסיף לחרף ולקלל אך זחלתי ואירא מפגוע בו, כי מפני אומץ לב וזרוע כח יראתי. ואם יסור יסרני, ויט ידו לבלעני, ואבך, ואתחנן, ואשפיל גאותי, ממזמותי אחור נסוגותי, למען המלט על נפשי, ואחבוש בטמון אפי והמתי, ואתרפס, ואכנע, ואקפוץ פי, ואדום. אולם כצאתי ממצוקותי, ואשוב לקלל ולצרוח. וגם על נבון לב עושה חיל, גבר חכם בעוז, פציתי את פי ואחרוץ את לשוני, אך בזרוע עוזו הקהה את שני, ובתבונות כפיו ענה את כחי. ויהי כי כליתי כמעט מתגרת ידו ותבוא דעת ומזמה אל לבי, ואתנכל מן הוא והלאה, ואערים ערום, ובאיש מצתי לא התגריתי עוד בשער, ביד רמה לעיני השמש, כי אם חרש רע עליו חרשתי, ואגרה מדון בסתר, ואחרחר ריב בהחבא, ואשלח בו שן בהמות, חמת העם ההולכים בחושך, ואנכי מראשית כחשתי, ואדכא ואשות, ואתר לאידו הרביתי לשמות. — שובע שמחות היה לי חרפות כי השביעוהו, כי בהלבין פני נבונים שמח לבי, ויגל כבודי בשום כבודם לכלמה, מדמם השפוך רותה קנאתי. — אך להבל כליתי כחי, ויהי לריק כל יגיעי. כי איש מצתי הגדיל עלי, ויעש חיל, ויעש שם בארץ: יושבי קצות ואיים רחוקים השמיעו תהלתו, לשמע חכמתו, ובעיר גליל ישב לכסא רב ושופט צדק, מושלי הארץ כבדוהו, ולרגליו תוכו כל הנחרים בו, ובדברו בשער, מרוחב לבו ומתק שפתיו משנאיו לאוהבים לו נהפכו. עד מות חרה לי, מכעס עששה עיני, קנאה שברה לבי, ואפח בזעף את נפשי. — ויהי כי רדפתי בקנאתי כל איש משכיל וחכם לב, ואהי לשועל כבוא חליפתי, ערום מכל חית שדה, מורדף מכלבי ציד בלי חשך.

מהיות איש קנאה טוב היות שועל. כי בקנאתי תחת כבוד קלון נחלתי, בוז וחרפה תחת יקר תפארת. בדור אחרון ימח שמי, ואם יזכר, והיה דראון לכל בשר. ואולם מיום שומי שועל עלי ארץ, מושלי משל יגידו בעמים תהלתי, לדור ודור ישבחו מעשי, וישמחו לב זקן ונער בנכלי מזמתי, כי רוח אנוש נוססה בי, ותבינני נשמת אדם, ואחכם מכל שועל, ואפתח את שפתי ואדבר, ואוליך חיתו ארץ שולל, ואהולל את עוף השמים. עוד אגילה משוש בזכרי את כל תחבולותי, ששון לבי הנה גם אחרי צבא חליפותי. — עורב שחור משחור תארו ראיתי עומד על עץ ובפיו גבינה. ואתאו למטעמותיו. ואשב תחת העץ, ואשית בחלקות לו, ואקרא: מה

רבה תפארתך צפור שמים! מלאה הארץ תהלתך, ובגוים נשמע הוד יפיך ונועם זמירותיך. ועתה אחרי הראני אלהים את מראיך, אנא השמיעני נא גם את קולך. לשפת חנף יאמין כל פתי, תפתהו וגם תוכל. באולתו פתח העורב את פיהו, ויואל לשיר במר קולו, וכפתחו ותפול הגבינה לרגלי ואוכלֶהָ — לשון ערומים מפי פתי תשליך טרף. — צחה צמא באתי אל באר המים. עמוק עמוק הבור, ועליו מוט עץ דלי אחד בו מקצה מזה, ודלי אחר מקצה מזה, והמוט בשנים אחוז בעמוד עץ כדמות מאזנים. ואבוא בדלי האחד, וארד המימה, ואשת לרויה, ואשיב את נפשי. אך כהתימי לשתות, וארא והנה אנכי כלוא בבור, לא אוכל לעלות. והנה תיש בא בעבי כיסו וזקנו, כלו אומר כבוד, תיש כְּבַד בשר כְּבַד גרם וּכְבַד קרנים. ויבוא ויתיצב על הבור ויקרא: מי ישקני מים מן הבאר הזה כי צמאתי? ומן המצר קראתי לו ואומר: למה זה תשאל? בוא בתוך הדלי, ורד בו המימה, כאשר עשיתי, ושתית ורוית ככל אות נפשך. קום רכב וצלח! — וירכב התיש את מטיל גרמיו על הדלי וירד, וברדתו וישאני וידלני ממעמקי המים. וישאר התיש כלוא בתוך הבור, ואנכי נחלצתי ואצא חפשי. — ערום, נפש כסיל יתן תחת נפשו. — ענבים בגפן ראיתי ואחמדם, וארלג, ואקפץ, ואזנק, הכל הבל! חנם לבלי הועיל! כי קצור קצרה ידי מהשיג אותם. ואירא פן ילעיגו לי כל רואי, אקרא: למה זה הבל איגע? הלא ענבי רוש המה, אשכלות מרורות, באכלם תקהינה שנים. — עין כסיל יַעֲוֵר חכם, וחרפתו לא תְגֻלֶה. — ואת החסידה קראתי אל המשתה אשר עשיתי, ואשים את המטעמים אשר הכינותי בקערה רחבת ידים, ונאכל שנינו יחדיו. אנכי הרחבתי פי ואמלאהו, והחסידה בתתה את בדי חוטמה אל תוך הקערה, ויאריכו הבדים, ותטבול רק את קצה חוטמה, ותלא לשתות.

ואקרא: אל תתהלל ברעה, ארך הזנב; כי הושב גמולך בראשך כי לקץ ימים ותקרא לך החסידה אל המשתה אשר עשתה גם היא, ותמסוך יינה בצלוחית גבוהת קומה ארוכת צואר וצרת פה. ותבא החסידה את מלוא אורך חוטמה אל תוך הצלוחית, ותמלא פיה ותעל; ואתה פשקת את שפתיך, ותאריך את לשונך, ותלקק סביב סביב ומאומה לא בא אל פיך.

ותענני הרוח ותאמר: מצאת את עוני, ואת אשר היה למפגע לי קראת בשם. באולתי להראות את חכמתי הסכלתי עשה, ומאורך

זנבי

זנבי נתפשתי. אהה! גם בלב חכמים תנוה סכלות לא מעט, וגם לשועל זנב. וזנבי נתנני ביד רודפי. — כי סבבוני כלבים, וצידים רוכבים על סוסים חרצו לשון, תקעו בשופרות, ותען הד הרים ועצי היער לקול תרועת מלחמתם. וירדפוני כלם, רדפו אחרי בלי חשך, ואנכי מהרתי לנוס על פני כל הבקעה. עתה קרבו לנפשי הכלבים, האריכו צואר, פערו פה, גלו כפל רסנם, חרבות שניהם, ויאמרו להשקיע מתלעותיהם בבשרי. וארא כי אין מנוס, כי אפס מפלט, ואדלג מעל לגבם אל אחריהם. ואמהר לנוס ולברוח אל העבר מזה, והמה יספו לרדוף אחרי אל עבר פניהם. אחרי התבוננו, ויראו כי אזלת מדרך כף רגלי, ועקבותי לא נודעו; וישמעו את קול הרצין, תרועת קרני הציד. להשיבם מדרך לא טוב; ויסבו את פניהם, והנה רב המרחק ביני וביניהם, וישובו וירדופו, הוסיפו אומץ, הרחיבו צעד, פנים ואחור שלחו רגלים, ואנכי נמלטתי, ואבוא בנקיק סלע, ואחבא, ויבואו הכלבים ויבקשוני, ויחפשוני, חפשוני בריח אפם, בקשוני ולא מצאוני. אך זנבי שלח קצהו מן החור מקוצר מקום, כי זנב מנת שועלים גדל מדה, ויהי אך שזפתו עין כלבי הציד, וימהרו ויאחזוני בזנבי, ויסיעוני בכל תוקף שניהם, ובכל מאמצי כחם, מסע לעיפה, ויוציאוני מן המחלה אשר נחבאתי. מרה צעקתי, אל כל עבר בשני נשכתי, בבשרם שרטתי בצפרני שרטת, לא לעזר ולא להועיל. כי הכלבים התמרמרו, במו פיהם בצואר אחזוני, ויְשַׁבְּרו ארובות גרוני, מחנק לנפשי. ויסובו עלי הרובים, ויורו בכליותי בני אשכתם, ויצק דמי ארצה כמים ואנכי התעלפתי, וברכת עובד עבודת קודש עלי לא באה במותי. ותצא רוחי ותתע על פני כל הככר, ערום הלכתי בלי לבוש ובלי מעטה גויה. ואהי לרוח מתעה מרגיז כל נפש. קול כל חיתו טרף השמעתי מנבכי היער; שאגת אריה ונהם כפיר ודוב, ויללת זאבי ערב. ואעל כאור מארץ ציה, וילכו עוברי אורח לנוגה זרחי, לנגוהות באפלות לילה, ואתעם אל מקום בצה ואגמי מים. ויהי הככר לחרדת אלהים, זעוה לכל שכניו. אך זנבי הכריעני, וזנבי העלני גם עלה. כי את עורי הפשיטו מעלי. ויקנהו איש שוכן כפרים, שוכר עוברים, בעל מלון אורחים, איש אין תבונה, רב אמנה. ויעשהו האיש כסות לרבו בקרה. משי ורקמה תפר עלי גלדי, וזנבי על שפת הבגד לתפארת. ויעטהו הצדיק, ויתכס ויתעטף, ויהי אך נגע זנבי אשר על שפת הבגד בבשר הקודש, בעבי מפרקת הצדיק, ותעל נשמת

החיה

החיה ותהי אדם. — ויהי השועל לקדוש ורבי, איש ערום ונוכל כשועל.

אנכי אנכי הוא, כמקדם עוד הנני, לא שניתי, רוח מתעה הייתי כהיותי נשמת שועל מתהלכת בלי גויה, ורוח מתעה הנני בהיותי נשמת שועל מעולפת גוית אדם. כאור עליתי לפנים, להתעות עוברים מדרך אל מקום בצה ואגמי מים; ולבני ישראל הנני אור, משגה עברים מדרך, מוליכם בתהומות אפלה מנודח. וקול כל חית טרף אשר השמעתי לפנים מנבכי היער, אשמיע כיום מירכתי בית התפלה; כדוב אהמה מזמור לדוד וכזאב אילילה הללויה. — וכל העם רואים את הקולות ואומרים קדוש וברוך, לאמר: קדוש עליון הוא, ברוך ה׳, תפלתו תעל שמימה, לפני ה׳ תבוא באזניו, ועל כל ראש אשר יניח ידו תנוח ברכתו, וממזרח וממערב ומצפון ומים, יבוא אלי העם, ואנכי כשועל ארב נכלים, לענות כסיל כאולתו, ולהוציא ממסגר אסיר, שקל זהב מצרור הכסף. כי על מעשי תעתועי אחיה, ומאיש שוגה ומפתי אביא לחמי; אוילים עשתרות צאני המה, מגז כבשי אלה אתחמם. — עוד אגילה משוש בזכרי את כל תחבולותי, ששון לבי הנה גם אחרי צבא חליפותי. — לגזוז את צאני, צאן אדם אלה, התהלכתי פעם בארץ. ואבוא לעת ערב באחד הכפרים בית מלון אורחים. וימהרו עדת הסידי, המתהלכים אתי, ויאמרו אל האיש בעל הבית: הכון נא! כי איש אלהים קדוש בא בצל קורתך. ועתה טבח טבח והכן, עשה מטעמים, בשר ודגים, צלי אש ומבושל, ויין מלא מסך, אחד השרפים כאשר אהב קדוש ישראל. — וידע האיש כי צדיק יקח ולא ישלם, ויאמר: מאין לי בשר? בביתי אין כל, כי אם מקום ללון. אף פת חרבה אין. גם תבן גם מספוא לסוסים אין. — כשמעי את דבריו, ואומר אל לבי: לא טוב הדבר! רע עלי המעשה! מזמה שמרי נא עלי! פן אהיה לבוז. — ולאיש נער קטן, יונק שדים. ואתהלך על פני הבית אחת הנה ואחת הנה, ואקרב אל הנער בלאט, אין רואה, ואשים נרגיר שעורה בפי טבעת הילד. — וכעשותי מזמתי, ואבוא אל חדר משכבי, ואקרא לעדת חסידי: נשכבה בבשתנו, וה׳ יקום את נקמתנו. ערכו יצועי, הבינו מטתי, ואנום שנתי. — אני טרם אשכב. והנה הנער בוכה מר צורח. ותמהר אם הילד ותבוא ותחלוץ שד להרגיעו; אך הנער מיץ שדים יבז. את דדיה לא יאחז בשפתיו, בוכה ומר צורח. ותשב ותשכיבהו ותטלטלהו טלטלה

בעריסתו, ותשר לו את זמרותיה; אך הנער לא ימנע קולו מבכי, צעוק יצעק כל הלילה, וגרונו נחר מבכי וצעקה. — ויחרדו גם שניהם, האיש והאשה, ויאמרו: ילד שעשועינו זה חלה, עין רעה אכלתהו, לילית עליו לחתף תארו. וימהרו ויבואו אל חדר מטתי, ויקראו אנא איש האלהים, הושיעה נא! חלצה נפש בני ממות: — ואקרא אליו בזעף אפי: גש הלאה רשע! סורה ממני פועל און! מרוב פשעיך לא אוכל ראות פניך! — ויפול האיש לרגלי, ויתחנן ויקרא: אנא איש האלהים, אל נא תשת עלי חטאת אשר נואלתי היום, ואשר חטאתי לך! קום נא קדוש ישראל! ברך את הילד, פדעהו, פלטה נפשו. ואני את כל הון ביתי אתן, כי יחיד הוא לי. — וכהעתירו עלי את דבריו ואֵעתר לו, ואצוק מים על ידי להעביר רוח הטומאה מעל צפרני, ואקום מעל משכבי, ואבוא אל הילד, והנה הוא בוכה עוד, לא ינוח רגע. ואשכיל את ידי. אכונן כפי בתבונה, ואשית כף ידי הימנית על ראש הילד, ואת כף ידי השמאלית שמתי תחת מתניו, ואתן את ברכתי ממעל, ואסיר את השעורה מתחת. — עוד לא משה ידי מעל ראש הילד, והנער חדל לבכות וישתוק מזעפו, ויֵרָדֵם יונק שדי אמו, ויישן כל הלילה עד הבוקר. — ויהי הדבר למופת, מתמיה כל לב, אות לבני מרי. ויספרוהו במקהלות, וישיחו בו בשער, ויוסיפו עליו בדברם בו, ויגדל הפלא בלכתו מפה לפה, ויִפָּלא הפלא ופלא. ויאמרו אלה, כי נפתלתי את מלאך המות, ואֵאָבק עמו, ואגזול את חרבו מידו, וכל העם רואים; ואלה הגידו, כי את נפש הילד גזלתי בהאבקי עמו, ואשיב את רוח הילד אל קרבו אחרי מותו. ויצא שמי בכל הארץ ויבואו יושבי קצוות וערים רחוקות, ויבקשו את ברכותי וידרשו את נפלאותי, וימלאו את אוצרותי. וכל בעלי מלון אורחים חרדו לקראתי מן הוא והלאה בלכתי למסעי, ויעשו מטעמים, בשר ודגים, צלי אש ומבושל, ויין מלא מסך, ככל אשר עשה אבי הילד מסחרת הלילה, טרם הִפָּרדי מעליו, ויָבֵא עוד מיטב כספו תשורה לאיש האלהים, מלוא כף אדרכמוני זהב. — — נפלאות כאלה עשיתי מראשית עד אין מספר, ואֶקדש ואִכָּבד בהם על פני כל העם, ויאמינו בי. ויהי כי רבה אמונתם, ו א ד ב ר נפלאות, ומבלי הפליא ל ע ש ו ת, הרביתי מופתים ואותות. — בית מדות בניתי לי, ארמון מלך. ואשים באחד חדרי הבית כסא עץ אלמוגים גדול, שתי ידות לכסא אל מקום השבת, ומסעד לו מאחריו, ולפניו שלחן, וכסאות משני

עבריו, מזה ומזה לשלחן סביב. ואקרא באזני האנשים הנצבים עלי דא הוא היכלא דמשיחא! פה אל מושב הקיר יושב על כסא רם ונשא מלך המשיח, וכל קרושים עמו יושבים על כסאותם מימינו ומשמאלו. ואקרא את שם כל קדושי עליון הכתובים בספר תורת אלהים ונביאיו, למיום שום אדם על הארץ עד עת סתום החזון. ויאמינו העם לדברי כאשר יאמין איש למראה עיניו. ויתפלאו ויתמהו בעל מעשה נפלאותי, ולא השכילו כי שקר מלי, היכלא דמשיחא קראו שם לחדר הבית, ויביאו כאשר זמותי כלי כסף וכלי זהב וכל מעשה עצי אלמוגים ואבן יקרה לפאר את היכל מלך המשיח. וכראותי מקץ ימים כי מרבים העם להביא, ואוסיף להתנכל, ואקח מיד האחד, ואמאן קחת מיד האחר, ויתחרו האנשים, ויקנאו איש ברעהו, ויפצרו בי וישקלו כסף על ידי, לקחת מידם את כלי תפארתם, ולהביאם ביתה היכל מלך המשיח.

ואקרא אל הרוח ואומר: רבי שמעני! אמת הדבר, שועל אדם אתה בתוכנו; וחסידיך צאן אדם המה, בהמה המה להם. אך הגד נא לי, המימיך לא נוקשת באמרי פיך? ובהגדך האותיות לאחור, או בהבטיחך איש על שקר, ומוצא שפתיך לא היה, הלא נפקחו עיני האנשים, וידעו כי ערום אתה, בעל מזמות ואיש מרמה?

ותענני הרוח ותאמר; אתה לא ידעת את נפש הפתי, כי חפץ חושך הוא, לא יאבה פקוח עינים, ואם כאור שבעת הימים יזרח שמש, אין נוגה לו. כי על סגור עפעפיו, ישים עוד את כפיו, ואחז את שמורות עיניו. אויל על כל ימצא מענה למען החזיק באולתו. אם ברך ברכתי את איש, ותבוא עליו קללה תחת ברכתי, וענו הפתאים ואמרו: ה׳ הפגיע בו את עונו, ויהפוך בחטאו את הברכה לקללה, ורבינו מה כי נַלין עליו? ואם אמרתי בא יבוא הדבר הזה, ודברי לא בא ולא היה, ואשית בשמים פי, ואדבר שקר מרום, ויִפָּלא בעיניהם הדבר, וישוכו וינוחו. — אחוך שמע לי ואנכי אספרה. — עבר קציר, כלה קיץ, ויהי חורף, עת גשם על הארץ. ויבוא אלי איש ויאמר: אנא קדוש ישראל, קרא נא אל אלהיך, ויִכָּלא הגשם ויהי שלג על הארץ. ואומר אליו: בני מה הדבר הזה, כי תבקש לך שלג? ויענני האיש ויאמר: הנה אנכי נשאתי עלי את המשא, לקנות דגן ולאסף בר, ולהביא ליום מועד מכולת וצידה לחיל צבא המלך אשר במחנה, הרחק מזה מהלך

חודש

חודש ימים, וחמש מאות אלף כסף יֻתַּן לי מגנזי המלך. ועתה בירדת הגשם אסיע את המשא בעגלות מעשה אופן בתוך טיט יון, ולסוסים ורכש אין מספר. ואם ירד השלג, אז אריצה את השבר בעגלות חדלי אופנים, הממהרות לחליק על תושבותם על פני השלג כרפסודות על פני מים כי ישטופו. — ואומר אליו: הגידה לי מה שמך ומה שם אמך, ואנכי אעתיר לך, וה׳ ימלא את משאלותיך, — ויגד לי, וישקול על כפי חמש מאות שקל זהב. — עבר יום, עברו יומים, ושלג אין. — ויבוא אלי האיש ויתאונן ויקרא: אנא איש האלהים, איה השלג? ואומר אליו: הוחילה כמעט! כתר זער! כי בוא יבוא ולא יאחר — ויוחל שבעת ימים, ויוחל שבועים, המטר לא חדל, והשלג לא היה, והדרכים העמיקו שחתו. — ויבוא אלי האיש ויקרא באזני: אהה קדוש ישראל! הכרע הכרעתני! טרם עבור המועד לא אוכל להביא עוד את השבר אל המקום אשר יועדתי. את כל הון ביתי אתן עונש, ואותי ישימו אל בית הכלא. — ואומר אליו: מהר שא רגליך, וברח לך ממקומך. כי הנה ה׳ עשה חליפות בשמים, ויעֲבֵר את שר השלג מעל כנו, וישם תחתיו את שר המטר. על כן ירד הגשם ויִכָּלא השלג. וזה לך האות, קח נא את לוח השנה, וקראת בו, כי נכונו לימים האלה קרח ושלג. — — הנה הגדתי לך זאת האחת, ועוד אחרת אספרה, ושחק ורחב לבבך, בראותך איככה איש מזמות יוציא מרשת רגלו. — בני חלה, יוצא ירכי נפל למשכב, ותבוא אלי אשתי, אם הנער ותגד לי ותאמר: אנא קדושי! התפלל נא בעד בנך אשר אהבת פן יִסָּפֶה בחליו. — ואומר אליה: אל תדאגי! האלהים ישמע את תפלתי, ולא יתן את בן צדיקו לראות שחת, למות בנוער. — אנכי דברתי את דברי, והמחלה גברה הלוך וגבור. ותבוא אלי אשתי ביום השני, ותקרא: אנא קרא אל אלהים בחוקה, כי כבדה מאוד המחלה, כי כאשר שכב לא יוסיף לקום, לא יתחזק עוד לשבת. — ואדבר על לבה שנית, ואומר אליה: אל תיראי! הנה פדיתי אותו מרדת שחת, עשיתי פדיון נפשו, יוצא ירכי לא ימות. — ויהי ביום השלישי, ותקרע את דלתות העליה, ותבוא בחפזה אלי החדרה, ותזעק ותקרא: קרא בגרון השמיע במרום קולך! הַרְעֵשׁ ארץ ושמים! כי הנה הנער גֹוֵעַ. ואגער בה ואקרא: הֵרָגעי ודומי פותה אין לב! אחת דברתי, לא ימות בני! — וכחום היום טרם יעבור הבוקר, ותשב אלי אשתי בוכיה ומקוננת: אויה כי המר שדי לי

מאוד

מאוד, ויקח את בני מחמד עיני. מה אעשה? אנה אני באה? למה לי חיים? — ואנכי עמדתי משתאה לעיני עדת חסידי הנועדים עלי, ואקרא: מה זאת עשה לי אלהים? האין חולה עוד עלי בין צבאות שוכני מעל? לא הודיעו לי ממרומים?! ומשמים לא גלו את אזני?! — אם כן איפוא עשו לבני כטוב בעיניכם! אנכי לא ידעתי כי נאסף אל עמיו! ל הודיעו לי ממרום, על כן לא ידעתי; לא אובה לדעת! — וילכו וישאו את המת ויוציאוהו ויקברוהו. — ואנכי לא קרעתי עליו את בגדי, אחרי מטתו לא הלכתי, לא ישבתי לארץ, ואת נעלי לא חלצתי מעל רגלי לא ספדתי לו ולא התאבלתי. — ימים רבים אחרי מות הילד, ואשב בתוך קהל חסידי, ואדבר באזניהם רובי תורותי, חושך ענן וערפל, ואת כל הישרה עקשתי כמשפטי. ומדי דברי, ותרדנה עיני דמעה, ואחל לבכות, ואקרא: אהה כי מת בני! עתה יודיעוני משמי מעל כי מת בני! יאתאבל או על יוצא חלצי, ואעש כמשפט מתים אבל. — וכל העם ראו, ויתפלאו, ויאמינו.

ואקרא אל הרוח: שמע נא קדוש! חסידיך אלה צאן אדם אינימו. כי עגלי בקר הם! חמורים הם! חמור חמורתים! עגלה משולשת!

ותענני הרוח: ומי יתן והיה כל עם ה׳ חמורים! כי יקח ה׳ את רוח הכמתו מעליהם. זאת היתה קדוש מאויי ומשאלותי כל ימי היותי קדוש. כי מי יאמין לנפלאותינו? וימלא את אסמינו? היאמינו נבוני לב, מביני מדע, יודעי תהפוכות תבל וצאצאיה וחוקות צבא חליפותיה? הלא המה ישכילו לנפלאותינו, וילעגו לנו ולמופתינו. על כן לשכים היו בעיני כל משכילי עם וכל חכמי לב, וארדפם באפי, וארמסם בחמתי, ואשלח בם את הנחשים השרפים, המה עדת חסידי, הלומי יין שרף. — ואולם ברוב חמורי אדם הדרת קרוש ורבי, ואשכון כמלך בגדוד בהתאספם עלי יחד, בימי השבת והמועד, בימי החודש השביעי, ביום הזכרון, ראש השנה, ובתום חג האסיף, יום השמיני, חג העצרת, שמחת התורה. — ויהי כהיום הזה, בחג העצרת בערב, ואקיף את הבמה בקול המון חוגג כמשפט וארקד כאיל וארדה בית אלהי כמשפט, ואשת מן היין ואשכר כמשפט. ובהרניני „אברהם שמח בשמחת תורה" ואקרא: פנו דרך! הרחיבו מסילה! כי הנה כל קדושים ירדו אלי, יחדיו יבואו אל בית תפלתי, לשמוח אתי בשמחת תורתי. „נגיל ונשיש בזאת התורה, כי היא

לנו

לנו עוז ואורה, אברהם שמח בשמחת תורה". לחיים אבינו אברהם! כוס ישועות אשא, ולחיי אושפיזי אשתה, לחיים אבינו אברהם! ואשת כוס לקדוש כוס לקדוש עד תום כל הכתוב לחיים בספר. וככלותי לשת׳ת, והנה חזון נראה אלי. וארא בחזון, והנה סובב סובב הולך בית תפלתי, מסבות מתהפך לנגד עיני. ואירא מכל החזיון הזה, פן אפול ארצה שותה שכור בתוך קהל ועדה, ואמהר ואקרא: בואו אושפיזי! בואו אל חדר עליתי! שם נשתעה יחדיו, נמתיקה סוד, נתיעצה על צפונינו. ואעל החדרה, ואסגור דלתות העליה בעדי, ואנעל. — אז נדברו חסידי איש אל רעהו לאמר: אין כאדוננו! אין כרבינו! קודש ק־שים הוא! מאוד נעלה! כי מכסאותם בעדן גן אלהים קמו אבות קדשנו, ויבואו אל בית תפלתו, לשמוח אתו בשמחת תורתו. וידבר אליהם לעינינו, כאשר ידבר איש אל רעהו. ויפזז עמהם, ויכרכר אתם, קרא בשמותם, וישת להם, ועינינו רואות. עתה נועדו יחדיו בחדר עליתו, שם יתיעצו על גאולתנו ועל פדות נפשנו, יערימו סוד לפרק עול מעל צוארינו, ולהביא לציון גואל משיח צדקנו. ורבינו ישור אל מלאך. יורידהו ישפילהו עד עפר, ובהכניעו שרי מעל, את סמאל רוח הטומאה יתפוש בזרוע עוז, וידכאהו תחת רגליו. — עוד הם מדברים כדברים האלה, רוכבי שמים במעוף רוחם, ונער בא מצעק אל אביו לאמר: אבי בינות לבתים יצאתי להסך רגלי, ואמצא שם את רבינו נופל ארצה מת. ויחרדו כל עדת חסידי, ויצאו כלם מבוהלים ודחופים בעד הפתח וחלונות הבית, וימצאו את גויתי, גופת קודש הקדשים, מושלכת בינות לבתים, מקום קיא צואה, תחת חלון חדר עליתי. ויעוערו כלם זעקת שבר, קינים ונהי. ויאמרו: אוי בעונינו נאסף הצדיק! מרוב פשעינו גוע ואיננו! בחטאינו גבר עליו סמאל בהאבקו עמו, וישאהו וישליכהו בעד החלון החוצה. — ואנכי עם שטן ומלאך רע נלחום לא נלחמתי, כי אם את אחד השרפים נפתולי אלהים נפתלתי, את השרף אשר במעי. כי בסגור את דלתות העליה בעדי, ואומר להסיר את ייני מעלי למען השיב רוחי לאיתנה, ואתאמץ להקיא בעד חלון עליתי אל בינות לבתים את היין אשר שתיתי, ומשכרון וכובד ראש נפלתי בעד האשנב, ואשבור את מפרקתי. ויהי כי הנחלתי אולת את עמי כל עוד בי נשמתי, ואהי בן אתונות בהמיר את גויתי, חמור נבער מדעת.

הצדיק אבד, וימלא חמור מקומו, חמור רובץ תחת משאו.

ואם

ואם שלמי לסבול, תחת אשר לפנים הסירותי מסבל שכמי. ואשא בכתף, בעבור שומי מקדם כובד משאי על צואר עדת פתאי, וקוץ ודרדר היה מאכלי בכל עמלי שעמלתי, יען אשר בצדקתי בשר ודגים אכלתי בזעת אף כל חסר לב. וארבץ בין המשפתים, תחת שבתי לפנים בהיכל תפארת, אשר בניתי לי בהון זרים. ואתנהלה לאטי, בעצלתים התהלכתי, תחת הגביהי עוף מקדם בדברי מהתלותי. ואשמע קול נוגש כל היום, מכה גוי בעברה, במהלומות שוט, במכות מקל, ובדקור הדרבן בעורי ובבשרי, ומכל חיות השדה והיער נופל הייתי כסיל ובער. ובכל סכלותי, גאות לבשתי, גאון וגובה עדיתי. כי בהתאסף חיתו יער להמליך עליהם מלך, ואומר אני אמלוך. ויהי כי הרחיבו עלי פיהם, וישחקו, ואתחפש, ואלבש עור אריה, ויחתו כלם מפני, וייראוני; אך כהרימי קולי ואקרא, ויכירוני, ויראו כי חמור אני. — ויהי היום וירכב עלי משוגע איש רוח, ויאמר הנני משיח, וַיִּנָּהו אחריו בית ישראל. וַיִּוָדַע הדבר למלך, ויתאנף ויאמר השמד, ויורו עליו המורים בקני רעם, ויכוהו וימיתוהו, אותו ואת חמורו, ואגוע. ויהי כי הייתי מרכבת קודש במותי, ותעל נשמתי, ותשב ותהי אדם. ויהי החמור לרופא — רופא חכם ורבי — איש יודע ומבין, כפרד אין הבין.

ואקרא: צר לי עליך, בן חלוף! מאוד המו מעי לך על הגאולה ועל התמורה הזאת! כי כל הימים אשר היית עד כה אדם על הארץ היית איש מצליח, ועתה בחוסר ובכפן גלמוד תתהלך. כי מי האיש החפץ חיים ישאל בחלותו את פי חמור? — ותענני הרוח: אנא עצור במליך! אל נא תנוד לי! חשוך ניד שפתיך! הן ידעתי כי רק בקנאתך תדבר אלי את דבריך. סמר מפחד בשרך, פן היות אהיה רופא עמך בעירך. אך הניחה מעצבך ומרגזך! זכור כי כרפאי לישראל עוד לא חבלתך אמך. ואצלח וארכב שמים אז בגאותי ואהי רב וַחֲכם־רזים בעיני קהל עדתי, ובכל זאת כמקדם חמור הייתי. — ואען: אל נא תשלה אותי השב אמרים אמת לשואלך! הגד נא לי באמת ובתמים, האף אמנם חמור אדם רופא היית, ותרם ותִנָּשא, ותגבה מאוד? — ותענני הרוח ותאמר; שקר ומהתלות דברתי כל ימי חיי, אך עתה במותי רק אמת יהגה חכי. בי נשבעתי! על דברתי! פרד אין הבין הייתי במלאכת רפואתי, ובכל זאת על כל התגדלתי, ויאמינו בי, ויגורו משאתי. כי יִפָּלא ממך הדבר, השיבה

נא אל לבך, כי גם שועל גם כלב הייתי, ואערים כשועל לכסות את ערותי, ולכל בני מלאכתי ככלב הרעותי. — ואשיב: חדות המה לי דבריך! תעלומות מני חושך! לא אבין למו! היחכם איש כשועל, ויהי כחמור נבער מדעת? — ותענני הרוח: שועל אדם אך נבל ולא חכם. כי חכמת שועל מרמה, וחכמת אדם תאיר פניו. — אל נא תעצור לי לספר, כי אז תבין את כל דברי.

חכמת הרפואה עוד היא חלקת מחוקק ספון, גדולים חקקי לב לא באו עוד עד תכונתה, עד היום לא נבעו עוד מצפוניה. אבן פינתה עוד היא אבן אופל וצלמות, על כן עמודיה ירופפו. על גפי מרומי כל דעת תבנה ביתה, מכל חכמה תחצוב עמודיה, לכן בטרם חקר כל היקום תמצא, בטרם תכלית כל מדע תמצא, אך בית עכביש מבטחה. הן אמנם השגו חיל חכמי לב, חוקרי האיתנים מוסדי הארץ יעשו תושיה. כל חומר יתהפך בתחבולותם, מן המים יוציאו לכם היום אש, ומרוח יעשו מים, רוח ורוח יחד כי יתלכדו, ובערו שניהם יחדיו, והיומים, אך עוד לא העמיקו לדעת תכנית כל חיים, צמח בלי יעשה איש, לא ראש שבולת. ובטרם יִגָּלה לנו סוד רוח החיה באופניה ומסבות סתריה, בטרם לדת חוק עשות גלמיה ויצוריה, דרך ישר אורח חיים לא נפלם כמשפט, אף לא נדע איככה ינועו מעגלותיה אל רבבות דרכי מות —. עוד לא נוכל הגיד לאתור כל אותות מחלה לדעת בהם חיל תמורות סתרי חדרי בטן וקרב, לקלוע אל השערה מכלי החטיא, רפאות תעלה ותרופה אין לנו, אשר ערו חכמי לב עד היסוד בה, למען הבין כל צבא חליפות מפעליה. רבים מכאובים נרפא, נעלה ארוכה לאלף המדוה אך אין מספר לגדודי תחלואים אשר לא יוכלו עוד הֵרָפא. כי מלאכת הרפואה עוד איננה חכמה, כי אם דעת המסות אשר נסו אבותינו ויבחנו מני שנות דור ודור. ואם אמר איש אחכמה, אעלה מרום קצה, אמצא מקור חיים, ומבינתי ארפא, הנה רבו מארבה רפאיו, ועצומים הרוגיו, ויהי עט רופאים חרב פיפיות בידו, קשת דרוכה הקסת אשר במתניו. על כן חכמי הרפואה הנבונים לא יתהללו בחכמתם. אך אוילים יתפארו, כי חכמים יִקָּראו. ואם ראית רופא, מתגאה כי חכם שמו, וידעת כי חמור הוא. — וחמור מתגאה הייתי גם אני כרפאי, איש נבוב, עיר פרא אדם. כי בבית מדרש הרפואה למלמדי לא הטיתי אוזן, ואחרי עיני לבי הלך, וארדוף אחר כל טבחת, ואחר כל תופרת כסתות, להן נשבעתי, להן נדרתי את נדרי, לאמר: אם תתני לי

כספך ושכרך וארשתיך לי לעולם, והיית לי לאשה, אנכי אהיה חכם, ואת תִּקְ־אִי חֲכמה.

ואקרא: למה לי רוב דבריך בעל שפתים? אני מאמין, אני מאמין, כי חמור היית, חמור אדם, איש נבער מדעת, אך זאת הבינני ואדעה, איככה עלית מרום בכסלך? ותרם ותִּ־שא באולתך?

ותענני הרוח ותאמר: רופא הנך, שבתך צאתך ובואך בתוך העם, ואת נפש העם לא ידעת? לא ידעת משפט האספסוף אשר בקרבו? — למראה עינים ישפוט עם הארץ, לנוגה ברק תפארת כליך יעריכך המון רבה. מאזני משפטו המה, הדר המשכן והאוהל ומערכת השלחן, מעמד עבדים ומשרתים, תפארת בגדים וכלי בית, והחמור לובש בגדי תפארת, מתהלך בגובה אף, חכם הוא בעיניו. את כל אלה ידעתי (ועוד רבות כאלה), ואפלס לפיהם את מעגלי, על כן גדלתי ואעשיר. — הפוקרט כתב את פרקיו ותורותיו על ספר. נופל למשכב יקום ויחי בהם מחליו. פרקים טובים מאלה כתבתי לי אני על ספר. חוקים ומשפטים המה, אשר יעשה אותם הרופא וחי הוא בהם. — פתגור קרא למשליו משלי הזהב, שם אשר לא כדת, מלים לא יכונו יהדיו על שפתים. כי מה למשליו את הזהב? משלי מוסר המה, משלי חכמה ודעת, אך לא משלי זהב. — לפרקי קראתי כמשפט פרקי הזהב. כי בם גם חמור כי ירפא, ימלא את אוצרותיו זהב. את קצות פרקי אלה אשמיעך, כי אז לא תשוב תתפלא בי. הטה אלי אזנך ושמע, ועשה חיל גם אתה. אחרי מותי לא תרע עיני באיש מלאכתי. — הנה כה דברי:

פרקי הזהב

א) הַלְבֵּן באבק שערך, ושים כר הגמל על בטנך, והיית חכם בעיני כל רואיך. כי יאמרו: גדולים חקרי לב הלבינו שערותיו, והורתו בתוך מעיו.

ב) שים גלגולת עצם אדם על שולחנך, ופרי בטן ככלי ראש ורגל בכלי זכוכית בתוך יין חי על חלונך, והביטו אליהם כל באיך, והתפלאו על חכמתך.

ג) ספרים אין קץ קנה לך, הלבישם כתנות עור, עורות אלים

מאדמים, ואת גבותם ואת שפתם תצפה זהב, ושמתם בארון וסגור בעדם לנצח, לא תקרא בהם כל הימים. — אך חלונות שקופים אטומים עשה בדלתות ארונך, וראה העם את תפארת רוב ספריך, ויאמרו אין חקר לתבונתך.

ד) תנה עבוט וקנה לך סוסים, יחבלך נושה אך קח לך מרכבה. כי לו הֵמַתָּ את העם הזה כאיש אחד, וסוסיך ומרכבתך יעמדון על כל פתח, ואמר כל עובר: רופא כל בשר הוא מפליא לעשות.

ה) כבואך בית חולה, אל תשת לב לחקור את מחלהו, לדעת את מכאובו, כי אם בין תבין את האנשים העומדים עליו, הנצבים סביב מטתו, וידעת את אשר תדבר אליהם. וכי תצא, ואמרת, לא אאמין בחיין! והיה כי ימות ואמרו: הלא הגיד זאת מראש? הוא הבינה! חקרה, וגם ידעה! וכי יקום והתהלך, לא יאמרו, חמור אתה, כי לא הבינות, כי אם פלאים יקראו, לאמר: מחזיר נשמות הוא לפגרים מתים.

ו) העניים והאביונים מבקשים תרופה רק אחרי הגיעם עד שערי מות, ולהחיות עני מחליו כבד מאוד, אם יחיה אין שכר לעמלך, ומה בצע בדמו ברדתו אל שחת? רק כי יִקָּרא שמך עליו במותו. — הרחיקם איפוא מעליך, ועשה זאת בחכמתך. עדה נא גאון וגובה, וכדברך עמהם, הרעם בקול גאונך, ורגזו וחלו מפניך, ויראו מגשת אליך.

ז) עתים מזומנים שים, לבוא עניים אליך, לשאול את פיך בביתך ונועדו אליך למועד הזה יום יום, והתיצבו פתח אהלך. וראה כל עובר את עמוד הענן הזה עומד פתח האוהל, ואמר: רופא גדול הוא ומהולל מאוד! כל העם מקצה שוקד על דלתותיו! — ואתה את עשירי העם, הבאים עמהם, אותם תבחר ותקרב, ותאסף ראשונה אל חדרך. ודרשת את מכאובם, וכתבת את תרופתם, ודברת עמהם, ולקחת את מנחתם, וכצאתם, ואמרת לעניים העומדים בחוץ: מהר שובו אתיו! היום עבר המועד, לא עת הֵאָסֵף עוד!

ח) אנשי מלאכתך צריך המה, גוזלי לחמך; הכניעם, השפילם,

כטיט חוצות הדיקם . רק רע כל היום תדבר בם, גל את חרפתם, וגם את כבודם המיר בקלון . רופא נבון, וחכם אין שמו, בעבור כבוד שמך בוז תבוז לו . ואם קורא ספרי הדורות הוא, כתבי העתים, דברי ימים, ואמרת: זר מעשהו, נכריה עבודתו, כגשתו אל חולה, הוא לקצות הארץ יביט; את מספר המחלה לא יקשיב, כי באזניו ישמע ניב שפתי הרובים בבתי ארץ בריטניא ובחדרי צרפת ובמושב זקנים אשר בספרד. — אם נער איש מלאכתך, ואמרת: צעיר לימים הוא, עיניו לא ראו עוד את המסות אשר ראו עיניך, עוד יפול מצדו אלף ורבבה מימינו, טרם יהי לרופא; ואם זקן מסך האיש, ואמרת: מעשהו ומלאכתו ישן נושן הוא, וישן מפני חדש לא הוציא, גם שיבה זרקה בו, כהתה עינו, נס ליחו, סר טעמו.

ט) כי יועידך איש מלאכתך להמתיק אתך סוד, להועץ יחד, והגיד לך את אשר עשה עד בואך, ועקמת שפתיך, ותט באף כדברו אליך; הכרת פניך תענה: רע עלי המעשה אשר נעשה. וכי לא יבינו האנשים את מחשבות לבך, ודברת בשפתיך והוצאת מפיך מלים, וענית ואמרת לו באזני הנצבים עליך, לאמור: „הרעות לחולך! מעשים אשר לא יֵעָשׂו עשית עמו! דרכיך דרכי מות! נעו מעגלותיך! לא תדע"! או אז הכרעת לארץ צורך, ואתה עלית שחקים בגאותך. כי במות המת, בעון צרך יגוע, בחטאו ימות; וכי יקום ויחי מחליו, אז הפלאת לעשות בחכמתך, ותצילהו מיד שאול בתבונות כפיך.

י) וכי יועידוהו עליך, לשית עצות בנפשך, לא תאבה לו ולא תשמע אליו לשוב מדרכך, אשר לא תִגָּלֶה ערותך. פן תשמע, ולבבו יבין, ושב, ורפא לו. עד תום כל תקוה וחדול כל תוחלת, אז מהר שמע בקולו לכל אשר ייעצך. וכי ימות חולך, ואמרת: לא בי האשם, בעון איש עצתי גוע ואיננו. — וכל העם יאמינו לך ולמרכבתך:

* *

*

על פי הדברים האלה התהלכתי, ואתנהלה לרגל המלאכה הזאת ויחשבוני בני עירי לראש רופאיהם. הפוקרט הייתי בעיניהם עון אשר חטא היה להם, לבלתי קרוא לי בתחלואיהם. וכמות עשיר,

ואני

ואני לא נקראתי אליו, ותהום כל העיר. בגוע איש אחד לפני בן מלאכתי, וילונו עליו כל העם, ורפאי עצמו משערות ראשי, ואין פוצה פה. ואעש חיל, ואצבור הון, וכהרבות הוני, ותרב גם חכמתי בעיני אנשי מקומי. וְאֻכָּבַד כמשנה למלך בעדתי, אף אמנם משנה למלך הייתי, למלך בלהות, בכור מות. יום יום רכבתי במרכבת המשנה אשר לו, ואעבור בשוקים וברחובות, לבוא אל הבתים לנגוף. ואת חרבו השלופה הניח מיד בעירי, ויתן תחתיה קנה ונוצה בין אצבעותי, ואת אשר הוא היה עושה בחרבו עשיתי אני בעטי ובקסתי. אך כאשר זקנתי ושבתי, ותבוא מרוב שנים חכמה בלבי, ואבין באחרית ימי את מלאכתי, וארפא בימי שיבתי ראשונה איש מכאובות, ואתַיֵהו מחליו בתבונות כפי. וַיִּבָּהֵל מלך בלהות, וירע בעיניו, וימהר ויאסוף אותי אל אבותי, ויקחני מן הארץ. — ויהי כי התגאיתי בסכלותי על שם חכמתי, ואהי תרנגול הודו אחרי מותי, עוף מתגאה באולתו, ומתנפח על בלי—מה.

זה חליפתי, זה תמורתי, זה התרנגול! תרנגול מתנפח, מולדת ארץ הודו. ואתנפח כל היום, וארחיב כמפוח מוראתי, וארעים במרחביה בקול גאוני. ואאריך אפי, ואורידהו מעל חוטמי, וירעמו פני בְּהִנָּפְחִי ויאדימו כתולע הענקים אשר לגרגרותי. ובהורידי לארץ מפרשי כנפי, את נוצות זנבי בגלגל הקימותי, והלום והנה במעגל הסבותי. וכשמעי קול חליל, ואקרא: הדר, הדר! ואת כל אדום שנאתי ברוב גאוני. ואם שזפתו עיני, וְאִמָּלֵא חמה, וארדוף אחריו, ואעוף עליו. ואכהו במוטות כנפי, ואנקר בו. — בעלילות כסל כאלה עשיתי גאוה, וארא לעין כל כי סכל אני, יען וביען גאות לבשתי מקדם, למען הסתיר את אולתי, ותחת אשר לפנים זקנים מפני קמו, ויכבדוני, ויגורו משאתי, עתה שחקו עלי צעירים, ונערים התקלסו, התגרו בי. — כה חלפו ימים, ואנכי שמנתי עביתי בגאוני וסכלותי. ויעבור איש קדוש ורבי בארץ, ויבוא עד המקום אשר אני שם. וימהרו אנשי מקומי, ויכינו לו מטבח, ויעשו לו מטעמים. ויאחזוני, וישחטוני גם אני, ויצלוני, וישימוני לפניו. ויאכלני הצדיק — ויאכלני בצדקתו כאכול קש לשון אש, לא השאיר כל מאומה. ויעלני הקדוש באכלו ויבֵא את נשמת הצפור בפרי בטן אשה. ובהִוָּלדי אדם עוד הפעם, ואהי מיוחס, איש מתנפח כתרנגול הודו.

הראית

הראית מימיך ערבי במדבר ? הראית את סוס תפארתו אשר הוא רוכב עליו ? סוסי ערב ובני קדם אלה מחמדי כל עין המה, שבט תפארה, מיטב כל רכש. צלם דמות תבניתם תאוה הוא לעינים, גאון צוארם בלכתם, חמוקי ירכיהם, ומשאת פרסות רגליהם נחמד למראה. קלי רגלים המה כצבאים על ההרים וככלב נאמנה רוחם את רוכביהם. ואביריהם יולידו בדמותם כצלמם פרי בטן ישוה להם, על כן יתיחשו הסוסים האלה לתולדותם. ספרי יחש יכתבו להם, מבטן מי יצא סוס וסוס, ומי הולידו, מיוחסים המה כלם, שרים ומלכי ארץ אלפי זהב וכסף יתנו מחירם, למען עַבֵּר בם את סוסיהם להיטיב את מולדתם. — ובני הרבנים מיוחסים גם המה סוסי ערב המה לבית ישראל. עשירי העם אלפי זהב וכסף יתנו מוהר ומתן למען התחתן בם.

ואקרא: היִוָּלדו בני הרבנים כאשר יִוָּלדו בני הרמכים, נפש חיה למינה ? הינחילו הרבנים את רוחם אשר בקרבם לזרעם וצאצאיהם כאשר יורישו סוסי ערב את הוד תפארתם ליוצאי חלציהם ?

ותענני הרוח: לא ינחילו את רוחם, ולא יורישו את תפאירתם; יש רב כותב ספר ובנו לא ידע קרוא ספר; ויש רבנים אנשי שם וצאצאיהם בני בלי שם; ורבנית אשת יפת תואר תלד בת לא תואר לה ולא הדר, שחורה כעורב, ומראיה כאשה כושית; ועשירי עם אלפי זהב וכסף יתנו מוהר ומתן, למען התחתן בם. — לכן יתגאה כל יוצא ירך רב, עד העבים יגביה אפו, אני ואפסי עוד כל מזמותיו; וגאוני ארץ לא ינחילו לבניהם, כי אם את גאונם ורום עיניהם. — ואנכי מוכה שחין הייתי, איש גרב וילפת, איש בער לא ידע, כסיל לא יבין, אך אבותי ואבות אבותי חבל רבנים היו, יוצא ירכם הייתי את השחין ואת הצרעת, על כן גבה לבי, וִינָשאו עפעפי, ואתהלך כל היום במרחבי ביתי, וכפות ידי בצלעותי, וכרסי הולך לפני, ואומר אל לבי, מי ידמה לי, מי ישוה לי, ומי יערוך לי ? — תולעת לא איש היה בעיני כל גבר אשר לא היה לו רב במשפחתו, ואביט עליו כהביט שוכן מעל על זוחל עפר, ואחשבה לדעת, ולא יכולתי הבין, למה לו חיים ? — ולבני ולבנותי צויתי לאמר: חדלו לכם מן האדם, אשר אין רב גואל לו, קרוב אליו ממשפחתו, כי במה נחשב הוא ? סורו מעל אהלי האנשים האלה, כי טמאים הם לכם. אל תבואו בקהלם, אל תלכו ברחוב אתם, אל תפתחו שפה עמהם, כי חרפה היא לנו. זכרו, אל תשכחו, בני מי אתם ? ומי אביהם ? —

ואם חפץ איש התחתן בי, לקחת מִבנותי לבניו, או לתת מבנותיו לבני, ואעביר את רבני ביתו תחת השבט, ואשקול אותם במאזנים; ואם ימעט הבית מהיות מספר רבניו כרבני, או כי יִגָרע שם אחד אבותיו במשקלו, ויסף כערכו כסף. כי תמורת רבנים וממכרת בית אבות הוא התחתן. לפי רוב הרבנים ימעיט המוהר, ולפי מעוט הרבנים ירב המתן, ואם אין כל רב בבית, ונתן כסף אין קץ, זהב כאפר יפזר.

ואקרא: מה הדבר הזה ? האת האנשים הטמאים התחתנת אשר מאסת לפתוח שפתיך עמהם ?

ותענני הרוח: כסף מי נדה הוא. טמא נפש יתחטא בו, בתתו כופר נפשו. אלפי זהב מתן ומוהר יטהר. כי הכסף יענה את הכל, וזהב ישלים כל חסרון, וימלא כל מגרעת. איש רֵק, חדל מוסר, חסר דעת, ומלא כסף, בישראל ג ד ו ל שמו, על פני כל העם יְכֻבַּד, מנער ועד זקן לפניו יכרעון ברך, וכימי צאתם מארץ מצרים ישתחוו לעגל הזהב — לכן יתגאה על שתים איש ישראל שוכן ארץ פולין, על מולדתו ועל כספו. ובשתים אלה יתחתן. והאיש אשר יתלכדו בו גאון כסף וגאון מולדת, בל קרוב אליו עוד מגאוה וגודל לבב מלך הוא על כל בני שחץ.

ואומר אל הרוח: ברוב גאונך אביר אבינה, כי שנים אלה גם לך היו למנה, גאון מולדת וגאון כסף.

ותענני הרוח: כדבריך כן הוא! מיוחס הייתי מתרפס ברצי כסף. ואעש מסחר בכספי ובמולדתי, סחר רבנים בהתחתני, וסחר כסף בהביאי ממרחק עזבוני וסחורת ידי.

ואשאל: ומדוע לא היית רב ככל אבותיך ?

ותענני הרוח: הלא הגדתי לך, כי לא הנחילו לי אבותי את רוחם. ואולם בימי נעורי ובחרותי בספרי התלמוד הגיתי בחדרי מלמדי.

„ותבז את דבריו" ?

ותען הרוח: לא הבינותי כל מאומה.

ואוסיף: ואיככה עשו הוריך בנפשך שקר, לתתך הגות בספר אשר לא הבינות בו כל מאומה ? ומדוע לא היטיבו עשה, להורותך את אשר יסכון לך ברבות ימיך ? מדוע לא למדוך תכונת התבל לארצותיה, לדעת יתרון ארץ וארץ ומחסוריה ? מדוע לא למדוך שפת העמים אשר יריץ אליהם הסוחר את אגרותיו ?

ותענני הרוח: הס! כי לא להזכיר! אנשים מיוחסים יורו וילמדו לבניהם דברי חול?! תכונות ארצות הגוים ושפת הערלים?! חלילה! חרפה הוא לנו! ובושת הוא לבתינו, לבלתי הגות יוצא ירכנו בספרי התלמוד, מיום צאתו מרחם עד יום צאתו מחופתו ביום התונתו, עד יום סורו מעל שלחן אביו וחותנו.

ואקרא: זרות תשמענה אזני! תהפוכות אין חקר! בושת הוא לבלתי הגות נער בספר אשר לא יבין בו כל מאומה, וחרפה להורותו את אשר יסכון לו ברבות ימיו?! — ומה היתה איפוא אחריתך? מסחרך אך למחסור היה לך, הונך אבד, ותורש, הלא?

ותענני הרוח כדבריך! מסחרי אך למחסור היה לי, הוני אבד, ואנכי — גדלתי ואעשיר. — ואשתומם על הדבר. ותוסף הרוח: כי בראותי כי מטה ידי, ובית מסחרי חושב להשבר, ואמהר ואלוה לי אלפי כסף מכל סוחרי מיודעי, ואחר הרימותי קולי ואקרא: הצרור נקוב, כיסי רק, ושלומים אין.

כשמעי את הדברים האלה, ואומר אל לבי: אך זה האיש אשר רפאתיו. — ואשא את קולי ואשאל: הלא תגיד לי, איככה נאספת אל עמך?

ותענני הרוח: כאחד האדם נאספתי אל אבותי. נהייתי ונחליתי ואקרא לרופאים, ויבתבו לי את תרופתם, ואשת מן המרקחת, ואמות. — את חליי אשר חליתי אתה הלא ידעת, כי רפאתני גם אתה.

ואומר: הנה זה איפוא קץ גלגוליך?

ותען אותי הרוח: זה קץ גלגולי עד היום הזה; אך מי יודע מה ילד יום? אולי למען השפיל גאוני וגאותי על מולדת קדשי, מחר אני נפש חיה טמאה או קטון כל תולעת:

ואשאל: ומה לעשות לך, לבלתי יטלטלוך עוד טלטלה, ובאת אל המנוחה?

ותען אותי הרוח. את כל הדברים אשר שמעת כתוב בספר, הדפיסם והפיצם בישראל, והיה כי יקראם איש אשר כמעשי יעשה ובדרכי ילך, ושב מדרכו הרעה ומאולתו: חסיד כי ישוב משתות את יינו השרף, ומעזוב את נפשות ביתו למען נסוע אל רבו; וחזן כי יעזוב נגינות שותי שכר וזמירות לא סדרים, והיו זמירותיו קודש בבית אלהיו; ומוכם מכם הבשר והנרות כי יחמול על עמו ועל עדתו; ומקובל כי ישוב, והאמין בה' אלהי ישראל, אל אחד אמן,

מבלי דמות ומבלי כל תמונה; וקובר מתים כי ישוב ועשה מלאכת קדשו מבלי נטות אחר הבצע, ומבלי חלל כל נפש מת; והמקנא כי יקנא לה' ולעמו, וחדל לרדוף את כל סר מדרכו בקנאתו, כי המשפט לאלהים הוא; או כי יתן אחד מרבי החסידים תודה לה', ואמר לעדת חסידיו: סורו המורים ממני, כי נוכל אני; ורופא כי ישוב וחדל לעשות תועה למען עור כל עין. על שם חכמתו לא יתגאה, ובבן מלאכתו לא תרע עינו, גם בטרם ימות; ואם ישיב אחד ממיוחסי הארץ אל לבבו, כי כל יקר האדם בנפשו הוא ובקרבו, וחכמת לבו וטוב מפעליו וכשרון מעשהו הן הנה תפארת גבר, ולאיש בער לא יתן ולא יוסיף כל כבוד בית אבותיו, אם את כל אלה ישיב אל לבבו, וחדל מהתנפח, את אחיו ובני עמו לא יבז, ואת בתו יתן לאיש חיל אף אם בן אחד אביוני עמו הוא, אף אם בן אחד הרקים הוא; והיה כי יעשה אך מאחת מאלה, אז אעלה מרום, אסק שמים, ואנוח לגורלי לקץ הימים.

ואען: אנכי אעשה כדבריך, אך עוד אחת אשאלך, השיבני למען אדע גם אני השיב שואלי דבר. — שבע עשרה המה גלגוליך, ומאז התעו אותך האלהים ממרומים, ללכת לגור בבתי חומר אלה, כמה ימי שני חיי מגוריך עד היום הזה? — ותענני הרוח: חמש מאות שנה. — „ומספר הימים מאז הולדך ראשון אדם עד יום מותך מוכם הבשר והנרות אחרי הולדך חמישית" ? — ותענני הרוח: מאתים שנה. — „ועתה ראה אם יתכנו דבריך אשר דברת אלי. לפני חמש מאות שנה, בראשית הולדך אדם, היית חסיד, טובל במים את בשרו, ונוסע אל רבו; ולפני שלש מאות שנה היית מוכם מכם הבשר והנרות. ואולם כל שער עמי יודע, כי זה רק כמאת שנה מיום עבור בארץ ישראל בעל השם, אבי החסידים ורביהם, ורק כחמשים שנה מיום שום מכם הנרות על הארץ.

ותתלוצץ הרוח ותאמר: חוקר הנך! איש שכל! איש יודע בינה לעתים! את הכל תביא במשפט! את הכל תפלס במאזני שכלך! הידעת מה הנך בהיותך כל זאת ובעשותך כל אלה? אם לא ידעת, אנכי אודיעך. כופר הנך! אפיקורס אתה! הנה רוח דובר עמך, ועיניך הרואות כי פיו המדבר אליך, ואתה על בינתך תשען, תשאל כאלה, ולא תאמין לדברי רוח?! לו ידעתי כי כופר אתה, כי עתה לא פציתי את פי לדבר אתך. — ועתה מה לעשות? הנה

דברי לא ישובו אלי עוד. ולמה יעלו בתהו ויאבדו? עשה איפוא כאשר צויתיך, אולי אָגָאל. כתוב את כל הדברים אשר נדברנו אני ואתה על ספר, חלקם ביעקב, הפיצם בישראל וקרא העם, והאבין לכל דברי, לא יקשה לו כל דבר. כי יודע אני את נפש עמי, המה למרות עיני שכלם ולמרות עיני בשרם יאמינו לדברי רוח.

ואעש כאשר צִוָּנִי, ואכתוב את כל הדברים האלה על ספר

הנה אנכי נותן לפניך עוד מכתב אחד ממכתבי **הצופה לבית ישראל**. (כי המכתבים קרואי שם מאזני משקל 1) חסידות והחכמה 2) תלונות סני וסנסני וסמנגלוף 3) כלם מכתבי הצופה לבית ישראל המה). וידעת היום כי סמאל הדובר בו איננו סמאל שר המקובלים; כי זה הוא אויב ה' ומתקוממו, לא יבוא בקהל עדת מלאכיו, ולא ישא את שמו על שפתיו, כי טמא הוא כאהרימן הפרסי, מחוץ למחנה אלהים מושבו, וממנו לרע ולמות תוצאות, כי לפי דברי המקובלים, מפי עליון לא תצא הרעות כי אם הטוב. ואולם השטן המדבר אל הצופה הוא סמאל הזקן, כאשר הזכירו ר' אליעזר בפרקיו, מלאך רע או שד היהודים מאמיני אל אחד ולא אלים שנים. ואף כי הוא מסית ומדיח לעבור על מצות ה', ומאשים ומיסר את נדחיו, הנה לא יחטא במלאכות ה' אשר עליו לטמאה בה, כאשר ישוך הנחש בלא פשע ובלי אשמה, כי כן טבעו ותולדתו. את שם ה' ישא על שפתיו, כי לא שונא הוא לו מתמול שלשום. אכן הצופה יחשוב בלבו, כי סמאל שר המקובלים נצב עליו, על כן ישים נגד פניו את אשר עשה לו ר' יוסף דילה ריינה, כי איש לא למוד הוא הצופה הזה, על כן לא יבדיל ולא יכיר. — אולם גם סמאל איש לא למוד ככל צבא המלאכים והרוחות. כן יאמרו סני וסנסני וסמנגלוף באגרתם אשר כתבו אל הצופה, כי זה כמאתים שנה קמו בקרב העם אנשים אשר יבראו אראלים. אך לא כן הדבר! כי עוד לפנים, בישראל עשו להם היהודים מלאכי מרום ברוח שפתים. וכן יחליף וימיר סמאל בדבריו אל הצופה רבני ארץ אחרת ברבני פולין, כי יספור הבליהם. — יהי מה! הנה אנכי נותן לפניך את מגלת הספר בכל מגרעותיה, לא שלחתי בה יד כי קודש היא, בשבחי הבעש"ט וספורי מעשיות מהר"ן, על כן יראתי לנגוע אליה. —

---

1) גבורי העתים תקפ"ג. 2) כרם חמד מחברת ג'.
3) כרם חמד מחברת ג'.

תשליך

—וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצוּלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם ׃ תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב—

(מיכה ז׳ י״ט כ׳).

בחודש השביעי באחד לחודש ואני מתהלך על יד הנהר. ואשא עיני וארא והנה סמאל השטן עומד על היאור, ומלאכי רעים משוטטים על שתי גדותיו, ואנכי אימת שדים ושעירים לא תבעתני מעודי, כי עברי אנכי, ואת ה׳ אלהי השמים **לבדו** אני ירא. ואקרב אל השטן ואשאלהו: מה לך פה סמאל? ומה מעשיך על הנחל הזה? ויען השטן ויאמר: הנני פורש ביאור רשת לאסוף במכמורת את כל חטאות בני ישראל אשר ישליכו היום מצולה בהמון גלים, למען העלותן השמימה; שם אשטחן שטוח בקרב מחנה האלהים, למען יראו כל צבא המרום במרום את פשעי העם הזה כי עצמו, וחטאתם כי כבדה מאוד. — ואען הסכלת עשה סמאל, כי בחרת לך מימי ארץ פולין לצוד בם צַיד עון ופשע! סוב לך אל נהרי אשכנז וצרפת; שם בני ישראל קצוצי פאה, שם בני ישראל מגולחי זקן, שם ילבשו היהודים מלבוש נכרי כמשפט הגוים אשר בקרבם הם יושבים, ואנחנו פה תלבושת יהודית נלבש, זקננו תמים, משערתו לא יפול ארצה ופאות ראשנו אמתים והצי אורך לפאה האחת. עוד דבר בפי ומלתי על לשוני לספר את כל צדקותינו אשר נפלינו בם מיתר משפחות בית יעקב, והנה קול כקול רעם בגלגל נגע באזני, ואכלא את שפתי, ואפן לראות, והנה הוא קול סמאל השטן — קול שחקו על דברי. ויענני ויאמר לי: צחוק עשית לי היום הזה בדבריך ובמשפטי פיך! כי הגדת היום, כי תום זקן איש ואורך פאות ראשו עֵדֵי תום לבבו המה, ומעשה הבגדים אות מעשה הצדק או הרשע. כי משערות זקנם ופאות ראשם גם יחד עצמו עונות אחיך יושבי הארץ הזאת, ותחת כנפי בגדיהם יסתירו ערלת לבבם והמון פשעיהם. — הנה העם יוצא מבתי הכנסת והתפלה! גדודים גדודים יבואו אל שפת הנחל הזה לאחוז בכנפות כסותם ולנער חטאותיהם המימה. מהרו שעירי! משרתי אזרו חיל! התיצבו איש על מקומו! הכינו הרשת! תקעו יתדותיה! חזקו מיתריה! לבלתי יִנָּתֵק היתר, או תמוש היתד, ולבלתי תרד תהומות הרשת מכובד משאה. —

ואתה

וְאַתָּה פֹה עֲמֹד עִמָּדִי! הִנֵּה גְּוִי עֵינַיִם
וְרָאִיתָ אֶת הַחַטָּאִים בְּרִדְתָּם אֶל הַמָּיִם:

מחריש ומשתאה עמדתי הכן על שפת הנחל. ואשיחה עם לבבי לאמר: האמנם עדת בני ישראל יושבת ארץ פולין תרב לפשוע? הן כל העדה כלם קדושים, כלם חסידים, כלם יודעי דת, כלם יודעי דין, רבינו אנשי מופת כאלישע ואליהו, וכל רבנינו גאונים, מאורות גדולים, איש איש יחיד בדורו, איש רבן של כל בני הגולה, גדול מרבן שמו, האלה יחטאו? — ואשמע קול רעם עונה: אלה יחטאו! הבט ימין וראה! — ואפנה על ימין, וארא, והנה נקבצו באו שמה כל נכבדי העדה, רבניה, רביה, קדושיה, חסידיה, יראיה, המקנאים לה׳ ולתורתו. באו ויפטירו שפה ויניעו ראש, וינערו חוצן. — אל אלהים ה׳! אל אלהים ה׳! האאמין למראה עיני? אם לא התולים עמדי? כי כזרם ברד וגשם מטר וגשם מטרות עוז יֵרדו חטאות הקהל הקדוש הזה מתחת בגדי כבודם! חטאותיהם תואר להם, תמונה להם, ומראה להם! תמונת כל שקץ, צלמי כל תועבה, ותואר כל מרגיזי נפש! כל אלה שכנו בצל כנף קדושי ישראל הטהורים האלה המקנאים לה׳ ולתורתו! — ויגע בי השטן, ויעירני מתמהון לבבי, ויאמר אלי: הבן למראה עיניך, ואת אשר לא תדע שחרו הגד, ואנכי אורך. ואומר: ראיתי והנה רפאים יתוללו מתחת כסות לבושי הרבנים, ענקים גבוהי קומה, כל משפחת גלית הפלשתי, והמה רודפים אחר נשיאים ורוח. — ויען השטן ויאמר: זאת חטאת גאותם ורום לבבם (כי גא מאוד גאותם) ועון רדפם אחר כבוד ותפארת. — ואקרא: חסום פיך סמאל! ועצור דברי בלע! הרבנים, האנשים העומדים על משמרת משה איש האלהים הענו מכל האדם להורות משפטי אל ליעקב ותורתו לישראל, האם המה יעדו גאון וגובה? — במעט הוצאתי מפי את המלים האלה, וירעם בקול שחקו הנורא שנית באזני, ובלעגי שפה ענני ויאמר לי: כן דברת! רבניך יחד כלם ענוי ארץ! כי עקב ענוה יכתוב איש על שער ספרו תהלות נפשו. נורא תהלות הוא שער ספר וספר! כי מהלליו סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, אך לא טוב הדבר אשר דברתי! כי מהלליו סולם מוצב עבי שחקים וראשו מגיע שמי שמימה. כי **עמוד הימיני ופטיש החזק** וגם **הגאון הגדול**

תהלת

תחלת כל ענוי ארץ כקש נחשבו היום; ראשית ענוה כיום הוא **רב הרבנים וגאון הגאונים**. אך מה יתן זאת לאיש שח עינים? לכן יוסיף **מאור הגולה**. אולם מה יוסיף פאר רבינו גרשון לאיש שפל רוח? על כן עוד ־רבה תהלה לאמור: **רבן של כל בני הגולה**. אך ענוה צדק עוד לא תנוח, אי לזאת תרב אמרים: **גדול מרבן שמו**. אכן רוח נמוכה עוד לא תרגיע, על כן יתרה תעשה לאמר: **יחיד בדורו**. אך מי תִכֵּן את רוח הענוה לאמר, עד פה תבוא ולא תוסיף; כי עוד תגבר חילים, ותגד ליעקב: **אין על עפר משלו**. ומי יודע, אולי עוד ידה נטויה לכתוב לעת מועד: **אין בשמים משלו**. — ועדת חנפיו אשר יקיפוהו, גדודיו אלה יאמרו לו: כי לך נאה, כי לך יאה, לך כל לך הממלכה, מאין כמוך גדול אתה וגדול שמך. — שאל נא לדור ראשון, מי ראה כזאת? מי שמע כאלה? גדולי ישראל אנשי השם אשר מעולם שמותם עלי ספריהם ערום הָלכו בלי לבוש ובלי מעטה תהלה כל ימי חייהם, ורק דור דורשיהם, דור הבא אחריהם, הלבישו מערומיהם, ולפי מרבית חכמתם ועמלם להועיל לעמם בתבונות בפיהם הרבו מהלליהם, ויושיבום לנצח ויגבהו; ורבני ארצך עוד חיתם באור תראה, והמה ימהרו ויחלטו תפארת שמותם! הוללות בלבבם ובספריהם, לתהלות בפיהם ועל שעריהם! יתגועשו ויתהללו! אי בושת? אי כלמה? — גם בוש לא יבושו וְהַכְּלֵם לא ידעו!

מבלי העלים ממני כי צדקו דבריו, הרהבתי בנפשי עוז, ואשיב את חורפי: הדעשת ארץ, סמאל, חנם על לא דבר. האם רום עינים חטאת? ואם רוחב פה פשע? הן לא ירעו ולא ישחיתו, כי אולת המה; אולת קשורה בלב בער, נערים יתקלסו בה, תמלא שחוק ותרועה פי כל איש, תשמח כל נכאה לבב, ותיטיב גהה ומזור לכל עצבון רוח. — ויענני השטן ויאמר לי: למה זה תרב לריק אמריך? הלא עיניך יענו לך, כי גאון הרבנים חטאת, כי לו תהי גאוה אולת התְנַער כיום מתחת כנף הבגד? כי מדי שנה בשנה ישליכו בני ישראל את חטאותיהם ואת אשמם המימה, אך מסכלותם ופתיותם לא ירפו, בהן יחזיקו, והיו להם למשמרת עד העולם. נעור יתנערו, נוע ינועו, נוד יתנודדו כהתנודד ארץ ביום הרעש, ואולתם לא תסור מהם. — אף טוב הדבר הזה להם ולבניהם אחריהם כל ימי הארץ. כי לו ירדו כל כסל העם הזה וכל מעשי

הבליו

הבליו אל היאורים ואל האגמים, כי עתה יגבהו המים, ויעברו על כל גדותיהם, ויהי מבול מים שנית על הארץ. — ממראה עיניך איפוא תשפוט כי גאון הרבנים חטאת. זאת החטאת היא גברת הבית, אם הבנים לכל פשעיהם ועונותם, שא עיניך וראה, אלה תולדותיה.

ואסב את עיני אל המקום אשר היו פונות שמה בתחלה, וארא והנה מתחת שמלות הרבנים יצאים: סמל הקנאה: בוז משפחות בוז חכמי לב הבוז לכל אדם: מצה ומריבה, מצודות וחרמים, לב אבן קשה מצור, וקסת סופרים, וצלם מרבה ידים, וחזיר מיער ופיו מגואל בגללי צאת אדם מאסף לכל המחנה. — ויאמר אלי השטן: הראית? כל אלה יולדו להרפא חטאת הגאוה! סמל הקנאה הזאת אשר ראית איננה קנאת סופרים אשר תרבה חכמה, היא הקנאה האוהבת את האיש אשר העיר את רוחה ותכבדהו, על כפים תשאהו, ויהי לה למופת, כי אם זאת הקנאה אשר תשים את פניה באיש לרעה, תשנאהו, חרפה תשימהו, לו יכלה כרגע כן תבלעהו: זאת הקנאה אשר תרע עיניה בבן גילה כי יהללוהו בשער, אשר תשטום את בן עירה כי יושיבוהו רב לכסא ותחת תת כבוד לשמו, תבַזהו. — כי גם זאת פרי גודל לבב הרבנים לבזה נפש, כל איש לתַעֵב גוי ואדם יחד. רק משפחתם משפחת רם, וכצאן משפחות כל בית ישראל לפניהם. כל יושבי תבל ושוכני ארץ כרמש נחשבו, המה ענקים, וכל חכמי לב חגבים בעיניהם. זה האיש אשר נשאו לבו השמימה להשוב מחשבות ולגלות ממושכות כדורי שחק במסלותיהם הוא רק גדול החגבים, חרגול או סלעם, אך ממשפחת הארבה, רפאים יֵחָשבו רק הם, כל מחשבות לב האנשים האלה הוא ראשם (לרב תבונות יקראו ראש) על ראשם יחיו, על ראשם יתקוטטו, ואם אמור יאמר האחד, ראשי עלי כברמל, יגיד אליו רעו ראשי עלי כלבנון על כן יִנָצו האנשים, על כן יריבו, על כן יצודו נפשות, על כן יכון חרם, לא מיראת אלהים, כי אם מגאוה וגודל לבב. כי יראת אלהים תשיב נדחיה ותקרב רחקיה, אבן גאוה כל הקירוב הקרב תרחיק בזרוע, והרחוקים תורה הלאה. — ואנכי עד כה עמדתי דומם, כי השתוממתי על המראה אשר ראיתי באחרונה עד לבלי יכולת מצוא מלה להגיד המית לבי, אך מדי דברו שבה רוחי אל קרבי ודברי אל לשוני, ואקרא. אולם מה פי החזיר המגואל הזה אשר ראיתי? אהה ה׳! מה לחיה הטמאה הזאת, תועבת בני ישראל.

בצל

בצל כנף מורינו ורבינו ? — ויען השטן ויאמר : זאת חטאת הדוברים נבלה בספרי שאלותיהם ותשובותיהם , המנבלים את פיהם בדברי זמה שקץ ותועבה כאחד הרקים המתגודדים בית זונה , ודבר ה׳ היה בספריהם לחרפה ולגועל נפש . — ואען : לא ידעתי , סמאל , משאלותיך אשר תשאל ! החפוץ תחפוץ אשר לא יורו מחוקקי ישראל משפטי הנשים אשר בימי נדת דוותן או כי יזוב זוב דמיהן בלא עת נדתן ? ומה יעשו שופטי צדק בשפטם דברי ריבות בשעריהם ; אשה כי תשטה , ויעידו עדים לאמור זנתה תחת אישה , היגזרו אומר לאסור אסר על בעלה בטרם יִצָּרפו ויתלבנו ויתבררו הדברים כחוק וכדת ? היש לאל ידם לדבר דבר בכמו אלה מבלי הַפְרֵעַ חוק מוסר הַצְנֵעַ ? — ויען השטן ויאמר : יש ויש ! כי גם חכמי הגוים בכל מלכותם יכתבו דברי ריבות כאלה על ספר , אך אזנם מלים תבחן ואת אמרתם יצרופו , להסיר את התועבה מקרבה . ובמקום צר אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל , ממצוקותיהם תושיעם מלה יונית או רומית , אשר אספה את חרפתה מזוקן , אומר ודברים בלי נשמע לכל איש קולם . ומדוע לא יעשו רבניך כמשפט הזה ? מדוע לא ידברו ארמית בכל דבר שקץ ונבלה ? כי השפה הזאת זרה לשומעיה . על כן סרה כל תועבה מקרב מליה , וממקום קדוש יהלכו לבני ישראל כל דבריה , לכן ישירו מדי שבת בשבתו שירי עגביה מבלי דעת את הנבלה אשר ידברו . — ואקרא : אנא חוס נא , חמול נא , רחם נא סמאל ! הנח לרבני ארצי ! איכה יכתבון ארמית , אם קצור תקצר ידם מכתוב עברית לפי חוק ומשפט ? — ויענני השטן ויאמר : רבניך ילאו איפוא לכסות דבר ערוה ; ומדוע לא יטמנו את כתבי שאלותיהם ותשובותיהם בסתר אהליהם , והיו להם מגלות סתרים , ספר חתום לא תשורנו רק עין רב או דַיָּן או שופט ? מדוע יגלו את נבלותם לעין השמש , כי ידפיסום ויפיצום בישראל , והיו למקרא כל העדה , מגדול ועד קטן , מזקן ועד נער ? — אם לא תדע , כי עתה אודיעך : למען הגדיל שם (לא למען הגדיל תורה) למען התפאר , למען התגאה :

מבלי דעת מה השיב , כי חזקו עלי דבריו , סבותי את לשוני ואשאלהו : ומה הצלם הזה אשר ראיתי עם אלף ארבות ידיו ? — ויען השטן ויאמר : זאת חטאת שוד וגנבה ! נפשי יצאה בדברו את הדברים האלה ; ואקרא : דום והֵאָלם סמאל ! יסכר פיך דובר שקר ! בי נשבעתי , כי לא ידע לבד את אשר תבטא בשפתיך ! כי מה

הדבר

הדבר הזה אשר דברת ? האם ראית גנב בין תופשי התורה האלה ? — ויאמר : כן הדבר ! ראיתי ! — „אויה ! למשמע אוזן דאבה נפשי ! אנה אוליך את חרפתי״ ? אולם כרגע התנחמתי ואשיב אמרי לי : למה זה הבל אירא ? דבריו לא יאָמנו ! — ואתאפק ואוסיף קרוא : שבעתים אשלם , את כל הון ביתי אתן , אם המצא תמצא בידם גנבה משור ועד חמור ועד שה , מכסף ועד כלים ! — ויענני השטן ויאמר לי : ומה הדבר אם שלח איש ידו במלאכת רעהו מבלי קחת כסף או כלים מהדר או צאן ובקר מרפתים ? מה הדבר כי יסיר איש דפים שלמים מתוך כתבי יד אשר נִתְּנוּ לו לשום עינו והסכמתו עליהם , יקח מהם כל חלקה טובה , ויניח לו למשמרת , לאמור לעת מועד זה פרי מחשבותי ? ומה האיש אשר יאסוף אומר ודברים מספרים הרבה , יכתבם אף ידפיסם מבלי הגיד מפי מי יצאו הדברים ויאמר : ראו זה ספרי פועל ידי אשר חשבתי למשפט ? כי אשאלך : מה שמו ? מה תאמר אלי ? הן האיש ההוא גנב , גם כחש , גם שם בכליו , הלזה תקרא תם ונקי כפים ? — ואשא את קולי ואזעק : ואיו ? איה סופר ? ואיה ספרו ? — ויען השטן ויאמר : לספר תבקש ? הנני למצוא חן בעיניך ! הוחילה כמעט רגע ! — ויסב את פניו אל אחד השדים המשרתים אותו , ויצו עליו לאמור : מהרה חושה אל תעמוד ! לך בוא בחדר אביך , והוציאה אלי משם את ספרו ! — ואשתאה כשמעי את דבריו ואומר אליו : מה הדבר הזה אשר עשית ? אמרתי ספר מעשה ידי רב תשים לפני , ואתה שלחת מחברת אחד השדים לקחת ! — ויאמר הלא תדע בן מי זה העלם ? הבט נא אל מראהו , כי עוד לא הרחיק נדוד . — ואען : מראהו כזאב ערב , אולם איככה אוכל וידעתי מי הולידו ? זאת אבינה כי הוא בן שד כמוהו ; כי משורש נחש יֵצא צפע , ושעיר יוליד שד . — ויאמר אלי השטן : צדקת בדבריך ! עמל הוא לדעת זאת . כי עוד לא הודעתיך , מי המה הדיגים האלה אשר קראתי לי היום . כי רוחות בני אדם הם , רוחות בני רבנים כלם , רבנים אשר בהכותם חרם או בתתם לבוז כל איש אשר לא ישרה נפשם בו , העלימו עין מעון בניהם , ותחת יסרם בשבט או בנגעי בני אדם על אשמותם , הזכירום בספריהם , וירוממום בקהל לאמור : בני החריף , בני הגאון , לרוחות הבנים האלה שכבר מתו קראתי היום , להעלות חטאות אבותיהם ממצולות המים , למען השיב גמול להוריהם אשר כסו על פשעיהם . — וספרו זה אשר יגיד בו האב את תהלת בנו יביאהו עַד בנו לגלות את

ערות

ערות אביו. — ראה נא גם ראה, מה מאוד ימהר אף יחיש מעשהו רוחי זה אשר שלחתי. כי הנה הוא בא והספר על שכמו. — ויפן אל השד אשר שלחו, ויהללהו ויאמר: מהרת למצוא בני! חשת ולא התמהמהת לעשות פקודי כאשר בהיותך מתהלך חי על פני האדמה הזאת! כי מעולם שמעת לעצתי, הקשבת לאמרי פי, אהבת רע מטוב שקר ושפתי חלקות מהאזין לאמת סלה. אשמת, בגדת גנבת כאביך, גאות לבשת, דברת דופי בישרי לב, הכיתם חרם במסתרים, ותבאיש את ריחם, ותרדפם באף, זמות להשמידם; זדת, חמסת את כבוד שמם, טפלת עליהם שקר, יעצת להרע להם; כזבת, לצת, מררת את חיי האנשים, נאוף נאפת, סררת כפרה; עוית, פשעת, צררת בנבליך, קנוא קנאת, ריב ריבות, שנאת חנם; תעבת, תעית, תעתעת את נשי רעיך; כי על כל אלה תעש כמעיל קנאת ה' צבאות למען כסות פשע. על כן שפתי ישבחונך, ופי יהללך בחוצות, כי סופדיך ומקוננך דוברי שקר כלם, כזב בפיהם בשכר יספודו, ובמחיר יקוננו: אכן תהלות שפתי אמת ומישרים, אל אלהים הוא יודע, וישראל הוא ידע. — יען כי נאמנה דוחק אתי, בצלי תתלונן כל הימים, בסתרי תשב עדי עד, לא ארפך ולא אעזבך. — וככלותו את תהלתו, ויפן אלי ויאמר: הנה אנכי נותן ספר לפניך, שים נא אליו לבך, וראה אם לא כל דבר אליו יגונב, אם לא כל מאמר גנוב הוא אתו? — בושת פני כסתני בקראי בו, כי כל דפיו מלאו שוד וגנבה עד בלי מקום. — ואתחנן אליו ואומר: הלא תבדיל סמאל? הלא תבדיל בין גונב הון ובין לוקח אמרים לא לו המה? — ובשצף קצפו ענני ויאמר לי: אל נא תסלף דבריך לאמר: לוקח דברים לא לו המה, כי כה תאמר לו: מגנב דברים! זה שמו לעולם, וזה זכרו לדור ודור. בין גונב הון למגנב דברים לא אבדיל! כי כל הגונב מזה כמוה נקה מגנב דברים בעשרו, לו יהי דל מנעוריו, כי עתה גם כסף יגנוב. — אף דרך אחד ומשפט אחד לשניהם, גונב הון ראשיתו מצער, בהסיעו את המטפחת מאמתחת הבגד, ואחריתו ישגא לחתור בחשך בתים, מגנב דברים בקטן יָחֵל, להגיד על פני איש דבריו אשר שמע מפיו, ולהעז פנים לאמר, דברי הם אשר הוצאתי אותם מלבי, ובגדול יכלה בעשותו ספרים מלאים גניבה וגזלה מן הקצה אל הקצה. — הנה זה תופש תורה! צא נא עתה והתפאר בו! — לא יבוזו לגנב כי יגנוב כל הון, למלא נפשו כי ירעב. אולם הלא יבוזו לגנב כי יגנב דברים

למען

למען התפאר? למען התגאה? למען התגאה על שקר?

עזי נפש לא יֵדעו בושת גם כי תִגָלֶה חרפתם בקהל ורך לבב גם קלון אחר כי ישמע לארץ יביט ופניו יחורו. כאלה קראוני גם אני, בושתי להרים ראש, נכלמתי לנשוא עין, ותרב כלמתי על התרגזי ועל התקצפי מראשית. — לבעבור סבב איפוא פני הדבר. למען העביר חרפתי מעל פני, שבתי לדרוש על מראה עיני, ואשאל: ומה קסת הסופרים הזה אשר נפל אל המים? — ויען השטן ויאמר: זאת חטאת עשות ספרים אין קץ. ואתלוצץ על דבריו, ואקרא: גם עשות ספרים חטאת! אנא השם, חטאו, עוו, פשעו לפניך כל חכמי לב כל גדולי ישראל, למיום תפוש עט ועד עתה! — ויענני השטן ויאמר לי: חכמי לב וגדולי ישראל בעשותם ספרים לא יחטאו, כי ספריהם יַרבו דעת, וקוראיהם יוסיפו לקח, חטא חטאו לומדי ארצך, בעשותם ספרים מרבים הבל, חטא חטאו רבניך בהוסיפם במחברותיהם לאסור אסר על נפש עד לבלי יכולת נשוא המשא. — כאש בערה בי חמתי כשמעי את דבריו, אכן יראתי התקצף, זחלתי תת מלים לזעמי, פן אבוש באחריתי נאלמתי דומיה החשיתי. אכן עיני איש יביעו קרב לב עמוק, ואת אשר יכחיד תחת לשונו ירמזון עפעפיו. את נהמת לבי ראה סמאל, ויוסיף ויאמר: אם לא תאמין, איש לא אמון, הט אזנך ושמע דברי חכמיך, החכמים בעיניך, בספריהם אשר המה עושים, אלה דבריהם ללשונותם בספריהם. — וכזרם מים כבירים זורמו שפתיו הבלים ודברי רוח עד לבלי האמין כי יִמָצאו כאלה בספרי הכמינו ומחוקקינו, אנשי שם, קרואי העדה ונכבדיה, מאשר לא הראיתי את הספרים אשר קרא בשם (כי יגורתי מפני האף והחמה לאמר עוד הפעם לא האמנתי, למען הביא השטן את ספריו, ולשומם נוכח פני) אציגה נא כיום נגד אחי בני ישראל, מקצת הדברים אשר שמעתי, על שולי היריעה הזאת 1),

למען

1) (ספר החיים דפוס זאלקווא דף ק"ד ע"ב, ד"ה מותר לישא אשה בפורים) בעיקר הדין נלע"ד כדעת הרשב"א שמותר לישא בו, ואינו דומה כלל לאין נושאין נשים במועד, משום דעיקר הטעם של אין מערבין שמחה בשמחה כתבו הפוס' שצריך שיהיה בלבו השמחה של יו"ט, א"כ לפ"ז דוקא ביו"ט שמצוה הוא שידע בלבו השמחה אין נושאין, שלא ישכח שמחת יו"ט, אבל בפורים כיון דאמרו חז"ל חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע כו', ואדרבה מצוה שישתכר כ"כ עד שלא ידע על מה הוא שמח, אין קפידא כלל לעשות נשואין, דמצד שמחת פורים לא אכפת לנו אם ישכח השמחה, ואדרבה מצוה הוא, ומצד שמחת הנשואין;

למען יחפשו חפש מחופש בספרים הנקובים בשמותם לראות, האם אמת נכון הדבר? — נמצאו הדברים בתוכם? — והמה בכתובים? — ואנכי נדכיתי עד מאוד נעויתי משמוע וכרחל לפני גוזזיה נאלמה עמדתי נכלם מתבושש ומחריש. אך לאט לאט שבה רוחי לאיתנה, ונפשי לעשתות שאננות, ואשוב ואפצה פה, ואען: אם אמנם הרבות הבל חטאת, מה האשם כי יוסיפו רבני ארצי לאסור אסר על נפש? ומי יתן והיה זה לבבם להוסיף אסר על אסר עד לבלי אכל כל מאכל ולבלי שתות מי באר ונחל, על לבלי החיט מחט, ולבלי קשור שרוך נעל, כי עתה גויי הארץ יעשו כל מלאכת יד ופועל כפים, ואת הארץ יסחרו המה, ואנחנו עבודת הקודש עבדנו כולנו, צום צמנו כל הימים,

ותפלותינו

אין חוששין דלא ישכח שמחה זו משום שמחת פורים, כיון דשמחת פורים מותר לשכוח ומלוה הוא, אמרינן שיעסוק משתא כדין ויתן בלבו שמחת הנשואין [דלא שביק היתרא ואכיל איסורא]. — (ס' מי נדה דפוס זאלקווא דף נ"ו) ויש להסביר הדבר יותר, דהרי הזקן באמת דהך ענין דבתולים חוזרין ואין חוזרין לא דבר טבעי רק בגזירת המקום ובתורה, א"כ קשה למה בגיורת שנתגיירה לא נימא כן, כיון דבתורה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, א"כ למה לא יהא בתוליה חוזרין כבת ישראל קודם ג' שנים ויום אחד. — (ס' שאלות ותשובות בית אברהם דפוס דיהרנפורט תשובה קכ"א באמצע) ולפי מה שהעליתי במ"א דלשיטת הרמב"ם דאינו לוקה [בחייבי לאוין] רק אם בעל וקידש, י"ל דכ"א אסור משום חצי שעור דחזי לאצטרופי הקדושין עם הביאה, ויש לי תילי תילין בזה. — (ס' פסקים וכתבים מהגאון רע"א דפוס ווארשויא דף י"ז) ולכאורה קשה למ"ד עובר ירך אמו, וקי"ל כותים, האיך מותר לשמש באשתו מעוברת, דלמא תלד נקבה, והוי לי' בא על בתו. — (ס' לחמי תודה דפוס אפענבאך דף ר"א) והנה בדרך צחות אמרתי לפרש מה שיש לדקדק דבסיום פ' משילין קאמר הדרן עלך פ' משילין, ובסיום כל המסכתא בכללה קאמר הדרן עלך מסכת ביצה והדרך עלן מס' ביצה, משום דודאי בסיום המס' בכללה שידוע שע"י לימוד כל המס' נברא מלאך ע"י, והיינו דקאמר הדרן עלך דר"ל ע"י השמחה והסעודה שמשמחין עצמן בלימוד' הוא הוד והדר לפני המס' שלמדו בה בעיון נמרץ, ובפרט השמחה מדבר חידושי תורה שנוהגין לדרוש בסיומה מענין סוף המסכתא, והדרך עלן מס' ביצה היינו ההוד והדר שבא על ידו ע"י גמר לימוד המס' כולה שנברא מלאך ע"י, משא"כ בסוף פ' משילין שאין שייך בה הידור שלנו ע"י המלאך, מאחר שבריאה זו לא נתהוות ע"י פרק זה לבד כ"א ע"י סיום כל המס' כולה. ולכאורה יש ליתן טעם למה שנוהגין לדרוש חידושי תורה בסיום המסכתא, משום דודאי שייך לשמח גם המלאכים שנבראים בסיומא לכל אחד ואחד, וכיון דגבי המלאכים לא שייך ענין אכילת הסעודה ממילא עיקר השמחה אצלם הוא מהגדת חידושי תורה של הדרשה. ובכן ראוי למנוע מפלפולים, שמן הסתם המפלפלים טועי' הרבה, וחרפה ובושה לכ"א בפני מלאך שלו שעומד ושומע פלפול של הבל ושוא.

ותפלותינו ותחנותינו ירבו כחול, או אז רחם ה' את עמו, ובא לציון גואל. — ויאמ- אלי השטן: אבל! איש צדיק תמים הנך! קדוש ישראל אתה! כי מאוייך ומשאלותיך יגידון את רוב צדקתך. אולם שים נא ידך על לבך, והגד נא לי נאמנה, הברוב צדקתך לא תלאה את עמך? היכול תוכל כל העדה נשוא כל אסריה? על כן כל אסריה אשר אסרו על נפשה לא יקומו. על כן רבו היום המתפרצים, הולפי חוק, עוברי תורות, פורקי כל עול, כי כשל כח הסבל, כי אין לסבול. אלה גודרי גדר אך ירבו פרץ ישראל. ותהי מעשה הרבנים את העם, כמעשה רחבעם מלך ישראל, בעזבו את עצת הזקנים להקל עולו מעל העם, ללכת בעצת הילדים להוסיף על עולם. ומה היתה אחרית הדבר? כי נקרעה הממלכה, ויחלק העם, ובפלגות בית יעקב גלה ישראל מעל ארץ ירושתו. — ואקרא: הסכת ושמע סמאל! השדים האלה אשר ישרתוך היום בני רבנים הם, כאשר אמרת, אכן אתה, בי נשבעתי! אתה רב וגאון הנך; כי כאחד הגאונים רבני ארצי לא תדע אף לא תבין את הכתוב בספרי נביאינו. ההיתה עצת הזקנים לפרק עול העם מעל צוארו? הלא רק זאת יעצו, להשיב מענה רך ולהתל בעם עדי המשחו עליהם למלך. — ויענני השטן ויאמר: אם כזאת היתה עצת זקני יועצי רחבעם, אתן תודה כי היטב ייטיבו רבני ארצך לשמוע בקולם, כי גם אחרי שבתם לכסא התל יהתלו בעם, לאמר על חלומותיהם ועל דבריהם, דבר ה' הוא, דבר ה' הוא, למען העמים עליו עול כבד, עול אסריהם. — אולם מדוע לא ישמעו הרבנים לעצת זקניהם? הזקנים אשר גם דבר ה' ומשפטו חתור חתרו להקל על העם? מדוע לא ישמעו לעצת הלל הזקן, אשר תקן פרוזבול, להקל על העם כובד שנת השמטה, לבלתי שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו? — אך הלל עניו והמה גאונים; אך טוב לישראל ענוים ידרושו, וגאוני ארצך רק אחר כבודם ותפארת נפשם ירדופו. — על כן קשה מצור לבם, כי מצור החלמיש יצאו לפנים מים, ומלב רב לא תצא חמלה, לחוס על איש בלתי שומר משפטיו ואסריו, אסרים ומשפטים בל ידעום עד הנה. — ויוסף סמאל וישא את המשל הזה ויאמר: מלך גדול עשה אניה, ויתן עליה את גנזי מכמניו, ולבלתי יהדפנה הרוח למדחפות, וישם עליה גם אבני שיש ואבני גיר, למען הכביד משאה, ויפקד עליה רב חובל, להוליכה, לשמרה, ולהטותה מצורי מכשול ונגף, לבלתי תשבר, לבלתי תרד תהומות; וכמות האחד ויקם אחר תחתיו,

השמים

השמים התקדרו וישתערו, וגלי הים גאו, ומימיו גברו, ויגרשו רפש וטיט, ויחמרו ויכבדו, ותִקַל האניה על פני המים; וישם כל רב חובל עליה עוד נטל חול ועוד נטל אבני שדה למען הכביד משאה, לבלתי יהדפנה הרוח למדחפות. וכמותו ויהיו החול והאבנים אשר הביא אל קרבה פנינים ואבני חפץ בעיני כל עומד על משמרתו אחריו, כי קסם עליהם, כי הצל הצילו את ספינת המלך ואת אוצרו הטוב מרדת שחת. וברבות הימים קלו המים, וינוחו הגלים, כי טהרו השמים ותופע נהרה, ותכבד האניה ותחשוב לטבוע מכובד משאה. ורב החובל תחת הטיל חול ואבן מקרבה להקל מעליה, למען מלט את האניה ואת מטמון המלך, עוד קבוץ יקבוץ לו כל הדבר הקשה והכבד אל תוכה, כי יתברך הסכל בלבבו לאמר החמרים האלה אשר צבור תצבור ידי יהיו גם המה פנינים ואבני חפץ בעיני הבאים אחרי, האין חטא משפט מות לאיש הזה; הלא יסר ייסרנו המלך?

כה דבר סמאל? כה נשא משלו; ואנכי השתאיתי על משליו ועל דבריו. ואשאלהו: מה זה היה לך סמאל כי נהפכת והיית לאיש אחר? הלא אתה הוא המסית והמדיח לזנות מאחרי ה' ולעבור על מצותיו, ועתה הנך מגיד מישרים, מגלה אזן למוסר, ממשל משלים ודורש טוב. אם תשוב סמאל, כשוב הכל בימי התשובה האלה? — ויענני השטן ויאמר לי: ראה נא גם ראה, כי לא תבחן את מוצא שפתיך! אם ישוב איש מדרכו בימי התשובה האלה, היהפך לאיש אחר? הן אחיך אנשי בריתך ישובו היום מדרכם, ומיום שמעם את קול השופר יחרדו איש אל אחיו (כי לקול קרן היובל יחרד לבי גם אני!) וכאשר הרבו לפנים פשע, כן ירבו תפלה כיום, יהגו נבאים שירי דוד מלך ישראל, יקומו ירונו בלילה לראש אשמורת המון סליחות עמקי שפה נלעגי לשון, ידברו אל ה' עברית וארמית, למען הָתֵם חטא, למען הִנָּקֵה מפשע. ובעשור לחודש השביעי מעונותיהם יתענו מערב ועד ערב, ובאגרוף יכו על החזה עד אשר תצלנה אזנים, ולקול נפלם על ברכיהם תרעש הארץ; הן שבו היום מחטאתם אך האם הפך לבם לשנוא את רוע מעלליהם, לבלתי חטוא עוד? לכה נא, נשימה לב, היום פנה, השמש באה, ובשופר יִתָּקַע לאמור: יום ה' הגדול והנורא חלף הלך לו — עוד קול התקיעה הומה באזנם, והנה הם שבים ללכת בשרירות לבם כמלפנים. זה ישנא את אחיהו בלבבו אשר השלים עמו תמול בערב, זה יחשוב מחשבות להונות

את

את עמיתו כאור הבוקר, וזה ישיך לרעהו בעוד לילה. האם הפך לבם בשובם? כהפוך עור כושי אשר רחץ את בשרו במים. כי כהתל באנוש יהתלו בה' אלהי צבאות. — ואני סמאל לא שניתי, לא נהפכתי לאיש אחר, אף מדרכי לא שבתי. כי כדרכי אז כדרכי עתה, להדיח איש ואשה, ולהאשימם למען יסרם, אכן ידעתי כי עמך עם בית ישראל על העצה היעוצה לא יתנו לב, כי אם על היועץ ישימו עין, לכן גם את הטוב איעצם, אך אדבר את הדבר בשמי, לבלתי עשוהו, ואת עצתי הרעה אתן בפי קדושיהם ורבי חסידיהם, למען ילכו במועצותיהם.

כאיל דלגתי וארקע ברגל בשמעי את דבריו, ובזעף ושטף אף הרימותי קולי ואקרא: עוכר ישראל! הלא תדום? על מי זה הרחבת פיך? ואת מי חרפת וגדפת? היערב לבך, דובר כזבים, לגשת אל הקדושים האלה, למען שום דבר בפיהם? הלא הם יאחזוך ויאסרוך כאסור כבש בן שנה! השכחת את אשר עשה לך ר' יוסף דילה ריינה? 1) לך הֵחָבֵא למשואות נצח, ושים הררי שלג ורהבי ים וחומות ברזל בינך ובין הצדיקים עושי פלא האלה! הידעת את כל מעשה תקפם? השמעת את עוז מפלאותיהם? הן ארמון זרים מעיר יעתיק קדוש, מארץ מרחק ישאהו על כנפי רוח, יעמידהו על מקום ביתו, וארמון על משפטו ישב, רחב ידים במקום צר, שם יעש משתה למלך ושרים, כי לראות פני קדוש רוזנים יבואו. מבלי הלוך ונסוע יבוא צדיק אל מחוז חפצו, כי באָתו, תקפץ הארץ ותעבור מתחת כפות רגליו. בנגוע ביד יגהה מזור, ובפרש כפים יסיר כל מחלה, ועקרה לא ילדה אליו כי תבא, ונעל הדלת אחריה,

ויברכה

---

1) ר' יוסף דילה ריינה גזר אומר בלבו, להעביר הטומאה מן הארץ ולהביא לציון גואל משיח צדקנו. ויקם הוא וחמשה תלמידיו, וילכו ויבואו המדברה. ויצומו, ויתענו, ויתפללו וישביעו בשם, ויורידו את אליהו, ואת סנדלפון, ואת אכתריאל ומטטרון, ואלה הגידו להם איה מקום סמאל אשר הוא מתחבא שם. ויסע ר' יוסף וחמשת תלמידיו למצוא את סמאל ויעתיקו הר שלג ממקומו אשר עמד לשטן להם על הדרך, ויעברו את רהבי ים אוקיאנוס, ויגזרו בסכין בחומת ברזל הנצבה לעומתם מנגד, ויעשו בה פתח ויעבורו. וימצאו את סמאל ואת לילית אשתו מתחבאים בחורבה. ויאחזום, ויאסרום, ויעבירום עמם לבוא אל הר שעיר לשחטם שם, ומבלי נתון להם כל מאכל וכל משקה, שם לפניו רק פעם אחת לבונה להריח בה, וירח סמאל את המנחה ויתחזק, וינתק את האסירים אשר עליו, ויברח וימלט. (מעשה נורא מר' יוסף דילה ריינה מסופר בספר לקוטי ש"ס מהאר"י ז"ל דפוס ליוואָרנאָ שנת למרבה המשר"ה לפ"ק דף כ"ה). (ו)

ויברכה תקותה בל תמוט, כי למועד הזה כעת חיה היא חובקת בן. —

הן ידעתי כי יפלא בעיניך מעשה נפלאותיהם, כי לא ידעת את צדקתם. אך מי צדיק אם לא רב חסידי? ומי נקי כקדושי? כי בטרם יערוך תפלה קדוש, ירחץ בנקיון בשרו אף ינקה ויסך את רגליו. לא בפיו ובשפתיו יכבד את אלהי יעקב, כי כל עצמותיו תאמרנה תפלותיו ומזמוריו. חבוש פאר כפלים כמלונה יתנודד, כף ימחא, מר יצריח, וראש יכה בקיר. אף לא ידע איש בער וכסיל לא יבין צדקת הצדיק במאכלו ומשתהו. יש צדיק חדל אישים מרוב תומתו, ובשרו כחש משמן, כי כצפור יאכל, ולבד יין קדושים, יין שרף משקהו; ויש צדיק עגול לחיים כפני לבנה, כמלאך י״י צבאות מראהו, כי כבקר יאכל, וכל יין רקח ישתה, הוא במלאכת לועו יעל נפשות חוטאים, ומעבודת שניו נשמת פושע לשחקים תרקיע. ועשנו אשר יעל מפיו? אשר יפיח לו? מי יספור הנפשות הפורחות בתמרות עשנו זה השמימה? על כן אליו יבאו מאפסי ארץ, לשמוע עצה, לקחת ברכה, ולתת כסף, כופר פדיון נפש.

עד הנה באתי בדברי, והנה קול קורא באזני: שא עיניך! שא עיניך; הביטה וראה; — עיני לנוכח הביטו, וארא והנה צדקת הצדיקים נופלת אל המים — ננערת כארבה מכנף הקדושים רבי החסידים הנצבים בתוך עדתם מנגד על שפת הנחל. — וכהכותה במים ותבקע לבקיעים, ויהיו חלקיה: ערמה וזדון, תרמית לב ורם ה, חטאת הרבות כזבים, חטאת הרבות הבלים, חטאת הרבות מעשה תעתועים, חטאת התעות בית יעקב ללכת בתהו, למען תת לרביו נדבות כסף חטאת מורדי אור, חטאת שנוא דעת, חטאת אהוב בצע, חטאת אהוב כסל, חטאת הושיב עם ה׳ במחשכים, וחטאת השכן לעפר כבודו, ושומו מרמס כטיט חוצות. ומכנף החסידים נפלה חסידות וינערו ממנה: שכרון ותמהון לב, חטאת האטם אזן לכל אמרי בינה, חטאת האמן לכל דבר, חטאת רדוף שנואי נפש עד הורידם שחת, גם שוד וחמס, גם זמה ונבלה נמצאו בכנפיהם.

מבלי פתוח פה ומבלי נוד שפה השיבני כה סמאל דבר, השיבני לבלי מצוא אחריו מענה עוד. ואנכי בושתי עוד הפעם, בושתי על קצפי, בושתי על פתיותי להאמין לכל דבר, בושתי על הרחיבי פה לפאר ולרומם את
רבי

רבי חסידינו, ולשיר את תהלתם. וסמאל לא רגז ולא שחק בקול רעמו הפעם, כי אם כל לעגו שם בפניו, וכל קלס בעפעפיו, לעג פולח ובוקע כחץ כליות ולב. ואומר אמלטה נא, אנוסה משפת הנחל, ויקף עלי שעיריו, ויגדור בעדי לבלי אצא. — ואקרא: עד מתי סמאל? הלנצח לא נמוש מעל יד היאור הזה? לא ידעתי, מה הדבר הזה היום? מדי שנה בשנה כבוא העם להשליך את חטאותיו, ויבואו, ויניעו כנף הבגד, וישובו. ועתה מאז החלותי לדבר אליך, עוד העם עומד על שפת הנחל, עוד לא כלה את מעשיו. עד מתי לעדה הזאת? הלא ינידו היום רגל לשוב הביתה? לשוב בית תפלה? האם דבקה ידם בכנף מעילם וכף רגלם בעברי הנהר הזה? מה הדבר הזה היום? — ויענני השטן ויאמר לי: מה זה תצעק חמס? לא זאת העדה אשר ראית מראשית! כי בני עיר אחרת תחז עיניך. כי לא לבד מתחת רבי חסידיך כי אם גם מתחת כפות רגלי ומתחת כפות רגליך עמדי תדלג ותקפץ הארץ, ותעבירני היום על פני שפת הנחל הזה מעיר לעיר ומקריה לקרת, למען אגורה בחרמי חטאות יושביהן. כצאתי את העיר יסיעו שעירי את יתדות הרשת וישובו ויתקעון אותנה, כבואם מול פני עיר אחרת, ככה תקפץ הארץ ותעבירנו היום מעיר לעיר ומקריה לקרת עד בואנו אל אשר הנחל ימה, ואבהל לשמע אזני, ואקרא: מה זאת עשית לי, סמאל, כי הוצאתני היום מעיר מושבי להביאני ביום המועד הזה אל אחת הערים הרחוקות? ונאספו עלי כל היראים, החרדים לדבר י״י, ויחרפוני, ויכוני, ויפצעוני, החרם יחרימוני, כי יאמרו בלבבם ברגלי עברתי, או על סוס רכבתי, או בחיק רכב באתי, ולא יטו אזן לאלתי, ולשבועתי לא יאמינו. — ויאמר אלי השטן: יראי י״י באמת ובתמים כי תצדיק את נפשך יאמינו לך, כי צדיק צדקות אהב, ישר יחזה כל הימים, ואם לא בעיניו תעמוד הרשעה מבלי יכולת נטות מפניה, יעצום עין מראות ברע. ואולם החרדים לדבר י״י אשר יאטימו אזן לקול מצדיקי נפש, המקנאים לתורתו רק למען הבזות, רק למען הכות, רק למען פצוע, רק למען החרם, כל העדה הקדושה הזאת, עדת חנפים כלה. מהם לא תירא, ומהמונם לא תחת; כי הגד נא ליראים האלה פשעם, ולחרדים ההם חטאותם, וכנוס מפני הארי ינוסו מפניך, ומבלי נגוע בך ירפוך ויעזבוך. שא נא עיניך! שם ינערו יראים כנפות בגדיהם.

אליהם נשאתי את עיני, וארא והנה כל חטאות האדם נופלות
מתחת

מתחת מעיליהם. חטאת גנבה, חטאת עושק, חטאת כחש בעמיתו חטאת מרמה ותוך, חטאת הונות את אחיו, חטאת תת כסף בנשך חטאת שנוא את עמיתו, חטאת שומו לחרפה, חטאת רדפו באיבה.— ואקרא: אוי לי כי נדמיתי! האלה המה יראיך י״י? החרדים לדבריך? המקנאים לתורתך? הלא הם קנאוני תמיד בלא אל, כעסוני כל היום בהבליהם, ואני עני וכואב אמרתי בני עליון כלם, ועתה הנה אלה עונותם! —

ויאמר אלי השטן: עוד לא ידעת כלה! כי לא כחטוא כל האדם יחטאון אלה! כי גם דבר י״י ומצותו יהי לחטא בכפם. וארא והנה מתחת שמלותיהם יורדים המימה כל מעשה מצותיהם: תפלותיהם וזמירותיהם, טוטפת ראשם, ציצית כנף כסותם, מזוזת פתחם, פרי עץ ההדר, כפת התמרים, סוכתם וגם מַצָּתָם השמורה. — ואען ואומר: חי אני! לולא ראיתי את כל בעיני, למשמע אוזן לא האמנתי. כי איככה תֵהָפֵךְ מצות י״י לחטאת? — ויענני השטן ויאמר: הלא נתן י״י את כל החוקים האלה לבית ישראל, למען היותו עם קדוש? אכן הן ישא איש בלבו את כל התועבות אשר שנא י״י, ועשה את כל חוקותיו אלה, היקדש? לא! לא יקדש! מרוע צוה איפוא אלהים את כל המשפטים האלה? רק למען זכור את י״י כל הימים, למען שותו תמיד נגד פניו לבלתי ייעף איש צרוף כליות ולב, לבלי עשות כל תועבה. ועתה הלא יחטא איש בעשותו את כל החוקים האלה, ואמר נצלתי, למען עשות את כל התועבות? הלא יוסיף עוד על חטאו, בשמרו את מצות י״י בכל פרטיה ודקדוקיה רק למען היותה כסות עינים לכסות פשע, לטמון בחובה עונו? הלא ירבה עוד לפשוע, כבלע את הקדש ואת כליו אשר ישרתו בהם, למען בצוע בצע, למען הוגות את אחיו? — ומדי דברו ותפלט חיק ירא וחרד מכסת פרי עצי הדר.— ואשאל: מה פרי העץ האלה מלבד הפרי אשר ראיתי לפנים?— ויאמר: כאלה הונו יראים את אחיהם, כי אמרו בלבבם: מי לא יאמין כל קודש לדברי יראי י״י החרדים? לכן אף כי הובאו פרי העץ האלה מאחד הארצות, נַגִּיד לעם ממבחר ארץ מכורותיהם מאיי יון הובלו, למען הרבות מחירם; ויבצעו את מזמותיהם, ויצליחו בערמתם. — ואתפלא על תרמית לבם וזדונם לשום קודש כלי מרמה למצוא הון — ויאמר אלי השטן: למה זה תתפלא? עוד לא ידעת כלה! וארא והנה במראה ספר חמשת הספרים נופל אל המים. — ויפג לבי, כי לא האמנתי למראה עיני. — ויאמר: אל תשתומם! כי גם בספר תורת

אלהים

אלהים ישלחו יד לחטוא בה ולחללה, כי לפי מכסת פרשיותיה וסדריה יספרו את שבועות הימים, בְּאַוָּתָם את הנשך ואת התרבית לקחת. — ועתה ראה נא, הנה זאת יראתם! — ומכנף איש ואיש יצאה יראת אלהים ותרד פלאים המימה! אך בטרם הגיעה אל המצולה ותחלף תמונתה וַתֵּהָפֵךְ לאחרת, ותהי יראתם: יראת בנים ובנות כי גדלו, חֵפֶץ התחתן בנדיבי עם, תאות הַכָּבֵד בקרב העדה, חֵפֶץ גָּבוֹר לאמונה כארץ למען הרבות מסחר ומרכולת. תאות נפש חוטאת במסתרים לנקר עיני האנשים, או תמורת קודש לכפר על העושק ועל המרוצה לעשות.

ומבלי הפוך מראה ומבלי החלף תמונה עזבה יראת אלהים את מעטפת אחד העם ותטבע במי הנהר. ואשתומם על המראה, ואקרא: מה זאת הראיתני סמאל? הגם יראת אלהים חטאת? היחטא איש כי יירא את אלהיו? אל נא תכזב בך סמאל! הלא אמרת, כי לא תדבר את הרע בשמך, כי אם את הטוב? ויענני השטן ויאמר לי: גם ביראת אלהים יחטא גבר אם לא בשום שכל והטות לחכמה אוזן יירא האדם את אלהיו. זה ספר תולדות אדם, שים נא עליו עיניך, וראה את כל משרפות האש אשר הציתה, וראה את כל נהרי נחלי דם ודמעה אשר שפכה יראת אלהים על הארץ טרם הקשיבה לאמרי בינה ודעת! — אולם הן קראת את ספרי נביאיך, וידעת את הקורות אשר קרו את עמך, הגד נא לי איפוא, מדוע לא שמע העם לקול חוזיו, לעבוד את י״י לבדו, ולבלתי לכת אחרי אלהים אחרים? והנביאים הרבו להם חזון, וידברו אליהם השכם ודבר, הערב ודבר, ומדוע לא אבו שמוע לדבריהם? — אם לא תדע, שאל אותי ואגדך! כי מי כמוני ייטיב לדעת זאת? הן אני הכבדתי את לבם וערלתי את אזנם אז לבלי הקשיב. — לא אבו שמוע לנביאיהם מיראת אלהים! — מבלתי יכולת העם בשנות קדם להאמין כי אל אחד לבדו ברא את השמים וכל צבאם ואת הארץ וכל צאצאיה, מאנו האזין לקול כל חוזה לעבוד אל אחד לבדו. ויהיו הנביאים בעיניהם ככופרים מכחישי אל, ויקוצו בתוכחתם, וילכו במועצותי אשר שמתי בקרב לבם ובפי קדושיהם נביאי הבעל והאשרה. את י״י אלהי ישראל עבדו, וישתחוו גם לאלהי העמים אשר סביבותיהם, לבעל ולעשתרות אלהי צדונים, לכמוש אלהי מואב, ולמלכם אלהי בני עמון, וישרפו את בניהם ואת בנותיהם באש, ויעבירום למולך. — לו חכמו השכילו, כי עתה שמעו לקול חוזיהם,

כי

הלילה. ואנכי נבהלתי ובושתי משמוע, ולא יכולתי עוד מצוא מלה; ולמחרת היום ההוא תקעו העם בשופרות ויבולו את שפתם, ויעברו הימים, ואנכי לא האשמתי את בני ישראל. מן היום ההוא אעמיק לטמון רשתי ביאורים ובנהלים, ואעזוב את החטאים הקלים על פני המים והיו מאכל לדגי הים, כי לא ירעו להם. — ויבז השטן את העונות האלה, ולא אבה אסוף אותן אל מכמרתו.

ואשוב ואשאל את השטן ואומר: מה הדבר הזה אשר דברת? היאכלו דגי הים את חטאות האדם? ויען השטן ויאמר: יאכלו וילחכו כלחוך השור את עשב השדה! אולם יש חטאים כי יאכלם הדג, והיו בפיו כדבש למתוק. ואכל ושבע ודשן ושמן; ואלה המה: חטאת למוד לשון וספר, חטאת שקוד על דלתות החכמה, חטאת למד דעת את העם, חטאת עטוף בגד נקי ושים עין על הדר מעשהו, חטאת לבוש מלבוש העם אשר ישראל יושב בארצו; ויש פשעים לא ייעו ולא ישחיתו כי תשבור הדגה בהם את רעבונה, המה הפשעים הצפים על פני המים! ויש עון כי יבלענו רמש המים, יחלה — אך ישוב ויחי מחליו, הן הנה העונות אשר יחטא בהן האדם לאלהיו לבדו! והאשם אשר אשום אשם בו איש לאחיו, גבר לרעהו, ביום אכול חית הים ממנו מות תמות! אולם חטאת עשות חוקי י״י למען טמון עון, למען כסות פשע, תעל באשה, תעל צחנה, תהי לזרא, תגוף במגפת אלהים, תמית בעודה בין שינים. לו עזבתי את הפשעים האלה אשר אגורה בחרמי והיו לאכול לשוכני מי הנחל, כי עתה הדגה אשר ביאור תמות, ובאש היאור.

ואומר אל השטן: הן הראיתני היום את חטאת העם למחלקותיו, ואתה לא הודעתני עוד את פשע האיש הנאור עון עדת הנבונים? אנא הראני נא את אשמותם! — ויענני השטן ויאמר: הקשית לשאול כבד ממני הדבר! הן אמנם כי ישליכו האנשים האלה מעליהם אולת עמם — לשום תחתיה אולת גויי הארץ; אך בפשעיהם ובעונותם יחזיקו, לא ישליכום מעל פניהם אף לא מכנף בגדיהם. ואיככה אוכל הראותך את אשמתם? — אולם הלא ראית את חטאותיהם בתוך עדת היראים! כי לעת זקנותם או בהגיע תור בנותיהם ובניהם להיות לאנשים או לקחת נשים ישובו הנבונים והיו ליראים. או אז יבואו אל שפת הנחל, ינערו את כנף מעילם, ויפלטו מתחתיה את כל חטאות נעוריהם ואת העונות אשר יעוו לזקוניהם בסתר. — אבן דום והתחולל! אולי יצא אחד הנבונים לשוח על שפת היאור,

ובנוע

כי עתה עבדו את י״י לבדו, כי עתה לא חרה בם אף י״י, כי עתה לא גלה ישראל מעל אדמתו. — כן תכבד גם עתה על העם להאמין כי י״י רוח לא בשר, כן יבטח גם היום העם בכל הבלים ובכל מעשה תעתועים. למרות פי י״י ילך לקראת נחשים, נחש ינחש בשמות אלהים, בשמות מלאכים, יבקש עתידות, יגיד האותיות, אף ישנא את כל איש סר מדרכו וירדפהו — מיראת אלהים. הלא יחטא העם כי יירא את אלהיו מבלי הקשיב לדעת בינה? מבלי השכל וידוע גם שנאתם גם קנאתם וגם יראתם חטאת!

והארץ קפצה תחת רגלינו, ותעבירני על כל הערים אשר בעברי הנהר מזה ומזה. ומכל עיר ועיר יצאו שוכניה וימליטו מתחת בגדיהם וישליכו היאורה את כל פשעיהם, כחול אשר על שפת הים הרבה מאד. ואבינה בחטאים וארא והנה חטאת עושק, חטאת רמיה, חטאת השך נשך, חטאת זמה, כל חטאת אשר יחטא בה האדם לרעהו כל אלה צללו כעופרת במימי הנהר; וחטאת אטום שפה מקרוא יוצרות השבת והמועד, וחטאת חדול מקוה ורון בלילה לראש אשמורות המון סליחות, וחטאת אסוף יד מהקיף עוף כנף סביב הראש, כפרה לשבי פשע, וחטאת איש בלתי כרע אפים ארץ בתשעה לחדש השביעי בין הערבים למען הכות אותו כתף ומתנים, וחטאת בלתי חבוט כל עלה בערבי הנחל, וחטאת בלתי נגוע במזוזת הפתח ונשוק יד לפה, וגם חטאת פתיל קטוף וקצוץ בציצית הכנף, וכהנה רבות מאד אשר לא תִסָּפַרְנָה מרוב, כלן צפו על פני המים, ותשטפן שבולת הנהר ימה. — ואשאל את השטן ואומר: למה זה העמקת לטמון רשתך ביאור בתוך מימיו, ולמה לא פרשת המכמורת על פני המים ממעל? כי עתה אספת בקרבה כל עון וכל פשע, לא תחסר כל בה, וצברת כפלים ככל חטאותיך היום. כי הפשעים האלה השטים כאוזות על פני הנהר לא יִתָּפשו במצודתך להאסף בה. — ויענני השטן ויאמר לי: לו אספתים, היועילו לי? האוכל האשים בם את בית ישראל, למען ייסרנו י״י? הן עשיתי מראשית כדבריך, ואצוד את החטאים אשר דברת ואגורם בחרמי, ויתנו את שכבתם על פני התועבות אשר שנא י״י, כאמתים עליהן מלמעלה, ויכסו אותן, כי קלים הם, ואשא ואביאה את צידי השמימה, ואומר לצבא השמים: „ראו! היום הזה אחל הראותכם את חטאת בני ישראל״! וכפתחי את רשתי, והנה שחקו עלי כל צבא המרום במרום, פערו פיהם לבלי חוק, ולא יכלו מנוע קולם משחק כל היום ההוא וכל

הלילה

ובנוע הרוח בכנף בגדו, תרד אחת מכל חטאותיו המימה. — עוד הוא מדבר, והנה קרח, כהר נופל, מתגלגל היאורה. ואבהל ואקרא. אהה י״י! מבטן מי יצא הקרח הנורא הזה! ויען השטן ויאמר: זאת חטאת האיש אשר אתה מבקש, חטאת הנאור! כי לא יחם לבבו בצרת נפש עמו, ובראותו את אבדן מולדתו ובית אבותיו לא יתנדב להיות בתומכי נפשו, להסיר אולת העם מעל פניו, לגול את חרפתו, ולהרים קרן ישראל מערמות העפר, כי כל דאגותיו אך עצמו ובשרו, מי יעמוד לפני קרתו בתתו ללעג ולקלס כל איש אשר למען ישראל לא יחשה ולא ישקוט, ובהשליכו קרחו כפתים על כל גבר אשר תבער בו כמו אש קנאת בית יעקב! לכן לא נאור הוא! כי לא תאיר לו אהבת עמו את הלילה אשר בלבו. קודר יהלך בלי חמה, קודר מני קרח.

וכבואנו עד אשר הנחל עד החוף ימה, ויאמר אלי השטן: עתה אחוז בכנפות כסותך, והשלך גם אתה את חטאותיך! — ואמאן ואצעק: האני אשליך, ואתה תשא את חטאותי השמימה? לו ידעו כל בית ישראל את המעשה הזה אשר תעשה מדי שנה בשנה, וחדלו להם לעולם מבוא כיום אל כל נחל, ואסרו אסר לנגוע היום בכנף כל בגד. לא אשליך סמאל! — ויפצר בי השטן ויאמר: מהר עשה כדברי! כי לא אעלה את רשתי ולא אפרוש את כנפי לעוף שמימה בלתי אם אספתי את פשעיך. — וירא כי לא יכול לי בדבריו, ויצו סמאל, ויסובו עלי שעיריו, ויאחזוני, וינערו את חצני, ותרדנה כל חטאותי הימה. — ואני עצמתי את עיני לבלתי ראות את עונותי. —

בראדי בחודש תמוז תקצ״ז.

אל כבוד ידידי המשכיל היקר והנבון הר״ר שמואל ליב גאָלדענבערג נ״י שלום.

בהיותך פה בעיר מושבי בשנת תקצ״ד מסרתי לידך מאמר החסידות והחכמה ואתה הפכת את המאמר לאגרת, בתתך על ראשו מלים ערוכים אליך באגרת מיוחדת. לו הודעתני כי רק אגרות ימצאו חן בעיניך, כי עתה הפכתי בידי את המאמר לאגרת בהודיעי אותך בפתח דברי, כי המאמר הזה הוא מאמר השני ממאמרי **הצופה לבית ישראל**. הצופה הזה עיניו יחזו חזיונות בחלום ובהקיץ, ועפעפיו יבחנו בני ישראל באמונותיהם ובמעשיהם, במנהגיהם ובכל תהלוכותיהם. **תכונת הצופה** ומשפטו ערוכה ושמורה בידי במאמר הראשון ממאמריו. *) גם בפעם הזאת אני שולח לך מאמר אחד ממאמרי הצופה ההוא, ואתה בטובך תאספהו אל כרם חמדך.

5.

תלונות סני וסנסני וסמנגלוף.

הֵן אֶרְאֶלָּם צָעֲקוּ חֻצָה מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם מַר יִבְכָּיוּן

(ישעיה ל״ג ז׳.)

הארץ הזאת ארץ פולין אשר אני שוכן בה ארץ מבורכת היא. אם הגפן איננה פוריה על אדמתה, הן חסידות תגיל ותפרח בה כחבצלת השרון. אם זהב וכסף לא יחצבו מהרריה, הן רבי חסידיה יקרים מפז המה, ובכתם אופיר לא יסולאו. אם שוכניה דם ענב לא ישתו חמר, הן יין שרף נכון הוא בה לאכריה, לחוריה ושריה, ולחסידיה. היין השרף הזה עשה יעשה כנפים לרבי חסידינו, אחרי שתותם אותו יגביהו עוף, יעפילו לעלות מרומי שחקים, יקרעו בחזקה חלוני הרקיע הסגורים מיום נסתם החזון, ושרפים אראלים ומלאכי מעל אשר לא שזפתם אף עין כל נביא, תחז עינם. —

אם

---

*) מובא למעלה בראש הספר. — והמאמר סני וסנסני וכו׳ נדפס ראשונה בכרם חמד מחברת שלישית.

אם יפלא הדבר בעיני רבים מעדת ישורון, בעיני לא יפלא. כהנינו נזירינו ו"ב'אינו יין ושכר לא שתו, אך רבי חסידינו ישתו, ישתו יין שרף, ישתו אף ישכרו, ומדי יהוגו וינועו משכרון ומתמהון לב יגלו לעיניהם מלאכים בעלי פקודות שומרי משמרת משא ועבודה, ומלאכים הנבראים יום יום .בתפלות בני ישראל ובמעשי מצותיהם אשר יוסיפו על מצות תורת אל חי. על כן לא יתנו בני ישראל העביר כל חוק ולבטל כל מנהג, כי קודש הם, בם מלאכים יוצרו ואראלים יבראו.

קנאיתי בצדיקי ארצנו החוזים החדשים האלה, ואקנה לי הין יין שרף למען אצדק גם אני, למען אחזה גם אני כרובים ואראלים כחפץ לבי. אך קשה כשאול עשות צדק, אם מימי עלומיו. לא הסכין בו גבר. אני כום אחת שתיתי ולשתות שתים לא עצרתי כח, וצדיקי ארצנו הקדושים מרחם, מאה כוסות ישתו, מאה ברכות יברכו, ומאה מלאכים יבראו אף יחזו כרגע. המה ילבשו צדקתם כמדם, ותבוא כמים בקרבם, וצדקתי מה היא? מר מדלי, לא נודע כי באה אל קרבי. דלפה נפשי מתוגה כי לא למדתי צדק מנעורי, בושתי ונכלמתי כי תֵכַהֶ עיני מהביט אף מלאך אחד מני אלף, ואני אמרתי צופה הנני. אכן אם טחו עיני מראות, לבי לא טח מהשכיל; וכאשר שמתי את לבי מימי נעורי על כל היקום אשר בארץ, כן החלותי עתה להבין ולהשכיל על צבא המרום. הגיתי בתורת אל ובספרי נביאינו, קראתי ספרי המקובלים וספרי חסידינו דרשתי וחקרתי וראה זה מצאתי.

ביום עשות י"י אלהים ארץ ושמים יצר בתבונות כפיו רק שנים שנים מכל החי, ואחר נפוצו צבאות שוכני חלד לאלפים ולרבבות על פני כל הארץ. גם מלאכי מעל שוכני מרום רק מעט במספר ברא אל עליון בחכמתו, הן המה השרפים וחיות הקודש אשר חזו נביאי קדשינו לפני סתום החזון, אך מעת נסתם החזון פרצו כרובים אראלים ושרפי מעל עד לאין מספר על פני כל רחבי השמים, המה המלאכים אשר יחזו רבי חסידינו, המה אישי מרום הנקובים בשמותם בספרי המקובלים, שמות עמקי שפה משמוע, הגורסים כחצץ שן בעברם על דל שפתים; ומדי יפרו וירבו יצורי תבל הזאת בדבר י"י, אשר צוה להם לאמר פרו ורבו ומלאו את הארץ, ישרצו מלאכי מרום וימלאו ערבות שחקים למרות פי י"י.

כיין הטוב ההולך לרבי חסידינו למישרים ערבו לנפשי הדברים

והאמת האלה. או אז חמותי ראיתי אור מבלי כום ומבלי יין. עיני נפקחו וארא יד משולשת שלוחה והנה בה מגלת ספר, ואקחה ואפרוש אותה לפני, והנה היא כתובה מכתב מלאכים כמכתב הרשום בספרי המקובלים האותיות נוצצות כזיקי אש, וכל דבריה בגחלי אש. ואלה דברי המגלה.

סני וסנסני וסמנגלוף אל הצופה

בן אדם! צופה הנך לבית ישראל, לכן לפניך נזעק חמס על העם הזה. נלאינו עוד כלכל! נשוא בל גוכל! זה שנות מאות כעס כאש צרבת עצור בקרבנו, עתה תציקנו רוח בטננו, וגם בטן מלאך כאובות חדשים יבקע אם על דל שפתיו לא יעביר זעם. וידעת היום והשבות אל לבבך מה רבה מגנת לבנו ומורת רוחנו, אם מלאכי עליון רוחות ממרום כמונו נשפוך שיחנו לפניך עפר מן האדמה בן אדם תולעה. שא נא אם נדבר עמך קשות מדי נערוך לפניך תלאותינו ונבקש ממך עזר; כי חמה חמת נקם תוביל את היד הכותבת. — הן עמך עם בית ישראל זה עושה מלאכים ורוחות. זה כמאתים שנה קמו בקרבם אנשים אשר יבראו אראלים ומלאכי מרום ברוח שפתים בקרוץ עינים ברקוע ברגל ובמחוא כף. אין קצה להמון צבאות אישי מרום אשר יולדו חדשים לרגעים מאז החלו בני אדם לברוא בני אלים עד היום הזה. קצרו מרחבי רקיע, קטנו ערבות שחקים מהכיל את כל הכבודה הנוראה הזאת אשר אליה ינהרו מיום אל יום ומרגע לרגע, שפעת מלאכים חדשים מכל אפסי הארץ מסביב. ולולי יוכלון רוחות ממרום לצמצם את נפשם, באסוף רוחם ונשמתם אליהם, כי עתה כבר נמשנו את נחלתינו, עזבנו את השמים מזבול לנו, והיינו נע ונד בארץ, לבוא במחלות העפר, לשכון על כנפי הרוח, או להתגורר באש ובמים. כה קומתו שרפים בלא עת, ומלאכי מרום אשר גבהו בקומתם מהלך חמש מאות שנה ידמו עתה להרמש אשר נסרחו בו חכמי חרטומי מצרים מבלתי יכולת להוציאו בלטיהם. — למקצת אישי מרום נתן משמרת ופקודת משא; אף ברי על הגשם, שרשיה טרמיאל פרסטא ומטטרון על תקע השופר שמעיא על הרנה ועל התפלה, לילה על ההריון וכהמה שומרים ושוערים פקידים ונציבים למאות ולאלפים. מרגע לרגע ירדו שוטרים המונים המונים לשום משטרם בארץ, ואחרים יעלו אחרי כלותם

מעשות את אשר נטל עליהם, וארחת שרפים חדשים תאספם, אשר נוצרו בהמית אנוש כדוב או ברקוד בן אדם כאיל. ועתה הבט נא בן אדם וראה בלבבך את כל ההמולה הרגש והמבוכה הנוראה אשר ירעשון שחקים ממנה סלה! בעדת פרעושים מלאכי צבאות ידודון ידודון, איש את אחיו ידחקון, איש בעמיתו יגוש, הכרוב ירחיב צעד ומעל לגב שרף ישלח רגל, השרף יתקומם, ועל כתפיו ישא את הכרוב. צוחה במרחבי מרומים, אלה לאלה קוראים, ואלה לאלה ממללים, זה יקרא פנו דרך, וזה יענה סולו המסלה. זה פונה נגבה, וזה יפרוש כנפים לעוף מזרחה ושסע את רעהו בכנפיו. כלי זעקת שבר, קינים והגה והי. — ומי כל הערב הרב הזה אשר בעבורם יצרו לנו מרחבי השמים? מי הם ומה מולדתם כי תדע? מלאכי מרום האלה נוצרו בצקת איש גבור חיל יושב אהלים מים על ידיו אחרי שובו מהכות את החיל הנורא הרוחש בתוך בגדיו; ובני אלים ההם נבראו בהריק איש חסיד חדרי בטן וכרם טרם הכונו לערוך תפלה. אלה תולדות האספסוף הזה, והמה יארחו לחברה את האופנים וחיות הקודש אשר חזו הנביאים מקדם ואשר יצר אלהים בתבונתו?

אולם לא כעדת הנרפים ההם הננו אנחנו בעלי הפקודות שומרי משמרת. אחים אנחנו לאופנים, רעים לחיות הקודש, כי משרה לנו על שכם. היטב יחר לנו איפוא על רהב העדה הזאת אשר לא תצלח לכל מלאכה, בהתהלכם ובשבתם גם הם אתנו כאחים גם יחד, אכן לו כאחים כתאומי בטן יתהלכו אתנו, החרשנו, ונטמון הזעם בחבנו; אך עזי פנים האלה ירהבו בנו, יגרו מדון, ויתעלל בנו כל היום, בקראם אותנו עבדי אדם, משרתי אנוש, סרי למשמעתו. לכלנו יכנו בשם: לאף-ברי יקראו הגבעוני שואב מים, לטרטיאל ופרסטא האורגים רוקמי בתקיעה ובתרועה לשמעיאל רב קשב, ללילה בעל הררמים, ולנו יקראו שלשת המילדות. — דברי מהתלות כאלה יעוררו ריב יתרחרו מדנים. שפתות השרפים, עם זעם ובעל חמה, תבענה חרפות וגדופים כמעין נובע, כתנור יחמו הלבבות, וכידודי אש יתמלטו מעינים. כל צבאות שוכני מעל יחגרו חמות, ובכנפים נודדות כהמון תרנגולים נצים יהלמון יחדיו מלאכי מרום איש את רעהו. שם תחזיק יד איש בניצות כנפי עמיתו ועל פני כל השמים יסחבהו, ומרט את נוצתו, ותקע כף כנפו; פה תאחז יד גבר בשערות ראש קרובו, יסחבהו על פני כל הרקיע, ויקרח

ויקרח קרחה בראשו. המלחמה נפוצה על פני כל רחבי השמים; כמטרות עוז ירדו מהלומות, ומכות כאבני ברד, לשדה מלחמת נהפך הרקיע, ובמרומים אין שלום. — ועתה הגד נא בן אדם, מדוע ייצר עמך את כל האספסוף רפה הידים הזה? הלריב ומצה יחוללהו? הלמען הכות באגרוף רשע אישי מרום עושי מלאכת חוקם בתום ובאמונה, ולהשקותם לענ כמים? — דבר נא איפוא באזני עמך, וחדלו להם מן האראלים אשר יבראו, את מצות אלהים ואת חקיו ישמרו למען עשות צדקה וחסד, לא למען עשות כרובים ושרפי מעל, כי דת מהיום נתן לאחינו השוערים לשום מנעולים ובריחים שבעתים על שערי השמים, לבלתי תת לכל המלאך הילוד מדרך כף רגל במעונותינו. מה לתבן את הבר? ומה לאישים רפי ידים את בני אלים שומרי משמרת?

אולם אף כי הבדל תבדילנו משמרת פקודתנו מדלת העם שוכן שמים, ולנו היתרון בכל, לנו יתר שאת, לנו יתר עוז; בכל זאת נפשנו יודעת מאוד, כי מעיך יהמו עלינו בן אדם, בדעתך את כל התלאות המוצאות אותנו; חמלה תחת קנאה יעירו רוחות ממרום בקרבך גבר ימות, אנוש מן הארץ. — גם אנחנו בעלי הפקודות יצורי אנוש הננו, ככל הכרובים האראלים ושרפי מעל אשר לא שזפתם עין נביא מעולם, ואשר גם שמם וזכרם לא נודעו בקרב עמך בהתהלך בקרבם הקדושים חוזי עליון, רואי מראות אלהים. חדשים מקרוב נוצרנו גם אנו עם המשרה אשר על שכמנו. אך בזאת נפלינו מיתר המלאכים הילודים יום יום לאלפים ולרבבות, כי המה יצורי מנוד גו ובדי עור, ואנחנו יצורי מחשבות לב, מולדותיהם בשר ומולדותינו רוח אך לא רוח חכמה ובינה, לא רוח דעת והשכל, כי אם רוח עועים אשר מסכו האולת והשגעון בקרב לב איש מלא הוללות, ברוח הזה יצר אותנו האדם, וברוח הזה נתן לאיש איש את משמרתו ופקודתו, על שכם מלאך אחד שם סבל עבודה רבה ורחבה, לענות בה יומם ולילה, ויפקד פקידים רבים לכל המעשה אשר יעשה לעתים רחוקות מאין אונים ומבלי אמץ כח. זה כחמור גרם נושא משא לעיפה אף ירבץ תחת סבל פקודתו, ואלה ישוטו על עקב רפיון ידיהם ומבלי עשות כל מאומה ישתגעו. — אחת בשנה יתקע בשופר, והמון מלאכים רוקמים את הקולות. ומה מלאכתם כעבור יום התרועה? מה מעשיהם מראשית השנה עד אחרית השנה? — שבת שבתון הוא להם מיום השלישי

השלישי לחודש השביעי עד יום האחד בו לתשובת השנה . — אולם יום יום יולדו אלפי בני ישראל בכל תפוצות מושבותם , ופקודת משמרת כל צבא הילודים האלה שומה רק עלינו שלשת השרפים ! רק שלשת שרפי מעל הפקידו שומרים על רבבות עוללי טפוחים המפוזרים ומפורדים בכל קצוי תבל למען הצילם מכף לילית הצודה את נפשם לקחת ! ועתה הגד נא בן אדם , איככה נוכל אנחנו השלשה לעמוד על המשמר בכל בתי היולדות הנפוצות על פני כל הארץ ? — בכל מקום יזכירו את שמותינו , אל כל עבר אל כל פאה ואל כל רוח ימשכונו , נוצותינו יסיעו , מוטות כנפינו ינתקו , ואנחנו , מאשר יציקונו מארבע רוחות השמים מבלתי יכולת ללכת על ארבעת רבענו כרגע , סובב סובב נעוף ועל סביבותינו נשוב , מבלי המיש ממקומנו . פורשי כנפים למעלה , ומדי תסמר שערה ונוצה נתגולל במעגל כגלגל לפני סופה , עדי נוע ינוע שחק כשכור למראה עינינו , ומרחבי שמים וצבאיהם יתגלגלו כאופן סביבותינו , עדי יאבד מחזה מעין ומשמע מאוזן , וכלה רוח ונשמת אף תתום , או אז תרפינה כנפינו , וכהלומי יין נכרע נפול אף נשכב לבשתנו , לעג וקלס לסביבותינו . — — הנך רואה בן אדם , כי בדי ריק ניגע , ולהבל כתנו יתום , אל בתי היולדות לא נבוא ועד חדרי משכבותם לא נגיע , ולילית אין מעצור לטרוף פרי בטן כחפצה או להחליף ולהמיר עוללים בבני תופת כאות נפשה . ולו הסכן הסכינה לעשות כה , כי עתה כבר לא היה לא נין ולא נכד בעמך , ואבד כל זכר לבית יעקב , ומלאו פני תבל שעירים תחתיהם , ושדים במקומות מושבותם ישכונו . אך הנה עם בני ישראל עם רב ועצום , פרו וישרצו במאוד מאוד ותמלא הארץ אותם ; ואם המצא ימצא בם גבר משחת מאיש מראהו אשר אין תארו כבני אדם , לא לילית רק אחותה הסידות תשנה פניו ותחליפהו . הלא תשכיל לדעת איפוא בן אדם כי שקר ענו בלילית , שמו לה עלילות דברים , ויוציא עליה שם רע חנם , כי כאחת הנשים הצדקניות לילית כמוהן כמוה ; האם תאכלנה נשים צדקניות פרי בטן עוללי טפוחים ? הלא אין יש שן בפיהן . — את מי הם יראים איפוא בני ישראל ? ועל מי המה בוטחים ? מצללי ליל יפחדו , ועל הבל יבטחו . — אם ידעת איפוא הכלם מאולת עמך , בן אדם , או אז קרא בגרון , אל תחשוך לאמר לבית ישראל : משעירים ושדים אל תחתו , כי יחתו הפתאים מהמה ; ובמלאכים אל תבטחו , כי יצירי

מחשבותיכם

מחשבותיכם כמעשי אצבעותיכם אלילים הם , אין להם תשועה . את ה' אלהיכם תיראו , אותו תעבודו , ובו תבטחו ; הוא המוציא אתכם מכל צרותיכם , הוא אשר גאל אתכם מעבודת מצרים , ועוד ידו נטויה לפרק עול רביכם מעליכם , ולפרות אתכם מאולתכם. תמו דברי ידידך.

כע"ס **בראדי בחודש אלול תקצ"ד.** *)

אל כבוד ידידי המשכיל היקר והנבון הר"ר שמואל ליב גאָלדענבערג נ"י שלום.

עשיתי ככל מצותך ידידי! לא שבתתי והעתקתי לך מאמר אחד מתוך כתבי ואתה יקירי בטובך תקראהו ותחרץ משפטך עליו והיה כי תמצא בו דבר טוב עוד רבים כהנה נמצאים באמתחתי ואעתיקם ואשלחם אליך וזה שם המאמר הראשון.

6.

חסידות וחכמה.

אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ וּמֹדָע לַבִּינָה תִקְרָא׃
לִשְׁמָרְךָ מֵאִשָּׁה זָרָה מִנָּכְרִיָּה אֲמָרֶיהָ הֶחֱלִיקָה׃

(משלי ז' ד' ה')

כאחד ילדי בני עמי שוכני ארץ פולין השיאו לי קרובי אשת בעודני נער, בן שלש עשרה שנה הייתי בהנתן לי עזר כנגדי, ובטרם הקיפה הארץ פעמים מעגלה סביב השמש להחליף עתותי קיץ וחורף, עלה המות וישד אשה אחת מבין זרועותי, ואחרת השכיבו קרובי אל חיקי תחתיה, לא מעט היה חלקי בעמל אבי, אשר הניח ברכה אחריו ליוצאי חלציו, והכסף אשר נתן חותני שלוחים לבתו כביר היה בעיני האזרח והגר בזעיר עיר מושבו. בדי כסף אמרתי האח, עשרתי מצאתי הון, וכעל כל הון ששתי על אשת נעורי. אכן הימים לא ארכו לי, ואביט בצרור כספי, והנה הכיס ריק, אין בו אף אגורה אחת. חותני רמני, ושאר כסף ירושתי התהלך תמם בידי אנשים צדיקים ותמימי דרך, אשר ישלימו מיום ליום ברכות מאה ליוצרם, ואת שלומת משאם בל יחצו ליצוריו הנושים בם. כה נשארתי משמים, עול כבד על צואר, ומועקה על מתנים, אשה אומרת הב, בנים שואלים ללחם. ובכפי אין מאום. במלאכה לא הרגלתי מנוער, למען מצוא חית יד במחיר מעשה
אצבעותי

*) המאמר הזה נדפס ראשונה בכרם חמד חוברת שניה.

אצבעותי, ולעדור במעדר אדמת הארץ לא נסיתי; כי חרפה היא לבת עמי יושבת בארץ פולין לחפור אוכל מחיק האדמה, ולהצמיח על תלמיה שבר רעבון נפש, מרורות השביעני חותני בפת החריבה אשר על שלחנו אכלתי, ורעל מסך במי שקויי.

מכים אזל לי הכסף, וכוסף התהלך בגדולות לא סר מקרב לבי, כי מנעורי שנאתי התחשב בין עם הארץ, ולהתרומם על מתים הלך הציקתני רוחי מימי עלומי. אז ראיתי להקת המתחסדים, אנשים שונים במעשיהם, זר מעשיהם, נכריה עבודתם, ואחמדה את קהלם, ואלוה אליהם, כאחד מרביהם התנקיתי והסיכותי את רגלי בבקר בבקר, וכותלי בית המדרש הבאישו נמקו מרוב המים אשר הריקותי עליהם יום יום מחוץ ומבית. בהכוני לערוך תפלתי, פאות ראשי נטפו מים, כי במקוה מים סרוחים רחצתי בנקיון את בשרי. ומדי התפללי מחאתי כף, שבעתי נדודים עקמתי פנים לחרדת כל רואה, פשקתי שפתים ואנהום כדוב, ועיני התהפכו בחוריהן. במעללים כאלה נפליתי מיתר העם, ובין המתחסדים התחשבתי. אולם קרוב הייתי להם בעלילותי, ורחוק מהם במחשבותי. כי מאז חלפו לי ימי הילדות, אשר בם מסבות תבל כבחזיון לילה תתהפכנה לנגד עינינו, מבלי דעת חקות חליפות צבאיה, מאז החלה רוח דעת לפעמי ואתחקה על שרשי כל, אשר עיני ראו, ואשר אזני שמעו, בספק טמון בחבי שמעתי איפוא את שיח המתחסדים, בהגותם במפלאות תמימיהם ורביהם, ונפשי מאנה האמין מופתים נעשים לאלפים על בלי מה, תחת אשר לפנים, למען הוציא עם סגלה מכור ברזל, ולחיותם במדבר ארבעים שנה, אך למצער שם אלהים את דברי אותותיו ביד נאמן ביתו. — ואהגה בספריהם, והנה ענן וערפל כלם, חשך סתרם, ואפלה התולתם. אור בינתי לא האירה לי במחשכים האלה, בידים גששתי את עב הענן, ואמש את החושך. —

בעת ההיא בא איש מקריה לא רחוקה מעיר מושבי לגור בתוכנו. ימים רבים התגורר האיש בנכבדי קריות ארצנו, ויאסוף חכמה ותבונה ודעת אנשים ותהלוכות תבל. עתה בא אלינו; ובקחתו לו חדרי מגורו בבית חותני, ואשחרה פניו יום יום. ומדי נדברנו כיום איש את רעהו. ויראני את כל גנזי מכמניו, אז ראיתי את ספרי שני משה *) אשר קמו לנס בנו אחר משה נביאנו, ואשר
זכרם

*) הרמב"ם והרמב"ן.

זכרם עד עולם לא יסוף מזרע ישראל. וכקראי בם התענגתי על מליהם הנכוחים למבין והישרים לשוחרי דעת. אין אפל, ואין עלטה, לאור הוציאו אמריהם, ולא כסו עליהם בצלמות. ובחן מדברותיהם הרהיבוני ותשוקת בין ההלה להתנוסס בקרב לבי. כל היום ההוא לא משתי עוד מחדר האיש, קראתי הגיתי בספרי אנשי השם, וכרבות העת אחר בוא השמש שבתי אל אהלי, ושמח כמוצא שלל רב, שכבתי ואישנה.

תרדמה נפלה על עפעפי, וחלום בא אלי במחשך הליל. עוד תעמודנה התמונות אשר חזיתי לנגד עיני, ורוב שנים לא מחו מלוח לבי מלים כבהקיץ שמעתי. — שתי נשים לא כבנות החלד הזאת מראיהן באו יחדיו אל תוך אהלי, ותאחזנה אותי גם יחד בזרועותי, האחת משכתני אחריה, והאחרת אליה הסיעתני, ובכל עוז התאמצה אשה להתיקני מאת רעותה. כרגע גברה האחת, ובכל מאמצי כחה החזיקתני, ועוד מעט ורעותה גברה עליה, ותתקפני בכל תוקף עוזה, יחדיו הריטו בקולן: לי הוא, צעקה האחת, כי בי חשק זה ימים רבים, לא תקחהו מעמדי, כי לא ארפהו. אין דבר, השיבה השנית, מאחרי לא יסור עוד, ולריק יגיעך להשיבהו אליך. — שונות היו הנשים האלה במראיהן, בתארן, בתנועות גויותיהן, בקול מבטא שפתן, במעטה כסותן, ובעדין אשר שתו עליהן. האחת אשה מבוהלת, צבועה וכחולת עינים. אוניה החשיפה מאחרי שערותיה, הערוכות לה על עבר פניה, וכפתור יוצא מקנה גרונה. נהם כדוב קולה, ובלעגי שפה תדבר, כפול ושנה אמריה. ומדי דברה תתנודד וזרועיה יפוזו הלום והנה, ומעת אל עת תספוק בכפיה׳ לבנים היו בגדיה, וגדילים עשתה לה על ארבע כנפות כסות צמר צחר אשר עליה, השנית אשה שאננה ושוקטת, קרן עור פניה וצפת כוכבים מזהירים על ראשה קולה ככנור ילך, ומנעים אמריה, אשר תוציא בנחת מפיה, ופניה ובגדיה כעצם השמים לטוהר. — הנשים האלה משכוני עת כביר הנה והנה, אחר נועצו יחדיו לשאול את פי, ובמי מהן אבחרה לא ישונה מוצא שפתי.

ותגש אלי חשופת האזנים ובעלת הכפתור ותאמר: שם האשה הדוברת כעת עמך היא **חסידות**. ימים רבים חשקת בי, ומדוע תבגד בי כיום בגד? אולי תחשבני לבעלת אוב ואשת כשפים בעבור כי נפלאו בעיניך מופתי ואותותי אשר אשים על יד רצויי נפשי רבי חסידי בקרב הארץ? אולי תאמר אשת כסילות אנכי,

הומיה

הומיה ובל ידעה מה, בעבור כי זרה לך רוחי אשר אצלתי על בחירי, ואת מליהם ואמרי פיהם לא תשמע? אם כזאת תחשוב בני, שקר יהגה לבך, כי מאוד נבונתי, רב, מאוד מן הפתיות הזאת הנצבת כה לימינך, וערום אערים בכל מעשי להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם למלא. אני אעבור את כל מצפוני על פניך, ואת אשר כמוס עמדי, חתום בקרב לבי, את אשר לא תשורנו רק עין בחירי רבי חסידי, אציגה כה לנגד עיניך, רק אל תשגה בני בשנואת נפשי זאת, אשר לשומני שומימה וגלמודה זממה. — ידעתי בני את מתי חלד, ידעתי את תכונת נפשותיהם. עזה תאות עם הארץ לשמוע נפלאות, ועל נצורות לא שזפתן עין עד למאוד יתענגו. כי בטרם ידע הילד מאום ברע ובחור בטוב תספר לו מינקתו את ספורי מפלאותיה, ותישנהו בם על ברכיה עת כי יבכה, ברוח שפתיה תברא שמים חדשים וארץ חדשה בקרב לב הנער או הנערה, תיצר יצורים כחפץ לבה להושיב את התבל אשר מתוהו קראה וכאות נפשה תשים משטרה בארץ חוללה בדבר פיה, הורי הילד וגם מוריו ייסדו את הארץ הזאת בקרבו, אף תכון תבל בל תמוט, גם כי יזקין. ובעת יגדל ויהי לאיש מתהלך בארץ, עיניו כלות ומיחלות לראות זרות, ולא ימצאו, יגיל לקראת כל פלא ויתעצב אל לבו בהגלות לו מסבותיו, ועל יוצר כל יתאונן, כי שם סדרים בארץ וחק חג אל תהפוכותיה. כל זאת ראיתי ונתון אל לב מקודשי, להסב אולת העם לתועלתם, להחיות נפשם בעמל כסילים, ולתת את שמם לכבוד ולתהלה בקרב הארץ. בחירי אלה הרבו עשות אותות מבלי דעת חכמת מצרים, מבלי קסום קסם או עשות מעשה אוב וידעוני, לבד הקסמים האלה בידם: ערמות לב מזמות ופתיות מאמיני כל דבר; כי לא כבר הדבר מכל איש, להתעות עם תועי לבב משחרי לנפלאות, וגם אתה תוכל עשוהו, אם אך הסבות את לבב העם הזה להאמין בך כי יש לאל ידך לעשות גדולות ונצורות. לכן צויתי למקודשי להוסיף מצות על מצות ה׳, למען יקראו בני אל חי ועבדיו, אשר אליהם יגלה את סודו, עצות בנפשם שתי, לדבר אל העם הזה בלעגי שפה ובלשון אחרת מלים אין בהם תבונה; כי לעם חסר לב לא ירצו אמרי דעת ולאשר לא יבינו קדוש יאמרו בדרכי אלה הלך בני בבורי ישראל*) ויעש שם בארץ. ידיו לא

פעלו

---

*) סבעש״ט.

פעלו את כל המון הנפלאות אשר ישיחו בם חסידי בשער, מעטים
היו מפעליו, ולא אחד פלא בהם, רק אני חסידות השכנתי ערמה
בלב בחירי מחמד נפשי זה, ויעש בהשכל מעשהו ופעל כפיו במזמה.
בשמים שם פיו, ולעם טח לב הראה זרות, ויבטא בשפתיו מלים
בלי הבין; פיהם פערו לו עדת רואיו ושומעיו, עיניהם ראו ומה בל
ידעו, אזניהם שמעו ומאומה לא הבינו: ויתמהו על איש המופת,
ויהללוהו בשער, ויספרו מעשיו לבניהם. ומדי דברם ויחם לבבם
בקרבם, ותבער כאש בהגיגם אהבתם אלי מופתים, ואת אשר נלאה
לשונם הגיד, הביעו בלהבי פניהם, ויפליאו את הנפלאות אשר
ספרו, ועוד הוסיפו עליהן כהנה. הבנים הגידו לעם נולד את המופתים
אשר שמעו מאבותיהם, ויפליאום עוד הפלא ופלא, ועוד נוסף
עליהם כהמה (כי עדת פתאים לנפלאות לא יאמרו הון) עד כי כיום
אין מספר לנפלאות אשר עשה בחיר קדושי זה בתבל ארצה. הן הנה
מורשת בניו אחריו, והמה יעטלו בכל עוז, לבל יגרע נחלתם ושם
אביהם אשר עשה לו בתוך בני ישראל; כי בצדקת אביהם המה
זרע ברוכי ה׳, קדושים מע׳ גיחם מרחם, מבלי ענות נפשם מראשית
למען התעות את לב עם הארץ, ומבלי לבוש אדרת שער למען
כחש, כי בגדי חפש ילבשו בני קדוש ישראל זה, ובסוסים ורכב
בחוצות יתהוללו, מכי תוף תופשי כנור ומחללים בחלילים לפניהם,
וכמנהג בני עלי ינהגו, ובכל זאת כהנים המה לה׳ אשר אליהם
סודו. — כה אנחיל את מאהבי ומכבדי משנה חיים, חיי חלד ותהי
נצח יחדיו וגם זרעם לברכה. כי כתגים ינקופו ויסובו לקדושי ימי
שנותיהם אשר יבלו על פני האדמה; אכול ושתה, פזז וכרכר, התענג
בקול שרים והפיק כל מאויי לב, זאת מעשיהם מדת הימים אשר
יתהלכו פה בתבל הזאת. וכבוד גדול יעשו להם בחייהם ובמותם,
הון עתק וזכר שם קדוש יניחו לבניהם אחריהם, ונדיבי עם יתחתנו
בזרע איש אלהים. וה׳ ישלם להם כפעלם עת יבואו בכלח עלי
קבר, כי הקדישוהו לעיני בני ישראל במעלליהם ובנפלאותיהם אשר
שמו בקרב ארץ רבת סררים, בה זרוע ה׳ לא יגלה. על רב טוב
יתענגו בעדן גן אלהים, שם יאכלו צדיקים וישבעו מבשר התנין
הגדול, ידושנו מחלב הבהמה בהררי אלף, ומכוסות רחבי ידים ישתו
את היין המשומר.

ועתה בני אם תחזיק בי ולא תרף ממני לזנות אחר שנואת
נפשי ושנואת אלהים זאת, אז אאציל את כל הודי עליך, ויהי פי

שנים ברוח ישראל קדושי אליך. אף אמנם כי יהיה ראשיתך ענות
נפש לעין העם, שבת בית על ספרי מקובלים ושות נוטפות על מצות
אלהים, כי לא מזרע בחורי ישראל הנך. אך ימי עניך ומרורך לא
ימשכו, כי את עיני מקודשי אגלה, ויראו כי בסודם באת, ובחקר
ערמתם התהלכת, ויראו ממך ויאמרו, אך קדוש וטהור האיש הזה,
נשמה רבת פעלים תחיהו, והתגדלת והתקדשת בעיני העם, ולבשת
לבנים, והיית קודש. — ועתה הבט כיסך ריק, אין כל לך, כי זרים
בזו חילך ועמל אבותיך; קדוש אתה — ומאוצר המלך רב אוצרך,
כי לך הכסף ולך זהב כל בית ישראל הגרים בארץ מושבך. המושל
בהעריכו את הארץ יגוש את העם על ידי שרי מסים לשלם את
הכסף אשר הושת עליהם איש כערכו, ולך יביאו בני ישראל נדבות
את חילם ביום חפצך. מעט הנה משאות מלך ושרים אשר ידרשו
מעמם, ואין קצה לנדבות אשר יתנו לך שלומי אמוני בית ישראל
מחפץ לבם — זאת הנדבה אשר תקח מאתם:

א) איש או אשה כי יחלו ונפלו למשכב, ונתנו לך כפר נפשם
לפדותם מרדת שחת. המה בעונם יגועו, ואתה את כסף
כפרך אל חיקך אספת. ואם יקומו והתהלכו בארץ, הן שמע אלהים
את תפלתך.

ב) ואיש או אשה כי יוכו בשגעון ודעתם תתבלע, והביאום אליך
לבטא בשפתיך מלים בלי הבין, לגרש מקרבם את הרוח
המבעתם. הון עתק יתנו לך חלף מבטא שפתיך, והמה כמלפנים
בשגעון ינהגו. ואם לקדמתם ישובו, הן כביר כח שמות קדשך.

ג) או קדחת תבא עליהם, וכתבת להם על שקדים; שקדים
תתן, וכסף תקח, תמורות קר וחום לא ישבותו, אכן הן
תמורתם כסף לך יתנו וסר הקדחת, הן זאת פעולת שקדיך.

ד) ואשה כי תהיה עקרה ובאה אליך לפתוח את סגור רחמה.
כפיך תשית עליה, ועל כפיך תשית היא את שקליה. מברכות
פיך היא לא תלד אם לא יברכוה חלציך, ושכר פרי בטן כביר מידיה
לקחת. ואם תהר, הן לך למנה ברכות שדים ורחם. ואם אחרי שנים
רבות אשר לא ילדה הרתה יראה כל עם הארץ כי ברכות שמים מעל
ברכותיך.

ה) ואשה כי תקש בלדתה, והביאו אליך רב כפר, למען תמליט
העצמים אשר בבטנה. היא תמות על המשבר, ואתה את כסף
הכפורים אל כיסך תשים. ואם תלד, הן מלטת נפשות שתים בצדקתך.

ו) וכי יולד לאיש בן או בת. אתה במחיר תברך את הילוד לבל תמות בנוער נפשו, כל הימים אשר הוא חי תחי, נפשו בגללך. ומת הילד, אז בעון אבותיו גוע.

ז) וכי יאבה איש קחת אשה לבנו, ובא אליך, ושאל את פיך, והבת אשר לבנו תיעדנה היא האשה אשר הוכיח לו ה׳. העלם והעלמה יהיו לאגודה אחת, ולב אבותיהם נכון בטוח כי לא יפריד כל פגע בינותם, וכמסת ידם ישקלו כסף על ידיך.

ח) וכי ינצו האיש והאשה יחדיו והביאום הוריהם אליך, וישובו ויפתחו את ידם וימלאו זהב כפיך, ואתה תברך את הנערים להסיר כל איבה מקרבם, עז שנאה יתיר אגדתם, ואתה משנה כסף בה לקחת. ואם מרוב ימים ותקף תאות נעורים יתנחמו, ושבו והתעלסו באהבים, אז אין כמוך קדוש, ואין כמעשה נפלאותיך.

ט) ואיש כי ישלח לחמו על פני המים או כי יסחור על הארץ, ובא האיש אליך, ושאל לך באלהים, ובכסף מלא ישלם לך את דברי תרמית לבך, בו ישלח אלהים את המארה ואת המגערת, ואתה שלאנן ושקט בזיעת אפיו תאכל לחם. ואם יחילו דרכיו, הן גלה אלהים את סודו אליך.

י) ואיש כי יקנה קנין כסף או כי ימכור מאחוזתו, ואיש כי יהיה לו דבר ריב ומשפט, ואיש אשר קרהו אסון, או גונב הונו, או אבד חילו, על כל דבר פשע, על כל גניבה, על כל גזילה, ועל כל עשק ומרוצה, ובאו האנשים אליך, וישאלו את פיך, ויאמרו עוצה אדונינו, הושיעה רבינו! כי תחת אלהים אתה בתוכנו, וזהב למכביר יביאו אל אוצרך.

מלבד נדבות בני ישראל, אשר יביאו לך בשבתות השנה ובמועדיה כי יבוא אליך העם, קרוב ורחוק יחדיו, כספם וזהבם אתם, קהל גדול מאוד, לשבות בביתך את יום השבת או לחוג את החג. ולראות את קדושו מרקד כאיל לפני האלהים בהדרת קודש, צורת מר ומתרונן כגבור מיין ומלבד קבוצת הכסף אשר תצבור בהתהלכך בארץ להראות לפני עמך, למען העיר בקרבם את רוח האולת לבלתי תשכון דומם בחדרי לבבם. מאפסי הארץ יבואו לקראתך, אנשים ונשים וטף, בם עור ופסח, הרה ויולדת יחדיו, חיל גדול מאוד. אחריך ימשכו, לפני סוסיך ירוצו, ממעל לך על עברי המרכבה אשר בחיקה תנהגך יעמודו, ובכל המקום אשר תעבור יבריאך נדיבי העם מראשית מטעמיהם ומעדניהם. אתה תברך את

הזבח

הזבח, והאנשים היושבים ללחום אתך, באגרוף יכו איש את רעהו בעבור קבעת הכוס אשר שתית, בעבור הפתים והעצמות הנותרות על קערתך מן הלחם והבשר אשר אכלת. ושומרים יעמדו על פתח הבית, והם יספרו לכל הבאים את צדקתך ואת המון מפלאותיך, ולא יתנו לכל איש דל וריק בוא בחדריך, כי במחיר רב יקנו האנשים את מראה עיניהם, באותם לראות את קדוש ישראל ואת הוד תארו. זאת בני זאת תהיה מנת חלקך אם בי תבחר; ואתה שפוט משרים, ומזמה תשמור עליך, ותומיך גורלך.

כה דברה אשת חסידות בלשון מדברת עועים, ותנח. אך הכרת פניה ענתה כי עוד דבר בפיה, ומלים תמנע בתוך חכה. בכל עוז התאמצה להכחידם תחת לשונה, אך בגשת השנית אלי לערוך גם היא את דבריה לפני, קרע הרוח אשר הציקה את סגור שפתיה, ותוסף ותאמר:

צר לי עליך בני! מרוב אהבתי אליך דברתי עד הנה; אך בכל זאת אירא מאוד לנפשך, פן תקחך אויבתי זאת בעפעפיה, כי נער אתה לכן שמע נא עוד זאת. יתרה אעשה עמך אשר לא עשית עוד את כל קדושי בני שעשועי, את חפץ לבך לא אמנע ממך, הביאה גם את חשוקתך זאת אל אהלך; אך במסתרים כבדה, ולעין העם לפני כרע ברך. שומה אויבתי זאת לשפחה ואמה לי, ובקרני אור פניה רוב ברקים מחשך סתרי למען יחרדו העם ויתפלאו, ועל פניהם תהיה יראתי, אך השמר לך פן תפיץ באור אשר תאצל עליך את האפלה הנטויה על ראש בני ישראל. אסוף נגהך, ואל תפיץ כל ענן; כי כל עב וכל ענן אשר ישכון על בית יעקב, גשם נדבות יריק אל אוצרך ואל אוצרות כל קדושי.

אחרי הוציאה מפיה עוד את המלים האלה, נחה שקטה המולת לשונה, ואני עמדתי נדהם, נפשי לא ידעה מה לי, מראשית זמותי המתחסדים סכלים המה, ורביהם בוערים אין הבין, ועתה נפקחו עיני, וארא כי נוכלים המה, אנשי מרמה וחמס. — לבי איננו רע מנעורי, ואם חפצתי מקדם התרומם על בני גילי, לא עלתה על לבבי מימי, לשום עקב בערף אחי, לדכא לארץ חיתם, ולהכפישם בעפר כפות רגלי, למען המום הון אומללים, חסרי דעת הולכי לתומם. משמים עמדתי על עמדי, ורגש אין באר המה בקרב לבי. — בעפעף עין עיט חרדה האשה השאננה והשוקטת אשר הצפת על ראשי

במשכיות

במשכיות לבבי, ותשחק על משבתי צרתה, ותפתח את פיה ותאמר.

את כל מצפוני לבבה גלתה לך אשת חסידות, ומדוע נפלו פניך? מדוע תתעצב אל לבך בראותך הון ועשר ויקר תפארת לפניך? האמנם לא יקחו מחמדיה לבך? או אז שמעה לי בני! עודך חף מפשע, ורמיה זרה לך; ורוחך תשתער על חמס נוכלי קדש, ובתרמית לבבם נקטה נפשך; הקשיבה לנהמת לבך זאת כל ימי חייך, כי רגש אלהים יפעמך. — דע בני, כי נביאי תרמית לבם וכהני און המה היו מעולם בעוכרי עמך; המה חללו יפעתו, וישליכו לארץ נזרו; המה הגלוהו מארץ צבי, ולמס עובד שמוהו בין עמים רבים; המה גם בארצות אויב ושבי ידכאו לארץ את בית יעקב וישימוהו חרפה בגוים קלסה בלאומים. ועתה הטוב לך כי תעשוק גם אתה את עמך? כי תחד את נוכלים להשכין לעפר כבודו למען הרים בכסילים את כבודך? כי תשיתהו מרמס כטיט חוצות למען שית כל הון יקר באוצריך? — רוחך בני מלאתי כוסף בין ותשוקת דעת והיא תרעה רוח? תהגה מרמות כל היום, תשפיק בהבלי שוא ומדוחים, תתמכר לשקר וכזב סלה? — אל נא בני, אל נא תתחר במרעים, בעושי רמיה; אל נא תשפיל ד־עות בנוכלים האלה, אשר הית נפשם ומאודם כל מעיניהם, אשר חנוף יחנפו את בית ישראל למען בצע כסף, אשר אהבת עם ה' על לשונם תמיד, והמה אך את נפשם יאהבו, ורב מכל אויב ושונא ירעו לעמם. — שא נא עיניך אל אנשי השם אשר הקימותי אני **חכמה** בת אלהים מאז בקרב עמך. המה נאמנה את בית ישראל אהבו, המה בכל עוז עמלו, לגול את חרפת הגוים מעל עמך, בתבונותיהם מחצו רהב שונא, וישביתו שאון קללת מחרף, ולבית יעקב לא יצאה מהם חנופה, כי לא כסו על חטאתיו. וכנביאי ה' מקדם פשעיו הגידו לא כחדו. הן כאנשי אלהים ההם שבעה לה גם נפשם כלמות ורוק, אכן לריק נחשבו גם לאנשי הרוח האלה חרפות וגידופים. את נפשם השליכו מנגד, למען הורות לעם חשקם דעת, ולשרש מקרבם כל רשע וכל כסל גם אם בעם הזקן שרשו, אליהם שא לבך בני! כאחד מהם אסוף לקח אסוף דעת. את תבונותי אעביר על פניך, ואתה בחר לך מהנה כאשר תאוה נפשך; התהלך באמתי ואנכי אורך.

באותך בני ארכיבך על כרוב רוחי ועד קצוי תבל אעופה עמך. אז ימים ומדברות, נהרים ויערות, תלפיות סלע לעבים יעלה

שיאם. הררי אל מאזרי אש פלדות, מעשי ידי אל ומעשי ידי אדם מתמיהות ומשמחות לב כל הוזה בם תראינה עיניך; והשתאית על חליפות צבא בני האדם וחיל תמורתם ללשונותם לגוייהם ומשטרי ארץ מלכותם ואמונותיהם, ומנהגיהם ודרכי ארצות מושבותם. א)

או תשא כנפי רוח, תרא עד ראש ימות עולם, ותדדה שנות דור ודור ב) תראה בהקבץ בני אדם ממחלות סלעים וכפים ומנבכי היערות, בם כזאבי ערב תעו לבלי חברה, ויחלו לבנות עיר מושב, וליסוד ארץ וממלכות. אנשי שם יתיצבו לפניך; גבורים, עושי נוראות, למען מלט חית אחיהם משן חיה משכלת, יורדי בכל אות נפשם שאולה, למען שום ארץ מולדתם שלטת! שרים, חוצבי להבות רגש מחלמיש לב פראים בעוז נעים זמיר, חכמי לב, שמו חוק ומשפט בארץ לא סדרים, ובעבור אושר עמם את נפשם למות יסגירו, חכמי חרשים, נותני נשמה לאבן דומם בתבונות בפיהם, נופחי רוח חיים בתבנית משוחה בששר עלי לוח, ולחכך יטעם ניב שפתי הדוברים בקהל עם, מטי לבות אלפי רבבה אל כל אשר יחפוצו. — עינך תחז במוט ממשל רב ובהכין ממלכה חדשה בהמיר ארץ ובהוסד אחרת תחתיה. — נפשך תלבש חרדות בהתחפש רשע כסל בבגדי קודש (כזאת הנצבה כה לנגדך) ומעל מלכים ישב לכסא חרב נוקמת בימינו תחת השרביט, ובשמאלו מפתח שער השמים, לפניו ירד רוזנים, יוביל רבאות לטבח, באותו ברום לבבו לאחוז בבל כנפות הארץ, לעפר ידכא את כל מתי תבל, ועל מוקדה יעלה את כל אנשי רוח. אכן גיל תחגור, בפרק מלכים ולאומים את עול סבלו מעל צוארם, בהתקומם הרוח באנוש נשמת שדי אשר תחיהו לפתח חרצובות רשע להתיר אגודות כסל, אז תנשא נפשך לצאת גם לישע עמך, עם בו בחר אלהים מראש להעביר אלילים ושטי כזב מארץ, בהודיעו שם קדשו אל כל שוכני תבל, ואשר לריק לא השאירו ה' לפליטה, באבדן גוים רבים וממלכות עצומות, למרות התלאות עד לאין מספר אשר הקיפוהו מדור דור.

תשאל ממני בני, ואנכי אשבילך ואורך וידעת מצוא חשבון ג) ספורות סתרים וערך כל מספר עד תכלית גדול וקטן

א) חכמת תכונת הארץ (ערדבעשרייבונג, געאָגראַפהיע): ב) חכמת קורות העתים (געשיכטע, היסטאָריע). ג) חכמת החשבון (רעכענקונסט

ד) מעט אותות יורוך חוק אין די באר ברוב מלתם, ועל לוח תתוה תו יכיל את העשוי לבלי הכיל ה) תמודד ארץ ומרחבי תבל במדוד שלש הצלע והעגול, ואאלפך תבונות הקוים המטים עקלקלותם ו). בדעתך תבנה היכלי תפארת ומבצרי מגדלים ז) ולמחות צרים תשלח ברקים כשדי ובקול כמוהו תרעם ח). אורך חוק כבד ותנועה, לדעת עשות כל כלי חרש מעשה אופן, מרימי כל סבל עושי כל מלאכה, מתנודדים כחיים, וכל רוח אין בקרבם ט). מבינתך ישית הנהר בגאון גליו למרום ושבולת מים מוגרים במורד תהלך שמימה י). הזכוכית המלוטשה תנשא את עפעפיך עד קצות שמי מעל ותגלה למו תעלומות שחקים כ) תספור כוכבים, תערוך מזרות, וידעת את תקופות כל כדורי שחק לחליפות מסלותיהם ל). שם במרחבי מרומים הרחק מאוד מאדמת הארץ הזאת תציב ציונים לרב החובל חרף נפשו למות בהמות ים וגליו בעים רוח סערה למען מצוא ארצות עוד לא נודעו, למען חפש את כל היקום אשר בארץ, מדומם צומח, ועד כל נפש היה, ולשום אותם סדרים למיניהם ולמשפחותיהם מ). את הצפוני תתקע לו יתד במקום נאמן, הוא יורנו בדרך יבחר בהובילו סחר תימן צפונה, או בלכתו בין הררי קרח ושלג, לשום במים עזים נתיבה מאחרית ים עד אפסי קדים, אחכמך וידעת חקות שמים וארץ תהפוכות תבל וצאצאיה, ושפוני טמוני כחותיה וסתרי מסבות אופניה יגלו לעיניך נ). והשתוממת והתענגת על תבונת יוצרך.

אודיעך הוד האדם ויקר תפארת נשמת אל אשר תחיהו. לאור אוציא לפניך תעלומות כחותיה ס). ובאת עד נבכי רגשותיה, וידעת פשר רגש כל צבי וכל יופי. כל רם וכל נשא ע) אחוך חקות הגיון
לבך

אריטהמעטיק). ד) חכמת החשבון הגדול והקטן לבלי תכלית (אינטעגראל-אונד דיפערענטיאלרעכנונג). ה) חכמת האלגעברה (דיא אללגעמיינע רעכענ-קונסט). ו) חכמת ההנדסה (מעסקונסט, געאמעטריע). ז) חכמת הבנין (בויאקונסט, ארכיטעקטור). ח) חכמת המלחמה (קריעגסקונסט, טאקטיק). ט) חכמת התנועה (מעכאניק). י) חכמת הנדסת המים (וואססערקונסט, הידרויליק). כ) חכמת המחזה (אפטיק). ל) חכמת תכונת השמים (שטערנ-קונדע, אסטראנאמיע). מ) חכמת ספור הטבע (נאטורגעשיכטע). נ) חכמת הטבע (נאטורלעהרע, פהיזיק) ס) הנפש (זעעלענלעהרע, פזיכאלאגיע). ע) חכמת היופי והנשגב (עסטעהעטיק).

לבך לדעת שפוט משרים, להבין דבר מדבר, ולעלות כעל סלם על במתי דעת פ) תתדור משכיות רוחך, ובאת בסוד תכונתו, בהעמיקו שאלה, לדעת ראש זמן, וקץ מרחב, ותכנית כל היקום, בהגביהו למעלה לדבר נפלאות על אל אלים, ולשות נתיבת אל-מות לנפש במות גויה. צ) אז אציב לך גבולות בינה לאמר: עד פה תבוא ולא תוסיף, ועד פה תשית בגאון מחקריך. לא זה הדרך ישכן אור, עשות משרים הוא חכמה וסור מרע בינה, שומה עין על חוק הג אלהים ברוחך למעשיך ולמפעליך ק) וידעת כי אל כוננך וה' עשה לך את הנפש הזאת, להחיותה עדי נצח נצחים, כי כאלהים הנך לדעת טוב ורע, על מסלה זאת תעלה בית אל.

והיה כי תנעם לנפשך דעת, אז לא תחפוץ! מכמנים מלאי זהב חמסים, כי יראת ה' היא תהי אוצרך. בוז תבוז לכל הון, ורב כסף לא יטך, כי רב מאצרות זהב תעשרך רוחי אשר בקרבך. היא תנחילך שלות לב ומרגוע נפש, בבל קנינו לא יקנם איש רודף הון בוצע בצע. כי אותו כעדת דבורים יסבו דאגות על משכבו בלילות, לא יתנו שנת לעיניו ולעפעפיו תנומה. גם כהני חסידות ורביה יחרגו על ערשותם, פן תגלה ערמתם בקהל, פן יקום בקרבם איש מזמות, ויסף שבע כמרמותיהם, וזנה כל העם אחריו, פן יודעו נכליהם למלך ועד הגבול ישלחם ויגרשם מארצו, או פן יֵעָלֶה הענן מעל בית ישראל, וליהודים תהי אורה, לזאת יחרד מאוד לב הקדושים האלה וְיִתַּר ממקומו. — לא כאלה יהי גורלך בני, בשבתך שבע עושר שאנן בביתך או בנודך ללחם איה. על כרוב רוחך המלט תמלט אל חביון עוזי בקרוב אליך הדאגה לבוא בחדרי לבבך, ובהתעלסך את אנשי הרוח אשר מעולם, תשכח כל עצב וכל מרי שיח שעיפיהם ירהיבוך, וינשאו את נפשך, והתענגת על עומק מחשבותם וחין אמריהם. — תחת כבוד כסילים גם כבודם גם קלונם הבל, אנחילך אהבת כל ומשכילי עם וכל יקירי רוח. די עונג ונחת תשבע לה נפשך בחברת אנשי יקר האלה, המה ירהיבוה עוז יוסיפו בה אומץ, ורוחך תגבר חילים, וידיך לא תרפינה מעשות תושיה. עוד יבוא היום והארץ תמלא דעה, ומשנה קיקלון יירשו כהני חסידות וכל עדת חחנפים קדושי רמיה, יונקי שוד עמם ומוח עצמותם, והמשכילים
יזהירו

פ) חכמת ההגיון (פערנונפטלעהרע, לאגיק.) צ) חכמת מה שאחר הטבע (מעטאפהיזיק). ק) חכמת המוסר (זיטטענלעהרע, עטהיק).

יזהירו ככוכבים לעד, ושם בחירי כירח יכון עולם.

דברי חכמה אלה הרהיבוני, הכריעוני על ברכי לפניה, לאמור, אך בך חפצתי. וכצללי ליל נסים משמש היוצאת בגבורתה, כן נמוגה חסידות ותלך מאור החכמה ההולך הלוך וגבור מדי דברה, הבית מלא אורה, ואנכי הקיצותי. אך גם אחרי הקיצי נשאתי את ידי השמימה לאמור: עולם אצור תושיה חכמה ותבונה עדי עד. — תמו דברי ידידך.

ב

מכתבים ואגרות

שלום לך ולביתך עד עולם אחי, ידידי ורצוי נפשי. 1)

עזבתני אחי, עזבתני ותלך לך, ולא נטשתני לחבקך ולנשקך מנשיקות פי — לא נטשתני לשבוע עוד כרגע שמחות את פניך טרם הפרדך מעלי. התחשוב אחי כי על פשעך זה תכסה אהבתי אליך? לא לא אחי, נקם אקח ממך, איסרך! אולם במה אוכל ענושך? — האככה בשוטים? האדושך בעקרבים? האמרוט בחמתי לחייך, פאות ראשך ושערות זקנך? הן רחקת מעלי, ובסתר אהלך שם בעירך תשחק לקצף אחיך ולהתרגזו.

אולם לעג נא אחי, לעג לרשי! עד מהרה יהפך שחוקך לבכי, בכי תמרורים, כי רב מאשר דמות יוכל לבך אוכיחך — שיר חסר טעם וחדל נועם אשלח לך ואתה תבקרהו; אגרת עפה מלאה הבל ורעות רוח אכתוב אליך, ואתה עד תומה קרוא תקראה — שבעתים תתנקם נפשי בך, בחדות ומשלים אדבר עמך! שתי נשים נשאתי לי בנות שמים, וכדבורה מעופפת מפרח לפרח, כן גם אנכי אעופה ואשכונה כעת את האחת, וכעת את השנית; נחמדות הנה יחדיו אשה כרעותה, אכן יפי פניהן ישנה, אף משפט ומעשה חליפות להנה

---

1) נדפס הפעם בכרם חמד חוברת השנית. ונפשי יודעת מאוד כי לא אל המשכיל גאלדענבערג, המוציא לאור כרמי חמד, כי אם אל המליץ ר' אברהם גאלדבערג ז"ל שלח הכותב הנכבד את אגרתו, ובעיני ראיתיה בידו.

להנה. — האחת חכמה תִקָרֵא, תַּעֲמֵד פניה, 1) כל שחוק לא יראה על לחייה, בשום שכל תדבר קצרות ונכבדות מלותיה, נְוַת בית היא כל כבודה באהל פנימה, ומעל למפתן ביתה בל תרים פעמיה. זאת האשה תכלאני כל היום בבית, ובל תתנני צאת החוצה עת באהבים עמה אתעלס, לכן אף כי דודיה רב עונג ירווני לא אשבעמו, ממעונתה אז אתגנב, ואל רעותה, בת השיר, מפניה אברח ברוח. — צרתה זאת עלמה היה היא, בכל עת שוחקות פניה, וחן ונועם ינות על פתחי פיה, נעות שפתיה תמיד, לשונה בפיה לא תשקוט נצחו אכן חלקו אמריה, נאוו מדבריה, עמה בחוצות אשתעשע, כי בבית לא ישכנו רגליה, על נהרי נחלי מים חיים תנחני, על פני שדות וכרמים, על פני גנות ופרדסי חמד, בשדה וביער תוליכני, הלוך והגה מכל מראה עיניה, ומכל משכיות לבבה, עדי ייעפו רגלי מפחזות מרוצתה, ואזני תצלנה מהמולת לשונה, ובברכים נעות ואונים הומיות אשוב אל חדר השאננה והשוקטת, אשוב אשגה באהבתה. בנות האלהים האלה לא כבנות האדם הנה. בנות האדם תהרינה לבעליהן, תספורנה ירחים תשע, ותמלטנה פרי בטן; אכן בנות האלהים עצב והריון ולידה לא תרענה; הגברים יהרו וילדו הן; לא פרי בטן, כי אם מן הראש ינוחו העוללים אין צבא לימי הריון, יש גבר רגע יחבל ומשנהו ילד, ויש אשר יום או יומים יתהלך, ואחר יפלט; ויש יהר ימים ועשור וילד — שקר, יהר חשש, יקש בלדתו וילד קש. — — לא טוב אחי, היות איש לבנות האלהים האלה! כי ימי הגבר רעים עמל ומכאובות, חבלי יולדה מנת חלקו וריש ומחסור במגורו. הוא על האבנים ישב אחוז צירים וחבלים, ילד ויטפח אף ירבה את עולליו צאצאי ראשו, אף ישתעשע עמהם: ואשתו תקשיח כפיה הרכות והענוגות, בל תעש בחפץ להביא טרף לביתה, תתגאה ותאמר: בת אלהים אני! לאחת מנשים האלה הריתי גם אנכי, הריתי, חלתי וילדתי. ועתה היליכה את הילד הזה ושים נא עליו עיניך, והתבונן בו ומול את ערלתו — ערלת שפה וכבד פה. — או יען ידעת כי חוב על האב למול בידיו את בניו, הואל נא והורני את ערלתו, ואמולהו אנכי, כי הלא ידעת מה רבה אהבת האב לילדיו יוצאי חלציו, אף כי לעולליו צאצאי ראשו, אשר נהפכו לו כל פנים לירקון בשבתו על המשבר ללדת אותם

---

1) בנין הפעיל כמו: ויעמד את פניו (מלכים ב' ח' א').

אותם. האהבה העזה הזאת תשלני לאמר: „הילד הזה (האל יקימהו וימציאהו חן ושכל טוב בעיני כל רואיו) ילד תמים הוא, נולד מול"; אך בכל זאת בל ארף מפחד עליו תמיד, פן המצא תמצא לו ערלת מאומה, והתעללו בו העברים הנמולים ושונאי כל ערלה, ויגרשוהו מקהלם ומסודם ינודוהו. ומאשר ידעתי כי מהיר אתה למול כל ערלה, וצפרניך חדות כחרב וקשות כצור וארוכות כצפרני אשה זקנה בת תשעים ותשע אשר לא עשתה אותן מיום הולדה, תפלח תשסף כאות נפשך, לכן אבקש מאתך: יכמרו נא נחומיך על הנער הזה, וגול נא את חרפתו מעליו, למען יַחַד גם הוא בחברת העברים הנאמנים. אולם גם זאת אבקש מאתך, 1) חוסה נא על הנער הזה ואל תרב נא מכאוביו ופצעיו, והודיעני בקרוב משלומו הטוב, כי אם בעוד שמונת ימים לא אדע מה היה לו, אומר כי מת תחת ידך הוא ולבובה 2) למשפט אועידך ולא אשקוט ולא אנוח עד אם גאלתי את דמו מיד המרצח.

הראית אחי, הלא די נקמות לקחתי ממך בהוגיעי אותך בלהג הזה? ידעתי כי בבואך שנית היום, לא תפרד עוד מעלי. רק אחר שבתך עמדי יום או יומים סגור עמדי בחדרי לבדי, אך למען לא אוסיף שנית ידי להכותך מכה אנושה כזאת. אולם בכל זאת אחי, אל תחדל מאהבני, כי חי נפשי אהבה עזה ונאמנה יאהבך רעך וידידך לנצח.

בראדי י"ד לחדש אב תקצ"ט לפ"ק.

לכבוד ידידי היקר, רעי מנוער, החכם המפואר, המשורר הנפלא המליץ המהולל, מוהר"ר מאיר הלוי לעטערים נ"י, היושב כעת בעיר גדולה לאלהים פראג יע"א. —

הנני שולח לך את מאמרי הצופה לבית ישראל (גלגול נפש) ביד אחינו ומאהבנו הרב החכם מוהר"ר ישראל בודק נ"י, ההולך למסעו

---

1) השיר המדובר בו במקום הזה הוא הקבר שיר נעתק מהמשורר האשכנזי סאליס, הנלוה עמך בזה לשלחה בחוברת הזאת.

2) ר"ל לעיר לבוב (לעמבערג מקום המשפט) והמגיה ס' כרם חמד לא ידע זאת ועשה מן מלת ולבובה „ולבונה".

למסעו דרך פראג לעיר לייפציג, קח נא מידו את מנחת ידידות זאת לאות אהבתי לך אשר ימיה יִמָּשֵׁכוּ זה כשלשים שנה, ועוד לא רפתה דוחה, וכימי שחרותנו נשארה עזה וחזקה בקרבנו. שימה נא עינך יקירי, על פועל כפי ושפטהו במשרים, ועל כל פשעי עטי ולשוני בל תכסה אהבתך. אם קצרה ידי לעשות נפלאות בשפת קדשנו, כאשר עשית בשיריך המפוארים גזע ישי ושלום אסתר, אשר בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל זהר מליהם: זאת נחמתי, כי גם במלאכתי אשר לפני דרך חדש סלותי לי לעיני בני עמי, והודות לאל רב עליליה, ראו חכמים פעלי ויאשרוהו, נבונים ויהללוהו. חיה בנעימים אחי שאהבה נפשי, המתהלל בכבודך ומתפאר באהבתך וידידות נפשך, כחפץ אוהבך ומכבדך בכל נפשו.

ידידי! בטרם תבוא אל מחברתי פנימה, תַּקֵּן נא מתחלה כל מְעֻוָּת אשר עִוְּתָה מלאכת הדפוס, ואשר רשמתי בשולי מכתבי זה, ואחרי כן אראה פניך ועלה עמי אל מגדל הצופה. ואלה טעיות הדפוס וכו' (הטעיות נתקנו בפנים כרצון המחבר ז"ל).

בראדי כ"ד טבת תקצ"ט.

יסר ה' ממך כל חולי וכל מדוה, מורה ואלופי!

זה כמשלוש שבועות הוכחתי במכאוב, ובין קירות ביתי הנני כלוא כל היום, בלוא ולא אצא. מחסורי ירביון, וכהרבותם כן תמעט פעולתי למצוא טרף וחית ידי, ולולי יבואון מרבית תלמידי אלי לשמוע לקח מפי בביתי כמעט ממגנת לב ודאבון נפש אבדתי בחליי. זאת נחמתי בעניי כי לא יציקני קשי-יומי לשלוח יד במעט הכסף אשר קבצתי לי בזיעת אף ויגיעת נפש ולאבד ברוע ענין הון שמור לימי טובה. זאת תנחמני מעצבוני על כי לשוא קותה נפשי לרבות במחיר פעולתי בהרף הזה, ולהוסיף על חילי עוד משנה כסף. — לא לאיש עושה מזמות הפיק זממיו, וכונן את מעשה ידיו! את תקות תקותו יטוה האנוש, יטוה אף יארוג ופתאום יד שלוחה ממרום בפתיל הנערת תְּנַתְּקֶהָ, אף תקרע את המסכת.

גם שעיפי גדולים ואנשי שם, אשר הניחו למורשה לנו בספריהם אחריהם ירהיבוני כל ימי מועד כלאי, מבלי תת לרעיונית

תוגה

תוגה ועצב לקנן תוך חדרי לבבי . אף בחלותי , אלופי , אכיר מה רב טובך אשר פעלת לי באלפך אותי דעת , בהורותך לי לשון וספר . — מה יתרון לאיש יודע מאיש בער , עת מקרה או פגע יעצרהי מבוא בחבר מתים מחלד, מהתעלם את דוד ורע . — מאין שעשועים לנפש בער , כשנים ימשכו לו רגעי שבתו וימות רפיון ידיו כשנות אלף . בכליון עינים ייחל לעתות עתידות, למען יחל בבוא מועד אל משנהו . הדאגה לו תתרועע מדי שבתו בדד , ובמרי שיחה תסערהו ממקומו . יֵצַרוּ לו מרחבי ביתו , מחדר לחדר יברח להמלט מפניה, אולם בכל אשר יצעדו רגליו , היא לצלעו נכונה, אין מפלט לו ממנה . — לא כמוהו גורל גבר אסף דעת, בחכמתו ימלט נפשו , עת דאגה ועצב בו ילחמו . בקרבו ימצא מפלט לו ; מגדל עוז לבב הכמה, בו ירוץ ונשגב . בחברת מרעים יתעלם כל היום , כי בעת החיים יעזבוהו , אז מתים יחיו , רפאים יקומו ובדעת שפתיהם וחין אמריהם ישעשעון נפשו . בהדר כלאו עצור גוו , ורוחו תשוטט במרחבי תבל , תציע שאול תרקיע שחקים . במעוף רוח יעוף אל שנות דור ודור, אלפי שנים כמעט רגע , וזרח השמש ובא השמש והוא לא ידע . — מה רב טובך איפוא אלופי . אשר פעלת לי , בְּאַלֶּפְךָ אותי דעת , בהורותך לי לשון וספר , וכעל כל תגמוליך עלי בל אוכל השיב לך רק אהבתי אליך . אולם עזה ונאמנה היא אהבתי זאת כי כאהוב בן אב , כן יאהבך נצח תלמידך .

האלהים יחנך אחי מחמד נפשי ויקרע את סגור שפתיך ! 1)

אַיֶּכָּה רעי היקר ? מדוע לא תשמיעני עוד את נועם קולך ? מדוע זה ימים רבים החדלת מכתוב אלי למרות מוצא שפתיך טרם לכתך מֵעִמָּדִי ? — — הה , אך אל ירכתי בור ירדת ! חי חי עזבת ואת רפאים חלקך . שם בארץ הנשיה תשכח את מודעיך ומאהביך , תשי את אחיך ורעיך , את דודך לא תשביע עוד שמחות את פניך , רק שעירים חובלים ירוין כל היום מדשן עבי שתך . שם שטן עומד על ימינך — כן בחלום חזיתיך אמש עלי משכבי — · אגדת עקרבים מלאי חמת זעם משלחי מגרון כקבר פתוח לשונות חץ שחוט עד למרחוק , בה בלי חשך ידוש גוך , יפלח וישסף את בשרך ושאול מתחת תרגז לקול המית כאבך . — — אללי לי אחי ! מדוע לא אבית שמוע לעצתי בהתהלכך עוד בין החיים ? לוא שמעת לקולי הקשבת , אז חיי חלד וחיי נצח יחדיו היו לך למנה . הלא כה היו דברי אז כאש אליך : למה תבקש דעת ? וממטמונים מדוע תחפש אמת ? כאחד הקדושים בארץ הרב נא כזב על כזב , וכצדיק יסוד עולם טפול נא שקר על שקר , דבריך יאמנו , ואתה גם עושר גם כבוד תנחל ! דברי תרמית לבך ילוקו בצמא כאשר ילוק הכלב , אוצרותיך ימלאו זהב ולך יאמרו קדוש . בידיו יביא לך האב את בתו , הבעל את אשתו , לעיני העומדים עליך תפרוש עליהן כפיך , ובאין איש אתך , ופרשת עליהן כנפיך . אשת חן כי תתקדש מטומאתה , תאספה אל תוך ביתך , למען מלט נפשה ממלאך המשחית ההולך אחריה בחרב שלופה , כל הלילה עמה תתעלם ובבוקר יהודך בעלה כי הצלת אשת נעוריו אילת אהביו מרדת שחת . 1) זאת תהיה מנת חלקך בארץ פה , ובעת לקברות תובל , אז בעדן גן אלהים נכון יהיה מושבך , וכוס מלא מסך יין שרף המשומר וקערת כרכוד נושאת נתח מלויתן התנין הגדול וקערת שוהם נושאת נתח משור הבר הבהמה בהררי אלף , יציגו מלאכי מרום לפניך , ואכלת ושתית ומלאת את כרש קדשך . — למה תספור צעדיך ? אמרתי . ומעגליך מדוע תפלס ? הבזה תתמם ? הבזה תתברר ? הלא אך בזאת יתחסד המתחסד : מחוא כף , ושתת יין שרף למכביר , ונתון פדיון נפש לרבו . אם כזאת תעשה , אז תִּהְיֶה תם ונקית מפשע רב , אלה ונאוף וגזול ורצוח והשבע לשקר ועשות כל נבלה . — כה יעצתיך , אולם בעצתי בחלה נפשך , אמת אהבת ותשנא כל שקר , צדק אחזת , הרחקת כל רשע , ובעקרבים תוסר על מריך ועל זדון לבך . ומה אעשה לך אחי ? מלט נפשך מיד המלאך האכזרי הן לא אוכל , ורב כפר לרבי בל יצילך , נצח על מוקדה תעלה נפשך , וכהדוש תבן במדמנה ידושו חובלים את בשרך כל היום וכל הלילה על לעגך לקדושים האלה בעוד בחיים חייתך . אך מעט שמן אטיף על מכותיך , מעט צרי עלי פצעיך , את אגרתי זאת אשביע בשם והיא תעוף אליך , אל ירכתי שאול תגיע , ועדיך תבוא אל כפות ידיך ; וידעתי כי בקראך הדבר הזה אשר אכתוב אליך , אז תשחק למחבל כי יחבלך ומכותיו לא יכאיבו את בשרך . —

1) המכתב הזה שלוח גם הוא לר"ח גאלדבערג .

דע

1) כמעשה סריס .

דע נא איפא, כי פה בארץ החיים שפרה מאד מליצתך בעיני הכהן 1), שמו אלהיו גואל לשפת קדשנו, ו ב כ ת ב י ו ש ר, — ספר קטן אוגר אגרות מאנשים שונים — הדפיס את מכתבך אליו ואת תשובתו אליך, וישת כתובת תפארה נוספה על שולי מכתבך, ככל הדברים האלה כתב לי ** מן העיר וויען. הלא אחי, הלא יהשך כאב פצעיך בשמעך את ההדשה הזאת?

ואולם גם אתה אחי, הואיל נא ושמח את נפש אחיך, ואף כי בארץ הנשיה כעת הנך, אל נא תשכח את אחיך אוהבך. ממעמקי שאול פקדהו מעת אל עת במכתבי אהבה וידידות, ואף השעירים שומרי סף שערי שאול יסוגו אחור, ויתנו את מכתביך אלה לעבור את המְצָרִים. כי רגשות קודש הנה אהבה וידידות, אין שלטון לעזאזל לגעת בכל אשר ישא את חותם תכניתן. או אם אתה לו ידידי שמעני, יעץ נא למלך בלהות לאמר: „יַפְקֵד נא המלך פקידים בכל מדינות מלכותו להריץ אגרות מארץ הרפאים אל ארץ החיים. אז תשביח שאון זעקת האומללים עליך המלך, בשוד בנים מחיק הוריהם ואהֹבות מזרועות דודיהן״ (כדברך אליו את הדברים האלה אחי, כרע עלי ברכיך ועולל בעפר מצחך, ושקה את רגליו מנשיקות פיך, כמשפט העבדים הנאמנים לאדוניהם) והן הָוֹי, ידידי! כי ייטבו דבריך בעיני המלך האמים, ובמתים חפשי יעשך בעבור עצתך הטובה הזאת, ולא יוסיפו עוד בני התפת לענותך נפש, ואת נפש רעיך תשמח כמועד למועד באגרות חמודות, כאשר הסכן הסכנת.

ובאגרותיך אלי ידידי, תודיעני את משפט מלך הרפאים, ואת משטרו אשר שם כעת בארץ התחתיה. ידעת אחי כי פה בארץ העיפתה והאור חדלו מחוקקים לרדות פושעים באכזריות חימה וקצף: הגד נא איפא, האם גם שם בארץ הצלמות שבתו מְיַסֵּר מתים מחלד בחמה וזעם על נקלה? במה תיסרנה כעת הנפשות החוטאות למיניהן? — העוד ירטש מלאך אכזרי את בטני האנשים ואת מעיהם ואת פרשם יטיל אלי פיהם על בלי הגיד לו את שמותם כי ישאלם ברוגז קולו? העוד ירתיחו בקלחת בגללי צאת אדם נפש לא מטוהרה למען הרב כבסה מעונה? העוד תנחה לילית, האשה הרשעה והמנאפת, את בניה לפצח את עצמות אבותיהם בבואם אל מקום התופת? העוד תוקענה

1) הוא המליץ הגדול ר׳ שלום הכהן, אשר בא אז לקרית וויען להיות פקיד על הספרים היוצאים מתחת מכבש דפוס האדון שמיד.

תוקענה עלמות עדינות יפיפיות, נשים חמודות רחמניות בשרי עדניהן? העוד יריקו מלאכי רעים דרך תוצאות הפרשדונה — מעי רתחו — נהרי נחלי אש וגפרית אל תוך מעי האנשים אשר התגאלו ביין משתה הנכרי? — על כל הדברים האלה השיבה נא את אחיך דבר, אז גם אנכי אחבירה מלים נגד בני עמי כאחד דורשי רשומותיהם, להורותם במוסר השכל את כל הרע אשר יקרם לטוב להם, עת כי יבואו אל המנוחה אלי קבר. — זאת בקשת אחיך אשר יאהבך גם אחרי מותך, זאת חפץ ידידך עדי נצח נצחים. *)

*) ידידנו יצחק החל בימים ההם לכתוב חזיונותיו, אשר קרא להם בשם כולל ה ל ו פ ה ל ב י ת י ש ר א ל. לכן גם איזה אגרותיו אשר הריץ בעת ההיא אל אוהביו ורעיו תואר במליצתו כמו חלום חזיון לילה, כאשר הסכין לעשות ימים רבים. ויהי מנהגו תמיד, בכתבו אגרת כזאת אל אחד מאוהביו, אז העתיק העתקות שונות ממנה גם למען אחיו הנשארים. הנה כן שלח גם המכתב המובא למעלה, אשר כתב בראשונה אל ידידו אברהם גאלדבערג, גם אלי, לשמוע את משפטי עליו. ואחרי השיבי אותו דבר, כבדני להלמיד מן הוא והלאה אל העתקת אגרתו גם תשובתי אליו אשר נסיתי לכתוב בסגנון לשונו ובהגות הגיונו — ושתיהן יחד בחוברת, אשה אל אחותה מעיקות הלכו למציקן לידידי נפשו לאיש איש אל עירו ואל ביתו. וזאת תשובתי על המכתב הנזכר. „שמעה אזני התוליך אשר התלת במלך בלהות, השם משטרו בארץ נשיה על מתי עולם ובשוט עברתם ייסירם על חטאתם ועולת ידיהם. בזה לעגה לשונך על בכור מות, השירהו אל עליון על שאול התחתית, וכל בתי שעריה ברעדה. אמנם אחי! איך לא יראת ממקל חובלים אשר יאחז בידו החזקה, בו ירד לפניו שוכני ארץ, על נוהר ירדפם כצאן לשאול ועל נחלי בליעל ינהלם כרועה עדרו על מי מנוחות? אוי מה היה לך? איכה לא שמת אל לבך, כי לא אל, שר אמים ויסלח. איכה לא חתה ליום המר והנמהר, יום יועד בזעם לקראתך ונקם שבעתים יקח ממך על מריך ולעג לשונך? הדע, כי גם פה בארץ החיים יתהלכו לאט קרואי שאול, מרגלים חרש ומלאכי בסתר אשר התמכרו לו לעבדי עולם, והמה כל מוצא שפתיך ישמורו, למען ספר כל נאצותיך באזני אדוניהם? — עתה הסכת ושמע ידידי! ותאחז רעדה. גם אני בחלומי. נחה שקטה הארץ, אור יומם סר וילך, שאון תבל חלף עבר והחליפו דומיה כל ירא וחרד מפחד בלילות התחבא בצל קורתו בזוית ביתו ויתכס בשמלתו פן ערש יגועו. גם אנכי שכבתי ואישנה. וארא בחלומי והנה נבקעה הארץ ושאול תחתיה לנגד עיני. נחלי בליעל התלהטו, דכאי רוח יילילו. פה רפאים ככל כנגותו הלכו שמה ישנו מתי עולם במחשכים ודמע לא אכזב תדמע עינם ואין מוחה. והנה מלך בלהות נראה אלי, נועד בזעם, קורא בקול פחדים לאמר: אתיו בלהות צלמות, וחבלנה שלחתן לפניו — יחרד לבי בזכרי מראיהן הנורא — ויאמר: בנות עלוקה והפתה שמען קולי! הנה למעלה על פני האדמה ערב לב איש נרגן לדבר עלינו תועה, להתעולל ולשחק בנו באמרו, כי לא נדע עשות נכוחה עם האנשים יורדי עפר הנופלים בידינו. עולו עלה, במה יוסר המחרף? ותענינה בנות

לכבוד ידידי אשר בו אתפאר, איש נודע בשערים שמו לתהלה ולתפארת, ה״ה הרב החכם מוהר״ר שמואל דוד לוצאטי נ״י מרביץ תורה בישיבת קהל פאדובה יע״א.

דנה אנכי שולח למעלת כבודך רצוף פה מכתב אחד ממכתבי הצ׳פה לבית ישראל, אשר הדפסתיו מחברת בפני עצמו. קחה נא
אותו

פלוקה — ובפתחן פה, וחמת תנינים ורוש פתנים ונסרי כחלי אש וגפרית נזלו מתחת לשונם — איהו? איה המגדף? — זאת אומרת: מי יתן מבשרו לא נשבע! מקרביו אעשה עבותה ויחנק בם! וזאת אומרת: את בטנו אבקיע ויהי מעון למאורת נחשי׳ לצפעונים, וקן לקאת וקפוד! — ואנכי עמדתי מרעיד: רחפו כל עצמותי, בהגיגי הזיתי את ידיד נפשי נשמע בידי לא יוכל קום לבאר שחת ואמים בו יתהוללו. עודני חרד ונבעת והנה זאת הרשעה פלשתיה קמה בחרון אף, והכוס בשחה, ותען: האזינה אמרתי ואדברה. תוכחות ומשפט אשר חרצתן במה נחשבו? רחם לבי תוכחה ומכה אנושה אשר לא תוכל להרפא, ונגדה מוסרכם לענג עדן יתחשב, זה כביר רעה עיני לראות האיש הדובר בנו שוקד על דלתי החכמה ובתושיה, יבלה ימיו במחשבות הבל אשר הקו על ספר חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבונים יען שכמו לסבול עוני ולהן מאנשינו הסרים למשמעתנו וכאשר אנחנו פה בעמקי שאול יתנו כמה חיתם בארץ החיים על אנוש כערכנו. אולם האיש הזה קשה ערף ועז לבב ישא דומם חמת השומרים הבלי שוא! והנה זה כביר רע עלי המעשה, כי יתן למשכאינו חילו ואונו כלה שוכה. ועתה המעט כי ינשנו, ויפתח עוד פיהו לדבר בנו סרה, באזני הוללים כמוהו, ונהי כלנו למו לחרפות ולדראון עולם! שמענה אחיותי! את המשפט אשר חרצתי. כבוא יומו יובא אל אצורה מלאתי ספרי חכמה, דברי שיר ואמרי נעם כאשר תאהבה נפשו, והיה כי יארכו לו הימים במו אופל וגיא צלמות ויתאו תאוה למלאות שעשועים ומרגוע לנפשו, ושלח ידו לקחת ספר להגות בו, אזי ישוגו כל הספרים אחור וינוסו מפניו, למען לא יוכל השיגם. האה, איכה ירגז אז! איכה יהפך לבו בקרבו! איכה ימרוט שער ראשו וזקנו (אם לא יספה הזקן וגלחו בתער השכירה ככל הגוים עוד בטרם בואו הנה!) איכה יריד בשיחו ויהמה חסר דעה וחסר ספרים כל הימים! ועתה מה תענו על הוכחתי? לבי ידמה, כי טובה היא מאחרת, אשר חשבו האלהים להנקם בה מאויבם איש הסם ואמיץ כח בשנים קדמוניות (הוא טנטאלוס אשר ימנע ממנו מאכלו ומשתהו, אף כי פרי עץ נחמד למראה קרוב אליו, וכמעט ממטל לו יפלו אל פי אוכל, ומתחתיו פלג מלא מים חיים עד צוארו יעלה. כי בנגעת ידו אל הפרי חמק עבר וינשא למעלה ראש, מבלי יכולת להשיגו, ורגע יאבה להשיב נפשו ולשתות מי נהר יסתו מפניו הלוך והסור עד קרקע הים עד יבושת המים נפניו). וייטבו דברי בת נעות המרדות בעיני מלך בלהות אז מלא שחוק פיהו, ויען ויאמר כן יקום וכן יהיה כאשר דברת! ויהי הוא כלה לדבר, ותסגר הארץ. רעם התגולל במרום בברוק ברק ויקד עד שאול תחתית, ואחרד ואלפת ואיקץ, כל זאת מלאתי נכון להודיעך למען תשוב מדרכך, ועתה דע לך; ידידי כי החלום אמת ידבר, שאל אמך והגדך, מינקתך ותאמר לך; דברי אוהבך מה״ל.

אותו ויהי לך מנחה מזכרת אהבתי אליך. קראהו ידידי! והודיעני אם מצאו דבריו חן בעיניך, כי זה כל ישעי וכל חפצי בכתבי את מכתבי למצוא חן בעיניך ובעיני אנשים חכמים ונבונים כגילך, המתאמצים לגול את חרפת עם ה׳ מעל פניו, אלה בדברי מחקר ומדע, ואלה בדברי משל ומליצה, אלה בשוט לשון, ואלה בדברים רכו משמן. השיבני איפוא דבר, ושמח את לב ידידך אוהבך ומכבדך בכל נפשו.

בראדי יום ד׳ ו׳ כסליו תר״א לפ״ק.

לכבוד נעים זמירות דורנו, איש רב פעלים, נודע בשערים, הרב ר׳ שלום הכהן נ״י. 1)

בואך אלינו האדון! בואך מקצה ארץ אשכנז אל ארצות נדחינו כבוא השמש בתם החורף מהדרי תימן, אל יושבי צפונה, בקרני אור פניך החדש כמוה פני אדמה שממה, שממה מני שנות אלף, להניב מחיקה פרי חסד משמחי לב ונפש. — הן גם לפנים חמונו לרשפי שיריך, וזעיר שם זעיר שם צמחו בבין שלג וכפור פרח או נצר משרש פורה. אולם עליהם לא התענג כל עין, את נפשו לא חיה העיף מעסים תנובתם, הביתה אסף כל איש את נטעי יונקותיו, לבל יבול עליהם בסער המתחולל על ארצנו, סערת לב אויבי תושיה, שקץ למו כל חמדה. ואת כל יופי יתעבו. — אכן קרבתך אלינו
לאט

---

1) המכתב הזה נדפס בחוברת הששית מס׳ כוכבי יצחק, והחכם המוציא לאור שם לו נוספה בדברי סערתו לאמר:

דער ריהמליכסט בעקאננטע הערר ד״ר. ערטער אין בראָדי האטטע דיא פֿריינדליכקייט, אונס מיט אָביגען געביעגענען בריעפֿכען אלס פֿאָרלייפֿיגען בייטראג צוא בעהרען; וויר געבען עס אנמיט, איהם אויך פֿיר דיעזע שפענדע דאנקענד, אונד אין דער אנגענעהמען ערוואַרטונג, דאסס ער זיינעם פֿערשפרעכען באלד נכקאממען ווערדע, אונזער אינסטיטוט אויך, מיט גראָססערן בייטראָגען בעעהרען צוא וואללען.

Stern

לאט לאט תפיץ ענן וסער, ומנוגה נגדך שתילי זית צמחי הדר לתענוגות בני אדם יגאו ישגאו, ומימים ימימה תבכר פרי תבואה.

ומשתילי ידי אקריב לפניך מנחה, הכהן! ואם מנחת בכורים היא, ספחה נא אל בכורי עתיך, תעלוזנה כליותי אם תטעם לחכך אם די השיב נפש תמצא בה מתק. והיה כי יבואו דבריך אלי, כי שפרה עליך מנחתי זאת, אז מדי שנה בשנה אגישה תשורה כיום מעט נצנים ופרי להועיל.

וברוך האלהים אשר לא השבית גואל לשפה העבריה! מעת נדחה האומללה הזאת מארצה, עצובת רוח תתע בארצות מנדיה, ומבעד דמעות עיניה יביטו מאחריה אל משואות היכליה; כה תתע, ולפיד אש בידה, להאיר לבניה במחשכי ארץ שבים. — בצאתה החזיקה את הלפיד בחפזה מן ההר, עליו הופיע אלהים בסך קודש, באש דת מימינו. — כה היא כעוטיה על משכנות מכבדיה מקדם, אולם שם יבוזו ליקהת פניה, מבלי חזות יפיה מקדם בין קמטי אפיה. פה ינודוה חשוכים מורדי אור ובלזות שפתם: סורי סורי! יקראו לה, לפיד אש אוכלת בידך, סורי לבל תאכלנו האש: — אל אהלך, הכהן! החישה העניה הסוערה מפלט לה מרגשת הזדונים האלה, ובין קירות ביתך העטיתה תהלה, ותחדש כנשר נעוריה — על גבול ארצנו היא כעת נצבה, לבושה מלכות, ומי לא יכרע לה ברך? מי לא ישימה כמקדם שלטת? זאת הגות לב כל מתענגי על נועם שיריך, וזאת הגיון לבי, לב אומר כבוד כלו לשמך ולזוכך לב מוקירך.

ברודי ז' טבת תקפ"ט.

ברודי יום ב' י' אלול תר"ס לפ"ק.

אל כבוד ידידי פאר עמו ותפארת אהוביו ואוהביו, הרב החכם מוהר"ר שמואל דוד לוצאטו, מרביץ תורה בישיבת קהל פאדובה יע"א.

ידידינו היקרים שור ושל"ש הראוני את מכתביך אשר כתבת אליהם ומתוכם ראיתי כי תודות לאל קמת מערש דויך ותחי מחליך, אך עודך חלש ורפה ידים ובריאתך לא שבה עוד לאיתנה כמקדם. ואנכי רופא הנני, וידעתי את נפש האיש החוזר לבריאותו. את אשר

ישאלו

ישאלו עיניו יאצל מנפשו, לא יאכל לשבעה, לא ישתה לרויה, וברוח בינתו יעצור לבלתי תתהלך בנבכי מחקריה, ואם בדד ישב וידום, רגעי עתותיו כימים לו נחשבו וימיו כשנים יאריכו. ואך חברת רעים ושיח שפתותיהם ישכיחו את מאויי נפשו ועשה יעשו כנפים לרגעיו וימיו. לו הייתי עמך בעיר מושבך כי עתה באתי לבקרך בביתך, ולשיח שיחות בטלות רק למען החיש רגעי שבתך ורפיון ידיך. ומה אעשה והמרחק רב ביני ובינך? אך אם אין לאל ידי לבוא להראות לפניך, הנה ממרחק אוכל השמיע את שיחותי הבטלות באזניך. את מאמרי ג ל ג ו ל נ פ ש אשר יצא כיום לאור הנני שולח לך מנחה. קחה נא אותו וקראהו, והיה כי ישעשעונך דבריו, אז ישמח לב אוהבך בכל נפשו ומוקירך בכל מאודו.

מצאתי נכון להעירך, כי ההרשות למשורר לסור כמעט קט ממנהג הלשון, והרשות הזאת היא הנקראת בפי חכמי המליצה והשיר ליצענטיא פאָעטיקא. והנה בכחי זה נטיתי גם אני במקומות אחדים בשמוש המין ממנהג הלשון, והנטיה היותר גדולה היא בעבר 18 שורה 31 במאמר המתחיל כוס מיד ה', אשר תבוא בו מלת כוס בלשון זכר נגד מנהג הלשון ומלת מגע הבלתי נמצאת במקרא בלשון נקבה אשר לפי בנינה על משקל מתן היא לשון זכר, וזה רק לבלתי שנות מלת וזהמתו מצורתה ולעשותה קשה ובלתי מובנת, כי שרש זהם לא נמצא רק פעם אחת במקרא במלת וזהמתו. ובזה והשאר יתישבו על פי הכלל בהקדים הפעל אל הפועל לא ישגיח לא על המין ולא על המספר. ומלת יועדתי בעבר 26 שורה 5 הוא מלת יודעתי בשמואל א' כ"א ג', אך לפי קריאתה היותר נכונה.

ברודי כ"ז כסליו תקפ"ח.

כל יגון ואנחה ינוסו מקרבך ידיד יקר לי! 1)

עת היית פה, עת חדתני צהלת פניך וחן מראיך, כאשר שמחוני לפנים אמרי נעמך, אז נגדך היה כל עמלי, בו אֲבַלֶּה כחי, עיניך ראו את התלאה כי רבה היא, ובפיך אמרת, כי לא פשעי אם לא אענה את רעי על מכתביהם דבר בעתו, בעבודתי הרבה האשמה,

והיא

---

1) אני כגבר, אשר אליו שלוח המכתב הזה.

והיא תשא את עון עֶצֶר־מִדָּי ; ומה לי איפוא עוד הצדיק את נפשי לפניך, על כי הושבה אחור ימיני עד עתה מהשיב על מכתבך ? —

במכתבך זה אלי ובאגרתך אל רעי היקר אוישפיץ, הרימות קולך ותזעק מרה, על כי הדיחך אלהים אל אחת גאיות ארץ המחשכים, אל עמק עכור בארץ ערבה ושוחה, מקום לא ישב אדם שם. — אולם, ידידי! הלא הכין לך אלהיך עֲיָנוֹת בארץ ציה ושממה הזאת ? — שם שפתי כהן 1) לא במחיר יורה כמעין לא אכזב תבענה לקח למביר, די רוות צמאון נפש מלאת תשוקת דעת. — וממקור לבך הלא יִקָּרוּ לך נחלי עדנים אשר לעולם בל יִצָּמֵתוּ ? — הנך כלוא כל היום, תאמר את העורים ואת הפסחים שנואי נפשך להגות בדברים אשר אין בהם חפץ. — אהובי! אך גוף כלוא, אין דבר לכלוא הרוח! על כרוב רוחך זה הנשא מהערבה אשר שם נִדַּחְתָּ, אל ערבות שחקים, הַעֲלֵה מעל אדמת הפתיות, אשר תציקך בכסל שיחה ושגעון מנהגיה, אל ארץ החמדה, שם הרגיעה בת השיר. גר הנך בארץ פה, שם תושב כְּכל אבותיך, הימן, אסף ובני קרח.

רננות שפתיך על קרית משוש כל חכמי לב חן ונעם מלאו. בזמירותיך מלפנים אמריך שגבו גם נמרצו, ובשירך אשר שרת כעת רכו משמן דבריך. מכלל יופי הוא שירך זה 2), אף כליל יהיה בהדרו אחרי הסירך כל מְעֻוָּת וכל חטא אשר אַתְוֶה לך פה על המגלה.

(בית א׳) „ממך אשאל דברי שיר מלכי ואלהי״! רק בשירי תפארת גבורים ישאל המשורר עזר מאלהים, למען לא תשקע האש אשר תבער בהגיגו, כי רב פעלו, לא בשירי תהלה.

בית

---

1) ירמוז אל הרב החוקר הגדול מוהר״ר נחמן הכהן קראחמאל זצ״ל, אשר ישב אז בעיר זאלקאווי ויופיע אור חכמתו לכל שוקדי דלתיו לדרוש חכמה מפיהו, וגם אני הייתי אז בתוך הבאים בצל קורתו. — (ראה תולדות האיש מורם מעם הלזה, אשר כתבתי בלשון עבר, אף יצא לאור בתבנית נוספה לספר „1854 יאהר בוך מאת האדון הר״ר יוסף ווערטהיימער ראש ומנהיג עדת בני ישראל בקרית מלך רב וויען הבירה).

2) השיר המדובר בו בזה, אשר הכותב הרך עליו משפטו, הוא נמצא בספרי דברי שיר, אשר כתבתי בילדותי בן שבע עשרה שנה, והקורא המשכיל יחזה כי נתקנו בו כל מעות וכל חטא אשר הורה ידידי זה השופט משרים בטוב טעם ודעת ככל הקותיו וככל משפטיו, לא נעדר דבר. מה״ל).

(בית ב׳) „כֵּן בקדש חזיתיך עיר תהלה״ מלת בקדש ריקה היא, לא תביל כל רעיון. על חזיון קדש (הייליגע בעגייסטערונג) לא תורה, כי בהקיץ חזו עיניך את עיר תהלה הזאת, לא בחזון ולא במראה. (שם) „אל הולכי בחשך תתני אור חיים״. מה מאוד נופלת מליצת הנמשל מתפארת המשל וחין ערכו במשוך הנחמד והנשגב גם יחד, באמרך: „בעפעפי שחר יהדופו אמש — ולרוץ כגבור ארח ירהיבו שמש״ — נראה את השחר ירמוז בעפעפיו אל השואה והאמש לְפַנּוֹת דרך אל הגבור „שמש״, אשר מרוצתו עוד נסתרה מנגד עינינו, ואחר יסוב את עיניו גם אל הגבור הזה, ויקרץ לו בהן וירהיבהו לרוץ האורח (דמיון יפה מאוד ממרוצת המתערבים לרוץ אל המטרה), אולם הנמשל אשר שמת אליו היקביל אל תפארת משלו? אל הרעיון „הרהב שמש לרוץ כגבור ארח״ הצבת היטב „שגב אבירי בינה לרכוב שמים״, אך אל הרעיון הרמיזה אל האמש לפנות דרך לשמש עוד טרם צאתו על הארץ, לא נתת חוברת בדלת „אל הולכי בחושך תתני אור חיים״. (בית ג׳) „כשושנה עקובה מדרדר וחוח — ריחה לא יפוג תת ליעף כח — כן חבל נחלת אל בארצם פרחו״ א) מלת עקובה לא תורה על רעיון חפצך; ולו גם תורה עליו איפה רעיון החסיון גם בהנמשל? ב) מלות מדרדר וחוח לא מיתרות הנה לבד, מאין להם רעיון מקביל בהנמשל, אולם גם את המליצה ישחיתו, כי חוברות להן הנזק והכליון אל הדברים החוסים בם, הפך חפצך. ג) רעיון הפריחה בהנמשל בלתי מקביל אל רעיון בל־הפיג־תת ריח בהמשל. ד) ריחה לא יפוג מתת ליעף כח. כי מלת יפוג אצל ריח תורה יותר על אבדן הריח מעל שביתה מפעול דבר, אשר בה המניעה מסמנת גם בלי מ׳. (בית ז׳) „לבדו עֶרְיָה כסל אין מי יושיעהו״ רעיון חדל אמת הוא, כי הלמצער תמכוהו בעלי המאספים במפעלו זה? (בית ח׳) „אך מוצאי בוקר עת תבל ירנינו״ רק השמש היוצאת דרך מוצאי בוקר על הארץ תרנין תבל. (עוד שם) „תכבים ופתיות כי רעות חרשו״ לא ידעתי היכון לאמר: כי תכבים ופתיות יחרשו רעות!

ולמען הראותך כי לא קָמָהּ עיני חזות רק חטא ומגרעת, אערכה לעיניך גם את בתי החמד, והדלתות העולות על כלנה בחן מליצותיהן, ויפי עשתנותיהן. — גם בשמש יחזה כתם חוזה בכוכבים! חובר שמים, בשומו קנה־מחזה עלי העין. אולם גם את הדר יפעתו אז עיניו משנה ישורו. „בעפעפי שחר יהדופו אמש —

ולרוץ

ולרוץ כגבור אורח ירהיבו שמש" כבר מלתי אמורה על תפארת המשל הזה וחין ערכו. (עוד שם) „להגיה אור בישראל אור כבתחלה". (בית ג') „כי אש דת מעגלי צדק למו הופיעה". (בית ד') „אך עת שאו מועדי אל בשוט הרצח — אף חכמתם התבלעה במשואות נצח, אללי לי כל הרע אויב בקדש", חדלו מחוקקים עמי ירדו פלאים — מצוא חכמה יתאמרו יהגו אך נכאים — ובינת נבונים, הה! כנוגה בתם החדש" רעיונות חמד נאמרים במבחר מלים ימלאו את הבית הזה. חכמת עם ה' התבלעה ומצאה לה קבר תחת משואות מועדי אל אשר שאו בשוט הרצח, כי הן האויב הֵרַע כל בקודש, ובינת נבונים הולכת הלוך וחסור כ נ ו ג ה ב ת ם ה ח ד ש. (בית ה') „אם בפרעות ישראל כתנובות בציה — קמו חקקי לב בזרוע נטויה — לנאלם משחת לנחותם הישרה — לא הפיקו זממם, כי לאשר מנוער — מני גות מרחם ישבו בסהר — עצתם לאמר: צאו! עצה נבערה". מלבד רעיונות הבית הזה, חן לבלי בָּאֵר תמציא לו עוד מתכונתו, בְּהִמָּשֵׁךְ מלים מן הדלת האחת אל השנית, אף כי מדרך המתכנת הזאת להשחית את יפי המליצה ונעמה. (בית ו') „כי הוי לכאב אנוש וכסלה נושנת — שוא לזה רפאות לזה דעת מוכנת — אבוי להסר לב וחכם בעיניהו"! (בית ז') „עוד תהימנה משוא ארץ מרחקים" (בית ט') כמקור חיים יקר פלגיו בדומיה — ובא מהלך עיף ואת נפשו חיה — כן את בבלי שאון לעשות תפליאי" — (ובית י') "בית חולים כוננת בית מועד לנדכאים — בואיו ידועי חולי יצאו כמו לבאים" — (עוד שם) מחפתו יצא שמש ישוב גם אהלה — ועוד חצי תהלתה לא הביעו שפתיך". בידיה שמה בת השיר את המלים האלה עלי שפתיך, להביע בם רעיון: השמש תצא אף תשוב תבוא.

סוף דבר שירך זה מלא חן, הדר ונועם; אך למען כלול יפיו הסר נא ממנו כל שמץ וכל דופי.

המערכות אשר שמת אל המזמור השני מתהלות נעים זמירות ישראל ישרו בעיני. ואת אשר חזו עיניך לך במלות רגשו ויהגו ריק, עד הוא כי תדע קרוא שיר ותדור במשכיות מאמריו. אולם דבריך באמרך כי בענות צדק יספר המלך אל חיק, וידבר דברי תן, דבריך אלה לא יִתָּכְנוּ בעיני. כי הבענותו שם המלך בפי ה' את הדברים: שאל ממני ואתנה גוים נחלתך ואחוזתך אפסי ארץ; תרועם בשבט ברזל ככלי יוצר תנפצם? ואשר אחזה אני לי הוא, הגבוה

מעל

מעל כל גבוה, היושב בשמים, הוא מרום שבתו ישחק אל המונם, ילעג אל שאונם כאל המולת נמלים וזוחלי עפר; כי כחגבים יושבי הארץ בעיני המגביהי לשבת על חוג שמים, אך בכל זאת יחרה אפו על עז פניהם להתקומם נגד המלך אשר הוא משחו לו על ארצו ועל הר קדשו, ובאפו ידבר אלימו ובחרונו יבהלמו: ואני נסכתי מלכי על ציון הר קדשי! התבונן נא בשיר הזה ותראה, כי כלו יעיד על נפש מתגאה בה' אלהיה 1).

שלום לך, מורי היקר!

זה כביר יחלתי לדבריך, ואל נועם אמרותיך בצפיתי מאז צפיתי, אך כלו עיני מיחל, ודבריך לא הגיעוני: אגרות באו אגרות שבו, אך ממך יקירי! אין ספר אין מכתב. — מה מאוד שכח לבי אפוא, בהמסר לידי מכתבך זה ראשון אשר הריצות אלי, כאז גמר אומר בינך וביני. כשמחת איש לא טעם מתק כל פרי כל ימות החורף, ועסים כל מגד מחכו נמנע, בהביטו פתאום לפתע בטרם קיץ בכורה, כן רבה חדות משושי עת נמצאו דבריך, אמרתי: אגרת מלאה תנחומים כתב לי המורה לצדקה, ועל לבי דברי נחומים ידבר: הן ידעתי חן שפתותיו, כי נופת תטופנה, דבשו אטעום, ותאורנה עיני, אמריו משמן כי רכו יחליצו עצמותי ויחלימוני, ואהי בריא אולם לשאת את סבל התלאות העמוסות עלי, אשר מנטל חול יכבדו עלי, ואת נפשי לעפר ישחו. — אך בפתחי את מגלת הספר, עמדתי מרעיד — כי ראשית דברך אלי מדקרת חרב חודרת אל לבי היתה, כי חשבתני לאיש בוגד בגד, ותחפא עלי דברים אשר לא כן לאמר: „כברת ארץ קטנה הרחקת נדוד ממקום מגורנו יחד ושבעתים רחקו נפשותינו אשה מעל רעותה כי חדלת מכתוב אלי, ומרוץ אגרותינו שבת". דבריך אלה ידידי! ירדו לי חדרי בטן, הדאיב את נפשי ולהעציבה. נתת את פיך לחטוא יקירי, באיש אוהב אותך בנפשו, ובכל עת יהגה בך, רחש לבו תודה אל נא תהי מכתב כי יפקד לעד על איש כי שנה את טעמו. תלאות תאסורנה ידי אנוש ומכתביו יחדלו; או מקרה ופגע יקרהו, ושפתיו

תבלומנה

---

1) גם המאמר הזה, אחר הכונתו ומשפט יקר כותב האגרת, נתקן בדפוס (נס' כנפירק) כמלתו [illegible] ממנו, מ״.

תבלומנה, אך לרוחו אין מעצור בכל עת לחשוב באיש חפצה ולהתענג על גבר מאויה. —

לששון ולשמחת לבב היתה לי השמועה, עוד טרם באו דבריך אלי כי שמך הנגיד ש יט על אחד עסקי קנינו, ובם תמצא חית ידך די כלכל נפשך ונפש ביתך. עתה גם על חלקי שוש אשיש, כי גם לי הטיב ד' בחסדו, ויברך את מעשי ידי, ואם בזעת אף איגע, הן לא לריק עמלי, ואם העבודה עלי למאוד רבה, הלא גם שכרה לא מצער היא. כעל כל הון אשמח על מלא כף כסף צברתי, וכפלים אשיש על אהובי רעי ומתי סודי, ועל כל הכבוד, אשר יכבדו תושבי קריה רבתי את האורח הבא לגור בתוכם. אך כגודל משושי עתה, כן גדל לפנים עצבוני, בעלות על לבי רוע ענינך, וקוצר ידי מהיות בתומכיך. מי האיש אשר ה' חפץ דכאו, יחוננהו לב רגש, תודה ואהבה ימלא קרביו אשר כסערה בתוכו תהם ינה; אך לבל תעשינה תושיה, ידים רפות יתן לו למרות רגשת תודתו. —

אכן בכל הטוב אשר כעת למנה לי מאת ה'. חסר רק אחת לנפשי ובה כל חסרתי. — והוא שמחת אב על ילדיו צאצאי מעותיו ומשוש בעל את אשת נעוריו: — הנה מה יפה ומה נעים שבת איש את אשתו יחד! בצאתו בוקר לפעלו, ידע כי נפש נאמנה עמ:ה לו בקרב הבית, את הכל תכין למרגוע נפשו, ולמשיבת רוחו תזמן אף תערוך סלה. תפרוש מסכת צמר צחר עלי כרים וכסתות הערוכות לה עלי מטותיה. תערוך את השלחן, תנקהו מאבק וחלאה, ועל מקומותיהן הכסאות תבואנה, לאמתה תצוה: וידיה למטאטא תשלחנה, תגרף, תחטא ותכבד את הבית, אחר תשפות הסיר, ועל האח מבוערת לפניה תעלהו. והיא בכפיה תבין ממתקים, תעש מטעמים כאשר אהב בעלה, להיותו, למען הבריא בחירה רצתה נפשה, מביא הטרף לבית. — טוב לב יינע הוא עד הצהרים, ובעמל כפיו למשנה הוא מצליח. עתה עת האוכל הגיעה, שמה יפנה אף ילך הביתה. מרחוק שזפתו עין ילדיו, וצעיריו לקראתו ירקדון, יסובבוהו ברך יאחזוהו, עינים אליו ישאו, ובפה חנף: יקר אף נעים אותו יקראו. עתה ירפוהו, וכמלאכי צבאות לפניו ירודון, ויורוהו הדרך האוהלה. — פה השלחן נצב בתוך, במעגל כסאות העוטרים אותו, מטפחת לבנה כשלג עליו פרושה, ולפי מכסת הנפשות, הקערות והכפות סדרים עליה ערוכ ת. על מושבו ישב אבי הבית בראש בקיר, והאשה לימינו ובניו סביב לו יבואו, איש על מקומו,

הצעיר לפני הבכור כי הוא האהוב. כה ישבו יאכלו, יתענגו ישתעשעו, בטרם ישבע אוכל. ונפשם תרוה נחת עד עבור המועד. אז יקום ולעבודתו שנית ישוב. והיא גם היא שלטת הבית לא תשקוט ולא תנוח. חטובות אטון תחפש ותוציא מאוצרותיה, ושמלות וכתנות לילדיה ולאיש נעוריה תתפור, עד בא השמש אז עיף ויגע ישוב האיש מעמלו כל היום, על כסא רך ישב, ישתרע, אף ינוח. בניו יכתרוהו, לפניו ישחקון, וזעת אפיו מן מצחו ימחו. בחן ונועם תקרב אליו האשה האהובה אם הבנים! תדבר עמו, ובמתק שפתיה תנחמהו ממעשיו ומעצבון ידיו, כל יגון ואנחה תגרש מקרב לבו באחת מעיניה, ושמחת פניה תחדהו. — — הנה כן יתענג גבר אשר את אשתו ובניו יחיה גם יחד. נחלת שפרה לו חבל גורלו! —

לא כן אנכי בגלמודי, שמחות כאלה שגבו ממני, לא ידעתים. עלית קיר קטנה בודדה היא מעונתי לא ישמע בה קול יונק והמולת ילדי חמד, עוד בטרם תזרח השמש אעזוב את ביתי, כי הזקים אין, בם במשכנו ירתק לב גבר. ערשי בלתי יצע אטוש, וכלי ביתי בעפר מעופרות. לב רגז ילוני בעמלי, ואת עבודת חקי אך למחצה אוכלה. כחום היום אשוב אל נותי ודלתיה סגורות, לא תפתחנה יד נפש אוהבה ולקראת בואי לא תשחק כל עין. כמעט על מפתן ביתי כף רגלי הצגתי, מתני אשנס, ובזרועותי מרבדי יצועי ארבד, ידי תתפוש את היעה, וכאחת האמהות אחטא את הבית. מרחוק יביאון את ארוחתי ומבלי מפרש על השלחן בדד אוכלנה, את רעבוני שברתי אך לא שבעתי. כה אשב בדד ואדום עד עבור המועד. ברגזה ובדאגה אז אקום, ואל יגיעי שנית אשובה. קשה עלי העבודה, כי ברוב שכרה ברכה בעמלי לא אראה. מחיר כל אתן כסף, ומלאכת התופרות שבעתים אשלם. עת רבה אחר בא השמש, בשואה ומשואה אשוב אל זעיר מעונתי, ומנדודים שבעתי אחשוב להנפש. על כסאי אשב, גופי ישבות, אך נפשי לא תרגיע. מנקיקי קירות נותי תשקיף אפלה וצלמות די שות יגון בלבבי, ויללת הצרעה הומה מאחת נקרות הבית לרגשות התוגה והדאגה אשר בנפשי תסערנה. עיף ויגע מתלאה ועצב על מטתי אתנפל, אשכב למעצבה, ועורקי לא ישכבון. זאת נחלת איש נפרד מאשת חיקו ובניו, מבחר ימי חייו באנחה יבלו, ובטרם יבואו ימי הטובה, סר כחו אף נס ליחו. אל הימים יבואו עיניו תצפינה, והימים אשר הוא חי בהם כצל יהלופו, מאין גיל ומשוש, מאין עדן ועונג.

לזאת אשית עצות בנפשי כל היום, להעביר את אשתי ובני מעיר מולדתם אל קרית מגורי. אך עוד לא השיגה ידי די המחסור אשר יחסר לתושבי עיר קטנה באותם קרית המון רבה לשבתם — די קנות בגדי כבוד (לא לבושי מכלול לתפארת) די עשות כל כלי בית. וכעל כל אשר נכספה נפשי אל העת, בה את בני ביתי אשב יחד, כן גם היא תשוב אחור ותתרחק; לכן עוד ארב עמלי, למען החיש המועד. מחכי אמנע לחם, ומעפעפי אנדד שנה, עד אם די כסף בחפני אספתי, ימצא לי לכל מחסורי. מועד ומועדים עברו, ואת פני אשתי ובני עיני לא ראו, אך את קולם מרחוק השמיעוני; גם מועד זה (חג המצות) יחלוף, מבלי אשבע שמחות את פניהם, אך בל יבצר נא צרור הכסף. והיה בהצליח ד' את פועל ידי, עוד טרם עבור הקיץ אסיע את כל נפשות ביתי ממקום שבתם, ואביאם אלי. אז שוש אשיש עליהם ושמחותי תמשכנה, לא כימים הראשונים אשר לא ארכו לי ימי הגיל, בם גלתי; ותחת מלא כף נחת שבעתי בבואי ובשבתי הביתה מלא חפנים עצב ורעות רוח רותה נפשי בהפרדי מעל הנפשות היקרות לי.

בשולי מכתבך תבקש ממני לשלות לך שירים ומליצות אשר כתבתי, אך כעת אין גם אחד תחת ידי. עת השנה ותכונת רוחי ועבודתי תגזולנה הכנור מידי, והמיתה לדממה תשוב. — בנות השיר, עלמות רכות הנה, לא נסו הצג כף רגליהן עלי שלג וכפור, ורוך עורן ילאה כלכל את קור הסתו — אף לבתן מלאה מורך. בגשתן אל גבר, ובקרב לבו האשה הזקנה ד א ג ה תבטנה, עצובת רוח תשב וכפיה ראשה תתמוכנה רעם פניה יבריחן, ומיקהת פניה תנוסנה. אך בבוא האביב לשמח יושבי חלד, אז ממעון שחקים ארצה תרדנה, על יבלי מים תרבצנה, להקשיב אל נועם המולתיהן, בנאות דשא במחולות תחולנה ועלי פרחים ושושנים בגיל תפזזנה, שמחות לבן תעבורנה שפתותיהן, והיו לשירי חמד, על נועם אהבה וחמדת כל צבי תפארה. אז כל ימי האביב והקיץ תשוטטנה בארץ, ותתהלכנה בה; אך ברדת השלג על הארץ תעופנה הנה השמימה. —

יוסיף האלהים לנחותך במעגלי צדק, יקר ומשכיל,
נעים זמירות, ודובר צחות מוה' מה"ל נ"י.

מעולם לא ראיתיך. בן משכיל. ובעיני עד למאד יקרת, עיני

בשרי לא חזו עוד צלם תבניתך, אך דמות נפשך היקרה מרחפת לעיני רוחי כמעוף החזיון לעיני איש הרוח. את קולך לא שמעתי עוד מדבר, ובדבריך זה רבות השתעשעתי, המה הרהיבו בנפשי עז עת החלה רוח העצב לפעמי, ויגרשוה וינדוה מקרב לבי. וכרחוק גוי מגוך, כן קרובה נפשי אל נפשך. — מה מאד תאוה נפשי איפוא כתוב אליך ממועד מועדה; להחליף מעת אל עת מכתב מלא רעיוני עצב והגות תוגה (כמנהגי תמיד), באגרת אוגרת דברי חן ומלים מרהיבי נפש. אכן רבות יתאו לבנו וידינו אך מעט עשות תוכלנה. עמל ותלאה תעצורנה בעדן, ומאויי הנפש בקרבה ידמו. עבודתי הרבה תנידני כל היום על פני קרת מבית לבית, ואף את רעי ומיודעי, אשר עמדי פה הנם, התעלם בל תתנני, בזרוע נחושה תאחזני, בערפי ובציצית ראשי, אם כרגע אתגנב אל דוד וריע, לחזות בנועם פניו, ובבהלה וחפזון תוציאני מביתי החוצה, ושפתי לא יברכונהו בצאתי. — לכן גם זאת בל תרע בעיניך כי על מכתבך עד כה מענות חדלתי, ותשובתי עד עתה התמהמהה.

על שלשת הערבים מ ר ו ב י נ ז א ן העברי ועל שיר הרועה שהעתקתי הגדת את משפטך בלי חשך נכון ובטוח. היטבת עשה, יקירי! כי זאת בקשתי מכל ידידי, לבלתי הכחיד תחת לשונם, אם רוחם נאמנת אתי, כל שמץ ודופי, אשר ימצאו בי ובפועל ידי. והיגון אשר יתנו בלבבי בדברם בי, טוב לי מכפלים משוש על שקר. אך שרט לנפש תתן שפת אמת, נקל הרפא, ולשון רמיה רכה היא, ותשבר גרם. — אשה זונה שפה חנפה; כדלילה תישן גבר רב אונים על ברכיה, בחלקת אמריה. בחיקה ישכב וחזיונות המד לפניו תרחפנה, בין צבאות אלים יתחשב, בן אלהים הוא. כביר יישן, ושנתו לו תערב, בל יחפוץ הקיץ. אכן רק המות לנצח יעצם עין, שנה תנדד, ועינים סגורות תפקחנה. אז יראה, כי מכל בני תמותה נופל הנהו, ידיו לא פעלו כל טוב, וכל יקר עינו לא ראתה. לשחוק ולקלס הוא בעיני כל רואיו ועליצות שורריו תנקר עיניו. אולם שפת אמת תכון לעד, היא לא תתן שנת לעין. במענה רך תפאר את הטוב והיפה, אך גם מחטא ומגרעת בל תסתיר עין, תאמר לאדם, אך אנוש הנך, כביר תמצא ימינך, אך עוד כביר לא פעלת. רחוק רחוק המטרה, במרומי מעל שם היא, רב הדרך בינך ובינה. — אשרי שומע לדבריה, מקשיב לאמריה מבלי התקצף. מיום אל יום עלה יעלה, מרגע לרגע מעלה ייעף, ואם עדי-עד אל

המטרה לא יבוא, הן זאת משושו, כי הולך וקרב הוא אליה תמיד.

אכן בל אוכל התאפק, מהעריך לפניו מלים, לא למען הצדיק את נפשי, אך להסיר אשם מעליה. — בהעתיקי את תולדות רובינזאָן משפה האשכנזית לעברית, אל צעירי נערי בני עמי שמתי מגמתי. ושלישים היתה; ראשונה, לתת בידם ספר שעשועים, יוציא רגשות נפשם מחדרי לבם, תחת אשר דכאו מלפנים, להתחבא במסתרי קרב ולב. שנית, למען ילמדו מתוכו דברי מוסר ודעת, ויסירו את ההבלים מקרבם, אשר מצו מחלב אמם ומיניקותיהם. והשלישית, למען ילמדו בו את שפתנו הקדושה, עוד טרם יבואו להגות בדברי תורת ה׳ ונביאיו. והיה כי יקראו אחרי כן בספרי התורה ובדברי נביאי החזון, אחרי אשר למדו לשונם וחכם, להבין ספר ושפת קדם, מתק ניבם וצוף אמרותיהם יטעמו, ועיניהם תאורנה, לחזות בנועם ה׳. — ומגמתי זאת אסרתני בכבל, מבלי תת לרוחי, להגביה עוף, ולהתרומם מעלה, ותשח אמרתי. וחמדת היופי, יקירי, בת החיפש הֵנָּה. באין דבר לכלוא את הרוח המתנוססת בקרבנו, אז תעורר בנפשנו רגשות מתאימות מתהוללות ומתבוללות יחדיו כגלי חמד המתרוצצים על פני שטח מי הים לרוח צח כי ישוב, וממעמקי לב, כמעמקי מצולה, תעלה אז הנוה והמענגה, וחן וחסד על פניה ירחפו, ועין כל אדם אחריה תמשוך.

אף לא תדע אהובי את כל התלאות אשר הקיפוני, וישימו את לבי למעון רוח העצב והתוגה, המשתפכת גם על פועל ידי ומעבדי. מאז הצגתי כף רגלי על דרך מבוא החכמה, רבו שוטני ושוטמי חנם. — הרים גבנונים עצרו את פעמי, ואחרי העפילי ועליתי תועפותיהם, והנה תהום רבה לרגלי ההר תחתי יוצע. מכל ביצה ואגם, משפחות נחשים צפעונים עלי התאספו, שרקו ויחרקו שן, ויפרישו עקבי. — ריב ומדנים, לשון תהפוכות ושפת שקר. — אולם הפתנים האלה אך עקב שפוני, אכן הנחש הבריח, קנאת הדת, הוא סביב גוי התפתל, וילפות אותי, בעצם נפתוליו עצמני, מעל לראשי הרים גלגלתו, ממרום כפפה ובפני ירק כל מררתו. — ואף גם עתה כי שונאי חנם ימעטון ואוהבי ירבון, עוד רבות ישטנוני מהשלם נפשי כחפצי. — מנופת צוף המדעים טעמתי, ידעתי את נתקם, אך הן לא אוכל רוות נפשי ובשרי מהמה. כל היום איגע, ומה פרי עמלי? — בצע כסף — להחיות את נפשות ביתי — לא דעת

ותבונה

ותבונה — לא חכמה וכשרון. — לא עליך, יקירי! האלהים ינהך בארח סלולה אל משכן החכמה והמרע, ומלאכיו יפזרון פרחים ושושנים אלי כפות רגליך, עד בואך אל היכלה פנימה, לא כנתיב אשר יובל בו מוקירך ואוהבך.

מגלת דמשק

(נדפס מתוך כתב יד המחבר ז״ל, הנמצא בעזבונו אך בלתי נשלם).

ויהי בימי שולטן עבדול-מגיד, בשנת אחת למלכו, כשבת השולטן אחרי מות מהמוד אביו על כסא מלכותו אשר בסטמבול הבירה: ומהמד-אלי פחה מושל בארץ מצרים ובארץ סוריא, בהצותו שנית על אדוניו, ויך את חיל מלכו לפני עיר נזיב: ויחרדו אילי אברופא, כי ראו כי מטה ממלכת תוגרמה ויראו פן תקום עליה מלחמה, ויועצו יחדיו להשבית מלחמות, ולחזק שלטון וממלכה: בימים ההם, בשנת חמש אלף ושש מאות, ויקם בדמשק המן חרש על ישראל, ויעולל עלילות ברשע, ויאסור נקיים במאסר, ויענם נפש, ויסגירם לרצח, ויחרף דת-אל קודש, ויתן לשמצה יעקב וישראל לגדופים.

נוצרים נזירים, אשר ידרו נדר נזיר להזיר לאחד קדושיהם, ללכת בחוקותיו במסגרות מושבותם, אשר ינזרו מעם הארץ בלבושיהם ודרכיהם, ויבדלו מתוך העדה לערוך תפלה ולעבוד עבודת כהונה: ויהי איש נוצרי נזיר בדמשק, מן הנזירים הלובשים אדרת שער חגורי חבל במתניהם, והאיש סרדיני זקן ושמו טהומס, וימי נזרו בדמשק שלשים ושלש שנה: ויהי מעשהו מלבד עבודת נזרו לרפוא בכסף חולים, ולהפריח בזרועות ילדי עם ועם אבעבועות פרה למען הצילם ממגפת אבעבועות האדם: ובאחד לחודש השנים עשר הוא חודש אדר ראשון, ויצא האיש מחדרו ומבית מסגרתו, ונערו משרתו עמו, ולא יסף שוב בערב הביתה עוד: ויגידו הדבר ממחרת לרטי — מנטון נציב מלך צרפת אשר בדמשק: ומשפט מלאכי צרפת ונציביהם ופקידיהם בממלכת תוגרמה לדרוש משפט הנוצרים יושבי הארץ השרים למשמעת כהונת רומה: ויהי כשמוע רטי — מנטון כי הלך הנזיר ואיננו, וידרוש ויבקש את הדבר: ויבוא בית המסגרת, וירא

והנה

והנה לא נפקד כל מאומה בחדר הנזיר, הכסף כאשר הוא, וכל כלי בית על מקומו, אין מחתרת, אין לוח זכוכית בחלון רצוץ: ויצא וישאל את העם המתאספים עליו: ויגידו לו כי באחד הימים האלה ריב ומצה היה לנזיר ומשרתו ברחוב חסן-פחה אשר בדמשק את אנשים פיחזים ורקים מדלת עם המשולמנים: (והמשולמנים בעלי הודת מחמד המה): וינצו האנשים יחדיו, ויקללו איש את רעהו בנביאו ובאלהיו ויכו בחמתם איש את רעהו: ואנשים מבני ישראל הגידו כי עוד ראה ראו תמול לעת ערב את האיש ונערו ברחוב היהודים אשר בדמשק. ויהי כשמוע רטי מנטון את דברי היהודים ולא שת לבו עוד לדבר הריב, ויחדל לחקור אחרי המכים אשר הכו את הנזיר ברחוב חסן-פחה. ויבוא אל שריף פחה אשר הפקיד אותו מהמד-אלי שליט בדמשק: ויבוא ויגד לו ויאמר היהודים הרוג הרגו את הנזיר: כי חוק ליהודים, לתת דם נוצרי אל תוך הבצק אשר ילושו ויאפו אותו עוגות מצות לחג הפסח: ועתה מלא את ידי להביא את היהודים הנכנעים תחת שבטך במשפט לפני, ותמכני בזרוע עוזך להוציא לאור תעלומות רשע.

(עד הנה נמצא ספור העלילה הזאת בכתב יד המחבר).

קול קורא

לבני ישראל תושבי ארץ גאליציא.

שמעונו אחינו בני בריתנו, כל רודף צדק וכל דורש טוב לעמו, שיתו לבכם לדברינו, הנובעים ממעמקי לב חרד ודופק לטובת כלל אומתנו, ונכסף ומשתוקק לראות בכבודה ובהצלחתה! שמעו אלינו וישמע אליכם ה׳!

הלא ידעתם את חסדי ה׳ אשר הגדיל לעשות עמנו, בהטותו את לב מלכנו האדיר הקיסר פראנץ יאָזעף הראשון יר״ה ואת לב יועציו לגול מעלינו חרפת שנות קדם וכלימת דורות עולמים, דורות חשכה ואפלה — לקרוא דרור לבני ישראל החוסים תחת ממשלתו ולתת להם משפט ככל האזרה אשר בארץ לכל אחוזת נחלה ולכל פקודת משמרת ולכל עבודה ומלאכה חמה־ות ומפרנסות את בעליהן. הדבר יצא מפי המלך, ורבים מבני בריתנו שלחו ידם אל עץ החיים אשר אמר המלך לאכול מפריו ויקחו איש איש כיד ה׳ הטובה עליו. אלה אשר חננם אלהים בהון ועושר קנו להם עירות וכפרים, ואלה אשר חלק להם בחכמה ובבינה הפקיד המלך בחסדו על משמרותיו.

אך רבים מאחינו יושבי ארץ גאליציא לא תשיג ידם מעוני ומחוסר כל לעלות בעץ החיים ולאחוז בסנסניו; ובעבור אשר כלם רק בדרך אחד, דרך המסחר, ילכו לבקש מחיה וטרף, משעול צר אשר לא יכיל את כל ההמון הרב ההולכים בו, כל איש ואיש דוחק את חברו ומחסר את שכר רעהו ופרנסתו, ועל ידי זה העוני והמחסור הולכים ומתגברים; והאביונים הולכים ומתרבים.

ובראותנו את ארצנו ארץ גאליציא כי ארץ מבורכת היא, ואדמתה שְׁמֵנָה, ופוריה, ולא תמנע מתֵת כחה לעובדיה, ובראותנו מה טוב ומה נעים היום גורל אכריה מיום אשר קרא המלך בחסדו גם להם דרור ויסר מעליהם את עול השעבוד אשר השתעבדו לפנים לאדוני הקרקעות. הלא ידוה לבנו ויכמרו נחומינו לראות אחינו בני בריתנו עטופים ברעב ושואלים ללחם ואין, ואדמת ארצנו זועקת ומבקשת לידים עובדות, ואומרת הבו לי יגיע כפיכם וזרועותיכם, ואני אתן

לכם

לכם להם לשובע וחלף עבודתכם ועמלכם חלב ודשן אשביע נפשכם.

אי לזאת למען משוך חסדי אל ומלך גם לאביוני ישראל בארצנו, אשר לא תשיג ידם לקנות להם נחלת שדה, ולמען הסיר מעלינו חרפת הגוים, האומרים: „נרפים בני יהודה, נרפים הם ועצלים להוציא לחמם מן הארץ בזעת אף ויגיע כפים, וגם אביוניהם יבחרו לבלות ימיהם בערום ובחסר כל, ולא יאבו לשום ידיהם על המחרשות והאתים לשדד את האדמה אשר מעולם לא חדלה תת אוכל למכביר לעובדיה ושומריה" אי לזאת עלה על לב אחד משועי עירנו הגביר הנכבד ר' מאיר קאלליר לעורר את לב אחינו בני ישראל, החפצים להיות אכרים, בנחלת שדה ובית וכלי חריש וקציר ובהמות הנצרכות לעבודת האדמה. וישם את מחשבתו זאת אשר חשב על אחיו היהודים לפני יועצי המלך. וייטב הדבר מאד בעיניהם, ויתנו לו הרשיון ליסד החברה הזאת להתאסף ולהועץ ולאסוף כסף לתכלית הזה, ויבטחוהו נאמנה כי תהי גם ידם את החברה הזאת לסעדה ולתמכה בכל תוקף ועוז, ולהשקיף תמיד בעין חמלה על קהלות אחינו האכרים, ולהגן עליהם שלא תגע אליהם רעה מאויביהם ושונאיהם, ושלא יפריעום מעבודתם ביום הראשון בשבוע שהוא יום שבותם של הנוצרים וביתר ימי חגיהם ומועדיהם. וכבר נתנה הפקודה לכל העומדים על משמרות הממלכה במדינתנו לתמוך את ידי החברה הזאת בעמלה ויגיעותיה להפיק את זממה ומועצותיה.

ויתאספו פה כל נדיבי העדה, ראשיה ונכבדיה חכמיה ונבוניה ובראשם הרב הגאון אב"ד דק"ק והגליל, כלם כאחד התאספו להיות חברים לדבר שבקדושה ליסד את החברה הזאת, ובמועצותיהם אשר נועצו יחדיו למצוא לכסף מוצא לתכלית הגדול והקדוש הזה, המה ראו כן תמהו, כי לא כבד הדבר ממנו, והמחשבה הטובה הזאת קלה להוציאה למעשה, אם יהיו כל בני ישראל יושבי הארץ הזאת חברים כאיש אחד לתמכה ולסעדה, כי מספר בני ישראל יושבי ארץ גאליציא הוא שלש מאות אלף וששים אלפים נפש. נניח שלא יהיו המתנדבים בעם כי אם ששית המספר הזה, שהיא ששים אלפים נפש. ונניח שנדבת איש ואיש תהיה רק הקטנה שבנדבות והיא צ"ל אחד בכסף (איין קרייצער קאָנווענציאָנסמינצע) לשבוע, אז יעלה סכום הנדבות לסך אלף פרחי כסף לשבוע, ושנים וחמשים אלפים פרחי

זהב

זהב לשנה (FL. 52, 000) כמספר שבתותיה. אם נניח שמחצית מספר המתנדבים יתנדבו סך צ"ל אחד כסף לשבוע ומחציתם השנית יתנדבו שלשה צ"ל לשבוע יעלה הסך למאת אלף וארבעה אלפים לשנה (LF. 104, 000) ומי לא ידע כי נגידי עמנו וקציניהם ועשיריהם אוהבי צדקה וחסד הם? נדיבי העם האלה יוסיפו ויגדילו בלי ספק את תרומת נדבתם כפי מסת ידם וערכם. והיה מעשה הצדקה והנדבה למחיה ולכלכלה למאות נפשות מדוכאות בלחץ ועוני ולהחיות ברבות הימים עם רב מישראל.

על פי הדברים האלה נוסדה פה חברה ואגודה לחנוך אכרים יהודים בגאליציא (איין גאליציש - יידישער אקערבויא - פֿעראיין) והיא מתחלקת היום בראשית הוסדה לשתי מחלקות; המחלקה האחת עבודת משאה היא לאסוף את תרומת הנדבה מאת המתנדבים בעם, אחד המרבה ואחד הממעיט; והמחלקה השנית משמרת עבודתה היא כל מעשה הכתיבה בלשון עברית אשכנזית ויהודית לכל אשר יסכימו אנשי החברה על פי רוב הדעות באסיפתם אשר הם מתאספים פעם אחת או שתים בשבוע. ואליכם בני ישראל, אחינו יושבי הארץ הזאת, נשים עתה דברינו. התאספו גם אתם, ועשו לכם בכל הערים אשר אתם יושבים בהם, אגודות אגודות לתכלית הגדול והנעלה הזה. ברו לכם אנשים, אנשי אמונה, אוהבי צדק, ואספו על ידם מכל איש נדיב לב בעריכם את כל אשר ידבנו לבו לתת, אם מעט ואם הרבה, וכתבו את הכל על ספר, וקבוצת הכסף תהי למשמרת בידכם עד אשר יאספו הנבררים מכל אגודות הערים לועד כולל, ויקראו בשם את אחת הערים אשר הם חפצים בה להיות אגודתה החברה הראשית והכוללת לכל בנותיה אגודות הערים האחרות, ואז יביאו כל האגודות את קבוצת כספם לגזבר החברה הראשית.

חזקו והיו לבני חיל, ועזרו איש את אחיו בכל אשר חננו ה' בכספו בעצתו או בתבונות כפיו. חזקו ונתחזקה בעד עמנו, למען נוכל להשיג מטרת חפצנו, להמציא מזון ופרנסה לעם רב מישראל, להם ולנשיהם וטפם. ואל יעצרו אתכם המונעים ופגעי הזמן, כי הדבר נוגע לכללות האומה; וכתבו אלינו בכל לשון שאתם שומעים עברית אשכנזית או יהודית את אשר הסכמתם ואת אשר החלותם לעשות, וכתבו לנו מדי חדש בחדשו עד כמה יגיע הכסף המתוכן בקופת אגודתכם. ויהי נועם ה' עלינו, ויכונן מעשה ידינו.

קארלסבאד דען 27. אווגוסט 1850

לכבוד ידידי יושב בסתר לבבי ראט"ב נ"י

את אגרתך היקרה מיום 4/16 אווגוסט קבלתי אתמול על נכון ואף אחיך רמט"ב מסר לידי — טרם לכתו מפה ביום ה' משבוע העובר ובתוכו אשר שלחת. — מה אומר לך ידידי? האוכל הודות לך על כל אשר גמלתני ועל כל אשר תגמלני בכל עת אשר תשמע כי בצרה אני? הנך המלאך הגואל אותי מכל רע, מבלעדי אהבתך העזה אלי לא הייתי כיום רופא ומבלעדי אהבתך ואהבת אחיך היקר אלי מי יודע מה היתה אחריתי פה? עתה ת"ל נרפאה בתי היקרה מחר נוסעים אנחנו מפה לשוב דרך פראג וקראקוי אל עיר מושבנו בראדי. משם אנופף ידי לכתוב אליך בארוכה, וה' ישלח רפואה שלמה לך. נשבר לבי בקרבי בשמעי כי נשברה רגליך, יהיה ד' עמך ויבריאך ויחלימך ויאריך את ימיך ויברך את ביתך ואת כבודך כאות נפש מאהבך בכל לב.

בראָדי יום ו' ערב סכות תרי"א (1850. סעפט' 20.)

יהי ד' עמך ידידי, אוהב דבק מאח לי, יושב בסתר לבבי, מוהר"ר אט"ב נ"י!

את אגרתך היקרה מיום. 28 אויגוסט קבלתי על נכון. מה אומר ידידי ומה אדבר? בטובך ובאהבתך אלי לא מצאה נפשך העדינה מנוח בהוציאך את ידידך מטיט היון אשר טבעו בו רגליו כיום כי אם גם למרחוק צפית להושיעו ממצוקות העתידות בראשית בואו הביתה, ואנכי איש חלש ורפה כח אין לאל ידי להשיב גמול על כל תגמוליך עלי ואין מלה בלשוני להביע את רגשת תודתי כאשר היא עם לבבי. כי נפלאה באמת אהבתך עזה היא כמקדם כאשר בהיותנו יחדיו בעיר אחת ויום יום פגשנו איש את רעהו ונדברנו יחדיו כן היא עתה אחרי אשר נפרדנו איש מאת אחיו שנים רבות וימים רבים חלפו ללא ממכתב וללא אגרת כי עיני ועסקי מלאכתי לא נתנוני תפוש עט לכתוב אל מאהבי כאשר עם לבבי כי עיני תכהינה מיום אל יום, ואלוץ אנכי להזהר בם זה ימים ושנים. ועסקי מלאכתי מלאכת הרפואה יבקשו תשבונות ומדעים רבים, אם יחפוץ

איש

איש לדעת אותה על בוריה ועל מצב שלמותה אשר השיגה בימינו, וזמן רב הוכרחתי להתעסק בחכמת הטבע (פהיזיק) וחכמת התערובות (חעמיע) ולהשתלם יותר בחכמת המספר וההנדסה אשר המה כפרוזדור לחכמת הטבע מלבד אשר הייתי מוכרח לקרוא את הטובים שבספרי הרפואה היוצאים מחדש לאור. אלה עצרוני מכתוב לידידי וישליכו את עטי מבין אצבעותי. ובכל זאת אהבתך אלי לא אבדה כל מאומה מתקפה ועוזה. האוכל וכל הודות לך על כל זאת? היש מלה בלשוני להגיד לך את אשר עם לבבי? — ותן תודה בעבורי לכל אוהבי ורעי אשר לא חדלו ברוב הימים האלה מהיות לבבם ישר עמי כמלפנים וביחוד לאחיך הגדול ר"ב נ"י ולידידי ר' יצחק בלומענפעלד יחי' הנקובים בשם באגרתך. וגם לאוהבינו אשר לא תזכיר שמם שלום וברכה. — ואת אחיך היקר ר"מ ט"ב תפקוד לשלום בשמי. ה' שלחו קארלסבאד למצוא תרופה לחליו ולהיות נוהם לי בצרתי. ברוב תוגיון נפשי שמח לבי בראותי אותו ובשמעי את דבריו ואתפאר בו בעיני כל לאמר: זה האיש סוחר מנכבדי עיר אָדעססא מלא דעת, אוצר כל חמדה, זה האיש הוא תלמידי. גם בך ידידי כה התפארתי בקרוא אחיך היקר הזה בקארלסבאד את אגרתך העברית הראשונה אשר כתבת אליו עבורי באזני האנשים אשר התהלכו עמנו וכאשר התפלאו על צחות לשונך ומתק דבריך, אז קראתי אליהם: הביטו וראו זה הוא תלמידי! אף המה השיבו דברי הנף אשר תשמע מפי אחיך. אך צר לי מאוד כי אין בידי העתקת אגרותיך אשר כתבת לאחיך היקר הזה אודותי, ואחלה את פניך להעתיקן ככתבן ולשונן ולשלחן אלי. — ממצב בריאות בתי היקרה יגיד לך אחי שיחיה. ובזה אומר שלום לך ידידי ושלום לכל ביתך ולכל הנלוים אליך. ד' ישמרך מכל מחלה ופגע וירפאך תמים וישיבך לאיתנך כאות נפש אהבך בכל לבו ובכל נפשו.

בראָדי יום ד' סלח לך תר"ח לפ"ק. נע"ס

לכבוד איש יקר רוח נודע בשערים, הרבני המופלא, התכם היקר מוהר"ר יעקב בודק נ"י.

סלח נא, איש יקר, כי אחרתי מהשיב לך עד כה, כי מונעים עצרוני, והשיבו את ידי אחור מתפוש עט עד היום. והנה

בדבר

בדבר הבחירה אשר בחרנו לנו את האיש המפואר מאננהיימער להיות שליח צבורנו בתוך הכנסת הגדולה אשר תתאסף בעיר וויען לכתוב על ספר את הדת החדשה לכל מדינות ממשלת אוסטריא, הנה כבר יצא הגורל עליו פה אחד ביום העבר ואנחנו שמחים כלנו על בחירתו, כי אין איש אשר לא יכיר גודל מעלת האיש הזה ורוב כחו להטות לב שומעיו במליצתו אל כל אשר יחפוץ. וגם שרי ארצנו וחוריה יסכימו עמנו, כי לא לבד היהודים הגרים פה בראדי, כי אם גם אחינו אשר לא מבני עמנו בלב שלם ובנפש חפצה כתבו את שמו על הגליון אשר נמסר בידם לכתוב עליו את שם האיש אשר יבחרו בו. וכבר העריך ונתן תודתו לפנינו בשתי אגרות באופן אשר יסכימו עליה וישמחו בה כל שרי ארצנו, ובחירם הבטיח לתבוע משפט כל עם ועם ללשונו בארצו ולהיות ידו אתם בבכל דבר הנוגע למדינתנו. ובטוח אני כי גם אתה תסיר כל פחד מלבך, ובשמחה תתערב. כה דברי מכבדך כערכך הרב.

ג

שירים ומליצות

לכבוד החכם הרופא יוסף בעררעס ז"ל,

עת הוליך נפשו מנגד לרפאות שבר העם לעת נפוצה המחלה הנוראה חלי רע בארץ גאליציא.

דגול מאלף בעררעס! האוכל הללך?
הן עלג לשוני מספר מפעליך
את-פועל אשר פעלת לישועת יעקב;
מתים הביאו אליך, חיים יצאו מאתך
רפאים מבור הקימות בתבונות כפיך
הן קסמת קסם מעשה ידעוני ואוב!

חלי-רע באה אלינו מאפסי קדים
בהרף תחתוף הלומיה בסופה וקדים
חתום טבעה לא נודעו עקבותיה
אך עינך בעררעס, עין עיט, הודה משכיותיה
הליכותיה צופיה, תפלס מעגליה
עתותיה קצבת סתרי מדרגותיה.

על כן יהללך כל ברחובות קריה ושער
וישורון אך תודה כאיש כאשה, כזקן כנער
כלו אומר כבוד לשמך, כלו נותן אמרי שפר
כי מה נוכל השיב לך כעל כל תגמוליך?
הן כסף לא חפצת מחיר עמלך
אנא ארון!— רצה המלים האלה חקונו על ספר.

הכרוב

(נאך שיללער׳ס „פעגאזוס אום יאָכש)

א

אל עיר רבתי עם עיר רבת מקנה וקנין
למועד התאסף שם סוחרים מכל אגפיה
למען מכור, המיר וקנות כל מסחר וכל ענין
גמל סוס ועיר, חמור אתון ובניה,
שמה מרוב רעבון בית ונקיון שנים
למסור הביא איש-שיר הכרוב בו יעוף שמים.

במראה סוס מראהו צהלת קולו כאבירים
בהוד וגאון ירים ראש צואר עתק יגביה
מנחיריו יעלה עשן ורמי קיטור כבירים
מעיניו יצא רשף באפל יגיה
אולם כאל צפור כנף וכאל עוף שמים
אברה ונוצה לגבו, לשתי כתפיו כנפים.

כל עובר עליו עמד שרק וישתומם
בראותו את לא האמין: סוס בעל כנפים
מדלג הלום והנה דוהר ומתקומם
ומעז קול מצהלותיו תצלנה אזנים
אכן בחלוף תמהון לבם ורוחם שככה
ויפן איש אל רעהו ויאמר ככה:

נפש חיה עדינה זאת, לה רב הוד ותפארה,
אך הדר תארה ישחיתו מוטות כנפיה
מולדת יקרה היא אף בכח היא נאדרת
אך מי גבר תסכן לו? מי ירכב עליה?
מי זה יהלך ברוח? מי יעל שמים?
וימאנו כלם קנות, יחד קפצו ידים.

והנה איש אכר בא איש שדות ומלון אורחים
וירא את הכרוב ויפלא גם בעיניהו
סוס אמיץ כמוהו ובעל אברות פורחים
עוד לא ילדה סוסתו לא עבר אבירה:
ויעמוד דומם וחרש בל-שבע מראותו
אחר התאוה תאוה ויואל קנות אותו.

לסוס לא יסכון כנף באברותיו אין תועלה,
אכן בחבל איסרם או אקצצם במערצה
הבהמה רבת גרם כבד רב סובלת
„מדוע לא אקננה״? כה את פיהו פצה
מחיר עשרים כסף שקל על יד איש השירה
אל כפו תקע וימהר מרחוב הבירה

האכר רתם לרכש בעבותים עגלה. —
כנשא הכרוב עול בל-הסכין על צואר הפעם
התקצף ויתמרמר וירץ במעגלה
כנשר נשא אבר, ובמעוף חמה וזעם
נער שבר את העגלה פרץ בה פרץ
על שפת עמק תהום ורבה מגרה לארץ.

„סוס לא למוד הוא עיר בל נשא כל סבל״!
בה דבר האכר כה חשב בלבבהו —
״אליו לבד לא אעזוב משך לנתק כל הבל
חבר לפרד אתננו אל סוסי אספחהו,
ממקרה ופגע החכם יוסיף דעת
גם לאיש-שדה לב גם לאכר נפש יודעת.

הלילה חבר אורחים בבית זבולי ילינו
ממחרת למחוז חפצם אנהלם במרכבה.
הרמכים והרכש כל הר לעלות יהינו
עת על בעל הכנף לפניהם ארכבה.
פרא לא-למד ישא משך כסוסים שנים
פן-שיגע יחדל ברבות ימי החיים״.

שתם פי הקבר אין חלון וצהר,
לא תבוא בו רננת מנעים בנשף קולהו;
השמש בגבורתה בל תשליך שם זהר
דודאי דודים לא יתנו ריח אל קרבהו.

לשוא תתיפח כלה תפרש כפיה
טמון בארץ דודה לא ישוב עוד אל החיים
לריק שועת יתומה מבכה את אבותיה,
בתחתית בור אין קשב השאול אטום אזנים.

אכן רק בשאול רק בארץ התחתיה
אך שם תמצא נפשנו השקט ומנוח,
על שערי אופל נעבור בין נבכי שאיה
טרם אל המנוחה נבוא יגעי כח.

כל ימי חיי הבלנו תתנודד הנפש
כאניה סוערה תרח מדחי אל דחי
שלום ושקט לא תדע לא תמצא נופש
עד עת נשוב לעפר עד עת עוד בל נחי.

